

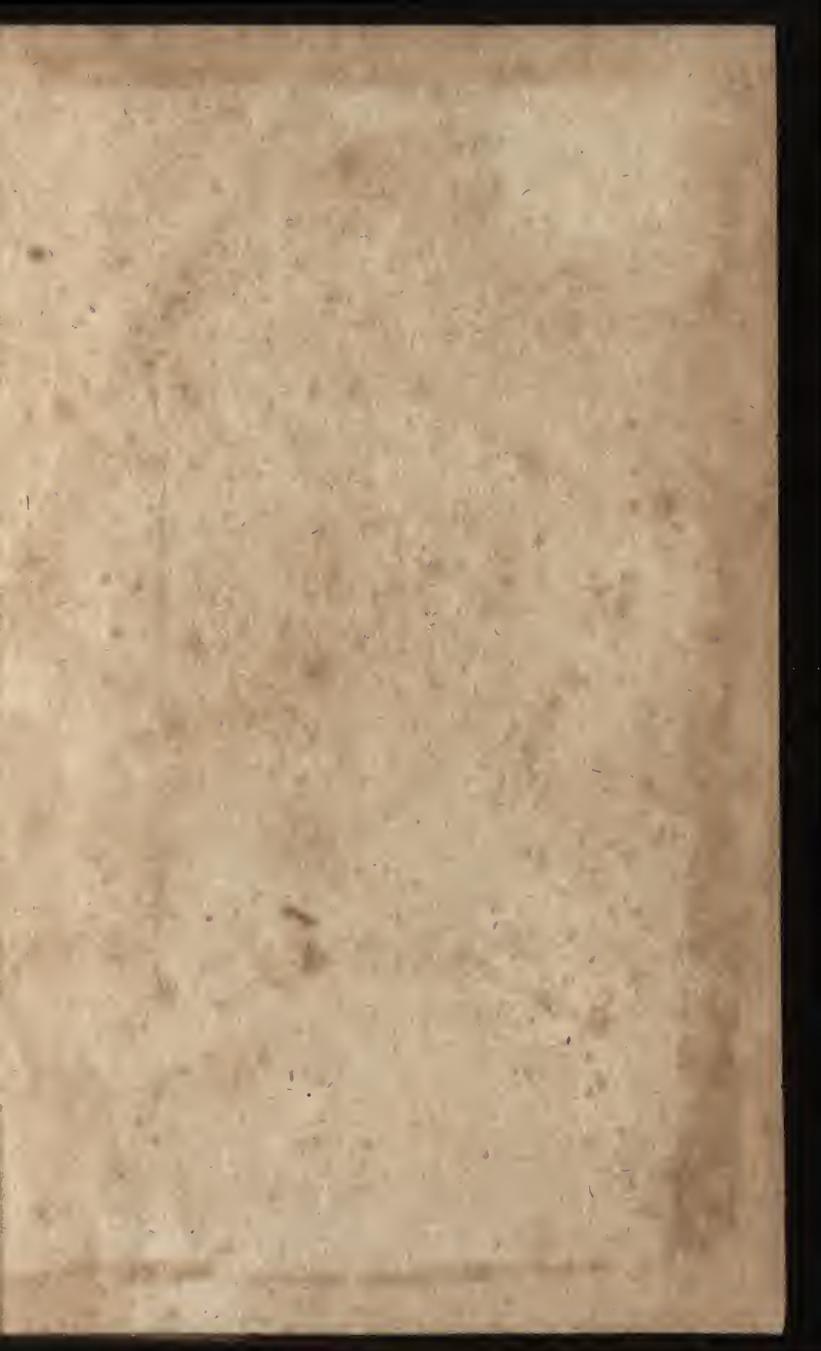
Ty R 5

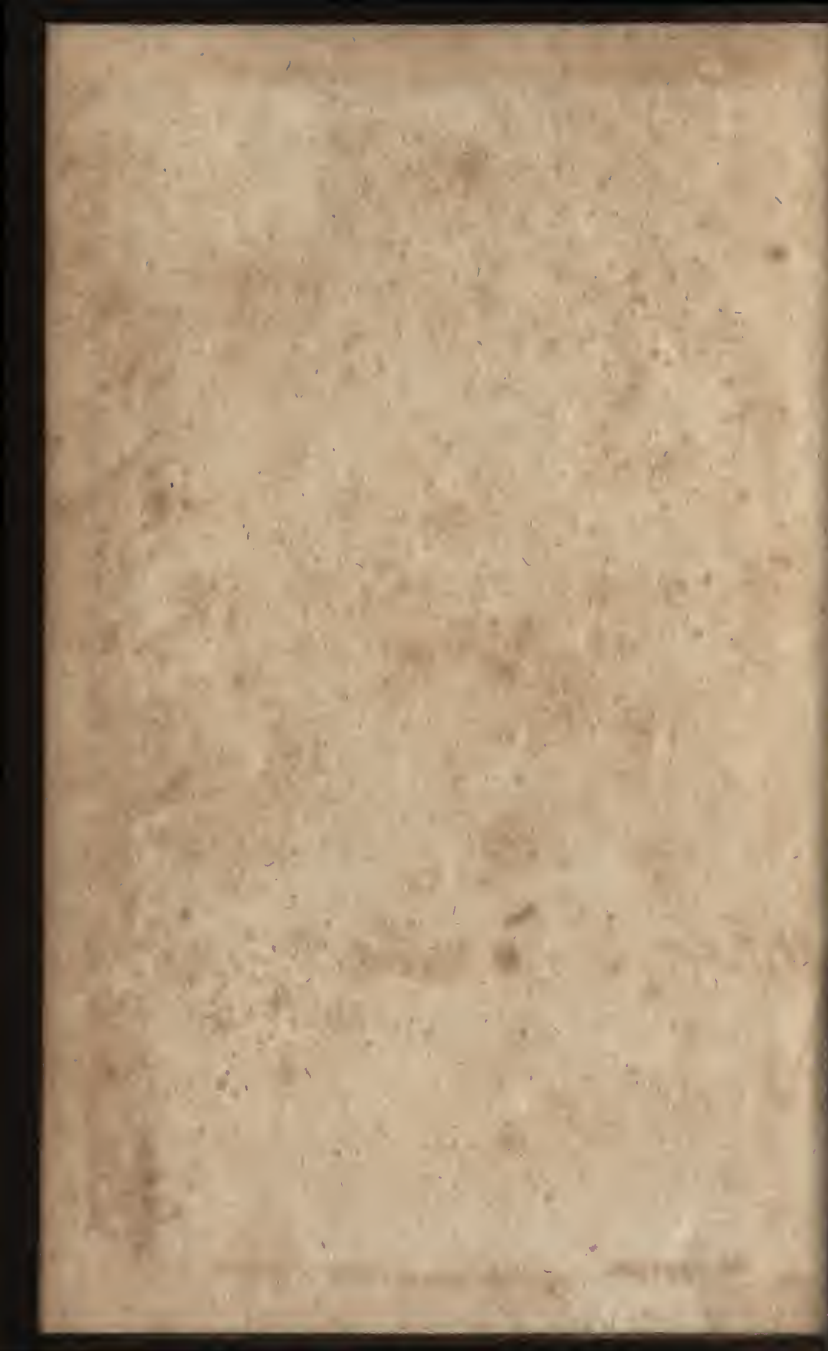
M-VII-Sub
ARCHIVIO
DELLA

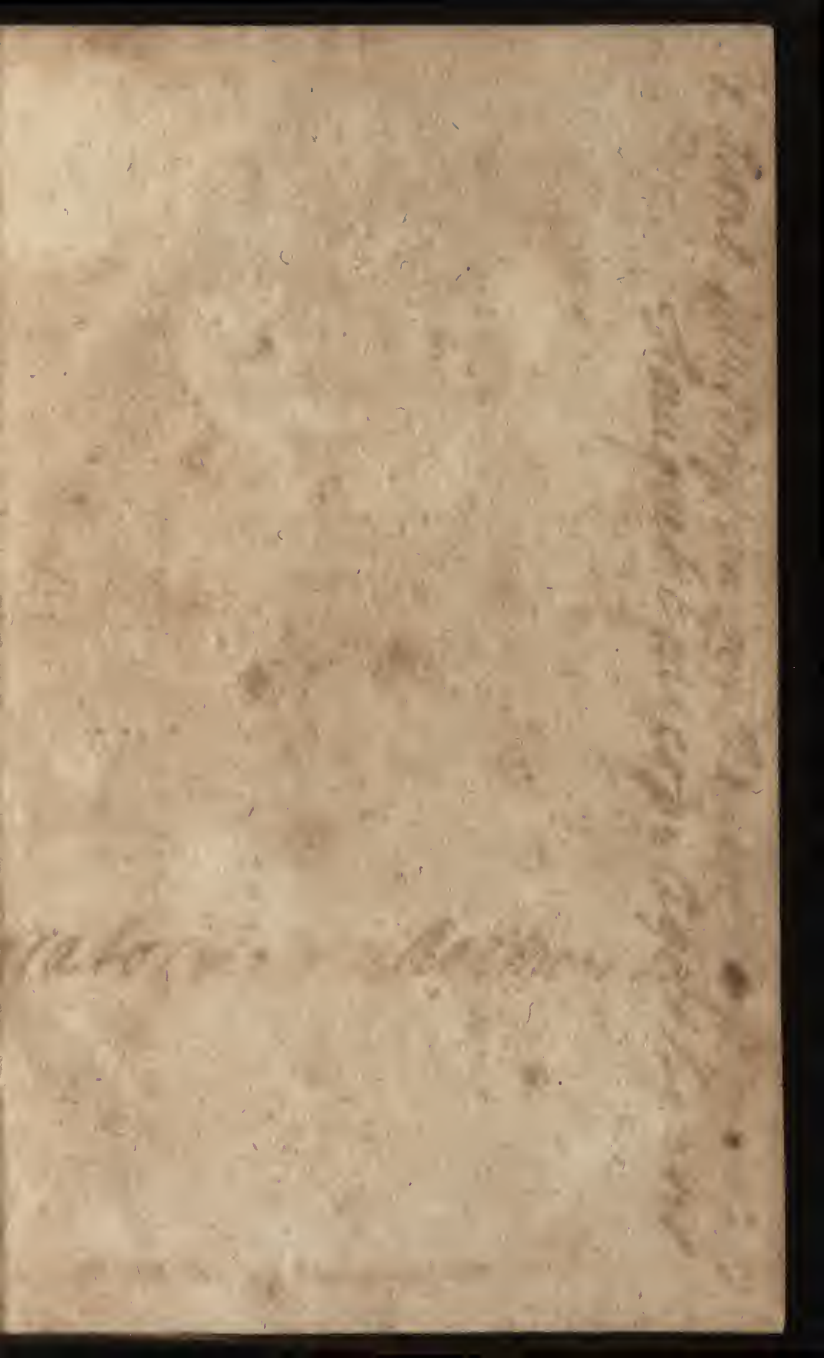
CURIA ARCIVESCOVILE
DI TORINO

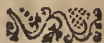

SANCTI
AGOBARDI
ARCHIEPISCOPI
LVGDVNENSIS

OPERM
TOMVS SECVNDVS.

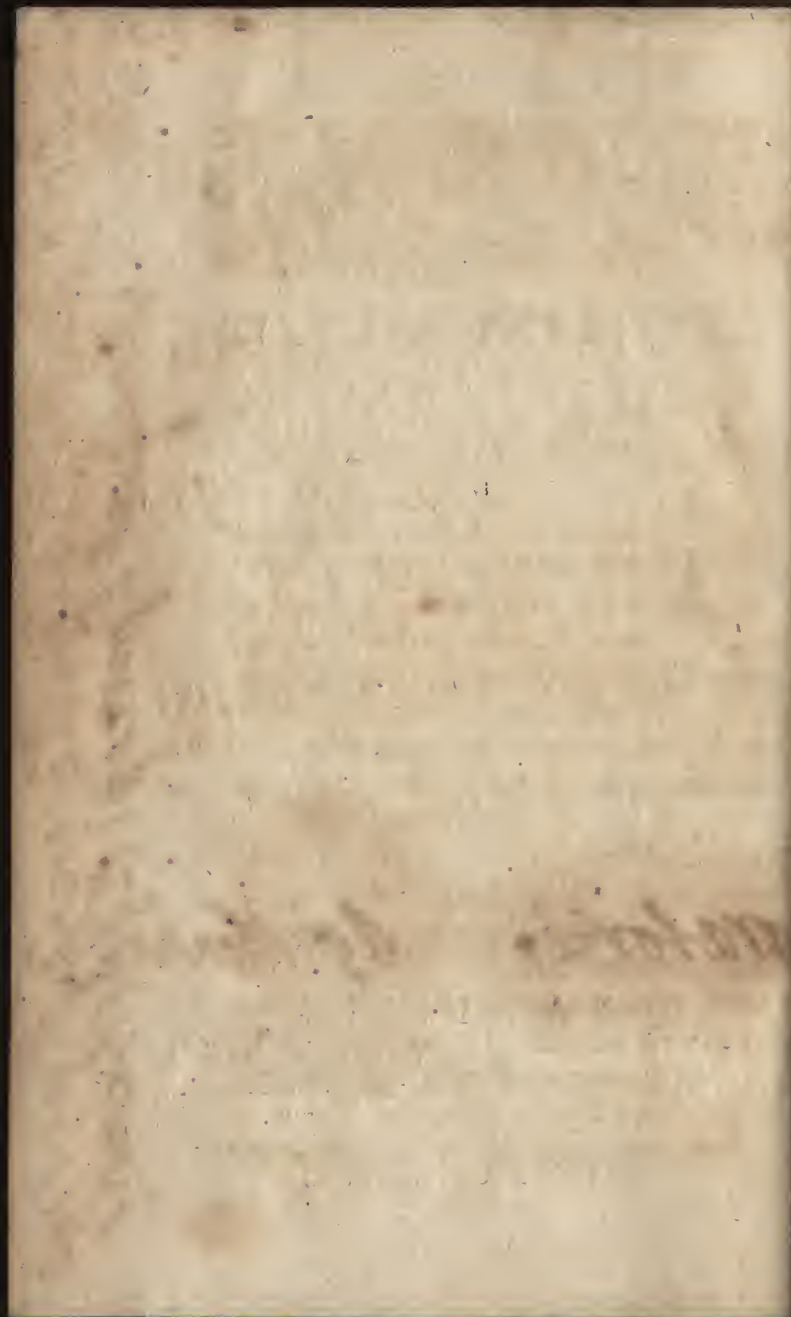
ITEM
EPISTOLÆ
LEIDRADI ET AMVLONIS
Archiepiscoporum Lugdunenſium.

STEPHANVS BALVZIVS
*Tutelenſis in unum collegit, emendavit,
Notisque illustravit.*

PARISIIS,
Apud FRANCISCVM MUGVET Regis ac
Illustriff. Archiepiſ. Pariſ. Typogr. via Citharæ,
ad Adorationem trium Regum.

M. DC. LXVI.

STEPHANI BALVZII

T V T E L E N S I S

PRÆFATIO AD LECTOREM:

A B E S h e i c, L E C T O R, secun-
dum volumen operum Ago-
bardi Archiepiscopi Lugdu-
nensis: quæ ideo dividere pla-

cuit in partes duas; ne, quia Leidradum
& Amulonem conjungere animus ab
initio fuit, conqueri posses ea excedere
molem justî voluminis. Damus autem
tibi; præter editas jam olim Agobardi
lucubrationes, librum adversus qua-
tuor libros divinorum officiorum ab
Amalario Abbate compositos, hacten-
us ineditum, quem nobis suppedit-
avit vetus codex clarissimi viri Petri
Marnæsij Senatoris Gratianopolitani;
ceu dictum est in Præfatione ad pri-
mum tomum.

Post Agobardum, sequuntur epistolæ

A ij

Leidrādi & Amulonis Archiepiscoporum Lugdunensium, inter quos medius sedit Agobardus. Tum opuscula duo adversus doctrinam Gothescalci, quæ Amulonis quoque esse suspicatus est vir harum rerum peritissimus, Iacobus Sirmondus. Addetur dein Liber Flori Diaconi Lugdunensis de electionibus Episcoporum, jam antea à Papirio Massono editus ad calcem Agobardi, ac multoties laudatus à viris eruditissimis.

Accedent Notæ nostræ ad eosdem Scriptores: quas tibi, L E C T O R, tam utiles ac proficuas esse cupio, quàm mihi multo labore multaque opera constiterunt. His utere. Et si quid illic repereris memoria dignum, Deo gratias age. Si verò aliter evenerit, ignosce pro tua humanitate. Nam & homo sum, & adhuc juvenis.

Demum, post Notas sequetur Appendix Actorum veterum, quorum in Notis facta mentio est. quam Appendicem spero tibi non ingratam futuram. Vale.

SANCTI
AGOBARDI
ARCHIEPISCOPI
LVGDVNENSIS
SERMO EXHORTATORIUS
AD PLEBEM,
DE FIDEI VERITATE,
& totius boni institutione.

VDITE fratres nostri, familia Christi, grex summi pastoris, populus pascuæ ejus, & oves manus ejus. Introite portas æterni Regis in confessione, & atria ejus in hymnis, ut vobis dicatur: *Ecce nunc benedicite Domino omnes servi Domini, qui statis in domo Domini, in atriiis domus Dei nostri. Querite Dominum, dum inveniri potest: invocate eum, dum propè est.* Et

psal. 133.

isa. 55.

Tom. II,

A iij

Act. 17.

quàm propè est? *In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus.* Est enim cunctis mentibus interior, cunctis corporibus interior, ipse intus replet, exterius circumdat, inferius portat, superius protegit. Ipse qui nunc sic propè est, veniet tempus quando inveniri non poterit. Et quare non invenietur qui ubique est, qui nusquam deest? Quia jam non erit tempus Dominum quærendi, sed pœnas luendi eos qui nunc cum non inveniunt. Agite quod Psalmus dicit: *Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.* Benedicite cum ipsis, aut confitemini cum universis operibus Domino.

Psalm. 144.

Apost. 3.

II. Non vobis necesse est transmigrare de locis ad loca, de regno ad populum alterum, ad quærendum Dominum. Ipse se vobis ultro-neus offert, & dicit: *Ecce sto ad ostium, & pulso. Si quis audierit vocem meam & aperuerit januam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.* Quid unquam tam dulce? quid tam jucundum? Adjungit etiam, & dicit: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* Ecce vult intrare ad te, ut cœnes cum illo, non te pigeat aperire. Non solum in mente tua vult cœnare tecum, verum etiam te vult levare in thronum suum, ut sedeas cum illo. Cui talia promittuntur, quid amplius desiderare debet? Promittit adhuc Dominus, & dicit: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Sint ergo lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vps similes hominibus expectantibus

Ican. 14.

Luc. 12.

dominum suum quando revertatur à nuptiis, ut cum venerit & pulsaverit, confestim aperiant ei. Beati servi illi, ad quos veniunt Pater & Filius, & mansionem apud eos faciunt. Væ autem illis qui talem hospitem à se repellunt; quoniam in malivolum animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Et ideo nolite cogitare inania, nolite desiderare peritura; ineptas autem & aniles fabulas devitate, exercete vos ipsos ad pietatem. Aperite Domino pulsanti, ut intret ad vos, & cœnet vobiscum, & mansionem apud vos faciat. Nec tacens pulsat, sed loquitur unicuique animæ pulsans: *Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.* Vos autem curam omnem subinferentes ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam. Si enim meditando de fide vestra & spe, crescitis in scientia & cognitione Dei, non vacui nec sine fructu vivitis, & ita Dominum hospitem tenetis.

III. Fides est, qua credimus unum Deum omnipotentem, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, veram Trinitatem, veram Unitatem. O quam vera Trinitas, ubi nullus nascitur ex se, nullus procedit à se, sed alter ex altero! Filius videlicet nascitur ex Patre, Spiritus sanctus procedit ex Patre & Filio. Proculdubio igitur apparet quòd alius sit qui genuit, alius qui genitus est, alius qui de utroque procedit. O quam vera Vnitas, ubi non est alius Spiritus Patris, alius Filij, sed unus utriusque;

nec prius procedit ex Patre in Filium, deinde ex Filio ad diffundendum in cordibus fidelium caritatis donum; sed simul ex utroque. Non est alia deitas Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti; sed una trium deitas; & idcirco verè unus Deus. Nam si esset alia & alia, non esset unus. Una ergo deitas, una æternitas, una majestas, una potentia, una voluntas, una operatio, una pietas, una gloria. Et quia est omnino alius & alius, ideo Trinitas; & quia non est aliud & aliud, ideo Vnitas. quia non est ipse Pater qui Filius, non ipse Filius qui Pater, aut Spiritus, ideo vera Trinitas. Quia verò hoc est Pater quod Filius, hoc Filius quod Pater & Spiritus, ideo vera Trinitas. Nativitatem Filij non præcessit potestas aut voluntas patris. Sic processio- nem Spiritus sancti nihil fuit quod præcederet. Patrem confitemur genitorem Filij, factorem autem cœli & terræ, visibilium omnium & invisibilium rerum. Filium confitemur ingentum Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, ἐκόνον Patri, hoc est, ejusdem cum patre substantiæ, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo, & quæ in terra, per quem majestatem Patris laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, cœli & cœlorum virtutes. Spiritum sanctum confitemur vivificantem, ex Patre & Filio procedentem, cum Patre & Filio adorandum & glorificandum, qui locutus est per Prophetas, Donum dantes simul tres, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum confitemur, sine confusione indivisos, sine tempore sempiternos, sine differentia æquales. Vnus Do-

*Athanas. in
Symbol.*

Ibidem.

minus magnus & laudabilis nimis, cujus magnitudinis non est finis, & sapientiæ non est numerus. Magnus certè non mole, sed virtute: qui dum per molem corporis nusquam est, per incircumscriptam substantiam nusquam deest.

Psal. 144.

Psal. 146.

IV. Hanc veram Trinitatem, veramque Vnitatem, unum Dominum, laudant de cœlis, laudant in excelsis omnes angeli, omnes virtutes, sol, & luna, stellæ, & lumen, cœli cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt. Quia ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt. Laudant de terra draçones & omnes abyssi, ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, montes & colles, ligna fructifera, & omnes cedri, bestię, & universa pecora, serpentes, & volucres pennatæ, Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ, juvenes & virgines, senes cum junioribus, quia exaltatum est nomen ejus solius. Et confessio ejus super cœlum & terram, & laus in Ecclesia sanctorum. Laudatur enim in sanctis suis, in firmamento virtutis suæ, in virtutibus suis, secundum multitudinem magnitudinis suæ, in sono tubæ, in psalterio & cithara, in tympano & choro, in chordis & organo, in cymbalis benesonantibus, in cymbalis jubilationis.

Psal. 148.

Psal. 149.

Psal. 150.

V. Cùm ergo ista omnia simul, rationabilia & irrationabilia, incessanter laudent Deum; quomodo homines, ad imaginem & similitudinem Dei conditi, & ad laudem gloriæ ejus vocati, debent esse pigri, aut tardi, aut ociosi? Et illa quidem laudant Dominum semper. Nos autem, etsi non possumus semper, laudemus saltem

Genes. 2.

1. Petr. 2:

frequenter; quibus per Apostolum dicitur: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis eius, qui vos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum.* Et per Prophetas: *Narrate omnia mirabilia ejus, annuntiate inter gentes studia eius, notas facite in populis ad inventiones ejus.* De quibus virtutibus & mirabilibus, qualia sint, sanctæ Scripturæ verbis sic prædicatur:

Tob. 12.
Psalm. 104.
Psalm. 9.
Isa. 12.

Psalm. 103.
Hebr. 1.
Iob. 38.

Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem. Qui fundavit terram super basim suam; non commovebitur in seculum seculi.

Iob. 16.

Qui demisit lapidem angularem ejus, cum laudarent simul cum astra matutina, & jubilarent omnes filij Dei. In fortitudine ejus, repente maria congregata sunt; & prudentia ejus percussit superbum. Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.

Psalm. 146.

Iob. 36.

Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Qui aufert stillas pluviæ, & sicut alia translatio dicit,

Isa. 40.

innumerabiles illi stillicidia. Qui mensus est pugillo aquas, & cælos palmo ponderavit. Qui appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & cobles in statera.

Dan. 7.

Cujus thronus flammæ ignis, & rota ejus ignis accensus. Fluvius igneus rapidusque egreditur à facie ejus. Millia millium ministrant ei, & decies millies

2. Par. 18.

centena millia sistunt ei. Omnes namque exercitus cæli assistunt ei, non solum à dextris, sed

3. Reg. 22.

etiam à sinistris: de quibus Propheta vidit egredi spiritum dicentem: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus, id

est, decepti & decipiendi Regis, ut ascenderet ad locum ubi ei paratus erat interitus.

VI. Istius sinistri exercitus aut princeps aut magnus, invidendo sancto viro Iob, expetivit eum ut sibi concederetur à Domino, non ad probandum quod factum est per eum nolente illo, sed ad reprobandum quod multitudini malitiæ suæ desiderabat. Hujus sinistri exercitus princeps accessit ad primum hominem, bene & bonum à bono Deo conditum, igne invidentiæ succensus; & decepit, ac prævaricatorem fecit, atque omnimodæ corruptelæ subjecit, & de societate angelorum depositum, socium sibi fecit, atque de luce angelica abstractum, tenebris suis subjugavit, & æternæ morti obnoxium reddidit. Dominus autem summè bonus & pius, ut tam magnam ruinam repararet, tam magnum vulnus, misit filium sum Deum Verbum, ut caro fieret, id est, homo verus, & habitaret in nobis, id est, in humanitate perfecta, quam sumpsit pro nobis ex nobis, id est, ex sancta Virgine ad hoc præparata & custodita; habitaret autem corporaliter, non spiritualiter, ut in sanctis ceteris, id est, dono gratiæ, sicut scriptum est: *Qui adhæret Domino, unus spiritus est.* Qui licet Domino adhæreant, & Deus in illis habitet; non tamen exinde efficitur ut dii sint naturaliter; sicut in Christo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, ut Deus sit substantialiter. Quæ humanitas, ex quo esse cœpit, non aliud esse potuit, quàm Deus, & unicæ filius, quia unigenitus caro factus est, ut sit verus Deus, verus homo, unus Deus. Et licet aliud sit caro, aliud divinitas; non tamen ipse

Ioan. 1.

August. in
Ioan. tract. 4.

1. Cor. 6.

Colos. 2.

alius est in carne, alius in divinitate; sed utroque unus Christus Deus homo, permanente utriusque naturæ veritate & integritate; id est, non mutata humanitate in divinitatem, neque conversa divinitate in humanitatem. qui ex utroque unus Christus Deus, ita adoratur cum Patre & Filio ab omni creatura, ut superius diximus, sicut adorabatur antequam Verbum caro fieret: quia inconvertibilis deitas, quæ inconvertibiliter infirmitatem nostram, in qua mori posset, suscepit incarnatione sua, nec minui potuit, nec augeri.

VII. Verus Deus ergo & verus homo, unus Dominus noster Iesus Christus, venit ad passionem, ut perferret omnia illa quæ de illo prænuntiata sunt per Scripturas. Vnde comprehensus, & ligatus, flagellatus, inrisus, & in cruce suspensus, cùm veniret hora ut potestate propria poneret animam suam, potestate iterum eam sumpturus, clamans voce magna, dixit: *Consummatum est.* & inclinato capite tradidit spiritum. Natus autem vera nativitate, veræ carnis sustinuit veram passionem, suscepit veram mortem, vera carnis resurrectione præbuit se ipsum vivum discipulis in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis & loquens de regno Dei, manducavit & bibit coram eis, non necessitate, sed potestate. *Et videntibus illis, elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cùmque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri adstiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis ad cælum, sic veniet*

Iean. 19.

Act. 1.

Beda in Lucæ

23.

Act. 5.

quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Sedet ergo in ea carne, quam assumpsit pro nobis, ad dexteram Patris, & venturus est in gloria iudicare vivos & mortuos, cuius regni non erit finis. Et ipse est propiciatio pro peccatis nostris, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & Princeps Regum terræ, agnus Dei qui tollit peccata mundi: qui ita laudatur cum Patre ab angelis: *Sedenti in throno & agno benedictio & honor & gloria & p̄testas in secula seculorum.* Et quando venerit in maiestate sua & Patris, sic timebitur ab eis quos iudicaturus est, ut dicant montibus & petris: *Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis supra thronum, & ab ira agni: quoniam venit dies magnus iræ ipsius, & quis poterit stare?* Transacto, omnes electi ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, erunt stantes ante thronum in conspectu agni, & amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabunt voce magna dicentes: *Salus Deo nostro qui sedet super thronum, & agno.* De quibus dicitur: *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine agni. Ideo sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die & nocte in templo eius; & qui sedet in throno, habitat super eos. Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus; quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet illos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lacrymam ex oculis eorum. Et letitia sempiterna super caput eorum, gaudium & letitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. Hæc civitas*

Athanas. in symb.

1. Ioan. 2.

Colos. 1.

Ioan. 1.

Apocal. 5.

Apocal. 6.

Apocal. 7.

Apoc. 21.

Isa. 35.

Apo. al. 21.

Isa. 60.

Isa. 62.

Apo. 21.

Matth. 25.

Apo. 21. &
22.

Dei, id est, universitas omnium sanctorum; non eget sole, neque luna, ut luceant in ea. Nam claritas Dei inluminavit eam, & lucerna eius est agnus. Et dicitur ei: Non audietur ultra iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & postes tuas laudatio. Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lune inluminabit te; sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet ultra sol tuus, & luna tua non minuetur: quia Dominus erit tibi in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes iusti, in perpetuum hereditabunt terram. Et videbunt gentes iustum tuum, & cuncti Reges inclytum tuum; & vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit. Et eris corona gloriæ in manu Domini; & diadema regni in manu Dei tui. Non vocaberis ultra derelicta, & terra tua non vocabitur amplius desolata; sed vocaberis voluntas mea in ea, & terra tua inhabitata; quia complacuit Domino in te, & terra tua inhabitabitur. Habitabit enim iuvenis cum virgine, & habitabunt in te filij tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium; nec fatuæ virgines, quæ non sumpserunt oleum secum: nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni, & regnabunt in secula seculorum.

VIII. Hæc præclara testimonia sanctæ Scripturæ ostendunt unitatem & æqualitatem sedentis super thronum & agni, Patris videlicet & Filij, cum & unus dicitur dies magnus

itæ ipsorum. Mansit enim æqualis Patri, etiam postquam factus est minor Patre. Vnde & Patres sancti, Doctores videlicet Ecclesiæ, in brevissimo hymno quem Psalmis, Antiphonis, & Responsorijs subjungimus, cantandum tradiderunt: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto; sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorum.* Et cum electi ex omnibus populis & linguis stare dicuntur ante thronum in conspectu agni, & una salus cantatur ei qui sedet super thronum & agno, & pariter inluminant civitatem suam; hoc ipsum ostenditur ut sciamus unum esse Patrem & Filium, etiam postquam minor factus, obediens extitit usque ad mortem, mortem autem crucis. *Propter quod Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Iesu omne genu flectatur, celestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Ostendunt etiam caput exaltatum ad quantam sublimitatem elevat corpus suum, & unitatem capitis & corporis, sponsi videlicet & sponsæ. Vnde dicitur: *Induit me vestimentis salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.* Se enim dixit sponsum, se sponsam. Hæc tanta unitas est illud inæstimabile & ineffabile bonum, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod præparavit Deus diligentibus se; cum agnus ille est sponsus gregis sui, pastor ovium suarum; & qui est agnus in passione, leo in resurrectione, aquila

Apo. 7. 3

Philipp. 2.

1/a. 61.

1. Corinth. 2.

Ephes. 2.
Daniel. 2.

in ascensione, lapis quoque angularis, lapisque abscissus de monte sine manibus, & factus est mons magnus implens omnem terram. Hoc est regnum quod in æternum non dissipabitur, & populo alteri non tradetur, & ipsum stabit in æternum. De hac unitate & ineffabili sublimitate capitis & corporis per Daniele Prophe-
Dan. 7. tam dicitur: *Aspiciebam in visione noctis; & ecce cum nubibus cali quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum pervenit; & in conspectu eius obtulerunt eum; & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum; & omnes populi, tribus, & lingua, ipsi servient. potestas eius, potestas aeterna, quæ non auferetur; & regnum eius, quod non corrumpetur.*

Ephes. 4.

IX. Hæc unitas & sublimitas capitis & corporis, quæ futura est in specie & re, omni intentione pietatis jam nunc tenenda est in fide & in spe. Hanc sublimiter commendat Apostolus, cum dicit: *Qui descendit, ipse est, & qui ascendit super omnes celos, ut impleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in adificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionem filij Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi; ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrina in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Veritatem autem facientes in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: cuius totum corpus compactum per omnem juncturam*

juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in adificationem sui in caritate. Et iterum: Caput ex quo totum corpus, per nexus & coniunctiones subministratum & constructum, crescit in augmentum. Et alio loco: Sollicitè servate unitatem spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. Vnus Deus est & Pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Item de unitate membrorum: Sicut enim corpus unum est, inquit, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum corpus sunt; ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Iudæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi, & omnes in uno spiritu potati sumus. Nam corpus non est unum membrum, sed multa.

Colos. 2.
Ephes. 4.
1. Cor. 12.

X. Quod autem meditatio mediatoris Dei & hominum Domini nostri Iesu Christi jungat Patri omnem electam creaturam, ita ut ista ineffabili unitate spiritus, nulla sit diversitas generis, conditionis, & sexus, sed tam ex angelis, quàm ex hominibus, una domus & una civitas Dei fiat, atque huius tantæ & tam mirabilis unitatis unum caput sit Christus, ita docet Apostolus: Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus eius, & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem eius qui creavit eum: ubi non est Gentilis & Iudæus, circumcisio & preputium, Barbarus & Scythæ, servus &

Colos. 3.

- liber, sed omnia & in omnibus Christus. Et iterum: Quicumque in Christum baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudeus, neque Græcus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Iesu. Et alibi: Volo autem vos scire quod omnis viri caput Christus est; caput autem mulieris, vir; caput verò Christi, Deus. Itemque: Omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.*
- Galat. 3.* Et alio loco: Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: quia in ipso condita sunt omnia in cælis & in terra, visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates. Omnia per ipsum & in ipso creata sunt; & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per eum reconciliari omnia in ipsum; pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis.] Et iterum: Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter; & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis.]
- Colos. 1.*
- Colos. 2.*

XI. Pro hac ineffabili unitate ipse mediator Dei & hominum, Deus homo, Christus Iesus, tempore passionis suæ rogavit Patrem,

Ioan. 17. dicens: Sanctifica eos in veritate: Sermo tuus veritas. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro his autem rogo tantum, sed & pro eis

qui credituri sunt per verbum eorum in me : ut
 omnes unum sint , sicut tu Pater in me , & ego
 in te , & ipsi in nobis unum sint ; ut mundus cre-
 dat , quia tu me misisti . Et ego claritatem , quam
 dedisti mihi , dedi eis ; ut sint unum , sicut &
 nos unum sumus . Ego in eis , & tu in me ; ut sint
 consummati in unum ; & cognoscat mundus ,
 quia tu me misisti , & dilexisti eos , sicut & me
 dilexisti . Pater , quos dedisti mihi , volo ut ubi
 ego sum , & illi sint mecum ; ut videant clarita-
 tem meam , quam dedisti mihi ; quia dilexisti
 me ante constitutionem mundi .] Quando autem
 perficietur ista tanta & tam sublimis unitas ,
 Apostolus diligentissimè ostendit , dicens : Sicut
 in Adam omnes moriuntur , ita & in Christo
 omnes vivificabuntur ; unusquisque autem in
 suo ordine , primitiæ Christus , deinde hi qui
 sunt Christi , qui in adventu ejus crediderunt .
 Deinde finis , cùm tradiderit regnum Deo &
 Patri , cùm evacuaverit omnem principatum ,
 & potestatem , & virtutem . Oportet autem il-
 lum regnare , donec ponat inimicos suos sub pe-
 dibus ejus . Novissima autem inimica destrue-
 tur mors . Omnia enim subjecit sub pedibus
 ejus .] Et iterum : Ecce mysterium vobis di-
 co . Omnes quidem resurgemus , sed non om-
 nes immutabimur . In momento , in ictu oculi ,
 in novissima tuba . Canet enim tuba , & mortui
 resurgent incorrupti , & nos immutabimur .
 Oportet enim corruptibile hoc induere incor-
 ruptionem , & mortale hoc induere immortali-
 tatem . Cùm autem mortale hoc induerit im-
 mortalitatem , tunc fiet sermo qui scriptus est :
 Absorpta est mors in victoria . Vbi est mors vi-

1. Cor. 15.

Ibid.

» ctoria tua ? ubi est mors aculeus tuus ? Stimulus
 » autem mortis peccatum est, virtus verò peccati
 » lex. Deo autem gratias, qui nobis dedit victo-
 » riam per Dominum nostrum Iesum Christum.]
 » Ad hanc victoriam non pervenitur, nisi certan-
 » do : quoniam non oportet coronari, nisi qui le-
 » gitimè certaverit.

XII. Hujus unitatis pars, quæ adhuc pere-
 grinatur in terra, habet adversantes, contra
 quos incessanter confligat. quia omnes qui piè
 volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem
 patiuntur. Sunt in primis diabolus & angeli ejus
 hostes nostri, contra quos armari nos vult Apo-
 stolus, dicens : Induite vos armatura Dei, ut
 » possitis stare adversùs insidias diaboli : quia non
 » est nobis conluctatio adversùs carnem & san-
 » guinem, sed adversùs principes, & potestates,
 » adversùs mundi rectores tenebrarum harum,
 » contra spiritalia nequitiae, in cœlestibus. Pro-
 » pterea accipite armaturam Dei, ut possitis re-
 » sistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.
 » State ergo succincti lumbos vestros in veritate,
 » & induti lorica justitiæ, & calceati pedes in
 » præparationem Evāgelij pacis ; in omnibus su-
 » mentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela
 » nequissimi ignea extinguere ; & galeam salutis
 » assumite, & gladium spiritus, quod est verbum
 » Dei, per omnem orationem, & obsecrationem,
 » orantes omni tempore in spiritu.] Sunt etiam
 homines publicè persequentes, de quibus ipse
 Dominus loquitur : *Ecce ego mitto vos sicut oves
 in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut
 serpentes, & simplices sicut columba. Cavete au-
 tem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis,*

Ephes. 6.

Matth. 10.

& in synagogis suis flagellabunt vos; & ad Præ-
 fides & ad Reges deducemini propter me, in te-
 stimonium illis & gentibus. Sunt quoque alij
 persecutores, qui persequuntur inimiciis,
 odiis, detractionibus, accusationibus, damnis,
 rixis, & diversis asperitatibus: contra quos non
 armis pugnandum est, sed patientia & toleran-
 tia; sicut Apostolus docet nos patientes esse de- 1. Thess. 5.
 bere ad omnes: & Dominus jubet non resiste-
 re malo. Sed si quis te percusserit in dextra ma-
 xilla tua, præbe illi & alteram. Et iterum: Di-
 ligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt
 vos, & orate pro persequenibus & calumnianti-
 bus vos, ut sitis filij patris vestri qui in cælis est.
 Et iterum: Si dimiseritis enim hominibus pecca-
 ta eorum, dimittet vobis Pater vester cælestis
 delicta vestra. Si autem non dimiseritis homini-
 bus, nec Pater vester dimittet peccata vestra. 1. Tim. 6.
 Sunt etiam inimici fidei, de quibus Apostolus
 loquitur: Quia in novissimis temporibus disce-
 dent quidam à fide, adtendentes spiritibus erro-
 ris & doctrinis demoniorum, in hypocrisi loquen-
 tium mendacium. Contra quos pugnandum est
 non armis corporalibus, sed spiritualibus, exem-
 plis videlicet, Scripturarum auctoritate, ratio-
 ciniis fidei & veritatis. Sunt etiam inimici co-
 tidiani, quos nec loco nec tempore possumus de-
 clinare: quos Apostolus enumerat, dicens:
 Desideria carnis non perficiatis. Caro enim
 concupiscit adversus spiritum, spiritus autem
 adversus carnem. Hæc enim sibi invicem ad-
 versantur, ut non quæcunque vultis, illa facia-
 tis. Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.
 Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt

- „ fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum ser-
 „ vitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmu-
 „ lationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invi-
 „ diæ, homicidia, ebrietates, comestiones, &
 „ his similia. quæ prædico vobis, sicut prædixi:
 „ quoniam qui talia agunt, regnum Dei non con-
 „ sequentur.] Contra quos pugnandum est, non
 „ solum ratione, sed & labore, abstinencia, con-
 „ tinencia, vigiliis; sicut Apostolus suo nos exem-
 „ plo informat, dicens : *Castigo corpus meum &*
 1. Cor. 9. *servituti subijcio; ne forte aliis prædicans, ipse*
reprobus efficiar. Unde & discipulum instruens,
 & de se jam securus, juxta finem vitæ suæ, ita
 2. Tim. 4. „ gloriatur, dicens : Tu verò vigila, in omnibus
 „ labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum
 „ imple. Ego enim jam delibor, & tempus reso-
 „ lutionis meæ instat. Bonum certamen certavi,
 „ cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo
 „ reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet
 „ mihi Dominus in illa die justus judex; non so-
 „ lum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt
 „ adventum ejus.]

XIII. Inter hæc omnia caveat fidelis, ne
 omnino vel in modico in propriis viribus præ-
 sumat, sed de Dei adiutorio, ut ad finem bono-
 rum pervenire, vel in bono possit opere perdu-
 rare: quia Dominus ait: *Sine me nihil potestis*
 Ioan. 15. *facere.* Et Apostolus: *Deus est qui operatur in*
 Ph. lipp. 2. *vobis & velle & perficere pro bona voluntate.* Et
 iterum: *Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc*
 Ephes. 2. *non ex vobis.* Et iterum: *Non quòd idonei simus*
 2. Cor. 3. *cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed suf-*
 Ioan. 6. *ficientia nostra ex Deo est,* Et Dominus: *Nemo*
potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me,
traxerit eum. Multa Deus facit in homine bo-

na, quæ non facit homo; nulla verò facit homo bona, quæ non Deus præstet ut faciat homo. Suam namque voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autem ita faciunt quod volunt ut divinæ serviant voluntati; quamvis volentes agant quod agunt, illius tamen voluntas est à quo & præparatur & iubetur quod volunt. Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito. Sua bona Deus prævidet, præscit, adiuvat, & remunerat in nobis. Nemo bonus nisi solus Deus, *Matth. 19.* qui non est alterius bono bonus. Homines autem, non proprio, sed Dei bono, sunt boni; qui est fons & origo bonitatis; immo qui est bonitas, à quo omne bonum, & sine quo nihil boni.

XIV. Hæc est fides & spes Catholicæ Ecclesiæ, quæ est columna & firmamentum veritatis, in lege & Prophetis, psalmis & hymnis prædicata, per Apostolos evangelizata, per martyres testificata, per Doctores exposita. Quicquid huic fidei contrarium inuenitur, & quæque dissona & discrepantia, inepta sunt, & prophana, atque inaniloquia, quæ multum proficiunt ad impietatem, ac per hoc doctrina dæmoniorum & antichristorum, de quibus Apostolus ait; *Filioli, novissima hora est; & sicut audistis quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt.* De quibus alius Apostolus: *Hi sunt murmuratores querelosi, secundum desideria sua ambulantes, & os illorum loquitur superbiam, quorum omnium caput est Antichristus.* De quo Apostolus: Rogamus vos autem, fratres, per adventum Domini nostri *1. Tim. 3.* *1. Ioan. 2.* *Iuda 16.* *2. Thess. 2.*

„ Iesu Christi & nostræ congregationis in ipsum,
 „ ut non citò moveamini à vestro sensu, neque
 „ terreamini, neque per spiritum, neque per ser-
 „ monem, neque per epistolam tanquam per nos
 „ missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos
 „ seducat illo modo. Quoniam nisi venerit dis-
 „ cessio primùm, & revelatus fuerit homo pec-
 „ cati, filius perditionis, qui aduersatur, & ex-
 „ tollitur supra omne quod dicitur Deus, aut
 „ quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat,
 „ ostendens se tanquam sit Deus. Non retinetis
 „ quòd cùm adhuc essem apud vos, hæc dice-
 „ bam vobis? Et nunc quid detineat scitis, ut re-
 „ veletur in suo tempore. Nam mysterium jam
 „ operatur iniquitatis: tantùm ut qui tenet nunc
 „ teneat, donec de medio fiat. Et tunc revelabi-
 „ tur ille iniquus, quem Dominus Iesus interfici-
 „ ciet spiritu oris sui, & destruet inlustratione
 „ adventus sui eum; cuius est adventus secundùm
 „ operationem Satanæ, in omni virtute, & signis,
 „ & prodigiis mendacibus, & in omni seductio-
 „ ne iniquitatis, his qui pereunt, eo quòd cari-
 „ tatem veritatis non receperunt ut salvi fierent.
 „ Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut
 „ credant mendacio, & iudicentur omnes qui
 „ non crediderunt veritati, sed consenserunt ini-
 „ quitati.] De hoc tempore & Dominus in Evan-
 „ gelio ait: Erit tunc tribulatio magna, qualis
 „ non fuit ab initio mundi usque modò, neque
 „ fiet. Et nisi breviati fuissent dies illi, non fie-
 „ ret salva omnis caro; sed propter electos bre-
 „ viabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit,
 „ Ecce hîc Christus, aut illic, nolite credere.
 „ Surgent enim Pseudochristi & Pseudoprophe-

tæ; & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut “
 in errorem inducantur, si fieri potest, etiam “
 electi. Ecce prædixi vobis.] De Antichristo & “
 Daniel Propheta sic dicit: Sermones contra “*Daniel.7.*
 Excelsum loquetur, & sanctos Altissimi con- “
 teret, & putabit quod possit mutare tempora “
 & leges, & tradentur in manu ejus usque ad “
 tempus, & tempora, & dimidium temporis. “
 Et judicium sedebit, ut auferatur potentia, & “
 coneratur, & dispereat usque in finem. Re- “
 gnum autem, & potestas, & magnitudo regni, “
 quæ est subter omne cælum, detur populo san- “
 ctorum Altissimi, cuius regnum sempiternum “
 est.] Et iterum: De uno autem ex eis egressum “*Daniel.8.*
 est cornu unum modicum; & factum est gran- “
 de contra meridiem, & contra orientem, & “
 contra fortitudinem; & magnificatum est us- “
 que ad fortitudinem cæli; & dejecit de forti- “
 tudine, & de stellis, & conculcavit eas. Et us- “
 que ad principem fortitudinis magnificatum “
 est, & ab eo tulit jube sacrificium, & dejecit “
 locum sanctificationis ejus. Robur autem da- “
 tum est contra jube sacrificium propter pecca- “
 ta; & prosternetur veritas in terra, & faciet, “
 & prosperabitur.] Et iterum: Et post regnum “*Ibid.*
 eorum, cum creverint iniquitates, consurget “
 Rex impudens facie, & intelligens propositio- “
 nes; & roborabitur fortitudo ejus, sed non in “
 viribus suis; & suprâ quàm credi potest, uni- “
 versa vastabit, & prosperabitur, & faciet. Et “
 interficiet robustos, & populum sanctorum, se- “
 cundum voluntatem suam. & dirigetur dolus in “
 manu ejus, & cor suum magnificabit, & in co- “
 pia rerum omnium occidet plurimos, & contra “

Dan. 11.

„ principem principum confurget, & sine manu
 „ conteretur.] Et iterum : Et faciet iuxta volun-
 „ tatem suam Rex, & elevabitur, & magnifica-
 „ bitur adversum omnem Deum ; & adversum
 „ Deum deorum loquetur magnifica, & dirige-
 „ tur, donec compleatur iracundia. perpetrata
 „ quippe est definitio. Et Deum patrum suorum
 „ non reputabit, & erit in concupiscentiis femi-
 „ narum, nec quemquam deorum curabit, quia
 „ adversum universa confurget.] In libro Apoca-
 „ lypsi : Et vidi de mari bestiam ascendentem, ha-
 „ bentem cornua septem, & capita decem, &

Apoc. 13.

„ super cornu eius decem diademata, & super
 „ capita ejus nomen blasphemiae. Et bestia quam
 „ vidi, similis erat pardo, & pedes ejus similes
 „ urfi, & os ejus sicut os leonis. Et dedit illi dra-
 „ co virtutem suam, & potestatem magnam. Et
 „ vidi unum de capitibus suis quasi occisum in
 „ mortem, & plaga mortis ejus curata est. Et ad-
 „ mirata est universa terra post bestiam. Et ado-
 „ raverunt draconem qui dedit potestatem bestiae;
 „ & adoraverunt bestiam, dicentes : Quis similis
 „ bestiae ? & quis poterit pugnare cum ea ? Et da-
 „ tum est ei os loquens magna, & blasphemiam;
 „ & data est illi potestas facere menses quadra-
 „ ginta duos. Et aperuit os suum in blasphemias,
 „ ad Deum blasphemare nomen ejus, & taber-
 „ naculum ejus, & eos qui in caelo habitant. Et
 „ datum est ei bellum facere cum sanctis, & vin-
 „ cere illos.] Et iterum : Et vidi aliam bestiam as-
 „ cendentem de terra ; & habebat cornua duo si-
 „ milia agni, & loquebatur sicut draco. Et po-
 „ testatem prioris bestiae omnem faciebat in con-
 „ spectu ejus ; & fecit terram & inhabitantes in

ea adorare bestiam primam, cujus curata est
 plaga mortis. Et fecit signa magna, ut etiam
 ignem faceret de cœlo descendere in terram in
 conspectu hominum. Et seduxit habitantes ter-
 ram, propter signa, quæ data sunt illi facere in
 conspectu bestię.] Et iterum: Ego tibi dicam Apoc. 17.
 sacramentum mulieris, & bestię quæ portat
 eam, quæ habet capita septem, & cornua de-
 cem. Bestia quam vidistituit, & non est, & as-
 censura est de abyssu, & in interitum ibit; &
 mirabuntur inhabitantes terram, (quorum
 non sunt scripta nomina in libro vitæ à consti-
 tutione mundi) videntes quæ erat, & non est.
 Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem
 capita, septem montes sunt, super quos mulier
 sedet, & Reges septem sunt. Quinque ceci-
 derunt, unus est, alius nondum venit; & cum
 venerit, oportet illum breve tempus manere.
 Et bestia quæ erat, & non est, ipsa octava est,
 & de septem est, & in interitum vadit. Et de-
 cem cornua quæ vidisti, decem Reges sunt, qui
 regnum nondum acceperunt, sed potestatem
 tanquam Reges una hora accipiunt post be-
 stiam. Hi consilium unum habent & virtutem,
 & potestatem suam bestię tradent. Hi cum
 agno pugnabunt, & agnus vincet illos: quo-
 niam Dominus Dominorum est, & Rex Re-
 gum, & qui cum illo sunt vocati, electi, & fi-
 deles.] Et iterum: *Et vidi bestiam, & Reges* Apocal. 19.
terre, & exercitus eorum congregatos ad facien-
dum prælium cum illo qui sedebat in equo, & cum
exercitu ejus. Et apprehensa est bestia, & cum
illo Pseudopropheta qui fecit signa coram ipso,
quibus seduxit eos qui acceperunt charactere

Apoc. 10.

bestia, & qui adorant imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphuris, & ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius. Et iterum: Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur Satanas de carcere suo, & exiet, & seducet gentes quæ sunt super angelos terræ Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super altitudinem terræ; & circumierunt castra sanctorum, & civitatem dilectam. Et descendit ignis à Deo de cælo, & devoravit illos; & diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi bestia & Pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.

XV. Tres hîc dicuntur, diabolus videlicet, & bestia, quæ est Antichristus, & Pseudopropheta, quæ omnem potentiam Antichristi ostensura est in signis & prodigiis mendacibus. Et duæ bestiæ, operante diabolo, eminentiores sunt in universo corpore perditorum. Et diabolus quidem est inventor & causa omnis mali, tanquam hominibus mortaliter viventibus invisibilis. Est & homicida est ab initio. Univerſa mala quæ operatus est, maximè per homines exercuit & exercet. Illum autem primum malum quod in deceptione primorum hominum perpetratus est, per serpentem fecit; quia nec erat homo, per quem primi homines deciperentur. Per serpentem loquutus Evæ; per Evam Adæ. Deinde per Cain occidit Abel. Et deinceps pullularunt omnia mala, & creverunt iniquitates, & crescunt adhuc, donec perveniant ad summum mali; quando Deo permit-

tente & ordinante adsumpturus est sibi diabolus vas aptissimum, hominem videlicet illum damnatum, & perditum; caputque perditorum; qui in tantam excrescet malitiam ut homo omnium pessimus ostentare se possit, & audiat tanquam sit Deus, & contra universa confurgat, & extollat se ac jactet super omne quod dicitur Deus & quod colitur. ita ut de illo iam dictum sit à Domino: *Non est super terram potestas qua comparetur ei qui factus est ut nullum timeret. Omne sublime videt. Ipse est Rex super universos filios superbiae.* Ut sciamus de illo dictum esse, superius ostenditur, ubi dicitur: *Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax.* Iob 41.

XVI. Quod autem unum corpus sit omnium perditorum, cujus isdem Antichristus caput sit, superius ostenditur, ubi dictum est: *Membra coherentia sibi carnum ejus.* Et iterum: *Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus. Vna uni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. alteri una adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur.* De quo corpore & capite ejus, id est, diabolo, vel Antichristo, & per Ezechielem Prophetam dicitur: *Ecce ego ad te Pharaon Rex Egypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus est fluvijs, & ego feci memetipsum. Et ponam frenum in maxillis tuis, & adglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis; & extraham te de medio fluminum tuorum, & universi pisces tui squamis tuis adhærebunt, & projiciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui.* De cujus Iob 41.
Ezechiel. 29.

„ potentia & in Psalmo, secundum Hebraicam
Psal. 10. „ tamen translationem, dicitur: Impius secun-
 „ dum altitudinē furoris sui non requiret, nec est
 „ Deus in omnibus cogitationibus ejus. Parturiūt
 „ viæ ejus in omni tēpore. Longè sunt judicia tua
 „ à facie ejus. Omnes inimicos suos despicit. Lo-
 „ quitur in corde suo. Non movebor de genera-
 „ tione in generationem, ero sine malo. Maledi-
 „ ctione os ejus plenum est, & dolis, & avaritia;
 „ sub lingua ejus dolus & iniquitas. Sed & insi-
 „ diatur juxta vestibula in absconditis, ut interfi-
 „ ciat innocentem. Oculi ejus robustos circumspi-
 „ ciunt; insidiatur in abscondito, quasi leo in cu-
 „ bili. Insidiatur ut rapiat pauperem, dum adtra-
 „ xerit eum ad rete suum, & confractum subji-
 „ cit, & irruet viribus suis valenter.]

XVII. Hoc corpus diaboli atque Anti-
 christi, quale in præsentis sit, & quid illi in fu-
 turo maneat, demonstratur in alio Psalmo, ubi
Psal. 51. dicitur: *Quid gloriaris in malitia, qui potens*
es iniquitate? & cetera. De hoc corpore perdit-
 orum loquitur & liber qui inscribitur Sa-
 pientiæ, qualiter in fine temporum oppressum
Sap. 5. æternis miseriis gerat seram & infructuosam
 pœnitentiam, dicens: *Tunc stabunt justi in ma-*
gna constantia, & cetera quæ subsequuntur. *Er-*
go erravimus à via veritatis, & iustitiæ lumen
non luxit nobis, & sol intelligentiæ non ortus est
nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perdi-
tionis; & ambulavimus vias difficiles, viam au-
tem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit
superbia, aut quid divitiarum jactantia con-
tulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam um-
bra, & tanquam nuntius percurrrens, & tan-

quam navis quæ pertransiit fluctuantem aquam.

Quòd autem ex angelis & hominibus perditis unum corpus sit, uno cruciatui deputatum,

Dominus ostendit in Evangelio, ubi ait se dicturum in judicio: *Discedite à me, maledicti,*

Matth. 25.

in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & an-

gelis eius. De hoc cruciatu malignorum ange-

lorum & hominum Esaias Propheta in fine li-

bri sui ait: *Egredientur* (haud dubium quin san-

Isai. 66.

cti) & videbunt cadavera virorum qui præva-

ricati sunt in me. Vermis eorum non morietur,

& ignis eorum non exstinguetur, & erunt usque

ad satietatem visionis omni carni. Hæc pœna

& locus pœnarum nominatur in Evangelio te-

nebræ exteriores, ubi jactatur servus ille qui

non arguitur de fraude, sed de inutilitate, quia

Matth. 25.

acceptum talentum negotiando multiplicare

noluit; & alter, qui ad nuptias vestitus veste

nuptiali non interfuit, ligatis manibus & pedi-

bus projicitur. Ipse locus frequenter in Scriptu-

Matth. 22.

ris nominatur Infernus; sicut est illud in Para-

bolis: *Semita vitæ super eruditum, ut declinet*

Prov. 15.

de inferno novissimo. & Ezechias Rex justus

Domino ait: *Non infernus confitebitur tibi, ne-*

Isaia 38.

que mors laudabit te. Et in Psalmo: *In inferno*

Psal. 113.

autem quis confitebitur tibi? Et iterum: *Non*

mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui

descendunt in infernum. Et beatus Iob: *In pro-*

Iob. 17.

fundissimum, ait, *infernum descendunt omnia*

mea. Nominatur & aliis nominibus, sicut is-

dem beatus Iob iterum ait Domino: *Dimitte*

Iob. 10.

ergo me ut plangam paululum antequam vadam

& non revertar ad terram tenebrosam & oper-

tam mortis caligine, terram miserie & tenebra-

rum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Quid enim terræ tenebroſæ nomine niſi terra tartari clauſa ſignatur? Nec immeritò infernus terra dicitur: quia quicumque ab eo capti fuerint, ſtabiliter tenentur. Ergo qui à conſpectu diſtricti iudicis expulſus tenetur, miſeriæ & tenebrarum terra cohibetur: quia foris dolor cruciat quos diſſos à vero lumine intus cæcitas obſcurat. tranſactorum illa ultrix flamma vitiorum concremationem habet, & lumen non habet.

Ioa. 14.

XVIII. Sciendum tamen quia ſicut in domo patris manſiones multæ ſunt pro diverſitate virtutis; ſic damnatos diverſo ſupplicio, gehennæ ignibus ſubicit diſparilitas criminis. quæ ſcilicet gehenna, quamvis cunctis una ſit, non tamen cunctos una eadēque qualitate ſuccendit. quæ tamen ſupplicia in ſe demerſos & ultra vires cruciant, & in eis vitæ ſubſidium extinguentes ſervant; ut ſic vitam terminus puniat, quatenus ſemper ſine termino cruciatus vivat, quia & ad finem per tormenta properat, & ſine fine deficiens durat. Fit ergo miſeris mors ſine morte, ſinis ſine fine, defectus ſine defectu, quia & mors vivit, & ſinis ſemper incipit, & deficere defectus nescit; quamvis illic ignis & ad conſolationem non lucet, & tamen ut magis torqueat ad aliquid lucet. Nam ſequaces quoque ſuos ſecum in tormento reprobi flamma inluſtrante viſuri ſunt, quorum amore deliquerunt: quatinus qui eorum vitam carnaliter contra præcepta conditoris amaverant, ipſorum quoque eos interitus in augmento ſuæ damnationis affligat. Hic locus ſuppliciorum dicitur & lacus,

& lacus, sed in quo non est aqua, sicut per Zachariam dicitur: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua.* & per Ezechiam Regem justum: *Non expectabunt, qui descendunt in lacum, veritatem tuam.* Dicuntur novissima laci, & fundamenta laci, & novissima abyssi.

XIX. Vos ergo abluti aqua baptismatis, & honorati nomine Christiano, signoque salutis signati, pensate attentè, & perpendite diligenter, si habemus quod meritò timeamus, si est quod omni sollicitudine mentis cavere debeamus; & inde cogitare nullatenus negligamus, sicut & sacer psalmus docet, dicens: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.* Et iterum: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* & non solum mentes nostras cogitando, sed & linguas nostras loquendo, ibi occupemus. Cetera pericula temporalia quantò minora sunt, tantò minùs nos sollicitent. Ista autem quantò majora sunt, tantò magis nos conturbent & contristent, & profundis doloribus, suspiriis, atque gemitibus compungant; ut fiat nobis quod scriptum est: *Confige Domine timore tuo carnes meas. à judiciis enim tuis timui.* Pensate fideliter quod beatus Iob de se fatetur, dicens: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.* Si ille qui sic timebat, potuit unquam vanis cogitationibus occupare mentem, aut otiosis verbis linguam; circumferite oculos mentis vestræ per vicinas regiones, & considerate mortales nostris temporibus. Ad quid eos

videtis vacare? quid cogitare, loqui, & facere? quanti sunt qui conentur agere quod Apostolus præcipit, dicens: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quis bonus est ad edificationem fidei, ut det gratiam audientibus.* Et iterum: *Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, & commo- nentes vosmetipsos psalmis, hymnis, canticis spiritalibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.* Et iterum: *Quid ergo est, fratres? Cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad edificationem fiant.* Et iterum: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud aliquid facitis, omnia in gloria Dei facite.* Verè omnino, sicut Dominus ait, *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona.* Sicut ergo verissimum est quia qui thesaurum bonitatis habet in corde, non potest aliter nisi ut bona cogitet & loquatur; ita qui inania & inutilia loquitur, demonstrat se inanem & vacuum esse à gràtia spiritali. Nam si non esset, curreret; & proculdubio se audientes edificaret in fide & gratiarum actione ad gloriam Dei.

XX. Ecce audistis nunc & bona, quæ ex toto corde amare & desiderare debeat; audistis & mala, quæ ex tota virtute & omni conamine fugere debeat. Propter quod pensate quem locum habere possit inter utrumque peritura- rum rerum amor, & transitorij damni & periculi timor. Sciendum omnino, quia sicut amare

inlicita aut immoderata bona temporalia, peccatum est; ita timere inordinate, peccatum omnino est; & tam grande peccatum, ut inter cetera peccata annumeretur, & à regno cælorum excludat, & æternis pœnis addicat, sicut in Apocalypsi legitur: *Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idolatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardente igne & sulphure, quod est mors secunda.* Beatus quoque Petrus Apostolus non solum docet non timendum persecutores, sed nec læsionem putare quicquid mali persecutores inferre possunt, duo coniungens testimonia Psalmi & Prophetæ Esaiæ, dicens: *Oculi Dei sunt super justos, & aures ejus ad preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala.* Et quis est qui vobis noceat, si boni amulatores fueritis? Hoc ipsum & per Prophetam Dominus præcepit, dicens: *Nolite timere opprobria hominum, & blasphemias eorum ne metnatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis; & sicut lanam, sic devorabit eos tineæ. Salus autem mea in sempiternum erit.* Similiter & per semetipsum in Evangelio jubet: *Nolite timere, inquiens, eos qui corpus occidunt, & post hæc non habent ampliùs quid faciant.*

XXI. Non timere autem corporis persecutores magnum Dei esse munus Dominus ostendit, cum loquitur ad Hieremiam, dicens: *Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides à facie eorum, nec enim timere te faciam vultum eorum.* Ego quippè dedi te hodie in civitatem

Ezech. 3.

munitam, & in columnam ferream, & in murum aneum, super omnem terram. Similiter & ad Ezechielem: Ecce dedi, ait, faciem tuam valentiorē faciebus eorum, & frontem tuam duriorē frontibus eorum. ut adamantem, & ut silicem, dedi faciem tuam. Ne timeas eos, neque metuas à facie eorum; quia domus exasperans est. Et quia timere inimicum, qui solum corporale damnum inferre potest, grave crimen est; idcirco instruit nos psalmus ita orandum:

Psalm. 63.

Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor. à timore inimici eripe animam meam. Quasi dicat: A timore inimici libera me, & subde timori tuo. Tale est quod in alio psalmo dicitur:

Psalm. 55.

Quoniam multi bellantes adversum me; ab altitudine diei timebo, ego verò in te sperabo. Quod sic accipiendum est, quasi diceret: Multi quidem pugnant contra me. Ego autem auxilio gratiæ tuæ firmatus, sperans in te, non multitudinem eorum, sed tuum excelsum timebo lumen. Illi ergo qui bellantur adversum me, non possunt penetrare altitudinem diei, cujus Apostoli duodecim sunt ore fulgentes.

Psalm. 55.

XXII. Qui autem veraciter in Domino confidunt, securi se dicunt in Deo: *Laudabo sermones meos, in Deo speravi. Non timebo quid faciat mihi caro. Et iterum: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.*

Rom. 8.

Quis enim accusabit adversus electos Dei, ut ait Apostolus? Et iterum: Quis nos separabit à caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? (sicut scriptum est: Quia pro te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis.)

Psalm. 43.

sed in his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos. Perfectè itaque Christiani non solum non timent tribulationes, verum etiam gloriantur in tribulationibus; scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit: quia caritas Dei diffusa est in cordibus eorum per Spiritum sanctum, qui datus est eis; & omne gaudium existimant, cum in tentationes varias incidunt. absque ulla ambiguitate noverunt se tribulationibus & angustiis conflari, examinari, & purgari, sicut aurum & argentum in fornace ignis, non sicut paleas, aut fœnum. Quia ad hoc illis ignem tribulationis adhibet Pater cœlestis, ut sordes abluat, non ut in cinerem convertat. Sanctorum itaque vox est in psalmo dicentium: *Quoniam probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra. Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Hæc omnia patiuntur variis persecutionibus. Tolerant plerunque superiores, quasi super capita impositos, quos noverunt esse peiores. Tolerant autem, non solum tribulationes, sed & tentationes, quasi ignem & aquam, per adversa scilicet & prospera. Cavent omnino ne eos aut ignis exurat, aut aqua corrumpat. Transcunt autem per ignem & aquam, hoc est, per prospera & adversa, educuntur in refrigerium; ubi jam nullum timent inimicum, nullam sustinent molestiam, quia perpetuum refrigerium & perpetua quies perseverat.

Rom. 5.

Iac. 1.

Ezech. 22.

Psal. 65.

XXIII. Ut autem ad hoc perveniant, quid agendum est omnibus fidelibus inter tot mala & transitura & mansura, toleranda & fugienda, nisi quod Dominus & Redemptor noster, liberator, & moderator, cum de ultimis tribulationibus instrueret discipulos, præcepit, dicens:

Luc. 21.

Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt,

& stare ante filium hominis. Similiter & cum de sua jam instanti passione eos moneret, dicit:

Matth. 26.

Orate ne intretis intensionem. Nam & antea

Marc. 14:

Luc. 40.

interrogatus à Phariseis quando venit regnum Dei, cum respondisset, subjunxit, dicens:

Luc. 18.

Quoniam oportet semper orare, & non deficere.

ostendens hoc per parabolam de iudice duro, & vidua interpellante importunè. Nam & in alio

loco, cum per parabolam diceret quendam importunè rogantem impetrasse commodò dari

Luc. 11.

sibi panes à quodam, subjecit, dicens: Et ego vobis dico, Petite, & dabitur vobis; querite,

& invenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui querit invenit,

& pulsanti aperietur. Et post paululum: Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris;

quantò magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

XXIV. De qua re, id est, assiduitate vel potius importunitate orationum, quàm solliciti & intenti esse debeant fideles, plena est omnis sacra Scriptura novi & veteris testamenti exemplis & præceptis, in quibus (quod incomprehensibile est hominibus) aliqua quæ omnipotens Deus promisit futura, sic distulit, ut orationibus obtinerentur. Vnde & Petro Apo-

stolo detento ab Herode, & in carcere truso, Act. 12.
 oratio ab Ecclesia fiebat sine intermissione ad
 Deum. Et Paulus exhortatur auditores suos,
 dicens: *Orantes omni tempore in spiritu, & in* Ephes. 6.
ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione,
pro omnibus sanctis, & pro me, ut detur mihi
sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum
facere mysterium Evangelij, pro quo legatione
fungor in catena ista, ita ut in ipso audeam prout
oportet me loqui. Et in alio loco similiter: *Ora-* Colos. 4.
tioni instate, ait, vigilantes in ea gratiarum
actione; orantes simul & pro nobis, ut Deus ape-
riat nobis ostium sermonis ad loquendum myste-
rium Christi (propter quod etiam vincētus sum)
ut manifestem illud, ita ut oportet me loqui.

XXV. Quod autem non tantum pro se unus-
 quisque, aut pro sanctis, debeat sollicitus esse
 in oratione, sed & pro omnibus hominibus,
 idem beatus Paulus sic ostendit, præcipiens:
Obsecro igitur primò omnium fieri obsecrationes, 1. Tim. 2.
orationes, postulationes, gratiarum actiones pro
omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui
in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam
vitam agamus, in omni pietate & castitate.
 Quod verò non solum in omni tempore, sed &
 in omni loco, hoc fieri debeat, ostendit, post
 pauca subjungens: *Volo ergo viros orare omni*
loco, levantes puras manus sine ira & discepta-
tione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum
verecundia & sobrietate.

XXVI. Sciendum ante omnia, quia oratio
 sicut esse debet sine ira & disceptatione, ita &
 sine hæsitatione, cum tota fiducia & fide. Quod
 in multis quidem locis ostenditur; sed præcipue

Marc. 11.

in illo, ubi Petrus Domino dicit: *Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit. Et respondens Iesus, ait illis: Habete fidem Dei. Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti, Tolle te & mitte te in mare, & non hesitaverit in corde suo, sed crediderit quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. Propterea dico vobis, omnia quaecumque orantes petieritis, credite quia accipietis, & venient vobis. Hoc modo orandum & beatus Iacobus*

Iacob. 1.

Apostolus admonet, dicens: *Si quis sapientiam postulet à Deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat, ei dabitur. Postulet autem in fide nihil hesitans. Qui enim hesitat, similis est tempestati maris, quæ à vento movetur, & circumfertur.*

Psalm. 85.

Non ergo aestimet ille homo quòd accipiat aliquid à Domino. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. Tantam fidem & fiduciam præstat magna multitudo dulcedinis Dei, cui in alio psalmo dicitur: Quia tu Domine suavis & mitis, & multa misericordia omnibus invocantibus te. Et nobis per Prophetam dicitur:

Isa. 58.

Dissolve conligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne onus disrumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & ante ibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc invocabis, & Dominus exaudiet te; clamabis, & dicet: Ecce adsum. In quibus versibus apertè demonstrat, quòd qui piè audit Dominum, misericorditer auditur à Domino. Sed hos propheticos versus alia translatio sic inchoat: Dissolve obligationes violentarum cau-

tionum, dimitte fractos in remissionem, & omnem scripturam iniquam conscinde. & in fine, adhuc loquente te, dicet, Ecce adsum. Quod valde necesse est, ut prædicetur, audiatur, & impleatur.

XXVII. Hanc multitudinem dulcedinis suæ omnipotens & misericors Dominus per Ezechielem Prophetam annuntiat clementer, & dicit: *Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Procyte à vobis omnes prævagationes vestras quibus prævaticati estis, & facite vobis cor novum & spiritum novum. Et quare moriemini, domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus. Revertimini, & vivite. Sic & per Esaïam ostenditur, cum dicit: Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus, & ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum.* *Ezech. 18.*
Hanc suavitatem misericordiæ suæ Dominus nobis offert per eundem Prophetam, dicens: *Memento horum Iacob & Israel, quoniam servus meus es tu. Formavi te, servus meus es tu, Israel, non oblivisceris mei. deleui ut nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua. revertere ad me, quoniam redemi te. Et iterum: Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.* *Isa. 55.*
Isa. 44.
Isa. 43.

XXVIII. Qui autem has dulcissimas vocationes Dei neglexerint in præfenti tempore, dum inveniri potest, & dum propè est, & venerit tempus jam non operandi, sed recipien- *Isa. 55.*
Matth. 16.

Prov. 1.

Malach. 3. »
4.

di unumquemque secundum opera sua, audie
 amaras improperationes: *Vocavi, & renuistis;*
extendi manus meas, & non fuit qui aspiceret.
Despexistis omne consilium meum, & increpa-
tiones meas neglexistis. Ego quoque in interitu
vestrorum ridebo. Tunc erit eis illa infructuosa con-
 versio, de qua Dominus per Prophetam loqui-
 tur omnibus dicens: Convertimini, & videbi-
 tis quid sit inter justum & impium, & inter
 servientem Deo & non servientem ei. Ecce
 enim dies veniet succensa quasi caminus; &
 erunt omnes superbi, & omnes facientes im-
 pietatem, stipula: & inflammabit eos dies ve-
 niens, dicit Dominus exercituum, quæ non re-
 linquet eis radicem & germen. Et orietur vo-
 bismet ipsis nomen meum sol justitiæ, & sa-
 nitas in pennis ejus, & egrediemini, & salietis
 sicut vituli de armento, & calcabitis impios,
 cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum
 in die qua ego facio, dicit Dominus exer-
 cituum.]

DE DIVISIONE IMPERII

*Francorum inter filios Ludovici**Imperatoris,**Agobardi flebilis epistola.*

I. DOMINO gloriosissimo Hludovico Impe-
 ratori Agobardus servulus. Cum unus-
 quisque fidelis omni fidei sinceritatem de-
 beat, dubium non est quod præcipuè fidei
 Prælato, cui res publica ad gubernandum com-

missa est, fides servanda sit ab omnibus qui divinae dispositioni fideliter subiecti sunt, sicut Apostolus docet: *Omnis, inquit, anima potestantibus sublimioribus subdita sit.* quanquam circa nullum infideliter agendum sit. Propter quod & alius Apostolus dicit: *Subditi estote omni humanae creaturae propter Deum.* & docemur orare pro omnibus hominibus, pro Regibus, & his qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate. Et in alio loco dicitur: *Ideo necessitate subditi estote,* non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam

Rom. 13.1

1. Petr. 2.

1. Tim. 2.

Rom. 13.

II. Cùm autem hæc ita sint, & omnes vobis fideles esse debeant, quomodo quisquam fidelis vobis esse poterit, si videns aut intelligens vestrum periculum, non se ingerit, quantum potest, ut vobis indicet, & cognitum faciat; si tamen locus aut facultas penitus illi non denegatur? Testor omnipotentem Deum, qui scrutator est cordium & renum, quia nulla alia extat causa, pro qua hæc scribere præsumo, nisi quia doleo, quantum dicere non possum, de periculis quæ vobis imminere videntur, & maximè animæ. Nam quantò excellentior substantia est anima corpore, tantò excellentiori sollicitudine curam animæ gerere debemus quàm corporis; ita Domino docente in Evangeliiis, sicut ipsi optimè nostis.

Psalm. 7.

III. Anno itaque præsentis, in attritione & commotione, agitatione & afflictione terræ & habitantium in ea quantà mala increbuerint, nemo hominum est qui enumerare possit, nulla exigente causa, nulla compellente necessitate

ut ita fieri oporteret certamina, quæ tenemus: quia si voluissetis, tranquillam & quietam vitam ageretur cum filiis vestris, non minus quàm pater vester, & avus. Adsit omnipotens & misericors Deus, qui habitator est pectoris vestri, adsit etiam patientia vestra, qua ceteros homines præcellitis, ut hæc quæ suggero, tranquille audire & perpendere dignemini.

IV. In illo tempore, quando filium vestrum participem nominis vestri facere curastis, ita in publicum vestrum interrogando hoc inchoastis, dicentes: Quod ad stabilimentum regni pertinet, & ad robur regiminis, debet homo differre, an non? Cùmque omnes respondissent quod utile & necessarium est, non esse differendum, sed potius accelerandum; statim vos, quod cum paucissimis tractaveratis, omnibus aperuistis; & dixistis vos velle propter fragilitatem vitæ, cui incerta est mors, ut dum valeretis, nomen Imperatoris uni ex tribus filiis vestris imponeretis, in quo voluntatem Dei quoquomodo cognoscere potuissetis. Propter quam cognoscendam injunxistis ut facerent omnes jejunium triduanum, offerrent sacerdotes sacrificia omnipotenti Deo, qui suavis & mitis & multæ misericordiæ est omnibus invocantibus se; fieret quoque ab omnibus elemosyna per illud triduum solito largior; ut omnipotens Deus, qui summa benignitate regit corda in se sperantium, infunderet in corde vestro voluntatem suam, & non sueretur super alium inclinari voluntatem vestram, nisi super eum qui sibi placuisset. Itaque perfecistis omnia quæ in tali re facienda erant, tali fide & spe, ut hoc

à Deo vobis infusum & inspiratum nemo dubitaret. Ceteris filiis vestris designastis partes regni vestri ; sed ut unum regnum esset , non tria , prætulistis eum illis quem participem nominis vestri fecistis ; ac deinde gesta scribere mandastis , scripta signare , & roborare , & consortem nominis vestri factum , Romam misistis à Summo Pontifice gesta vestra probanda & firmanda ; ac deinde jurare omnes jussistis ut talem electionem & divisionem cuncti sequerentur , ac servarent. Quod juramentum nemini visum est spernendum , aut superfluum , sed potius opportunum , atque legitimum , eò quòd ad pacem & concordiam pertinere videretur. In processu quoque temporis , quotienscunque aut quocunque Imperiales litteræ mitterentur , amborum Imperatorum nomina continebant. Postea verò mutata voluntate , convulsa sunt statuta , & de litteris nomen omissum est , & in omnibus contraria attentata sunt ; cùm neque per seipsum Deus , neque per angelum , neque per Prophetam vobis dixerit, *Pœnitet me ita constituisse*, sicut de Saùle dixit Samuëli. adhuc quoque nescitis qualiter in secretis Dei consiliis definitum sit. Et ecce , sine ulla ratione & consilio , quem cum Deo elegistis , sine Deo repudiatis , & cujus voluntatem in eligendo quæstistis , non expectato exitu voluntatis ejus , rem probatam reprobatis. Non ignorat prudentia vestra , quòd sequendus est Deus , non præcedendus. Nam qui præcedere vult , tentat quod non est ex fide , dicente ipso Domino : *Non tentabis Dominum Deum tuum.*

1. Reg. 15.

Matth. 5.

V. Oro , Domine mi , adsit benignissima

pietas vestra, ne aspernanter ista accipiatis; sed potius ingredimini sacrarium mentis vestræ cum Deo, & loquimini cum illo mediante fidei pietate; & invenietis vos dixisse Deo, non verbis, sed rebus: Domine, rogavimus & deprecati sumus faciem respectus tui suppliciter, ut tua inluminatione & gubernatione eligeremus participem Imperij: sed quia tecum bene non fecimus, sine te melius consilium invenimus. Absit, absit. Avertat Deus à vobis ut inspirationem Dei repudietis, & voluntates hominum carnalia tantum sapientium statuatis, ut in errorem inducamini, & deducamini. Obsecro clementiam vestram, ut secundum à Deo vobis collatam prudentiam perpendatis quomodo beatus Iacobus Apostolus reprehendat eos qui propriis animorum motibus proponunt aliqua se facturos sine prospectu divinæ permissionis, dicens: *Ecce nunc qui dicitis, hodie aut cras ibimus in illam civitatem, & faciemus quidem ibi annum, & mercabimur, & lucrum faciemus: qui ignoratis quid erit in crastinum. Quæ enim est vita vestra? Vapor est ad modicum parens, deinceps exterminabitur.* Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit, & Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud. Et cavete ab hominibus qui sequuntur spiritum suum, quia non omnium est fides.

Jacob. 4.

2. Tim. 2.

VI. Cognovit Dominus qui sunt ejus; & quicumque ejus sumus, quantulacunque veritatis luce fruimur, & veritate inluminante sinceriter vos amamus, fideliter vestram sempiternam felicitatem exoptamus; & idcirco tanta mala tanta scelera isto anno ex hac occasione perpetrata dolemus, & timemus valde ne in

vos furor Dei concitetur. Recordamur namque ardentissimæ religionis vestræ, quam cognovimus semper in assiduitate orationum, in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus cantantem & psallentem Deo in corde puro, in contritione cordis, in compunctione placidæ mentis, in sollicitudine misericordiarum, & omnium bonorum strenuitate. Et ideo, ut dictum est, timendum nobis videtur, ne tepescat, ne frigescat, optandum verò ut ferveat & augeatur perseverando usque in finem, ut salus sempiterna sequatur.

V II. Et quia superius de legitimo & opportuno juramento mentio facta est, videtur mihi non celandum excellentiæ vestræ quòd multa murmuratio est nunc inter homines propter contrariâ & diversa juramenta, & non sola murmuratio, sed & tristitia, & detractio adversum vos. quod mihi usquequaque displicet. quorum murmuratio ad illud pertinere eis videtur quod beatus Hieronymus in expositione Hieremiæ dicit in illo loco ubi Propheta ait: *Hier. 4. Et jurabis: Vivit Dominus in veritate & in judicio & iustitia.* Ait ergo prædictus Doctor: *Simulque animadvertendum, quòd iusiurandum hos habeat comites, veritatem, iudicium, atque iustitiam. Si ista defuerint; nequaquam erit iuramentum, sed perjurium.*

DE COMPARATIONE
utriusque regiminis Ecclesiastici & Po-
litici, & in quibus Ecclesiæ dignitas
præfulgeat Imperiorum majestati.

I. **D**OMNO clementissimo & Christia-
nissimo ac per hoc omni laude dignis-
simo Imperatori Hludovvico Agobardus. Iubet
vestra prudentissima sollertia contra commotio-
nes hujus temporis paratum esse utrumque or-
dinem, militare videlicet, & ecclesiasticum;
id est, & eos qui seculari militiæ, & illos qui
sacris ministeriis inserviunt; & illos quidem
ad certandum ferro, istos autem ad disceptan-
dum verbo; ut similes similibus obsistere va-
leant. In qua re summopere sciendum est,
quòd in congressione armorum plus expectan-
da est iustitia superni regiminis, quàm robur
brachiorum; in altercatione autem sermonum
plusexpectanda est veritas, quàm copia verbo-
rum. Propter quod orandum est ab omnibus
tota intentione mentis, ut ille de quo vos dici-
tis, *Dominus inluminatio mea & salus mea*,
quia inluminatio vestra est, inlustret faciem
suam super vos; & quia salus vestra est, salvum
vos faciat in sua misericordia; ut huic orationi
congruenter vos subjungatis: *Domine, non con-
fundar, quoniam invocavi te.*

Psal. 26:

Psal. 30.

II. Ego igitur servulus vester, cùm cogno-
vissem ex vestro sacro Præcepto iussu mihi
esse ad vestram præsentiam properare ita pa-
ratum,

ratum, ut cum ceteris ecclesiasticis viris contra
 injustos reprehensores justæ reprehensionis op-
 positionem adhibere possem, visum mihi est ut
 in Dei & vestro servitio, de anteriorum patrum
 actibus & sensibus hæc verba, quæ subteradne-
 xa sunt, gloriosissimæ excellentiæ vestræ mit-
 terem; quatinus sancta religio vestra piè per-
 pendere dignetur, cujus reverentiæ debitores
 estis ad vestrum cotidianum profectum erga Se-
 dem Apostolicā. Denique B. Pelagius Papa, cum
 quosdam redargueret episcopos, eò quòd nomen
 ejus reticerent in actione sacri mysterij, id est,
 in solemniis Missarum, (in principio scilicet,
 ubi dicere solemus, *in primis quas tibi offerimus
 pro Ecclesia tua sancta catholica, quam pa-
 cificare, custodire, adunare, & regere digneris
 toto orbe terrarum, unà cum famulo tuo Papa
 nostro*) ait ad eosdem Episcopos : Divisionem
 vestram à generali Ecclesia, quam tolerabiliter
 ferre non possum, vehementer stupeo. Cum
 enim beatissimus Augustinus, dominicæ sen-
 tentiæ memor, quæ fundamentum Ecclesiæ in
 apostolicis sedibus conlocavit, in schismate ef-
 se dicat quicumque se à præsulum earundem se-
 dium auctoritate vel communione suspenderit,
 nec aliam manifestet esse Ecclesiam, nisi quæ in
 pontificalibus apostolicarum sedium est solida-
 ta radicibus; quomodo vos ab universi orbis
 communione separatos esse non creditis, si mei
 inter sacra mysteria secundum consuetudinem
 nominis memoriam reticetis, in quo, licet in-
 digno, Apostolicæ Sedis per successionem epis-
 copatus præsentì tempore videtis consistere fir-
 mitatem.]

III. Beatissimus quoque Leo Papa ad universos Viennensis provinciæ Episcopos de auctoritate & privilegio Apostolicæ Sedis ita scribit : Divinæ cultum religionis, quem in omnes gentes, omnesque nationes, Dei voluit gratia coruscare, ita Dominus noster Iesus Christus humani generis salvator instituit, ut veritas quæ antea Legis & Prophetarum præconio continebatur, per apostolicam tubam in salutem universitatis exiret, sicut scriptum est : *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Sed hujus muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter conlocaret, ut ab ipso, quasi quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet, ut exortem se mysterij intelligeret esse divini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium individuae unitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo : *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* ; ut æterni templi ædificatio mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret ; hac Ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ contra illam inferi prævalerent. Verùm hanc petreæ istius sacratissimam firmitatem Deo, ut diximus, ædificante constructam, nimis impia vult præsumptione violare, quisquis ejus potestatem tentat infringere, favendo cupiditatibus suis, & id quod accepit à veteribus non sequendo.] Hæc beatus Leo ; sed & alij multi hujusmodi do-

Psal. 18.

Rom. 10.

Matth. 16.

DE COMPAR. VTR. REGIMINIS. SI

centes, ut illius stabilis petræ sempiterna soliditas, super quam Dominus Salvator noster propriam fundavit Ecclesiam, à solis ortu usque ad occasum primatus sui apicem successorum suorum auctoritate tam per se quàm per vicarios suos firmiter obtineret. Ex quibus beatus Anastasius Papa ad Imperatorem scribens, docet quòd pro Christo fungatur legatione, qui pro pace precatur Ecclesiæ; & ipsum Imperatorem admonet, ut constitutis Apostolicæ Sedis obtemperet.

IV. Certè, clementissime Domine, si nunc Gregorius Papa inrationabiliter & ad pugnandum venit, meritò & pugnatus & repulsus recedet. Si autem pro quiete & pace populi & vestra laborare nititur, bene & rationabiliter obtemperandum est illi, non repugnandum. Si enim quod vestra voluntate & potestate cum consensu totius Imperij vestri factum est, & postea in Apostolica Sede roboratum, hoc vult in pristinum reducere statum, satis rationabilis & opportunus est ejus adventus. Quia nullatenus quod ita est constitutum à vobis, debetis mutare. Nec enim sine gravi periculo & reatu animæ fieri potest.

V. In his sacratissimis diebus Paschalibus perlatae sunt ad me litteræ istius Apostolici, præcipientes ut jejunia & orationes cum abstinentia faceremus, si fortè omnipotens Dominus effectum conatui ejus præstare dignetur; quatinus apud vos obtineri possit, ut pax & concordia pristina domui & regno vestro restituatur. Quod ego audiens, compunctus, faciem cordis mei, quantum valui, ad Iesum Christum Do-

minum nostrum levavi, vehementer exoptans ut sine sanguinis effusione tam injustus tumultus per benignissimam omnipotentiam ejus sedaretur.

1. Tim. 3.

V I. Dignetur sublimis prudentia vestra pie perpendere quod Apostolus dicit: *In novissimis diebus instabunt tempora periculosa.* Quæ pericula beatus Papa Gregorius suo jam tempore, quando adhuc status idem multò & incomparabiliter melior erat quàm nunc, ita deplorat, dicens: Tantis quippe in hoc loco hujus mundi fluctibus quatior, ut vetustam ac putrescentem navem, quam regendam occulta Dei dispensatione suscepi, ad portum dirigere nullatenus possim. Nunc ex adverso fluctus irruunt, nunc ex latere cumuli spumosi maris intumescunt, nunc à tergo tempestas insequitur; intèrque hæc omnia turbatus, cogor modò in ipsa clavum adversitate dirigere, modò curvato navis latere minas fluctuum ex obliquo declinare. Ingemisco, quia sentio quòd negligente me crescit sentina vitiorum, & tempestate fortiter obviante, jam jamque putridæ naufragium tabulæ sonant.] Heu, heu! Si tunc jam putrescebat navis Ecclesiæ, & si ejus tabulæ jam putridæ erant, quid nunc est?

V II. Hæc verba, piissime Domine, beatissimi Doctoris propterea ad memoriam vestram reducere præsumpsi, ut quia nemo dubitat vos multò & ineffabiliter plus esse amatorem regni cœlestis quàm terreni, permanfuri quàm transitori, & juxta vestram sanctam fidem, spem, & caritatem de nullo alio opere potestis tam carè Deum placare, quàm de solli-

DE COMPAR. VTR. REGIMINIS. 53
citudine & administratione pacis & unitatis
Ecclesiæ, vestra sollertissima religio elaboraret ut
omnis anima fidelis proficiat in fide & cogni-
tione Dei. quæ res omnibus rebus Deo carior
est. Hujus rei nîsus merita vestra adpropinqua-
re faciat apostolicis meritis.

EPISTOLA GREGORII IV.
*Papæ ad Episcopos Regni
Francorum.*

ROMANO Pontifici scribentes, contrariis
Reum in Præfatione nominibus appellastis, ce
Fratrem videlicet, & Papam; dum congruen- ce
tius esset solam ei paternam reverentiam exhi- ce
bere. Adventu quoque ejus comperto, lætari ce
vos dicitis, credentes omnibus Principi scili- ce
cet subjectis profuturum, & optasse. occursum ce
vestrum nobis non negandum, nisi sacra jussio ce
imperialis præveniret. Quæ verba reprehensi- ce
bilia sunt. uno quidem modo, quia jussio Apo- ce
stolicæ Sedis non minùs vobis sacra videri de- ce
buerat, quàm illa quam dicitis imperialem. ce
deinde, quia veritate caret, quòd dicitis illam ce
prævenisse. non enim illa prævenit, sed nostra, ce
id est, Pontificalis. Neque ignorare debuera- ce
tis, majus esse regimen animarum, quod est ce
Pontificale, quàm imperiale, quod est tem- ce
porale. Beatus Gregorius Nazianzenus non ce
hoc timuit coram Imperatoribus in Ecclesia ce
prædicare. Sic enim ipsis Imperatoribus loqui- ce
tur, dicens: *Suscipitisne libertatem verbi, liben-* ce
ce *Gregor. Na-*
ce *zian. de Le-*
ce *rem. distin.*

» ter accipitis quòd lex Christi sacerdotali vos nostræ
 » subjicit potestati, atque istis tribunalibus subdi?
 » Dedit enim & nobis potestatem, dedit principa-
 » tum, multò perfectiorem principatibus vestris.
 » Aut numquid justum vobis videtur, si cedat spi-
 » ritus carni, si à terrenis cœlestia superetur, si di-
 » vinis præferantur humana? Quare igitur vos, si-
 » cut veri sacerdotes, divini videlicet cultus mi-
 » nistri, non humani, non respondetis Impera-
 » tori, cujus sacra vos dicitis jussione præventos,
 » sicut isdem beatus Gregorius alloquitur Impe-
 » ratorem præsentem, dicens: *Patienter, quæso.*
 » accipe libertatem nostram. Scio te ovem esse
 » gregis mei à Christo mihi summo pastore an-
 » numeratam, & à sancto Spiritu consignatam;
 » scio te inter sacra altaria cum veneratione sub-
 » jici manibus sacerdotis; scio te beatæ Trinita-
 » tis cultum fidemque non tua sed nostra prædica-
 » tione servare. Et post aliqua: *Memento sem-*
 » per quòd una tibi natura est eadèmq; substan-
 » tia cum omnibus qui tibi subiecti sunt. Tu ta-
 » mèn animo esto cum Deo, & non tam dominari
 » te mundo, quàm dominari tibi Christum, gloria-
 » re. Quare etiam nunc commorantes cum Impe-
 » ratore, intermittentes stultissimas adulationes,
 » non ei prædicatis cum beato Augustino dicen-
 » tes: *Felices dicimus Imperatores, si justè impe-*
 » rant; si inter linguas sublimiter honorantium &
 » obsequia nimis humiliter salutantium non extol-
 » luntur, & se homines esse meminerint; si suam po-
 » testatem ad Dei cultum maximè dilatandum
 » majestati ejus famulam faciunt; si Deum timent,
 » diligunt, colunt; si plus amant illud regnum, ubi
 » non timent habere consortes; si tardius vindicant,

*Aug. lib. 5.
 de civ. Dei
 cap. 24.*

& ignoscunt; si eandem vindictam, pro necessita-
 re regenda tuendaque Reipublica, non pro satu-
 randis inimicitiarum odiis exerunt; si eandem ve-
 niam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem
 correctionis indulgent; si quod asperè coguntur
 plerunque decernere, misericordiae lenitate & be-
 neficiorum largitate compensant; si luxuria tantò
 eis castigatior, quantò posset esse liberior; si ma-
 lunt cupiditatibus quàm quibuscumque gentibus im-
 perare. Et si hæc omnia faciunt, non propter ar-
 dorem inanis gloriae, sed propter caritatem felici-
 tatis aeternae; si pro suis peccatis humilitatis & mi-
 serationis & orationis sacrificium Deo suo vero
 immolare non negligunt; tales Christianos Impe-
 ratores dicimus esse felices interim spe, postea re
 ipsa futuros, cum id quod expectamus advene-
 rit. Vos autem è contrario, quia non vultis
 esse veri ædificatores, estis proculdubio veri de-
 ceptores, sicut scriptum est; *Popule meus, qui*
beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gres-
sum tuorum dissipant. Deinde, postquam dixi-
 stis vos lætatos esse de adventu nostro, iterum
 intulistis quorundam relatione magno mœrore
 affectos. quod utique facit instabilitas mentis.
 Verum est omnino quoniam qui hæsitat, simi-
 lis est fluctui maris qui à vento movetur. Sed
 inter has hæsitationes nimis stolidè nos judi-
 catis immemores esse pastoralis officij & distri-
 ctissimæ moderationis. Deinde, sicut scriptum
 est, cum sit timida nequitia, dat testimonium
 condemnata; adjungitis quod omni verecun-
 dia dignum est, dicentes nos venire propter
 quandam præsumptuosam & omni ratione ca-
 rentem excommunicationem faciendam; & ad-

„ monetis nos nimis involutis & confusis sermo-
 „ nibus & sensibus, ut neque nostra voluntate ne-
 „ que alterius hortatu præsumptione prorumpamus;
 „ eò quòd, ut dicitis, pertineat ad injuriam
 „ ac dehonestationem Imperialis potestatis, & ad
 „ minorationem & reprehensionem nostræ au-
 „ ctoritatis. Dicite, quæso, quæ sunt ista por-
 „ tenta verborum? & quid potius pertinet ad de-
 „ honestationem imperialis potestatis, opera
 „ digna excommunicatione, an ipsa excommu-
 „ nicatio? Sed quia hæc verba vestra exaggerare
 „ laboriosum est, eò quòd plena sint nausæ; tan-
 „ tùm illud flagito, ut dicatis quomodo potest
 „ fieri, ut manente Apostolicæ Sedis honore,
 „ mea tantùm persona in causa reprehensionis &
 „ vituperationis remaneat? Nullo modo enim fie-
 „ ri potest, ut si is qui locum beati Petri tenet,
 „ exhonoratur, sine crimine duntaxat, cathedra
 „ ejus honorata permaneat. In tantum autem
 „ honoranda est Cathedra Pontificalis, & pro-
 „ pter Cathedram sedens in illa, ut etiam de Caïpha
 „ crudelitate & incredulitate impio dicat
 „ Evangelista: *Hoc autem à semetipso non dixit.*
 „ *sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit*
 „ *quia Iesus moriturus erat pro gente.* Vnde con-
 „ stat etiam impium Caïpham propter Cathedram
 „ honoratum esse prophetia. Vos autem fi-
 „ delem & cultorem pietatis Pontificem dehonestandum
 „ prædicatis absque injuria Sedis. quod
 „ omnino falsum est. Bene autem subjungitis,
 „ memorem me esse debere jurisjurandi causa fi-
 „ dei facti Imperatori. Quod si feci, in hoc volo
 „ vitare perjurium, si annuntiavero ei omnia quæ
 „ contra unitatem & pacem Ecclesiæ & regni

IOAN. II.

committit. quod si non fecero, perjurus ero,
 sicut & vos. si tamen juravi. Vos tamen, quia
 proculdubio jurastis & rejurastis, promittentes
 ei erga illum omnia fideliter vos agere, & nunc
 videntes illum agere contra fidem, & præcipi-
 tari in perniciem, non revocatis eum quantum
 ex vobis est, perjuri estis: quia pro ejus salute
 secundum fidem promissam non laboratis.
 Deinde promittitis mihi venerabilem receptio-
 nem, si tamen ita ad illum venero, ut ejus vo-
 luntas est. Hæc non in libris divinis, sed in ve-
 stris conscientiis legitis, qui omnia facitis pro-
 pter temporalem retributionem, eò quòd sitis
 arundines vento agitatae, & omnes auræ vos fle-
 ctant. Pensate, pensate fratres, quàm longè
 est mens vestra ab illa petitione, qua in celebra-
 tionibus Missarum soletis dicere Deo, non vo-
 luntate, sed voce: *Da nobis pro amore tuo pro-*
spera mundi despicere, & nulla ejus adversa for-
midare. Nam si ex corde hæc peteretis, jam de-
 disset ille qui dicit: *Petite, & dabitur vobis.*
 Deinde dicitis illam primam divisionem regni,
 quam inter filios suos fecerat Imperator, nunc
 juxta rerum opportunitatem esse mutatam.
 quod omnino dupliciter falsum est. vno quidem
 modo; quia non est opportunitas, sed impor-
 tunitas, eò quòd sit causa & origo conturba-
 tionis & dissensionis, commotionis & depræda-
 tionis, & omnium malorum quæ per singula
 dicere longum est, extra perjuria innumera, &
 fidei ac pacis expulsionem. alio verò modo; quia
 necdum scitis, utrum sit commutata, an per ve-
 rum Regem & Dominum maneat inlibata. Ista
 enim commutatio, quam vos dicitis juxta re-

Matth. 11

Ioan. 12.

rum opportunitatem factam, inde cognoscitur
 quia non fuerit per Deum, quia multorum pec-
 catorum origo existit. Illud namque quod per
 voluntatem Dei fit, plerunque causa est pres-
 suræ & persecutionis; sicut factum est adver-
 sùm sanctos Apostolos, & Martyres, qui non
 propter aliud passi sunt, nisi propter defensio-
 nem & confirmationem evangelicæ veritatis.
 Causa autem peccatorum & scelerum esse non
 potuit, sicut vestra divisio est, quam dicitis fuis-
 se opportunam. Deinde, quod grandi superci-
 lio dicitis, quia si reverenter venerimus ad Im-
 peratorem, per ipsum cognoscemus omnem
 rei veritatem, quare opportunè & utiliter mu-
 tata sit divisio, hoc loqui cogit vos magnitu-
 do superbix, æstimantes solos vos posse rerum
 cognoscere causas. Verè dico vobis, quia non
 solum stultus, sed & infelix est, qui non intel-
 ligit quantos & quales fructus malorum protu-
 lit vestra commutatio, & de cuius thesauro ma-
 ligni cordis processit, & pro qua re vos lauda-
 tores & defensores estis hujus malignitatis.
 Deinde subjungitis, quia nisi secundùm volun-
 tatem vestram venero, non habeo Ecclesias ve-
 stras consentaneas, sed in tantum contrarias ut
 nihil mihi in vestris parrochiis agere vel dispo-
 nere liceat, nec quempiam excommunicare vo-
 bis obsistentibus. Verè verum est quod Veritas
 dicit: *Malus homo de malo thesauro cordis sui*
profert mala. Quare mihi contrarij cum Eccle-
 siis vestris esse debetis in legatione pacis, &
 unitatis, quod Christi donum & ministerium
 est? An ignoratis angelorum cantu promissam
 esse pacem in terra hominibus bonæ voluntatis?

Math. 12.

Luc. 1.

per Apostolum autem tribulationem & angustiam in omnem animam hominis operantis malum? Hic apparet quod congruat vobis illud quod Scriptura dicit: *Arma & gladij in via perversi.* Vos conamini obsistere perversitatibus vestris nobis, qui legatione fungimur pacis. Nam quicumque inter vos membra Christi sunt, non eum potestis abscindere à corpore capitis, quod est Christus. Nam etsi vos datis operam separandi à corpore vos ipsos, tamen sicut semper fuit, est, & erit; ut unguentum illud, Spiritus videlicet sanctus, (qui descendit à capite Christi in barbam, quæ est Apostolorum chorus; & de hac barba in ora vestimenti, quæ est capitium tunicæ, Ecclesiæ scilicet Christi, quod capit caput, ut inhabitet Christus per fidem in corde ejus.) in omnibus ubique fidelibus servet unitatem spiritus in vinculo pacis. Hæc idcirco dicimus, ut noveritis non vos posse dividere Ecclesiam Gallicanam & Germanicam ab unitate tunicæ quæ subjacet capicio, sublimioribus videlicet membris Ecclesiæ, qui proximiores sunt barbæ, Apostolis scilicet, ac per hoc apostolicis sedibus; sicut barba non potest esse nisi in capite. Deinde dicitis, rem ridiculam subinferentes, *& quod potius tacere quam dicere maluimus; Si autem non egeritis, assensum consilio nostro non præbueritis, honoris vestri periculo subjacebitis; si potius maluistis, id est, magis voluistis tacere, quam dicere, quare non tacuistis?* Consuetudo est in vobis ut id quod minus est, vincat quod majus est. Major voluntas extitit in vobis tacere, minor autem dicere; & tamen minor vicit majorem,

Præv. 23.

August.
contra lit.
Petil. l. 2.
c. 104.

» Credendum est omnino, quoniam in discordia-
 » rum amatoribus victrix est cupiditas, victa con-
 » tinentia. Illud verò quod minari vos cognosci-
 » mus periculum gradus, quis explicare poterit
 » quantum sit absurdum, quantumque inconve-
 » niens & stultum; cum vestra comminatio non
 » sit propter crimen, homicidium scilicet, sacri-
 » legium, aut furtum, vel aliquid huiusmodi; sed
 » nisi ita venerimus, sicut ipsi vultis. cui rei in ar-
 » gumento adjungitis juramentum; & non recor-
 » damini erubescere, quia perjuri pejeratum
 » degradare non possunt, etiamsi essem. Denique
 » vos non me scitis esse pejeratum. De vobis au-
 » tem nemo qui dubitet hoc esse. In hac re me-
 » mor esse debuerat sollertia vestra, quia quicun-
 » que cloacam commovet, quanto amplius com-
 » moverit, tanto ampliorem fœtorem exhalari
 » facit. Quod autem de sequentibus me fratribus
 » & cœpiscopis similiter promittitis agendum,
 » & additis, *inretractabiliter*; miranda in hoc præ-
 » sumptio vestra cognoscitur. Numquid quod in
 » parte agitur, retractari apud universitatem non
 » poterit? Numquid quod apud homines à recti-
 » tudine deviantes agitur, apud meliores, recti
 » videlicet tenaces, retractari non debet? aut
 » quod in præsentī malitiosè judicatur, Dei judi-
 » cio retractandum non erit? Quod vestræ minæ
 » continent, nunquam adhuc ab initio Ecclesiæ
 » factum est. Nam etiamsi ego fuissē perjurus;
 » aptandum vobis erat illud evangelicum: *Neque*
 » *tu times Deum, cum in eadem damnatione sis*

Lac. 23.

AGOBARDI LIBER

apologeticus pro filiis Ludovici Pij

Imperatoris adversus patrem.

I. **A**VDITE hæc omnes gentes, audiat terra & plenitudo ejus à solis ortu & occasu, ab aquilone, & mari; & sciant & recogitent pariter Domni & Imperatoris Hludovvici filios justè fuisse & esse indignatos, & bene sentire & intendere ad expurgandum paternum Palatium à sordibus facinorum & iniquis factionibus, & regnum ab amarissimis & tumultuosis inquietudinibus; tantùm ut inter eos germana fides & fraterna sinceritas Deo digna & omni fideli populo beneplacita persistat, & inviolabiliter perseveret.

II. Igitur cùm prædictus Domnus & Imperator quietus esset in domo, & florens in Palatio suo, cùm adhuc juvenem conjugem sub sui reverentia custodiret, & secundùm Apostolum, uxorium debitum illi persolveret, in processu verò dierum cùm cœpissent hæc primùm repescere, deinde frigescere, ac per hoc & mulier resolvi in lasciviam, cessantibus licitis conversa immo adversa ad illicita, adscivit sibimet aptas personas ad perpetranda turpia, & primùm latenter, deinde impudenter. Cognoverunt autem hoc initio pauci, deinde plures, ad postremum autem multitudo Palatij, & regni, ac finium terræ. quam rem inridebant minores, dolebant majores, omnes autem clari viri in-

tolerandum judicantes. Concitati itaque sunt spiritus filiorum Imperatoris rationabili zelo, videntes maculatum stratum paternum, sordidatum Palatium, confusum regnum, & obscuratum nomen Francorum, quod hactenus clarum fuerat in toto orbe. Et surgentes singuli uno & pio consensu in emundatione scelerum, conveniunt simul; & aliis comprehensis, aliis effugatis, auctrice verò malorum exclusa à Palatio, inclusa custodiæ, mutato habitu regali, induto habitu sanctimoniali, reddiderunt patrem quieti & aliquantulæ honestati. Cumque per nimiam filiorum remissionem bene acta dissolverentur, per carnalium blandimenta & cupidorum scelestos favores, atque indecoras adulationes, iterum mulier, tanquam legitima Domina, revocata est in Palatium, & prælata Consiliis & Consiliariis; cujus instigationibus mutata est mens rectoris, & cœpit duris cornibus ventilare filios, & conturbare populos. Sicque factum est inauditum antea mortalibus, ut non tam persecuti injustè sustinerent persecutiones, quam persecutores inviti & coacti exercerent, & non solum exercerent, sed & sustinerent, dum violentissimè in diversa & contraria jura-menta compelluntur.

III. Adtendite, & videte si factum est unquam hujusmodi. Iuratum est ergo Imperatori seniori, & eodem jubente iidem ipsi juraverunt Imperatori juniore; & iterum ipso faciente, aliqui ex ipsis juraverunt Regi fratri, & ad postremum penè omnes compulsi sunt jurare puero. Et ne ibi quidem remansit. Sed quasi nihil horum fuisset, adhuc exorta sunt juramenta:

Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? & inulta remanebit despectio Dei, & pollutio nominis ejus? sicut scriptum est: *Non pejerabis, nec pollues nomen Domini Dei tui.* Hier. 5.
Levit. 19.
Ecce, patefactis abyssis stultitiarum, ad quid per-
ventum est? Cum enim deberent exercitus
mitti adversus exteras gentes, & ipse Impera-
tor adversus barbaras nationes dimicare, ut
eas fidei subjugaret ad dilatandum terminum
regni fidelium; (Sic namque orat universalis
Ecclesia in solemnibus illis orationibus, diebus
Passionis Dominicæ, pro Imperatoribus: *Ut
Deus illis subjectas faciat barbaras nationes.*)
nunc è contrario omne regnum cum extremita-
tibus suis conglobatur in unum in medio sui, di-
versa tamen intentione, dum alij parantur ad
intestina viscera dirumpenda, alij ad pacan-
dam, si fieri potest, injustissimam discordiam.
qui omnes pia mente perpendere debuerant
quod dicitur in prædictis orationibus, ubi sa-
cerdos admonet, dicens: *Oremus & pro Chri-
stianissimo Imperatore nostro, ut Deus & Domi-
nus noster subditas illi faciat omnes barbaras na-
tiones, ad nostram perpetuam pacem.* Domus
ergo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna
& firmamentum veritatis, orat ut Christianis-
simo Imperatori barbari subiciantur, non ut
subjecti conturbentur & barbarizentur. Neque
enim Christianissimi Imperatoris est subjectos
exturbare, & unitos dividere.

IV. O Domine Deus cæli ac terræ, cur per-
misisti fidelissimum & Christianissimum servum
tuum Imperatorem nostrum in tantam deveni-
re negligentiam, ut videre nolit quibus malis

1. Timot. 3.

circumdatus sit? Diligit enim odientes se, & odit diligentes se. Quid si verum est quod plerique, qui subtiliùs intelligere videntur, affirmant; quòd scilicet sint aliqui in latere ejus, qui in-
hianter expectant exterminium filiorum ejus? Quod si viderint, conlatum habent inter se ut in Imperatorem mittant manum, & disper-
tiant sibi regnum. Hoc utrum verum sit, ipsi norunt. Multi tamen sunt, qui non ambigunt illos, de quibus dicitur, ita incumbere regno, tanquam parieti inclinato, & macerix impulsæ. Vnde constat, quia nisi Deus subvenerit, aut exteris dabitur regnum, aut in multos tyrannos dispartietur, aut forsitan Antichristo, cui præparabitur. quod in hoc assimilatur: quoniam Imperator, qui adversùs barbarorum Reges bella justa disponere debuerat, adversùs dilectores sui filios injusta agere parat.

Psal. 61.

V. Dicunt etiam aliqui quòd Domina Palatij senioris, extra illa quæ de ejus occultis & non occultis dicuntur, ludat pueriliter, spectantibus etiam aliquibus de ordine sacerdotali, & plerisque conludentibus, qui (secundùm formam quam Apostolus scribit de eligendis Episcopis, dicens, *Domui suæ bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate; quia si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?*) prædicare debuerant dominæ ludenti: Si qua Regina semetipsam regere non novit, quomodo de honestate Palatij curam habebit? aut quomodo gubernacula regni diligenter exercet? Reducere quoque ei ad memoriam debuerant quod supradictæ sententiæ congruenter aptari potest, quantum tamen
ad

1. Timot. 3.

ad exteriorem sensum pertinet, quod in alio loco sacra Scriptura dicit: *Mulier diligens, corona est viro suo; & puredo in ossibus ejus qua confusione res dignas gerit.* Et iterum: *Tecta perstillantia in die frigoris & litigiosa mulier comparantur.* Qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, & oleum dextera sua evacuet. Sed fortè dicturus est aliquis: Hæc non est litigiosa, sed suavis, & blanda. Quibus verbis respondendum est, non esse majus litigium, quàm boni patris bonos filios irritare, exacerbare, exhonorare, & penitus à patre alienare velle. quæ quia propter solam pulcritudinem à viro inofficiosè diligi fertur, inculcandum utrique fuerat quod iterum eadem Scriptura dicit: *Fallax gratia, & vana est pulcritudo. Mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.*

V I. Nunc igitur omnes timentes & amantes Deum, Regem quoque & regnum, pacata societate, rebus mundi utentes, rebus divinis fruantes, omni conamine dare operam debent ut exprimatur vulnus iniquitatis, & obducatur cicatrix sanitatis, absque sanguinis effusione, absque strage interfectionis, absque amaritudine jurgiorum, absque turbulenta & fœtida commixtione spirituum immundorum. Ut verè dicatur de Ecclesia hujus regni: *Hæc est domus Dei, & porta cœli. Porta autem inferi non prævalerunt adversus eam.* Et iterum: *Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit. Gaudebit super te in læticia, silebit in dilectione tua, & exultabit super te in laude.* Nugas, qui à lege recesserant, congregabo, quia ex te erant; ut non ultrà habeas super eis opprobrium. & dicat omnis

populus, Amen, Amen, & hymnum Deo.

VII. Sicut veritas non est tantum in dictis, sed & in factis, (Sic enim Apostolus demonstrat, dicens: *Veritatem facientes in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus.* Et alius Apostolus: *Filioli, non diligamus verbo, nec lingua, sed opere, & veritate.* Et iterum: *Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & non facimus veritatem.*) ita quoque mendacium non est tantummodo verborum, sed & factorum; sicut in Apocalypsi loquitur Dominus, dicens: *Non intrabit in eam* (haud dubium quin civitatem cœlestem) *aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium.* Et paulò post: *Omnis qui amat & facit mendacium.* Et Dominus in Evangelio de inventore omnium malorum ait: *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit.* Si ergo illa veritas (de qua & in Psalmis cantamus: *Propè esto Domine, & omnes viae tuae veritas.*) omnium hominum mentes possideret, etiam sine rectoribus & principibus res mundi concordì societate pacatæ manerent. Nunc autem quia ille qui in veritate non stetit, contra veritatem agere nunquam desistit, & dormientibus hominibus scandalorum zizania seminare non cessat, apta sibi corda satis inveniens, quæ foveant & nutriant semina ejus; redundat malum commotionis, quod quietem pacis & unitatis insano furore conturbet. Propter quod sollicitè vigilandum est, & sagaciter agendum contra corruptores veritatis & pacis, lingua & manu; ut aut cohibeantur, aut comprimantur.

Eph. 4.

1. Ioa. 3.

1. Ioa. 1.

Apocal. 21.

Apoc. 22.

Ioan. 8.

Psalm. 118.

VIII. Commotio itaque hujus temporis & harum regionum, quæ mira omnipotentis Dei suavitate & dulcedine sine conflictu armorum sedata est, non segniter memoranda est; sed debet corda fidelium in laudibus Dei & gratiarum actione alacriter succendere, & ad sollertiam cautelæ sollicita reddere. Quæ commotio & conturbatio quale habuerit initium, vel originem, non est penitus reticendum. Igitur cum Christianissimus & piissimus Imperator Dominus Hludovvicius bonæ conjugis fide & moribus sibi congruentis consortium amisisset, necesse fuit ut aliam sibi acciperet, quæ ei posset esset adjutrix in regimine & gubernatione Palatii & regni. Sed occulto Dei judicio talis assumpta est, quæ licet in primis annis viri & domini sui virtute & potestate pressa, subdita fuerit, tamen in processu temporis talis inventa est, quæ magnorum fluctuum commotio, & conturbationis largus thesaurus esse posset; quæ non solum plebes, ac populos, sive Principes, verum etiam elegantissimos filios Imperatoris, etiam conjugatos, & gubernacula regnorum possidentes, affligeret, contristaret, & conturbaret, & penè attereret & exterminaret. Cumque talibus incrementis viderent hi quibus curæ erat de statu & honore regni, ac tranquillitate pacis, & quiete populi, dehonestari Palatium, obscurari claritatem regni, & ad ignominiam deduci nomen regnantium, cœperunt queri, & murmurare, ac dolere, & deplorare. Inter hæc concitati sunt spiritus virorum honoratorum, & filiorum Regis; & crescente conludio, accedente etiam consilio, convenerunt

Prov. 22.

singuli de loco suo, & conjuncti ad Palatium, effugaverunt ministros sceleris; & Reginam, quæ totius mali causa erat, excluderunt de domo & honore regni, & constituerunt in retrusionem exilij; ac deinceps quasi jam liberatum bonum patrem de laqueo ruinæ, gaudebant se impleſſe quod inscriptum est: *Ejice derisorem, & exibat cum eo jurgium, cessatúmque causa, & contumelia.* Hoc tam inreprehensibile factum & omni laude dignissimum cum compleſſent filij, redierunt ad sua, restituto patri honori & gloriæ suæ.

1. Reg. 21.

IX. His ita transactis, inimicus omnis boni, auctórque omnis mali, qui non reliquerat corda possessa, sategit instaurare & redintegrare malum suum; & Regina (quæ mutato habitu regali putabatur perdurare in habitu sanctimoniali, sicut ordo poscebat, & rectitudo judicij docebat) reducta est in Palatium, & assumpta in consortium quasi legitima conjux, quod esse jam nullatenus poterat. Conlocata itaque turpiter & indecenter in fastigio regali, prius malum auxit, & multiplicavit. Ad quod bonus filius quid agere debuit? Numquid dissimulare? Numquid silere? Numquid quiescere? Non ita placuit illi indormitabili oculo, qui custodit Israël suum; sed suscitavit spiritus filiorum, & convenerunt iterum ad succindendam recidivam malorum stirpem. Timebant enim ne patri eveniret illud quod de quodam Rege Scriptura sancta loquitur, dicens: *Igitur non fuit alter talis ut Achab, qui venundatus est ut faceret malum in conspectu Domini. Concitavit enim eum Iezabel uxor sua, & abominabilis factus est.*

X. Sed fortè aliquis diversæ voluntatis homo amovere nitatur hæc verba Scripturæ sanctæ, tanquam inconvenientia, eò quòd sequatur, *in tantum, ut sequeretur idola Amorrhæorum*. Noverit quisquis ille est, non posse evacuari congruentiam eorum in hoc loco. Quoniam tempore legis in veteri populo idola & simulacra significabant omnes errores in novo populo, tempore videlicet Gratiæ. Nam & ipse ordo horum verborum ita intelligendus est: Abominabilis factus est diversis cupiditatibus & inlecebris, ut etiam evidenter ad cultum rueret idolorum, Quisquis autem aliter hîc sentire vult, penset qualiter contradicat Apostolo dicenti: *Et avaritiâ, quæ est simulacrorum servitus*; & videat quàm veraciter dictum sit; *Radicem omnium est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt à fide*. Colos. 3. 1. Timot. 2. Si ergo cupiditas errare facit à fide, & avaritia simulacrorum est servitus; quod malum remanet, quod non de radice cupiditatis oriatur? Propter quod fideliter colligendum est, omnes appetitores divitiarum, gloriæ, & honoris secularis, atque primatus, quàm non longè absint ab idolorum cultura.

XI. Hæc propterea dicimus, ut ostendamus mala & bona antiquorum, malis & bonis congruenter aptari, & his qui errant in novo populo. Et quanquam Achab concitante se uxore sua erraverit à fide, & ea auctrice perpetraverit facinus illud de morte Naboth Iezrahelitæ, corruptus tamen ab Helia Propheta, non correctus, compulsus est agere pœnitentiam. qua actione pœnitentiæ mala sibi imminencia distulit, non

4. Reg. 9.

4. Reg. 11.

2. Par. 24.

Hebr. 11.

abstulit. Hoc si rectè perpendatur, liquidò demonstrat, quantum noceant uxores malæ viris suis. Ichu autem, quem Dominus suscitavit in Regem ad puniendam domum Achab & ejus deceptricem uxorem, licèt æternam vitam non promeruerit, eò quòd à peccatis Hieroboam non recesserit, quia studiosè exercuit ultiones Domini de Iezabel, & domum ejus quem illa concitaverat, concessum est ei ut filij ejus usque ad quartam generationem regnarent. Post eum beatus quoque Ioiadas & sanctus Pontifex, quia Athalias impiissimam interfici jussit, & Ioas in solio patris collocavit, & Hierusalem à fordibus & immunditiis purgavit, tali cum laude exornat Scriptura divina, dicens: *Senuit autem Ioiada plenus dierum, & mortuus est cum centum triginta esset annorum; sepelieruntque eum in civitate David cum Regibus, eò quòd fecisset bonum cum Israël, & cum domo ejus.* Ecce ille pius Sacerdos, & temporali & æterna retributione remuneratus est; Ichu autem tantùm temporali.

XII. Videamus quoque quid Samson contigerit, quem Apostolus in catalogo virorum justorum enumerat. Amavit itaque mulierem non amantem sè; quæ plus obtemperavit inimicis ejus, quàm amico amanti se. Et quia ille vir justus credidit mulieri infideli, ideo & lumen oculorum amisit, & ducatum Israëliticæ gentis perdidit. Cui licèt postea restituta sit virtus pristina, & ignominiosam vitam gloriosa morte finierit; æterna quidem vita non caruit, tamen ducatum pristinum non recuperavit. Sic ergo dignetur Dominus dudum Imperator piè

perpendere, ut cœleste & sempiternum regnum non perdat: qui deceptus à muliere, terrenum & temporale amisit. Cedat divinis judiciis, quia nihil in terra sine causa. Voveat & reddat Domino Deo terribili, & ei qui aufert spiritum Principum, Bonorum enim Regum est dicere: *Semper quasi timentes super me fluctus timui Deum.* Hæc dixit beatus Iob: qui conanti se decipere uxori suæ non consensit, sed rigida invectione redarguit dicens: *Quasi una de stultis mulieribus locuta es,* qui & in alio loco de Deo dicit: *Apud ipsum est fortitudo & sapientia. Ipse novit & decipientem, & eum qui decipitur.* Et: *Balthæum Regum dissolvit, & præcingit fune renes eorum.* Et iterum: *Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos ut frustra incedant per invium.* quod & ipsi beato Iob contingeret, si suasionem uxoris suæ libenter audisset. Ideo ergo terribilis Dominus, non tantum populis terræ, sed & ipsis principibus populi. de quo quidam Rex superbus & humiliatus confitetur coactus dicens: *Altissimo benedixi, & viventem in sempiternum laudavi, & glorificavi: quia potestas ejus potestas sempiterna, & regnum ejus in generationem & generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt. iuxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ, & non est qui resistat manui ejus, & dicat ei, Quare fecisti?* Et post pauca: *Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico Regem cœli: quia omnia opera eius vera, & via ejus judicia, & gradientes in superbia potest humiliare.*

Psal. 75.

Iob. 31.

Iob. 2.

Iob. 12.

Dan. 4.

XIII. Neq; ullo modo hæc idcirco dicimus, ut Domnum quondam nostrum Imperatorem impiis & infidelibus Regibus comparemus, Sed quia permisit se à muliere iniqua decipi, contigit illi quod scriptum est: *Qui conturbat domum suam, possidebit ventos.* Per quam conturbationem, & ventorum possessionem, perpetrata sunt innumerabilia perjuria, & deprædationes immensæ, cum homicidiis, adulteriis, & incestis, pro quibus omnibus pœnitentiis necessarium est religiosissimo quondam Imperatori, ut redeat ad cor suum, agâtque pœnitentiam, humiliatus sub potenti manu Dei, cui non est impossibile tribuere illi exaltationem æternæ vitæ: quia exaltatio temporalis vitæ iam non congruit illi, qui conturbata domo & mente, divina dispensatione & iudicio cessit alteri, & locum dedit non cuilibet inimico aut extraneo, sed carissimo filio. Propter quod in omni iucunditate & exultatione cordis sui summas gratiarum actiones summo omnipotenti Deo indefinenter persolvere debet; quia, sicut semper optavit, non successit illi in regnum inimicus expugnator, sed filius amator. Nunc ergo audiant omnes in commune tumultuosi & quieti Prophetam dicentem: *Sileat omnis terra à facie Domini.* & Psalmistam: *Timeat Dominum omnis terra, ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem. Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt, & cetera.*

Prov. 11.

1. Petr. 5.

Psal. 32.

Zachar. 2.

AGOBARDI CARTVLA

*Porrecta Lothario Augusto. in
synodo Compendiensi anno
DCCCXXXIII.*

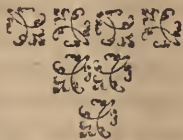
IN nomine Dei ac Domini nostri Iesu Christi. Anno incarnationis ejus octingentesimo tricesimo tertio, ego Agobardus Lugdunensis Ecclesiæ indignus Episcopus interfui venerabili conventui apud Palatium quod nuncupatur Compendium: qui utique conventus exstitit ex reverentissimis Episcopis, & magnificentissimis viris inlustribus, collegio quoque Abbatum, & Comitum, promiscuæque ætatis & dignitatis populo, præsidente serenissimo & gloriosissimo Hlothario Imperatore, & Christi Domini amatore; quo protegente & adjuvante subteradnexa disposita sunt. anno Imperij primo, mense quarto. Quibus omnibus vehementer incumbere vera necessitas, ut sollicitè tractarent de periculo regni in præsentī, & statu in futuro. quod regnum, quia jamdiu nutabat, & impellebatur ad ruinam per negligentiam, & (ut veriùs dicam) per ignaviam Domni Hludovici venerandi quondam Imperatoris, in quibus ille inretitus est per corruptas mentes & corrumpentes, & secundum apostolicum dictum, Quia erant ipsi errantes, & alios in errorem mittentes. A quo conventu quicquid utiliter & laudabiliter tractando & conferendo inventum est, & necessario statuendum,

2. T. m. 3.

*Isaia 46.**Psalm. 129.**Psalm. 36.*

& judicantibus consensi & consentiens ipse judicavi. In primis videlicet quæ ad commoditatem & soliditatem regni & Regis pertinere videbantur, deinde quæ ad ereptionem & purificationem animæ Domni Hludovvici, manifestissimè noscebantur: quæ in prædicto conventu fideliter quæsita, & veraciter inventa, & ordinabiliter executæ sunt; in eo scilicet quod prædictus conventus deliberavit, ut per Legatos & Missos admoneretur Dominus Hludovvicus de suis erratibus, & exhortaretur ut secundum propheticum dictum rediret ad cor, & recognosceret acta sua, quæ adversus Deum currens per vias pravitatis & injustitiæ exegerat, ac deinceps susciperet consilium vitæ & salutis suæ; quatenus apud omnipotentem Iudicem & Dominum, qui clementissimus indultor est criminum, indulgentiam & remissionem iniquitatum impetrare posset; ut qui per multiplicatas negligentias regnum terrenum amiserat, per impensas supplices confessiones regnum cælestiadipisceretur per eum apud quem est misericordia & copiosa redemptio. Propter quod & libellus editus est à viris diligentioribus, & ei oblatus, de manifestatione criminum suorum; in quo velut in speculo perspicuè conspiceret fœditatem actuum suorum, & fieret in illo quod per pœnitentem perfectum dictum est: *Iniquitatem meam ego agnosco, peccatum meum coram me est semper.* Pro qua re accesserunt ad eum denuo omnes qui in prædicto conventu aderant Episcopi, condolentes & compatiētes infirmitatibus & miseriis ejus, exhortantes atque exoptantes & postulantes ut omnipotens Deus

manu pietatis suæ educeret eum de lacu miseriae, & de luto cœni. Quod clementissimus Dominus non solum non abstulit, sed nec distulit. Sed mox resuscitata in mente ejus contritione humiliati cordis, prostratus coram eis, non semel, vel iterum, sed tertio, aut amplius, crimina cognoscit, veniam poscit, auxilium orationum precatur, consilium recipit, pœnitentiam postulat, injunctam sibi humilitatem libentissimè impleturum promittit. Innotescitur ei lex & ordo publicæ pœnitentiæ: quam non renuit, sed ad omnia annuit; ac demum pervenit in Ecclesiam coram cœtu fidelium, ante altare & sepulchra sanctorum. Et prostratus super cicilium, bis térque quaterque confessus in omnibus clara voce cum abundanti effusione lacrymarum, depositis armis manu propria, & ad crepidinem altaris projectis, suscepit mente compuncta pœnitentiam publicā per manuum episcopaliū impositionem, cum psalmis & orationibus. Sicque deposito habitu pristino, & assumpto habitu pœnitentis, congratulans & confidens, postulat pijsimi pastoris humeris reduci se ad inventæ & redemptæ ovis unitatem. His gestis ego Agobardus indignus Episcopus interfui, & melioribus consonans & consentiens judicavi, & manu propria signans subscripsi.

*AGOBARDI EPISTOLA
ad Ebbonem Episcopum Remensem,
De spe & timore.*

Magnificentissimo ac desiderantissimo Domino Patri & Fratri Ebboni Ecclesiæ Remorum Episcopo Agobardus in Domino Deo æternam salutem. Cùm quadam die valde diligenda, honoranda, atque laudanda devotio tua præcipuè mihi (cui gratis, id est, absque merito, sola tua te benignitate instigante, piam amicitiam impendis) & manibus gestaret & ore proferret ea quæ ad ædificationem bonarum mentium pertinent, cognoverunt qui præfentes aderant sollertissimam intèrionem tuam velle secum semper habere de scripturis divinis aliqua, in quibus non solùm in equum ascendens, sed etiam de equo descendens, pro locis & temporibus congruæ quantitatis secundùm beatum virum, *qui non abiit in consilio impiorum*, in lege Domini meditareris die ac nocte; quatinus verè esse possis tanquam lignum juxta fluenta Scripturarum plantatum, cujus omnia prosperantur quæ facit. & quæ facit? utique poma & folia, quæ intelliguntur facta & dicta; ut poma sint in actibus, folia in verbis. cujus ligni folium non defluit: quia (secundùm quod scriptum est de Samuèle, *Non cadit de omnibus sermonibus ejus in terra.*) curat sollicitè, ne quid frivolum vel inane proferat, quod oblivione potiùs quàm memoria dignum

Psal. 1.

1. Reg. 3.

At. Sic enim Apostolus unanimem comitem instruit, dicens: *Ineptas autem & aniles fabulas evita.* & iterum præcipit denunciare quibusdam, *ne intendant fabulis & genealogiis interminatis, quæ quæstiones præstant magis quàm ædificationem quæ est in fide.* Et iterum: *Prophana autem & inaniloquia evita.* Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit. Igitur Deo devota & fidelis sanctitas tua cum mihi dignaretur talia pandere, suggestum est à me ut in primis juberet tibi scribere in eodẽ quod gestabas Enchiridion de divinis libris arduas & difficiles sententias ad observandum, quæ præcipuæ sunt ad deprimendas per timorem mentes hominum, ne elevari possint in vanam præsumptionem; & his diu diligentèrque perspectis, juberet demum talia quæ viderentur congrua, proprio inferere manuali. Cumque hæc ego suggestissem, dignatus es præcipere, ut ego inchoarem sicut mihi videbatur, & sanctitati tuæ dijudicanda transmitterem. Omnis itaque *Scriptura divinitus*, ut ait Apostolus, *inspirata, utilis est ad docendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Quæ Scriptura, tantæ perpetuitatis est, ut auctor illius, sempiterna Veritas, Verbum & Sapientia Patris, Dominus & Redemptor noster teneatur de illa, dicens: *Facilius est cælum & terram transire, quàm de lege unum apicem cadere.* Et iterum: *Cælum & terra transibunt, verba verò mea non transient.* Cumque hæc perennia verba, plena sint regulis morum, ac disciplinarum, atque virtutum, operis, & fidei, inter

1. Timot. 4.

1. Timot. 1.

2. Timot. 2.

2. Timot. 3.

Matth. 5.

Deuter. 24.

Psal. 146.

Matth. 27.
Act. 1.

Isa. 2.

cetera extant duæ res penitus necessariae moderationi mentium humanarum, id est, spes & timor, de quibus sacerdotibus & omnium plebium doctoribus Dominus mysticè per legem præcipit dicens: *Non auferes loco pignoris superiorem & inferiorem molam.* Quæ molæ licèt utrumque testamentum rectè figurare possint, intelliguntur tamen utiliter spes & timor; ut inferior dicatur timor, superior spes. Cui autem una defuerit, farinam facere non potest: quia in mente sua nihil sanum pertractare potest, quem aut timor sine spe premit, aut spes sine timore levat. Vnde Psalmista in utrumque conjungens dicit: *Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia ejus.* Iudas denique proditor, post dominicam traditionem, quia sine spe timuit, dicens, *Peccavi tradens sanguinem justum,* ideo abiens laqueo se suspendit, & crepuit medius, atque effusa sunt viscera ejus. E contrario autem, quia sine timore sola spe elevabantur illi qui Domino respondebant *Semen Abrahe sumus, & nemini servivimus unquam,* dignati sunt credere in Salvatorem, quia præsumebant non se esse saluandos, sed salvatos. cujus rei exemplis tota est plena Scriptura divina. Semper autem necesse est ut hæ duæ molæ fidelium mentibus incessanter adsint; ut quia spes animum semper erigit, metus autem premit, & metus spem & spes temperet metum; ac ne spes in superbiam erigat, metus continuo adjacens mentem premat; rursum, ne immoderatus metus animum in desperationem obruat, hunc confestim spes erigat,

Metus namque, si sine spe fuerit, desperatio re-
ctius vocatur. Spes verò, si fuerit sine metu,
vana præsumptio esse monstratur. Tali namque
temperamento, quasi quodam antidoto, vult
nos cœlestis medicus uti; utpote qui solus est
scrutator & cognitor internarum infirmitatum,
cui dicitur, *Tu solus nosti corda filiorum homi-*
num. Quisque dicit: *Ego sum scrutans renes &*
corda. cujus sermo est vivus & efficax, & pe-
netrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens
usque ad divisionem animæ ac spiritus, compa-
gum quoque ac medullarum, & est discretor
cogitationum & intentionum cordis; sciens
mentem humanam his duabus virtutibus in me-
ditullio stabiliter posse servari. Cùm hæc ergo
ita sint, visum mihi est ut primùm de illis sen-
tentiis quæ ad inferiorem molam pertinent, id
est, ad ineffabilem terrorem mentium, quo-
niam sunt nimis arduæ, aliqua describam; ut
quia præceptum nobis est ut cum timore & tre-
more nostram ipsorum salutem operemur, &
omnes fideles salutem desiderant, prius illa
cum quibus salus operatur, id est, timor & tre-
mor, in studiis nostris fundentur; ut superpo-
nenda, quia facilia sunt, istarum impulsione
necessariò requirantur. Nam & naturale est ani-
mæ humanæ, ut timorem non sine quadam mo-
lestia tolerans, rursus sponte ad spem recurre-
re festinet, quæ lætior putatur; quanquam
timor non sit minùs necessarius & utilis. Quia
igitur si de omnibus divinis libris hujusmo-
di sententias excerpimus, nimis prolixum
opus efficitur, illas nunc nobis assumere suffi-
ciat quæ in promptu habentur, & magis in

3. Reg. 8.

Apoc. 2.

Hebr. 4.

Philipp. 2.

usu; maximè quia & vos tale fieri iussistis opus; quod paulisper manu gestetur, non quod in armario vel in scrinio reservetur. Hæc mihi igitur inchoanti obtulit se prima illa sententia septimi psalmi, quam cantamus, dicentes: *Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi malum, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Persequatur inimicus meus animam meam, & comprehendat & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in pulverem deducat.*

Multa defunt.

A G O B A R D I L I B E R
De divina psalmodia.

QUIA nuper stultus & improbus, ipsaque stultitia & improbitate sua omnibus notus calumniator erupit, qui sanctam Ecclesiam nostram, id est, Lugdunensem, non solum verbo, sed etiam scriptis lacerare non cessat, quasi non rectè, nec more paterno sive usu, divinæ decantationis sollemnia peragentem, necesse fuit omnem sacrorum officiorum seriem, quæ solito cantorum ministerio per totum anni circulum in ecclesiasticis conventibus exhibetur, sicut in eadem Ecclesia favente Dei gratia custoditur, diligentius & plenius in libello quem usitato vocabulo Antiphonarium nuncupant, colligere, atque digerere; præmissa scilicet præfatione pij & orthodoxi patris, cuius probatissima fides atque doctrina in munere Domini Dei nostri omnibus examinata ac declarata

clarata celebriter innotuit; ut omnes pacifici & prudentes Ecclesiæ filij, in quorum manus ejusdem libelli textus venerit, verissimè & evidenter agnoscant præfatam Christi Ecclesiam; eodem Christo Domino gubernante ac protegente, nec à recto fidei tramite deviasse, & paternum morem, quem statuta ecclesiastica declarant, fideliter custodire; ac per hoc ab antiquo Ecclesiæ Dei usu nullatenus discrepare, nec contemnere alicujus diversum morem, si constat esse probabilem; sed, juxta Apostolum, ea quæ utiliora & potiora sunt sequi. Ait namque: *Et hoc oro, ut caritas vestra magis ac magis abundet in scientia & omni sensu, ut probetis potiora, ut sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi.* Et alio loco: *Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfectæ.* Et alibi: *Emulamini autem charismata meliora.* Et iterum: *Nolite pueri effici sensibus.* Sed & reverenda Concilia Patrum decernunt nequaquam plebeios psalmos in Ecclesia decantandos, & nihil poëtice compositum in divinis laudibus usurpandum. Inter quos etiam beatus Papa Gregorius docet quod non pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sint. Et fortius commendans nobis, quod sicut nequaquam pro locis, ita nec pro quibuslibet personis, sive consuetudinibus temporum, res sectari debeamus, non est veritus in ipsa Romana Ecclesia quædam in sacris officiis & ministeriis reprehensibilia etiam sub anathematis damnatione rescare; sicut ejus decreta palam ostendunt. Quod si prædictus calumniator humiliter & obedienter pensare studuisset, nequaquam ad tantam de-

Philipp. 1.

Rom. 12.

1. Cor. 12.

1. Cor. 14.

Vide infra in
lib. de correct.
Antiphon. c.
15.

Psal. 73.

1. Paral. 25.

veniret fatuitatem, ut verba quorumlibet hominum, quorum nec nomina, nec sensum, nec fidem novit, tanquam divinas scripturas defenderet, & per phantasticas ac ridiculas allegorias explanare conaretur. Certè si quid sanum cogitare vellet, sufficeret ei ad omnem emendationem & silentium, quòd sicut in diebus ad Missas non nisi divina generaliter eloquia decantantur, ita & in noctibus ad sacras Deo vigiliis exhibendas eadem proculdubio lex debeat observari. Vnus nempe omnipotens Dominus utroque tempore laudatur, uni Domino tempus utrumque famulatur, cui dicitur: *Tuus est dies, Domine, & tua est nox. Tu fabricatus es auroram & solem.* Sed ejus stultus & irritus labor prudentibus & minimè contentiosis ac Deum timentibus majorem incutit sollicitudinem, ut propter hujusmodi nævos & errores cavendos vivaciùs & attentius divinæ auctoritati & ecclesiasticis statutis inhæreant. Hæc namque fidei cautela, & sincerissima observantiæ disciplina, ut in templo Dei & coram divino altari divinorum tantummodo eloquiorum melodia celebretur, etiam veteris testamenti auctoritate & exemplis nobis firmissimè commendatur: ubi in libro Paralipomenon legitur quòd beatus David Rex & Propheta Dei primus choros Levitarum laudantium Dominum in tabernaculo sive in templo constituerit, eisque psalmos & hymnos & cantica divinitus sibi & ceteris qui cum eo prophetabant inspirata tradiderit, ac manè & vespere inter divina holocausta & sacrificia decantanda decreverit. Quem morem à sanctis Prophetis traditum, & à sequentibus

patribus diligentissimè custoditum, usque ad tempus novi testamenti, quo jam templum illud destrui oportebat, religiosa constat observatione perductum. Vnde summo opere necesse est, ut si verè absque offendiculo vel hæsitatione divinas laudes cupimus celebrare, totos nos divinis sermonibus, in quibus nullus est error, nulla ambiguitas, coaptemus; sicut de præfatis Levitis, antiquis divinæ laudis cantoribus, idem Paralipomenon liber replicat, dicens: *Levita verò ut stent manè ad confitendum & canendum Domino, similiterque ad vesperam, tam in oblatione holocaustorum Domini, quam in Sabbatis, & Calendis, & solennitatibus ceteris.* Et iterum in dedicatione templi sub Salomone dicitur: *Et dedicavit domum Domini Rex & universus populus. Sacerdotes autem stabant in officiis suis, & Levita in organis carminum Domini, quæ fecit David Rex ad laudandum Dominum, Quoniam in æternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas.* Item in emundatione & purificatione ejusdem templi sub Ezechia scriptum est: *Præcepitque Ezechias & Principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David, & Asaph Videntis, qui laudaverunt eum magna lætitia.* Similiter etiam sub Iosia in celebratione Phase. Porro cantores, inquit, *filij Asaph stabant in ordine suo juxta præceptum David, & Asaph, & Heman, & Jdithim Prophetarum Regis.* Quod totum quàm sanctè & religiosè fuerit institutum, quàm dulciter ac reverenter sit imitandum inter cetera beati David magnifica, ita Liber Ecclesiasticus in ejus laudibus prosequi-

Ecli. 47.

tur, dicens : *In omni opere dedit confessionem Sancto & excelsò in verbo gloria. De omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum, & dedit illi contra inimicos potentiam; & stare fecit cantores contra altare, & in sono eorum dulces fecit modos. Et dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem vite, ut laudarent sanctum nomen Domini, & amplificarent manè Dei sanctitatem.* Sed & in libro Samuëlis hæc psallendi gratia spiritalis in eodem Rege sanctissimo prædicatur, ubi legitur : *Dixit David filius Isai: Dixit vir cui constitutum est de Christo Dei Iacob, egregius psalter Israël: Spiritus Dei loquutus est per me, & sermo ejus per linguam meam.* Huic igitur tam sanctæ auctoritati & tam perspicuæ veritati non est dubium quòd fidelis & disciplinatus quisque libenter adquiescat. Si quis autem contentiosus & pertinax contradicere conatur, & de turbulento magis rivo, quàm de purissimo fonte potare voluerit, viderit ne illo ægroter langore nimis pernicioso quem quidam antiquorum patrum sapienter & breviter cavendum admonuit, dicens : *Qui contempta veritate presumit consuetudinem sequi, aut circa fratres invidus est & malignus, quibus veritas revelatur, aut circa Deum ingratus, cuius in inspiratione Ecclesia ejus instruitur,*

AGOBARDI LIBER
De correctione Antiphonarij.

I. **D**ILECTISSIMIS in Christo fratribus & præcipuè Cantoribus Ecclesiæ Lugdunensis Agobardus in eodem Christo Domino & Salvatore nostro sempiternam salutem. In divinis laudibus exsolvendis quanto studio fugienda sit levitas, gravitasque sectanda, frequenter dilectioni vestræ in mutua conloquutione suggestimus; scilicet ut rationabili consideratione, sicut prudentes Ecclesiæ filij, & rationabili ejus lacte ab incunabilis enutriti, quod Deo displicet refugiētes, concordi studio id quod gratum acceptumque ei, verbis sicuti & factis sectaremini. Si enim apud graves & sapientes viros, non solum morum, sed etiam verborum levitas reprehensibilis iudicatur, quanto magis apud Deum totius sanctæ gravitatis ac sapientiæ auctorem, cui Psalmista dicit: *In populo gravi laudabo te.* & cui nos Apostolus rationabile obsequium admonet exhibere. Neque verò passim, & absque diligenti examinatione, quod cuique visum fuerit in Dei laudibus usurpandum est, cum dicat Apostolus: *Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus.* Sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. *Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus, quia secundum Deum postulat pro sanctis.* Vnde & Apostoli humanæ ignorantis conscij, orandi formulam à Deo petie-

Psalm. 142.

Rom. 12.

Rom. 8.

Luc. 11.

re, dicentes, *Domine, doce nos orare*. Certè manifestum est majus esse Deo quempiam dignè laudes exsolvere, quàm pro infirmitate propria exorare; præsertim cùm hoc præsentis vitæ fine terminetur, illud verò hîc inchoetur, in futuro autem perficiatur, juxta quod Psalmista ait: *Beati qui habitant in domo tua, Domine. in secula seculorum laudabunt te.*

Psalm. 83.

Levit. 10. &
16.

II. Si ergo orantes doctrina sancti Spiritus indigemus, multò magis cùm Deo laudes offerimus: quia sicut nemo nisi ipso inspirante secundùm Deum postulat, ita nullus nisi eo erudiente Deum dignè conlaudat. Non ergo cujuscunque figmentis, sed Spiritus sancti eloquiis majestas divina laudanda est. Denique & filij Aaron ignem alienum Domino offerentes, non obsequij remunerationem, sed damnationem præsumptionis experti sunt. Vnde hoc nos exemplum summopere vitantes, illud sollicitè attendamus quod vel in Proverbiis scriptum est: *Omnis sermo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, invenierisque mendax.* Nihil itaque Dei verbis addentes, & timentes argui inveniri que mendaces, verbo Dei ignito, qui clypeus spei est, tempore orationis & laudis inflammemur pariter & muniamur. Cùmque Dominus dicat, *Verba que ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt*, omnia humana figmenta, quæ vanitate sui mortua judicanda sunt, respicientes, viventibus Christi eloquiis in ipsius obsequiis personemus; quatinus voces nostræ, non quasi alienæ ab eo respui, sed ut propriæ cum supernis virtutibus, quæ majestatem Dei trementes

Prov. 30.

Joan. 6.

adorant atque conlaudant, mercantur admitti

III. Hac de causa & Antiphonarium pro viribus nostris magna ex parte correximus, amputatis his quæ vel superflua, vel levia, vel mendacia, aut blasphema videbantur. Et vos frequenter admonuimus, & tenorem admonitionis nostræ propter aliquorum præsentis seu futuras querimonias in fronte ejusdem libelli ponere necessarium duximus, non generale aliquid statuentes, sed juxta mediocritatem sensus nostri in domo Dei, cujus nobis cura commissa est, quod possumus offerentes. nec de sensu nostro aliquid præsumentes, sed Scripturæ sanctæ auctoritatem, & sacrorum canonum in sanctionem, catholicorumque patrum instituta & exempla sectantes. De quibus antequam aliquid proferamus, congruum videtur, exempli gratia, nonnullas ineptias quæ præfato continebantur libello, notare breviter, ac leviter redarguere; ut ex his perpaucissimis evidentius agnoscat quàm necessariò quæ in sequentibus dicturi sumus à patribus constituta sint, quantoque timore ac sollicitudine eorum scita nobis expediat observare.

IV. Ac primum, quale illud est quod in vigilia Natalis Domini in choro fidelium & fidelium eruditorum cantabatur: *Dom ortus fuerit sol de celo, videbitis Regem Regum procedentem à Patre tanquam sponsum de thalamo suo.* Certè fides catholica habet Verbum Dei, quod in principio erat apud Patrem, in thalamo uteri virginalis conjunxisse sibi sponsum; cujus naturam in unitatem personæ suscipiens, caro factum est ut habitaret in nobis. Naturæ enim nostræ unitus,

Iam.

tanquam sponsus de thalamo virginali, processit ex utero; & non eam de cœlis attulit, sicut hæretici affirmare ausi sunt. Ac per hoc non tanquam sponsus de thalamo processit ex Patre. Verbum quippe Dei, filius Dei, processit à Patre, & venit in mundum. Nec aliud fuit venire in mundum, quàm in utero Virginis naturæ humanæ veritatem assumere, in qua visibilem se præberet mundo. Hanc igitur humanitatis nostræ naturam, cui unitus sponsus Ecclesiæ factus est, non de sinu Patris traxit, sed de carne Virginis sumpsit.

V. Est præterea in prædicta antiphona notanda temeritas, evidensque mendacium; dum & sacra Scripturæ verba sui sensus pervertiti coaptat, & nativitatem Salvatoris, quæ vel de Patre ante secula, vel de matre in plenitudine temporum natus est, tanta confusione permiscet, ut de qua loqui velit, intelligi omnino non possit. Quod summopere ubique cavendum est, ne divinorum verborum ordo mutetur, & de scriptura veritatis labyrinthus texatur erroris.

VI. Illud etiam Responsorium, quod in eisdem vigiliis cantabatur, quanta fidei severitate reiiciendum est; in quo ait vanus ille præsumptor: *De illa occulta habitatione sua egressus est filius Dei, descendit visitare & consolare omnes qui eum de toto corde desiderabant.* quod cum sermonum imperitia, tum sensus quoque absurditate ac falsitate turpatur. Nam & occultam filij habitationem summa levitate dixit; & cum omnes desiderantes se visitasse, consolatumque esse, mendaciter asseruit; cum potius

eos quos visitare dignatus est, se agnoscentes ac desiderantes effecerit.

VII. Considerentur etiam verba alterius Responsorij, quod quasi de mysterio natiuitatis Christi compositum, contra morem nocturni officij ab eminentiori loco pompaticè concrepabat: *Descendit de cœlis missus ab arce Patris, introiuit per aurem Virginis in regionem nostram, indutus stola purpurea, & exiit per auream portam lux & decus uniuersæ fabricæ mundi.* Vbi primùm, qui descenderit non designat. Arcem verò Patris quid dixerit, ipse quoque penitus ignoravit. Numquid est aliquod ædificium cœleste, aut percœleste, quod factum sit ab eo, aut aliud aliquid quod non est ipsum quod Pater, aut est ipse Pater? Quod si est; quomodo sibi est arx? Nec per aurem Virginis Verbum Dei introisse, catholicæ aures ferunt: quia cùm sit incorporeum, & totum ubique præsens, nec localiter accedit, nec aditu corporeo indiget. Nisi fortè nobis persuadere voluit angelicorum sono verborum sacram Virginem Dei filium concepisse. Quod quantum à fidei veritate discordet, ex verbis ipsius angeli perspicuum est; qui ipsi Virgini interroganti, *Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco?* respondit: *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quomodo autem virginalis uterus regio nostra possit intelligi, cùm & virgo illa unici filij mater sit, & nos omnes non ex virginea sed ex corrupta carne nascamur, prorsus inveniri non potest. Deinde quòd cum stola indutum purpurea aurem dicit Virginis introisse, sive humano more cultu regio indutum,

sive humanam formam non ex Virgine suscepisse, sed de cœlo Dei Verbum attulisse putaverit, eamque stolam purpuream appellarit, apertissimæ blasphemix est. Iam verò per auream portam eum exisse, quanta vanitatè proferre ausus est; cùm nativitas Christi ex Virgine non supervacuis verbis adumbrari, sed confessione simplici debeat declarari; qui non, ut ille ait, universæ fabricæ mundi, sed juxta veritatem evangelicam rationalis tantummodo creaturæ lux est.

VIII. Aliud quoque Responsorium de verbis Evangelij, sed non ordinè evangelico, quod jam utiq; correctū à vestra dilectione pfallitur, nescio quis composuit, dicens: *Tenebræ factæ sunt dum crucifixissent Iesum Iudæi; & circa horam nonā exclamavit Iesus voce magna: Deus, Deus, ut quid me derelinquisti. Tunc unus ex militibus lancea latus ejus perforavit, & inclinato capite emisit spiritum.* Nempe omnibus fidelibus certum est quòd Salvator noster non aliqua doloris violentia coactus, sed spontaneè pro nobis est mortuus; nec animam necessitate amisit, sed potestate posuit, sicut ipse ait: *Nemo tollit à me animam meam, sed ego pono eam à me ipso ut iterum sumam eam.* Sed iste & evangelici ordinis & fidei veritatis ignarus, prius dixit lancea à militibus latus Domini perforatum, & tunc ab eo spiritum emissum. quod omnino pagani est, Christum non benignitate propriæ voluntatis, sed vi doloris mortuum opinari; cùm è contrario in Evangelio referatur quòd Dominus voce magna clamaverit, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum; & hæc*

Matth. 27.

Joan. 10.

Matth. 27.

dicens , expiravit. Quam mortem Christi in tantum milites qui aderant admirati sunt , ut continuo Deum glorificasse , eumque Dei filium confessi esse referantur , ac postea Iudæis petentibus latronum crura , qui cum eo fuerant crucifixi , Pilatus frangi concesserit , Iesu autem jam mortui non crura confracta , sed militis lancea latus narraretur apertum , non , ut iste imperitè protulit , perforatum.

IX. Iam verò quanta illa sunt vaticinia , ut ita dictum sit, falsa in Responsois & Antiphonis , quæ quasi ex voce Domini pronuntiantur , cùm in nullis divinis Scripturis reperiantur. Ut est : *Octava decima die decimi mensis jejunabitis , dicit Dominus , & mittam vobis Salvatorem* Isa. 19.
& propugnatorem pro vobis , qui vos precedat & introducat in terram quam juravi patribus vestris , Exod. 23.
*Et iterum : Coronam glorie ponam super caput ejus , dicit Dominus , & induam illum stolam candidam , quia servavit mandata mea , & propter nomen meum effusus est sanguis ejus in terra. Et iterum : Sancti estis , dicit Dominus , multiplicabo numerum vestrum , ut oretis pro populo meo in loco isto. & multa hujusmodi ridiculosa & fantastica. Quorum inventoribus congruere mihi videntur illa quæ Dominus per Ezechielem Prophetam adversus falsos Prophetas loquitur , dicens : *Vae Prophetis insipientibus , qui sequuntur spiritum suum , & nihil vident. Et post pauca : Vident novum & divinam mendacium , dicentes , Ait Dominus , cùm Dominus non miserit eos , & perseveraverunt confirmare sermonem. Numquid non visionem cassam vidistis , & divinationem mendacem loquuti estis ? & dicitis ,*
Deut. 30.
Ezech. 13.*

Ait Dominus, cum ego non sim loquutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia loquuti estis vana, & dixistis mendacium; ideo ecce ego ad vos, ait Dominus Deus. Et erit manus mea super Prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium. In concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israël non scribentur, nec terram Israël ingredientur.

X. Sed hæc & similia, quorum in præfato libro infinita erat copia, quia indignum est scribere, & vestræ prudentiæ fastidiosum audire, facilius conloquendo & fideliter pertractando dijudicari possunt. Nunc superest ut sacrorum statuta canonum, catholicorumque patrum sententias, sicut superius promissimus, exsequamur; ut ex his perspicue declaretur qua cautela levissimorum hominum excogitationes vitandæ sint, quæ nulla veritate subnixæ, nulla ratione ornata, contemptui patent.

XI. In Concilio Africano talis constitutio promulgata est: *Ut preces & orationes, nisi probata fuerint in Concilio, non dicantur; nec aliqua ex his omnino cantentur in Ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractata & comprobata in synodo fuerint; ne forte aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per studium, sit compositum.* Vbi breviter considerandum, quod non solum ea quæ studio perfidiæ, sed etiam illa quæ simplicitate ignorantiae contra fidei regulam composita fuerint, pari animadversione repudiantur.

XII. Beatus Hieronymus cum exponeret præceptum Apostoli, ubi ait, *Implemini spiritu loquentes vobismetipsis in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in*

*Hierony. 7. 3.
comment. ad c.
5. Epist. ad
Ephes.*

cordibus vestris Domino; non tacuit quod in cantoribus Ecclesiæ reprehendendum videbat. Canere igitur, ait, & psallere & laudare Dominum magis animo quàm voce debemus. Hoc est quippe quod dicitur: *Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino*. Audiant hæc adolescentuli, audiant hi quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo non voce, sed corde cantandum; nec in tragædorum modum guttur & fauces dulci medicamine colliniendæ sunt, ut in Ecclesia theatrales moduli audiantur & cantica; sed in timore, in opere, in scientia Scripturarum. Quamvis sit aliquis, ut solent illi appellare, Cacophonos, si bona opera haberit, dulcis apud Deum cantor est. Sic canet servus Christi, ut non vox canentis, sed verba placeant quæ leguntur; ut spiritus malus qui erat in Saule, ejiciatur ab his qui ab eo similiter possidentur, & non introducatur in eos qui de domo Dei scenam fecere populorum.] In quibus verbis magnoperè pensandum est, quòd eos qui in morem psallentis David cum timore & gravitate spiritali canunt, malignum spiritum etiam ab auditoribus suis excludere posse confirmat; eos verò qui theatralibus sonis & scenicis modulationibus, & quamvis in divinis verbis, vocis dulcedine intemperantiùs delectantur, eum non solum ab aliis non excludere, sed, quod est terribile, in seipsos introducere testatur. Vnde & in alio loco idem Doctor, cum sententiam Esaïæ exponeret, *Iniqui sunt catus vestri*, ait: Omnis conventus qui non offert hostias spirituales, nec audit illud quod in quinquagesimo psalmo canitur, *Sacrificium*

Hierony. in
Isai. c. 1.

» Deo spiritus contribulatus, cor contritum, &
 » humiliatum Deus non despicit, abominabilis
 » Deo est.] Mens ergo libera, id est, sensibus cor-
 poris non succumbens, ita resistere debet vanæ
 ac noxiæ delectationi aurium, sicut & delecta-
 tionibus sensuum ceterorum, visus videlicet, &
 olfactus, gustus, & tactus; quorum perturba-
 tionibus anima prægravatur, & capitur. Quan-
 tum denique oblectationes aurium virtutem
 mentis enervent, testatur præfatus Doctor,
 qui ait: *Auditus vario organorum cantu, & vo-
 cum inflexionibus delinitur, & in carmine Poë-
 tarum & comædiarum, mimorumque urbanitati-
 bus, & strophis, & quicquid per aures introiens
 virilitatem mentis effeminat.*

1. Ter. 5.
 Cyprian. in
 Serm. de zelo
 & livore.

XIII. Sed & beatus martyr Cyprianus si-
 mili modo dicit, exponens illud Apostoli, *Ad-
 versarius vester diabolus tanquam leo rugiens,
 » circumque querens quem devoret.* Ait ergo: Circuit
 » ille nos singulos, & tanquam hostis clausos ob-
 » sidens, muros explorat, & tentat an sit pars ali-
 » qua membrorum minùs stabilis & minùs fida,
 » cujus aditu ad interiora penetretur. Offerit ocu-
 » lis formas illicitas & faciles voluptates, ut visu
 » destruat castitatem. Aures per canoram musi-
 » cam tentat, ut soni dulcioris auditu solvat &
 » molliat Christianum vigorem.]

August.
 conf. l. 10.
 c. 33.

XIV. Quod & beatus Augustinus ad ten-
 tationem diaboli intelligens pertinere, in libris
 confessionum suarum Deo gratias refert quòd
 » ab hoc vitio liberatus sit. Voluptates, inquit,
 » aurium tenaciùs me implicaverant, & subjuga-
 » verant; sed resolvisti & liberaisti me. Nunc in
 » sonis, quos animant eloquia tua, cum suavi &

artificiosa voce cantantur, fateor, aliquantulum “
 adquiesco, dum ipsis sanctis dictis religiosius “
 & ardentius sentio moveri animos nostros in “
 flammam pietatis, cum ita cantantur, quam si “
 non ita cantarentur.] Et rursus post aliqua de “
 utilitate psallendi in Ecclesia discretam profe- “
 rens sententiam, dicit: Tutius quidem mihi “
 videtur quod de Alexandrino Episcopo Athana- “
 sio sæpe mihi dictum commemini, quia tam “
 modico flexu vocis faciebat sonare lectorem “
 psalmi, ut pronuntianti vicinior esset quam ca- “
 nenti. Veruntamen cum reminiscor lacrymas “
 meas, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ in pri- “
 mordiiis recuperatæ fidei meæ, & nunc ipso “
 commoveor, non cantu, sed rebus quæ can- “
 tantur, cum liquida voce & convenientissima “
 modulatione cantantur, magnam instituti uti- “
 litatem rursus cognosco; magisque adducor, “
 non quidem inretractabilem sententiam profe- “
 rens, cantandi consuetudinem approbare in Ec- “
 clesia, ut per oblectamenta aurium infirmior “
 animus in affectum, pietatis assurgat. Tamen “
 cum mihi accidit ut me amplius cantus quam “
 res quæ canitur moveat, pœnaliter me peccare “
 confiteor, & tunc mallet non audire cantan- “
 tem.] Ecce vir sanctissimus, atque doctissimus, “
 & approbat institutum cantandi propter infir- “
 mos, quos in affectum pietatis facit assurgere; “
 & tamen cum accidit ut plus moveat animum “
 cantus, quam res quæ canitur, pœnale dicit esse “
 peccatum, ita ut melius sit non audire cantan- “
 tem, utique in cantu & sonis quos divina elo- “
 quia animant, ac vivificant; ut vita cantuum ac “
 sonorum in sententiis sit divinorum eloquio-

rum. Ceterum, si in diebus suis audisset aliquos non de divinis eloquiis, sed de humanis adinventionibus cantantes, numquid non mortuum & sine vita talem cantum judicaret?

XV. Verum quia Gregorij præfatis nomen titulus præfati libelli prætendit, & hinc opinione sumpta putant eum quidam à beato Gregorio Romano Pontifice & inlustrissimo Doctore compositum; videamus quid sanctus ille vir de cantu ecclesiastico ordinaverit, vel quid ejus tempore Romana Ecclesia decantaret. Ait igitur in Decretis suis: In sancta hac Romana Ecclesia, cui divina dispensatio præesse me voluit, dudum consuetudo est valde reprehensibilis exorta, ut quidam ad sacri altaris ministerium cantores eligantur, & in Diaconatus ordine constituti modulationi vocis inserviant; quos ad prædicationis officium eleemosynarumque studium vacare congruebat. Vnde fit plerumque, ut ad sacrum ministerium, dum blanda vox quæritur, quæri congrua vita negligatur, & cantor minister Domini moribus stimulet, cum populum vocibus delectat. Qua de re præsentis decreto constituo, ut in sede hac sacri altaris ministri cantare non debeant, solumque evangelicæ lectionis officium inter Missarum sollempnia exsolvant; psalmos vero ac reliquias lectiones censeo per subdiaconos, vel si necessitas exigit, per minores ordines exhiberi. Si quis autem contra hoc decretum meum venire tentaverit, anathema sit. Et responderunt omnes, Anathema sit.] Ecce vir apostolicus reprehendit consuetudinem, quia Diaconibus cantandi officium injungebatur, nec in eis blandam vocem sed congruam vitam

Grego. I.
lib. 4. In-
dict. 19.
cap. 44.

vitam dicit esse requirendam ; stimularique Deum talium ministrorum moribus asserit, etiamsi populum vocibus delectent. Damnata verò tali consuetudine, psalmos ac reliquas lectiones censet exhiberi ; solo videlicet evangelicæ lectionis officio Diaconibus delegato. Ex quibus perspicuè demonstratur psalmos tunc in Ecclesia decantari solitum, unde maximam partem divinorum officiorum etiam nunc constat esse compositam, & non figmenta quorumlibet hominum, quæ à tanto illo viro non esse composita, nemo nisi qui sincerissimæ ejus fidei & excellentissimæ eruditionis ignarus est, dubitat.

XVI. Igitur quia sanctorum patrum dictis satis ostensum est quantum humanæ levitates & mendacia devitanda, quantumque divinorum eloquiorum veritas ac sinceritas amplectenda sit, libet pauca ex verbis beati martyris Cypriani subnectere ; quibus ostendatur qua gravitate & modestia divina officia celebranda sint: Sit, inquit, orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est divinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Nam ut impudentis est clamoribus strepere ; ita congruit verecundo modestis precibus orare. Et quando in unum cum fratribus convenimus, & sacrificia divina cum Domini sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus : Non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modestè, Deo tumul-

“ Cyprian. in
“ Serm. de
“ orat. domi-
“ nica.

Apo. 2.

„tuosa loquacitate jactare. Quia Deus non vocis
 „sed cordis auditor est; nec admonendus est cla-
 „moribus, qui cogitationes videt, probante Do-
 „mino & dicente: Et scient omnes Ecclesiæ quia
 „ego sum scrutans renes & corda. Sonet psal-
 „mus. Convivium sobrium sit nobis spiritualis
 „auditio, proleat aures religiosa mulcedo.]

XVII. His ergo & hujusmodi patrum mo-
 nitis informati, & eorum sequentes vestigia
 quos ad Dominum præcessisse non ambigimus,
 cunctas adinventiones hominum quasi super-
 fluas respuentes, verbis Domini, quæ ad om-
 nia sufficiunt, in ejus laudibus personemus; ut
 cum beato David dicere valeamus: *Et quæ de
 manu tua accepimus, dedimus tibi.* Quia, ut
 beatus Augustinus ait, *nihil Deo rectè offertur,
 nisi quod ab eo accipitur.* Qui & alio loco præce-
 pit suis: *Nolite cantare nisi quod legistis esse can-
 tandum.* Quod quidam religiosi viri sequentes,
 subjectis sibi fratribus præceptum tale dede-
 runt: Nullus præsumat Responsoria, aut Anti-
 phonas, quæ solent aliqui composito sono pro
 suo libitu non ex canonica scriptura assumpta
 canere, in congregatione ista vel meditari vel
 dicere. Oportet enim nos sanam & simplicem
 apostolicam & patrum nostrorum imitari do-
 ctrinam, & gratiam stabilire, cor morésque
 subdere disciplinæ. Ea igitur cantare debemus
 „quæ, sicut beatus Augustinus dicit, ita scripta
 „sunt ut cantantur. Quæ autem non ita scripta
 „sunt, non cantemus; quia nec alio modo quàm
 „quo ipse Dominus jussit per Prophetas & Apo-
 „stolos suos manifestari ea hominibus debent.
 „A nobis obedientiæ quàm victimarum sacri-

cium quærit; nec cantilenæ artificioso studio, “
sed observantia mandatorum & cordis munditia “
delectatur.] “

XVIII. Hæc sincerissima patrum statuta, omni diligentia & veneratione observanda sunt. Quia per hoc & fidei puritas, ac religionis disciplina saluberrimè custoditur, & duo mala nimis pietati contraria utiliter refecantur; videlicet, dum & vanissimorum hominum præsumptio, qui non solum inepta, & superflua, sed etiam profana & hæretica in Ecclesiis decantare audent, funditus excluditur; & adolescentulis, atque omnibus generaliter quibus cantandi officium injunctum est, magna occasio stultæ & noxiæ occupationis aufertur. Ex quibus quamplurimi ab ineunte pueritia usque ad senectutis canitiem omnes dies vitæ suæ in parando & confirmando cantu expendunt, & totum tempus utilium & spiritualium studiorum, legendi videlicet, & divina eloquia perscrutandi, in istiusmodi occupatione consumunt; quòdque animabus eorum proculdubio valde est noxium, ignari fidei suæ, inscij Scripturarum sanctarum, & divinæ intelligentiæ inanes ac vacui, hoc solum sibi sufficere putant; & ob hoc, etiam ventosi & inflati incedunt, si sonum & vocem decantationis utcunque addiscant, & in numero cantorum deputari videantur. Quibus omnino (dum, sicut beatus Gregorius suprà ait, *Deum moribus stimulant, cum populum vocibus oblectent*) metuendum est ne etiam ipsa illa Dei increpatione feriantur, qua dicit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Et iterum: *Aser à* Matth. 15.
Amos 5.

me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ non audiā. Nam & beatus Hieronymus, ut suprà memoratum est, de hujusmodi hominibus manifestè dicit, quòd de Ecclesia Dei scenam fecerint populorum. Hanc enim occupationem superfluum in eisdem sacris officiis devitantes antiqui, cùm eis profectò suppeteret ex divinis libris & multiplex copia laudationis, & peritia modulationis, maluerunt tamen eadem sæpe repetere, quàm infinitis & non necessariis psallentium animos occupare, vel gravare.

XIX. Quapropter, auxiliante Dei gratia, omni studio pietatis instandum atque observandum est, ut sicut ad celebranda Missarum sollemnia habet Ecclesia librum mysteriorum fide purissima & concinna brevitate digestum, habet & librum lectionum ex divinis libris congrua ratione collectum, ita etiam & hunc tertium officialem libellum, id est, Antiphonarium, habeamus omnibus humanis figmentis & mendaciis expurgatum, & per totum anni circulum ex purissimis sanctæ Scripturæ verbis sufficientissimè ordinatum; quatinus in sacris officiis peragendis, juxta probatissimam fidei regulam, & paternæ auctoritatis venerabilem disciplinam, una à nobis atque eadem custodiatur forma orationum, forma lectionum, & forma ecclesiasticarum modulationum; quæ à boni ingenij adulescentibus quamcelerri-
mè imbibita, eos & divinis laudibus concinendis sufficienter & graviter idoneos reddat, & à potioribus ac spiritualibus studiis non impediat. Quis enim ita contentiosus, immo insa-

nus, & ab omni veritatis ratione averſus eſt, ut non hoc rectius, & convenientius, ac ſalubrius fateatur in Dei laudibus decantari, quod ex divinis dictis & libris videat fideliter aſſumi? quatinus ſicut in Symbolo catholico fidem noſtram non noſtris ſed apoſtolicis verbis proſitemur, & in dominica oratione non noſtris ſed ipſius Domini & Salvatoris noſtri ſermonibus ſupplicamus; ita etiam in divinae laudis honore, non humanis, ſed divinis, & ſpiritualibus, juxta Apoſtolum, pſalmis, hymnis, & canticis perſonemus. Superfluo namque alia quaeruntur, ubi iſta ſufficere & ſuperabundare noſcuntur.

Ephes. 3.

INCIPIT LIBER VENERABILIS Agobardi Archiepiſcopi Lugdunenſis contra libros quatuor Amalarij Abbatis.

I. **A** Malarius in libro ſuo primo capitulo triceſimo ſeptimo dicit ita: Romana conſuetudo unum diem, id eſt, VII. Kalendas Maij interponit, quem vocat in Letania majore, non in jejunio. Letania, ut praediximus, deprecatio eſt apud nos. Poſteſt enim ſerena mens, & aliena à voluntate mala, precari Deum, quamvis manducet ſobrie carnem meridie, & lætetur de reſurrectione Domini. Tamen majorum patrum, id eſt, apoſtolicorum uſus ſequendus eſt. Forſitan ex ipſo officio poterimus intelligere quid deprecandum ſit tali

„ in tempore. Prima oratio ad Missam dicit: *Pra-*
 „ *sta quesumus omnipotens Deus, ut qui in afflictio-*
 „ *ne nostra de tua pietate confidimus, contra ad-*
 „ *versa omnia tua semper protectione muniamur.*
 „ Huic concordat Offertorium, dicens: *Adjuva*
 Psal. 108. „ *me Domine Deus meus, saluum me fac propter*
 „ *misericordiam tuam. Qui insurgunt in me, con-*
 „ *fundantur.* Eo tempore, id est, VII. Kalendas
 „ Maij, possunt inimici commovere bella adver-
 „ sùs vicina regna. Ut reor, cautè providit sancta
 „ Ecclesia Deum rogare, ut qui destruxit olim
 „ consilium Achitophel, nunc destruat consilia
 „ eorum qui volunt irruere super pacem ejus. In-
 „ tendit & hoc, quod dicit Epistola: *Multum*
 Iac. 5. „ *enim valet deprecatio iusti assidua.* Evangelium
 „ alteram petitionem sonat, dicens: *Quis au-*
 Luc. 11. „ *tem ex vobis patrem petit panem, & iterum, aut*
 „ *piscem, & iterum, aut si petierit ovum.* In istis
 „ tribus temporalia petenda possumus intellige-
 „ re: per panem, omnia bona quæ de terra nas-
 „ cuntur: per piscem, quæ de agris: per ovum,
 „ animalia quæ coëunt simul. Hæc enim memora-
 „ to tempore in aliquo profectu sunt: germina
 „ messis pullulant, arborum fructus ex flore pro-
 „ deunt, vineæ atque olei liquor suis arboribus
 „ se erumpit, pullorum animantia campos tун-
 „ dunt. Quoniam hæc necessaria sunt nostris usi-
 „ bus, petenda sunt à Domino ut conserven-
 „ tur.]

II. In his verbis Amalarij facilè quilibet po-
 test deprehendere quæ sint inutilia, & quæ no-
 xia. Dicit namque posse fieri Letanias, id est,
 Rogationes, sine ieiunio & carnis abstinentia,
 quod nunquam dictum est neque à parum sa-

pientibus. Nempe Ninivitæ, quando conversi sunt ad prædicationem Ionæ Prophetæ, non habebant doctores, qui eos docerent sacrificium Deo esse spiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum. Et tamen ratione naturali intelligentes per hæc flectendam Dei pietatem, contra subversionem sibi imminentem ad quæ arma concurrerint, dicit ita eadem Scriptura : *Et cæpit Ionas introire in civitatem itinere diei unius, & clamavit, & dixit : Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur. Et crediderunt viri Ninivitæ in Domino, & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt saccis à majore usque ad minorem.* Videlicet usque ad lactentem, sicut senserunt qui de hac laudabili pœnitentia scribere voluerunt; ex quibus unus Prudentius vir doctus:

Nullus, inquit, bibendi, nemo vescendi memor.

Iejuna mensas pubes omnes liquerat.

Quin & negato lacte, vagientium

Fletu madescunt parvulorum cunula.

Succum papillæ parca nutrix derogat.

Sequitur in eadem Scriptura : Et pervenit „ verbum ad Regem Ninive, & surrexit de so- „ lio suo, & eiecit vestimentum suum à se, & in- „ dutus est sacco, & sedit in cinere, & clama- „ vit, & dixit, in Ninive ex ore Regis & Princi- „ pum ejus dicens: Homines, & jumenta, & bo- „ ves, & pecora non gustent quicquam, nec pas- „ cantur, & aquam non bibant. Et operiantur sac- „ cis homines, & jumenta, & clament ad Deum „ in fortitudine: & convertatur vir à via sua ma- „ la, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. „ Quis scit si convertatur & ignoscat Deus, & „

„ revertatur à furore iræ suæ , & non peribimus?
 „ Et vidit Deus opera eorum , quia conversi sunt
 „ de via sua mala : & misertus est super malitia
 „ quam locutus fuerat ut faceret eis , & non fe-
 „ cit.] Sed per Ioël Prophetam ipse Dominus de-
 „ monstrat quales rogationes velit sibi exhiberi,
 „ dicens : Convertimini ad me in toto corde ve-
 „ stro, in jejunio , & fletu, & planctu; & scindite
 „ corda vestra, & non vestimenta vestra; & con-
 „ vertimini ad Dominum Deum vestrum , quia
 „ benignus & misericors est, patiens , & multus
 „ misericordia , & deprecabilis super malitia.]
 „ Illud etiam quod subjungit , propterea septi-
 „ mo Kalendas Maij legendam lectionem Evan-
 „ gelij, in qua datur exemplum de pane , ovo , &
 „ pisce , quia eo tempore proficiunt , & pro illis
 „ eo tempore Dominus deprecandus sit , ut no-
 „ stris usibus conserventur, quis non videat quan-
 „ to risu dignum sit, eò quòd nunquam Dominus
 „ pro his orationes publicas fieri iusserit ; cùm è
 „ contrario præceperit: *Nolite querere quid man-*
 „ *ducetis, aut quid bibatis, & nolite in sublime tol-*
 „ *li. Hæc enim omnia gentes mundi querunt. Pater*
 „ *autem vester scit quoniam his indigetis. Verunta-*
 „ *men querite regnum Dei, & hæc omnia adicien-*
 „ *tur vobis.* Nam etsi pro frugibus terræ & pro
 „ animantibus quibusque orandus Deus; num-
 „ quid & pro piscibus rogationes faciendæ sunt,
 „ ut conserventur propter nos?

Ioël. 2.

Luc. 12.

III. Dicit iterum Amalarius in libro primo
 „ capitulo vicesimo septimo: Eum quem superiùs
 „ precatus est Pontifex ut mitteret Spiritum san-
 „ ctum, in sequentibus petit ut suscipientem di-
 „ gnetur consignare in vitam æternam; id est,

eundem Spiritum non amittat suscipiens, ut-
 que dum perducatur hospitem suum ad vitam æternam.] Et post pauca: Sine isto signaculo non oportet nos præsentari ante Deum. De quo quasi de aliquo vestimento dicebat Paulus ad Corinthios: Etenim qui sumus in isto corpore, ingemiscimus gravati; eò quòd nolumus spoliari, sed supervestiri; ut absorbeatur mortale à vita. De quo vestimento dicat, in sequentibus monstrat: Qui autem perficit nos in hoc ipsum Deus, qui dedit nobis pignus Spiritus.]

2. Cor. 5.

IV. Hæc verba Amalarij qualia sint, omnis qui erga sinceritatem fidei sollicitus est, dijudicare potest. Tamen hoc quod subjungit dicens, *De quo signaculo quasi de aliquo vestimento dicebat Paulus ad Corinthios: Etenim qui sumus in isto corpore, ingemiscimus gravati, eò quòd nolumus spoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale à vita*, talem sensum habere qualem ille intromittit si alicubi legit, illius forsitan error est qui scripsit. Si autem ex semetipso excogitavit, nimia præsumptio est. Quid namque ingemiscit gravatus? Certè eò quòd non vult spoliari, sed supervestiri. Et si non vult spoliari vestimento Spiritus sancti, quid vult vestire super Spiritum Dei? Sed quoniam laboriosum est refutare sensum ejus, hoc nobis dixisse sufficiat, quòd doctor catholicus beatus Augustinus hoc vestimentum mortalitatem carnis esse dicit, quam gestamus in hoc corpore viventes. Et propterea ingemiscimus gravati, quia timemus per mortem temporalem spoliari vestimento carnis: & si fieri posset, vellemus supervestiri immortalì vita; non de-

posita per mortem ipsa mortalitate, sed potius absorpta à vita.

V. Dicit iterum Amalarius in libro primo
 » capitulo quadagesimo: Solet quæri inter vul-
 » gares quanto tempore debeant unctionem
 » chrisinatis observare in capite, ut non laven-
 » tur qui accipiunt manus impositionem, absque
 » tempore baptisterij. Quibus potest responderi,
 » quanto tempore generaliter ab Ecclesia cele-
 » bratur adventus Spiritus sancti super Aposto-
 » los, tanto tempore celebretur apud unum-
 » quemque qui eum accipit, hoc est, septem die-
 » bus. Et non immeritò. Quoniam in septem mu-
 » lieribus venit ad hospitem suum, fas est ut uni-
 » cuique mulieri convivium suūparetur per singulos
 » dies. de quibus mulieribus dicit Isaias: *Appre-*
 » *hendunt septem mulieres virum unū.* Convivium
 » illarum mulierum est, quando ipsæ de se satiant
 » hospitē suum. Talia convivia exercebat Christus
 » apud cōvivas suos, talia & Spiritus sanctus exer-
 » cet. Hospes Spiritus sancti, mens est hominis. Mēs
 » tantò ampliùs satiatur à fagina Spiritus sancti,
 » quantò minùs fuerit dedita carnalibus delecta-
 » tionibus. Ita observet accipiens tempus adven-
 » tus Spiritus sancti, ut solet carus amicus circa
 » carum amicum observare. Quando aliquis ca-
 » rus ad amicum carum venit, in nullo vult ille
 » qui suscipit, illum offendere, sed quicquid no-
 » vit ei placitum esse, hoc ex corde benigno ei ad-
 » hibet. Ita quicquid cognoverit suscipiens Spi-
 » ritum sanctum, placitum ei esse, hoc illi exhi-
 » beat quandiu cum illo est. Si hoc fecerit, for-
 » sitan citiùs poterit ei conciliari, quando aliqua
 » offensa recesserit ab eo. Quando Christus re-

cordatur unctionem chrismatis sibi adesse, tunc
 potissimum recolit debere se esse sub disciplina
 Spiritus sancti. Vnctio illa ideo fit, ut sciamus
 quod invisibiliter operetur Spiritus sanctus in
 nobis. Oleum solet fessorum membra fovere.
 Balsamus solet redolere. Fessa sunt membra ani-
 mæ nostræ, quando pœnitet se egisse quod con-
 tra Dei voluntatem est: ad quam solet Spiritus
 sanctus venire, & ei monstrare dimissa peccata,
 sive dimittenda. Vnde & ipse Spiritus consola-
 tor dicitur.]

Hæc verba Amalarij confusa & inutilia unus-
 quisque qui audit, videat quomodo corrigat,
 qualiter derideat: quia non ædificant fidem,
 sed destruunt; nec plantant virtutes in menti-
 bus audientium, sed evellunt; maximè ubi in
 postremis dicit: *Quando Christus recordatur un-
 ctionem chrismatis sibi adesse, tunc potissimum
 recolit debere se esse sub disciplina Spiritus sancti.*

VI. Item Amalarius in eodem capitulo: Non
 enim frustra Spiritus sanctus super Apostolos
 venit in die Pentecostes in vento & igneis lin-
 guis. Voluit futuræ Ecclesiæ demonstrare quid
 operatus esset in Apostolis per adventum suum.
 Venit in vento vehementi, ut ostenderet se ex-
 cussurum esse ab Apostolorum cordibus om-
 nem cupiditatem terrenam. Sicut enim ventus
 vehemens proicit pulverem à facie terræ, sic
 adventus Spiritus sancti à corde hominis eicit
 omnem terrenam cupiditatem. In igneis linguis
 apparuit, ut demonstraret quales facturus erat
 linguas Apostolorum; hoc loquentes, & igni-
 ta verba infundentes in corda credentium. Hæc
 enim verba ignita consumunt peccata, & ac-

„ cendunt corda ad amorem æternæ patriæ, Ipsa
 „ est caritas quæ diffunditur in corda credentium,
 „ & facit ea unum cor esse ad imitationem suæ
 „ propriæ substantiæ; hoc est, ut unum velint, si-
 „ cut sancta Trinitas unum vult.]

VII. De his verbis Amalarij perpendant
 prudentes. quid judicent. Manifestum tamen
 est, quòd in eo quod dicit, *Venit in vento vehe-*
menti ut ostenderet sese excussurum esse ab Apo-
stolorum cordibus omnem cupiditatem terrenam,
 obiciendum illi sit; Si eadem hora quando re-
 pleti sunt Spiritu sancto, adhuc discutiendæ
 erant ab Apostolorum cordibus omnes cupidi-
 tates terrenæ, quid operatus in eis est per tres
 annos mediator Dei & hominum, homo Chri-
 stus Iesus? & quare illis. dicit: *Iam vos mundi*
estis, propter sermonem quem locutus sum vobis.
 Et iterum: *Et vos mundi estis, sed non omnes.*
 Numquid non erant jam utres novi, parati &
 capaces ad recipiendum vinum novum, id est,
 Spiritum sanctum, qui eos induceret in omnem
 veritatem? In eo autem quod subinfert, dicens,
In igneis linguis apparuit, ut demonstraret quales
facturus erat linguas Apostolorum, hoc est, lo-
quentes & ignita verba infundentes in corda cre-
dentium. Hac enim verba ignita consumunt pec-
cata. non satis attendit quomodo dicat. Nam
 Apostoli jamdudum fuerant loquentes, iam præ-
 dicaverant, jam multa & magna signa fece-
 rant; ita ut dicerent Domino: *Etiam demonia*
subiciuntur nobis in nomine tuo. Non autem, si-
 cut iste dicit, verba consumunt peccata; sed fi-
 dem ministrant, fidem ædificant, quæ audien-
 tes aptat ad gratiam Baptismi, ex tunc & dein-

Ioan. 15.

Ioan. 13.

Luc. 10.

ceps. Quod autem subjungit, dicens quòd verba ignita Apostolorum accendant corda ad amorem æternæ patriæ. *Ipsa est caritas quæ diffunditur in corda credentium, & facit ea unum cor esse ad imitationem suæ propriæ substantiæ; hoc est, ut unum velint, sicut sancta Trinitas unum vult.* si bene sentit, bonum bene non loquitur. Nam multum differt inter verba prædicantium, & unctionem Spiritus sancti. Si enim verba Apostolorum facere potuissent quod iste somniat in cordibus auditorum, verba Domini potius id fecissent in cordibus Iudæorum. Sed quia non est hoc opus verborum, sed divini interni muneris, sic debet intimari qui docet in doctrina. Sed è contrà Amalarius docens non in doctrina, sentire cognoscitur, quòd sicut caritas, id est, Spiritus sanctus, corda fidelium per gratiam facit unum esse, & unum velle, ita in sancta Trinitate gratia ejusdem Spiritus ipsam sanctam Trinitatem faciat unum esse, & unum velle, sicut Arriani dogmatizare solebant.

VIII. Item Amalarius in libro primo capitulo tertio decimo dicit: Dominus noster est “ agnus, qui incipiente quintadecima luna tra- “ ditus est; & crucem ascendit Parasceve. Sequi- “ tur Responsorius cum quatuor versibus. Nulli- “ que dubium quin Christus homo ex quatuor “ elementis consisteret. Naturale est homini ut “ ex terra, & aqua, & aëre, & igne consistat. “ Quando naturam hominis assumpsit, hæc qua- “ tuor elementa assumpsit. Illa pendebant in cru- “ ce inter medios duos latrones. Vnde unus ver- “ sus: In medio duorum animalium cognosceris. “

Habac. 3. „ quod ita Hieronymus in Habacuc.]

IX. In his verbis Amalarius quanta vagatione discurret , qui erroribus insanæ mentis mederi per caritatem vult , prudenter perpendat. Homines qui tantum composuerunt ex verbis Scripturarum , arbitrio suo , prout illis congruum visum est , fecerunt. Et per diversas regiones diversis modis. Non Spiritu Dei acti , sicut beatus Petrus de Prophetis & prophetia futurarum rerum loquitur , dicens : *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia , sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Et ideo si homo uni Responsorio quatuor versus adjungit , non est umbra alicujus ænigmatis , sicut iste putat , & mendacissimè putari cogit. In hoc autem quod dicit , *Sequitur Responsorius cum quatuor versibus.* Nullique dubium quin Christus homo ex quatuor elementis consisteret. Naturale est homini ut ex terra , & aqua , & aëre , & igne consistat. Quando naturam hominis assumpsit , hæc quatuor elementa assumpsit. opponenda est sententia Apostoli his stultissimis & blasphemis sermonibus , qua dicit : *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam , & inanem fallaciam , secundum traditionem hominum , secundum elementa mundi , & non secundum Christum.* Dicat Amalarius quomodo Christus homo ex quatuor elementis consistat. Nempe veri fideles , id est , Catholici , Christum ita tenent , sicut eum beatus Augustinus confiteretur , dicens ; *Agnoscamus geminam substantiam Christi , divinam scilicet , qua equalis est Patri ; humanam , qua major est pater. Vtrumque autem simul , non duo , sed unus Christus ; ne sit*

2. Pet. 1.

Col. 2.

*August. Serm.
8. de diversis.*

*quaternitas non Trinitas Deus. Sicut enim unus est homo, anima rationalis, & caro; sic unus est Christus, Deus & homo. Ac per hoc, Christus est Deus, & anima rationalis, & caro. Christum in his omnibus, Christum in singulis confitemur. Quis est ergo per quem factus est mundus? Christus Iesus, sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Iesus, sed in forma servi. Item de singulis quibus homo constat. Quis non est derelictus in inferno? Christus Iesus, sed in anima sola. Quis resurrecturus, triduo jacuit in sepulcro? Christus Iesus, sed in carne sola. Si infert etiam Amalarius, dicens: *Naturale est homini, ut ex terra, & aqua, & aëre, & igne consistat. Quod multum à puræ mentis intelligentia discrepat. Hoc enim commentum est philosophorum; quod licet ecclesiastici doctores ex toto non evacuent, non eis tamen ex omni parte consonant, nec dicunt hoc naturale esse in exordio originis. De qua re nunc longius aliquid dicere ineptum est: quoniam auctoritas Scripturæ aliter sentiendum demonstrat; illo videlicet loco, ubi omnipotens creator hominis, homini quem de limo terræ formaverat, (vel, sicut alia translatio habet, de pulvere) ait: *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* quod non possunt facere aqua, aër, ignis. sed nec anima quam creator inspiravit in faciem homini formato de pulvere. sed ita fit ut alio loco Scriptura loquitur, dicens: *Revertatur pulvis in terram suam unde erat: & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.* Si autem de homine quolibet nimis insulsè dicitur quòd ex elementis naturaliter subsistat, quanto magis de Christo**

Gen. 3.

Eccle. 12.

Domino, cujus caro nullam habet originem; nisi operationem Patris & Filij & Spiritus sancti, & susceptionem solius Verbi. Verbum enim caro factum est ut habitaret in nobis. Sicut ergo dicit beatus Augustinus, Christus est Deus, & anima, & caro. sed Deus non est ex elementis, neque anima. Veritas autem carnis, de corpore sumpta est Virginis, sine ullo opere humano vel angelico, sed opere, ut dictum est, tantum divino. Quod autem dicit Amalarius, *Quando Christus naturam hominis assumpsit, hæc quatuor elementa assumpsit*, respondendum est illi, quod non erant redimenda elementa à morte peccati, sicut homo qui per prævaricationem sub diabolo captivus tenebatur. Erraverat enim sicut ovis quæ periit: propter quem venit pastor bonus, ut quæreret & inveniret, & reduceret ad supernam patriam; ubi sine administratione elementorum corporaliū vivat, fruendo Deo per eundem Redemptorem, sicut scriptum est: *Et simus in vero filio ejus Iesu Christo. Hic est verus Deus, & vita æterna*. Nam de elementis illud credendum est quod princeps Apostolorum beatus Petrus ait: *Adveniet autem dies Domini ut fur: in qua cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur*. Subjungit quoque Amalarius: *Illæ, id est, elementa, pendebant in cruce inter medios duos latrones. Vnde unus versus: In medio duorum animalium cognosceris. Quid ridiculosius dicere potuit, quàm ut aër & ignis de cruce penderent, quorum natura est, ut sursum versus ferantur?* Et subjungit dicens, *quod ita Hieronymus in Habacuc*. Dic rogo, quid-
 Hiero-

1. Joan. 5.

2. Pet. 3.

Hab. 2.

Hieronymus in Habacuc : Numquid dicit, in medio duorum animalium cognoscentur elementa pendere?

X. Item Amalarius in libro primo capitulo duodecimo : Si se exinanivit, juxta Apostolum, postquam formam servi accepit, quanto magis cum factus est Patri obediens usque ad mortem, mortem autem crucis ?]

Dicendum est Amalario, non sic dicere Apostolum ut ille ait ; id est, Postquam formam servi accepit, seipsum exinanivit ; sed, *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.* id est, in ipsa acceptione formæ servilis, & non postea, factus est obediens usque ad mortem.

Philip.

XI. Dicit item Amalarius in libro tertio capitulo vicesimo tertio : Nunc de Te igitur dicendum est. Ab initio orationis usque ad locum ubi dicitur, Et in electorum tuorum jubeas grege numerari, celebratur sacrificium electorum qui non habent in carne quod eis repugnet, neque in conscientia quod conturbet. Sicut enim duo altaria erant in tabernaculo Moyse, sive in templo Salomonis ; unum thymiamatis, alterum holocausti ; ita sunt duo sacrificia sanctæ Ecclesiæ.]

Et post pauca, iterum capitulo vicesimo quarto subinfert, dicens : Immolato priore sacrificio quod constat orationibus perfectorum, & est conjunctum sacrificio angelorum, descenditur ad universale sacrificium, immolationem scilicet Christi, quod celebratur ante Nobis quoque peccatoribus.] Et post paulum subjungit : Quoniam una hostia Christus oblata est pro justis & injustis.]

XII. Contra hæc verba Amalarij confusa & turbulentos sensus respondendum est quòd nec Pelagius nec Celestius ausi sunt tam irreverenter suam hæresim prædicare. Nam illi possibilitatem tantum astruebant, dicendo posse esse hominem sine peccato si velit: non tamen audebant dicere, se sine peccato esse. Amalarius autem multò pejus dicere audet, qui asserit plures esse qui nec in corpore habent quod repugnet, nec in conscientia quod conturbet. Et licet pejus iste quàm illi, tamen in commune contradicunt Apostolo Iohanni, dicenti: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos decipimus, & veritas in nobis non est.* Et Apostolo Paulo, qui ait: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captivum me ducentem in legem peccati, quæ est in membris meis.* Vbi & turbatus subjungit, dicens: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Psalmista quoque ex voce perfectorum, qui dicere possunt, *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus,* subjungens ait: *Ad me ipsum anima mea conturbata est.* Et iterum: *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?*

XIII. Dicit adhuc idem Amalarius: *Sicut enim duo altaria erant in tabernaculo Moysi, sive in templo Salomonis; unum thymiamatis, alterum holocausti: ita sunt duo sacrificia sanctæ Ecclesiæ.* Ad quæ respondendum est illi. Ecclesia Catholica sicut non habet duas fides, aut duo baptismata; sic non habet duo altaria, aut duo sacrificia. Ita namque & beatus Hieronymus in expositione Isaia Prophetæ, ubi dici-

1. Ioan. 1.

Rom. 7.

Psal. 41.

tur, *In die illo erit altare Domini in medio terra Egypti*, docet dicens: *Ita autem unum altare dicitur quomodo una fides, & unum baptisma, & una Ecclesia*. Et iterum: *Vnum autem altare Egypti, id est, mundi istius, dicitur; ut cuncta altaria, quæ contra Ecclesiæ eriguntur altare, sciamus non esse Domini*. Audiat etiam hoc Amalarius, quia sicut unum altare Ecclesiæ, ita unus panis corporis Christi, & unus calix sanguinis ejus. Sic enim Apostolus accepit à Domino, & tradidit Ecclesiæ. Quoniam Do- 1a. 19.
1. Cor. 11.
 minus noster Iesus Christus, in qua nocte trade-
 batur, accepit panem, & gratias agens, fregit,
 & dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis*
tradetur. *Hoc facite in meam commemorationem*.
Similiter & calicem, postquam cœnavit,
dicens: Hic calix novum testamentum est in
meo sanguine. Hoc facite quotiescunque sumi-
tis in meam commemorationem.] Vnde & Ec-
 clesia ex traditione Apostolorum his verbis
 consecrans mysterium sacri corporis & sangui-
 nis Domini, designanter dicit Dominum dixisse
 Apostolis: *Accipite & manducate ex hoc om-*
nes. Hoc est enim corpus meum. Simili mo-
do & postea quàm cœnatum est, accipiens & hunc
præclarum calicem. Attendat fidelis quisque
 quid est quod dicit *hunc*. Videlicet quia calix
 quem sacerdos sacrificat, non est alius nisi ipse
 quem Dominus Apostolis tradidit. Sicut ergo
 de sanguine, sic quoque de corpore sentien-
 dum est.

XIV. Deinde subjungit Amalarius, dicens:
 Immolato priore sacrificio, quod constat ora-
 tionibus sanctorum, & est conjunctum sacrifici- •

» cio angelorum, descenditur ad universale sa-
 » crificium.] Hæc verba Amalarij non conso-
 nant sinceritati catholicæ. Cùm enim dicit *prio-*
re sacrificio, ostendit se aliud sacrificium sapere,
 quod sit posterius. Cùm verò subjungit, *quod*
constat orationibus perfectorum, & *est conjunctum*
sacrificio angelorum; mirum si vel ipse intelli-
 git quid loquatur. Nam quomodo constat sacri-
 ficiu orationibus perfectorum? Numquid
 aliud constat orationibus peccatorum? Et si sa-
 crificiu quod constat orationibus perfectò-
 rum, conjunctum est sacrificio angelorum;
 quod constat orationibus peccatorum, num-
 quid conjungitur sacrificio dæmoniorum?
 Deinde infert dicens: *Descenditur ad univer-*
sale sacrificium, immolationem scilicet Christi.
 Quid est quod loquitur? Vnde descenditur? &
 quò descenditur? Apertè dicit: *Descenditur ad*
universale sacrificium. Si descenditur ad univer-
 sale, id est, catholicum, (quod enim Latinè di-
 citur universale, hoc Græcè catholicum) des-
 cenditur ergo de non catholico ad catholicum,
 immolationem scilicet Christi. Si posterius sa-
 crificiu, ipsum est universale, & immolatio
 Christi. Ergo prius sacrificiu, nec universale
 est, nec immolatio Christi. Et quomodo con-
 stabit orationibus perfectorum, & erit con-
 junctum sacrificio angelorum, si non est uni-
 versale & immolatio Christi? Dic, rogò, quale
 sacrificiu est melius, utrum illud prius, con-
 stans orationibus perfectorum, quod tamen
 non est universale, nec immolatio Christi? an
 posterius, quod constat orationibus peccato-
 rum, nec est conjunctum sacrificio angelorum,

& tamen est universale & immolatio Christi? Quis audivit unquam tale? aut quæ unquam hæresis in tam irrationabilem se demersit confusionem?

XV. Subjungit autem adhuc his verbis, dicens: *Quoniam una hostia Christus oblata est pro iustis & iniustis.* Non ita dicunt primi Apostoli, Petrus & Paulus. quorum prior: *Christus*, ait, *semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis.* Alter verò: *Vt quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est.* Et post pauca: *Quoniam si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est; multò igitur magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.* Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multò magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Et Dominus in Evangelio: *Non veni vocare iustos, sed peccatores in poenitentiam.* Nam et si ante passionem Domini fuerunt multi iusti; illa fide salvati sunt, quæ crediderunt Christum moriturum pro iniustis & impiis, & ipsa fides liberavit eos ab injustitia & impietate.

XVI. Dicit iterum Amalarius in quarto libro capitulo quarto: Est sacerdos in terra, cui cotidie necesse est pro se & pro populo Dei intercedere. Est sacerdos in cælo, cui non est necesse intercedere, sed tamen vult, & interpellat cotidie pro nobis. Sacerdos qui est in terra, non vult neque potest dicere quòd absque peccato sit, dicente Iohanne: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Qui ta-

„men quamvis sit peccator, non debet à conscientia sua morderi, ut tantum sit peccator, quantum multos cognoscit esse in populo terræ.]

XVII. In his verbis Amalarij vagis & furibundis, & omni despectione dignis, illa pessima sunt quibus ait: *Qui tamen, (id est, sacerdos) quamvis sit peccator, non debet à conscientia sua morderi, ut tantum sit peccator, quantum multos cognoscit esse in populo terræ.* Hæc verba non tantum inutilia sunt; sed multum noxia, & veritati contraria. Catholica namque fides sic se habet, ut nullius credat acceptari à Deo sacrificium vel orationem, nisi ejus qui cognoverit iniquitatem suam; sicut manifeste demonstrat David in oratione pœnitentiæ suæ, dicens: *Amplius lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Ac si diceret. Ideo merear indulgentiam tuam, quia cognovi iniquitatem meam. Nam si ego non agnovero, tu non ignoscies. Sic & Dominus per Moysen præcipit, dicens: *Si peccaverit Princeps, & fecerit unum è pluribus per ignorantiam quod Domini lege prohibetur, & postea intellexerit peccatum suum; offerat hostiam Domino. Et post pauca: Rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus, ac dimittetur ei. Et iterum: Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offerat arietem immaculatum de gregibus sacerdoti: juxta mensuram estimationemque peccati, qui orabit pro eo quod nesciens fecerit; & dimittetur ei qui per errorem deliquit in Domino. Salomon quoque*

Psalm. 50.

Levit. 4.

in dedicatione templi, orans dicit: *Si quis cognoverit plagam cordis sui, & expandit manus suas in domo hac, tu exaudies in loco habitationis tue, & repropitiaberis.* Perpendat prudens fidelis, quàm contrarium sit veritati divinæ consilium Amalarij, & quantum congruat suasioni diaboli.

3. Reg. 8.

XV. II. In libro quarto capitulo ultimo dicit Amalarius: Nuperrimè monstratum est mihi, ut puto, ab eo qui quod aperit, nemo claudit, quid rationabiliter possit dici de corpore Domini posito in altari, & de calice ex latere ejus, salvo magisterio eorum qui aliàs & meliùs mihi volunt aperire, quomodo & quare aliter panis ponendus sit in altari, & calix juxta eum. Altare, crux Christi est, ab eo loco ubi scriptum est in Canone, *Vnde & memores sumus*, usque dum involvitur calix de sudario Diaconi, vice Ioseph, qui involvit corpus Domini sindone, & sudario. Et post pauca: Panis extensus super altare, corpus Domini monstrat extensum in cruce, quod nos manducamus. Vinum & aqua in calice, monstrat sacramenta, quæ de latere Christi in cruce fluxerunt, id est, sanguinem & aquam, quibus nos potat Dominus noster.

XXI. Ad hæc verba Amalarij respondendum est: Si putat ab eo sibi demonstratum qui aperit & nemo claudit, cur subjungit, dicens: *Salvo magisterio eorum qui aliàs & meliùs mihi volunt aperire.* Vbi iterum putat invenire qui meliùs illi possit aperire quàm Dominus, qui aperit, & nemo claudit? Quare non est recordatus evangelicæ sententiæ, quæ dicit: *Ne vocemini magistri, quia magister vester unus est Christus.*

Matth. 23.

EPITAPHIVM
KAROLI MAGNI
IMPERATORIS.

AVREA cœlorum postquam de Virgine
Christus
Sumpserat apta sibi mundi pro crimine membra,
Iam decimus quartus post centies octo volabat
Annus, fluctivagi meruit quo fervida cœli
Ætheri Karolus, Francorum gloria gentis,
Æquora transire, & placidū comprehendere portū.
Qui deciesque quater per sex feliciter annos
Sceptra tenens regni, & regno Rex regna rejunget,
Febru migravit quinta arij ex orbe Kalendas,
Septuaginta senex vita qui terminat annos.
Quapropter flagito, precibus si flecteris ullis,
Quique hujus relegis versus epigrammata lector,
Astriferam Karoli teneat, dic; spiritus arcem.

DE TRANSLATIONE
reliquiarum sanctorum, martyrum
Cypriani, Sperati, & Pantaleonis ad
urbem Lugdunensem.

RECTOR magnificus piusque Princeps,
Augusto Karolus decore fultus,
Sceptrum nobile Francicum regebat,
Subiectos populos pie gubernans.

Lectos aquora jusserat secare,
Ac jam propitio sibi Tonante,
Post multos nimia via labores,
Ingressu reduci salum petentes,
Intrarunt Libycos repente fines:
Quà Carthago gravi jacens ruina
Deflet praterita decus juventa,
Hic dum Basilicas Deo dicatas,
Et Christi subeunt verenda templa,
Cernunt ut tua, Cypriane martyr,
Servaret loculus neglectus ossa.
Tum verò nimio dolore moti,
Et magno gemitu polum intuentes,
Pescunt auxilium Dei perennis,
Pro quo sancte tibi caput recisum est.
Et mox poplitibus precando flexis,
Pandunt sarcophagum, studentque sacros
Artus stringere linteis paratis,
Committuntque sacro corpus locello,
Sperati quoque martyris beati,
Necnon Pantaleonis ossa raptim
Tollunt cuncta simul, ligantque pannis.
Conscendunt celeres ratem paratam,
Nec sævi metunt pericla Ponti.
Egressis Arelas opima portu
Occurrit placido, sinuque lato
Fessos excipit, ac fovet benignè.
Hæc mox cum audiit optimus sacerdos,
Lucduni placidam tenens cathedram,
Sanctorum eximio calore flagrans,
Intendensque sacris ubique rebus,
Ledradus specimen decusque Cleri,
Orat, postulat, impetratque raptim,
Ut sanctissima martyrum piorum

Nostris mœnibus ossa conderentur,
 Lucduni, ad placidam Iohannis aram,
 Qui Christum vitrea rigavit unda.
 Illic cum sociis honore claro
 Florens, inclyte Cypriane, dormis.
 Sed quaso vigiles, vigilque nostris
 Intendas precibus; fiasque nobis
 Clemens & validus Dei patronus;
 Solvas crimina, conferasque vota.
 Sit, quaso, memor illa lingua nostri,
 Quæ confessa Dei perenne verbum,
 Cervicem gladio dedit secandam;
 Sed Christum cecinit, silere nescit.
 Hanc Christus jugiter benignus audit,
 Ve sacros populos stilo excitantem,
 Hæresesve pravas, deosve falsos,
 Verbi fulmine funditus cremantem.
 Hanc & pro populo & patrono nostro
 Semper quasumus audiat rogantem;
 Pastorem foveat, gregem propaget;
 Det munus fidei, decus salutis.
 O Doctor sacer, ô beate martyr,
 Serva Pontificem pius Agobardum,
 Qui nomen, meritum, tuumque festum
 Dictis extulit, & honore compsit.
 O triplex honor, ô triforme culmen!
 O tres magnifici piique testes!
 Sit nobis triplici ô favens precatu
 Pollens unica trinitas per ævum.

EPISTOLÆ

LEIDRADI

ARCHIEPISCOPI

LVGDVNENSIS.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

1817-25

THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

1817-25

THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

1817-25

THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

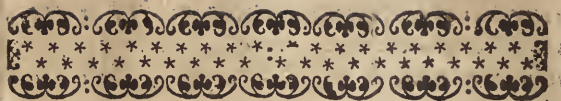
THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

EPISTOLÆ
LEIDRADI
ARCHIEPISCOPI
LUGDVNENSIS.

AD KAROLVM MAGNVM
Imperatorem.

EPIST. I.

S V M M O Karolo Imperatori Leidradus Episcopus Lugdunensis salutem. Domine noster, constans & sacer Imperator, supplico clementiæ celsitudinis vestræ, ut hanc brevem suggestionem meam vultu serenissimo audiaris: quatinus quæ hîc inserta sunt, piissimæ prudentiæ vestræ nota fieri queant, & intentio meæ postulationis ab ingenua clementia vestra remiscatur. Olim me exiguiissimum famulorum vestrorum ad regimen Ecclesiæ Lugdunensis destinare voluistis, cum ego huic officio impar existerem, & indignus. Sed vos, qui non at-

tenditis hominum merita, sed vestram solitam clementiam, egistis de me sicut ineffabili pietati vestræ placuit, nullo existente merito meo; meque admonere dignati estis, ut ego sollicitudinis curam gererem, & ut negligentia, quæ in prædicta Ecclesia perpetrata noscebantur, emendarentur, & perpetranda vitarentur. Erat enim dicta Ecclesia multis in rebus destituta interius exteriusque, tam in officiis, quam in ædificiis, & ceteris ecclesiasticis ministeriis. Ego humillimus servulus vester, postquam ibidem perveni, quæ cum Dei adiutorio & vestro peregi audite. Quoniam, ut inspector conscientiarum Dominus omnipotens mihi testis est, non tali intentione ea vobis patefacio quæ dicturus sum, ut propterea in rebus augeri merear; neque aliud tale in cogitatione mea composui, ut acquisitionis mihi occasio sit, nec suggero; quoniam quotidie exitum a rebus humanis suspicor, propter infirmitatem meam, & incessanter de morte suspectus sum. Et ideo hæc suggero, ut cum benignissimis auribus vestris præsentata fuerint, & clementer inspecta, si qua bene & secundum voluntatem vestram gessi, post meum discessum non deficient, aut pereant. Denique postquam, secundum iussionem vestram, sæpèdictam Ecclesiam suscepi, juxta vires parvitatæ meæ omni industria egi, ut Clericos officiales potuissem sicut jam Deo favente ex magna parte mihi habere videor. Et ideo officio vestræ pietatis placuit ut ad petitionem meam mihi concederetis redditus qui ab antiquo fuerant de Lucdunensi Ecclesia: per quam, Deo juvante, & mercede ve-

stra annuente, in Lucdunensi Ecclesia est ordo
 psallendi instauratus, ut juxta vires nostras se-
 cundum ritum sacri Palatii, omni, ex parte agi
 videatur quicquid, ad divinum persolvendum
 officium ordo exposcit. Nam habeo scholas
 Cantorum; ex quibus, plerique ita sunt eruditi,
 ut alios etiam erudire possint. Præter hæc verò
 habeo scholas Lectorum, non solum qui offi-
 ciorum lectionibus exercentur, sed etiam in di-
 vinorum librorum meditatione spiritualis intel-
 ligentiæ fructus, consequantur; ex quibus non-
 nulli de Libro Evangeliorum sensum spiritalem
 eam ex parte adipisci possunt. Plerique verò li-
 brum Prophetarum secundum spiritalem intel-
 ligentiam adepti sunt. Similiter libros Salomo-
 nis, vel libros Psalmorum, atque etiam Job.
 In libris quoque conscribendis, in eadem Ec-
 clesia, in quantum potui, elaboravi. Similiter
 vestimenta sacerdotum vel ministeria procura-
 vi. De restauratione etiam Ecclesiarum, in
 quantum valui, non cessavi; ita ut ejusdem ci-
 vitatis maximam Ecclesiam, quæ est in hono-
 rem sancti Iohannis Baptistæ, à novo operue-
 rim, & macerias ex parte erexerim. Similiter
 Ecclesiæ sancti Stephani tegumentum de novo
 instauravi, Ecclesiam quoque sancti Nicetii de
 novo etiam reedificavi. Similiter Ecclesiam
 sanctæ Mariæ. Præter monasteriorum restau-
 rationes, domus quoque episcopales, inter
 quas unam restauravi, quæ jam penè destructa
 erat, quam operui. Aliam quoque domum cum
 solario ædificavi, & duplicavi; & hanc propter
 vos paravi; ut si in illis partibus, vester esset ad-
 ventus, in ea suscipi posses. Claustrum quo-

que Clericorum construxi, in quo omnes nunc sub uno conclavi manere noscuntur. In eadem civitate alias restauravi Ecclesias: unam quidem in honorem sanctæ Eulaliæ, ubi fuit monasterium puellarum, in honorem sancti Georgij, quam de novo operui, & ex parte macerias ejus à fundamentis erexi. Alia quoque domus in honorem sancti Pauli de novo operta est. Monasterium quoque puellarum in honorem sancti Petri dedicatum, ubi corpus sancti Annemundi martyris humatum est, quod ipse sanctus martyr & Episcopus instituit, ego à fundamentis tam Ecclesiam quàm domum restauravi, ubi nunc sanctimoniales numero triginta duæ, secundum institutionem regularem viventes, habitare videntur. Et monasterium regale Insulæ Barbaræ, [situm in medio Araris fluvij, quod antiquitus est dedicatum in honorem sancti Andreæ Apostoli, & omnium Apostolorum, nunc autem in honorem sancti Martini recens videtur esse fundatum jussu Domni Karoli Imperatoris, qui ibidem præfecit Dominum Benedictum Abbatem, cum quo simul direxit ibi suos codices] ita restauravi, ut tecta de novo fuerint, & aliqua de maceriis à fundamentis erecta; ubi nunc monachi secundum regularem disciplinam numero nonaginta habitare videntur. Cui etiam Abbati tradidimus potestatem ligandi & solvendi uti habuerunt prædecessores sui, scilicet Ambrosius, Maximinus, Licinius, clarissimi viri, qui ipsum locum rexerunt: quos Eucherius, Lupus, atque Genesius, ceterique Episcopi Lucdunenses, ubi ipsi deerant, aut non poterant adesse, mittebant

cog-

Vide Notas.

cognituros utrum catholica fides rectè crederetur, ne fraus hæretica pullularet. Quibus illis in tantum erat commissâ cura, ut si Ecclesia Lucdunensis viduaretur proprio patrono, ipsi in cunctis adessent rectores, & consolatores, quousque Ecclesia à Domino dignissimo illustraretur pastore. Nos similiter posteris illorum hanc potestatem tradidimus. Insuper jussimus fieri decreta priscorum Regum Franciæ, ut quemadmodum ipsi statuerunt monimenta emendi & augendi locum in omnibus rebus, quas ad præsens habere videntur, vel in futuro, Deo auxiliante, acquirere poterunt, sine ulla querimonia per secula possideant.

A D S O R O R E M.

EPIST. II.

CARISSIMÆ ac suspicientissimæ in Christo sanctæ sorori Leidradus licèt indignus Lucdunensis Ecclesiæ Episcopus in Domino Iesu Christo sempiternam salutem. Cognoscere dignetur prudentia almitatis tuæ nos juxta donum donantis Dei viribus corporis aliquantisper prævalere; & secundùm quod, si incerta salus propter suspectos casus vitæ hujus habet, de salute nostra gratias Deo debere. Deinde secundùm vires animi memores nos esse in orationibus nostris pro salute vestra temporali & æterna. Vos quoque, si bene valetis, & in orationibus vestris, juxta quod de vobis confidimus, memores nostri estis, immensas Deo re-

130. LEIDRADI ARCHIEPISCOPI
ferimus gratias, eò quòd secundùm quod de-
sideramus esse vos constat. Noyi autem ani-
mum vestrum nuper vehementi dolore percul-
sum, post mortem filij, postea fratris. Et uti-
que tanti solatij privatio nullo modo nos potest
sine gravi dolore affici; quoniam de quorum vi-
ta gaudemus, consequenter de eorum morte
dolemus; & tantò majore tristitia cor nostrum
premit cujuscunque mors, quanto majore læ-
titia sublevabat vita. Neque enim jura naturæ
penitus extinguere possumus, ne doleamus; sed
forsitan consilio meliore lenire, ut toleremus;
ne fortè contingat ut dum amoris sequax ani-
mus pro proximo dolet, ut blandus judiciis di-
vinis efficiatur infensus. Multa enim discretio-
ne opus est, ut in hujusmodi damnis inter Deum
judicantem & proximum morientem æquitatis
tenorem non relinquamus; quatenus & justissi-
mo judici ingrati non existamus, & mortuo
proximo compassionis dolorem juxta mensuram
exhibeamus. Audiendum omnino est consilium
beati Pauli Apostoli dicentis: *Nolo autem vos*
fratres contristari de dormientibus, id est, mo-
rientibus, *sicut & ceteri qui spem non habent re-*
surrectionis. Aliud est enim infidelem infideli-
ter flere mortuum, quasi ex toto perditum,
quem non speret esse victurum; aliud est fidelem
fideliter mortuum interim condolere, quem non
dubitatur esse resurrecturum. Et quanquam, ut su-
perius dictum est, fieri non possit ut ejus nobis
non sit mors amara, cujus dulcis est vita, & hinc
sit luctus humani & affectuosi cordis, quasi
vulnus, aut ulcus; rectè tamen huic sanando
adhibentur officiosæ consolationes, est enim

1. Thess. 4.

quod sanetur. & quantò est animorum melior, tantò in eo citiùs faciliùsque sanetur. Cùm igitur de carissimorum mortibus, maximè quorum sunt humanæ societati officia necessaria, nunc mitiùs, nunc asperiùs affligatur vita mortalium; tamē eis quos diligimus justiùs congratulamur, cùm moriuntur, quàm toleramus, cùm à fide vel bonis moribus labuntur. *Quia tentatio est vita* Iob. 7.
humana super terram. Et: *Ve mundo ab scandalis.* Matth. 18.
 Et cùm mors eorum nos contristat, ipsa iterum confoletur; quia caruerunt malis, quibus in hac vita boni homines vel conteruntur, vel depravantur, vel in utroque periclitantur. Crede quia, ut mihi videtur, ex altera parte omni morienti congratulandum est; ne fortè si vixisset, pejor obiisset. Sed quia id hominibus suaderi non potest, illud subtiliter considerandum est; quòd cùm omnes mortales & morituri nascamur, alij moriuntur in uteris matrum, alij mox in hanc lucem effusi; & deinceps non invenitur qui numeretur dies aut annus, in quo non mors occurrens intercipiat vitam ejus qui adhuc vivere vellet, seque vivere putaret. Cùm hæc igitur ita sint, diligenti consideratione mutatur; quotidianas Deo debemus grates exsolvere, quia dedit quòd viximus, quandiu viximus, non dolere de hoc quòd morimur, ultra quod nunquam accepimus ut viveremus. Quis, rogo, non moritur? Si Salvator, dator salutis & vitæ, mortuus est; quis tam stultus est ut semper velit vivere, dum novit pro nobis mortem gustasse? Vita nascimur æquales, coæqualiter morimur omnes. Diversa est merces post mortem, mors tamen omnibus una. Ploramus & gemi-

mus, sed prodesse ad invicem non valemus. Luctus adest oculis, & nullus fructus operis: quia non revelatur, cum plangimus. Surda & dura est mors. nec audit, nec condolet. Nulla potestas auxiliari sibi potest. Figulus ille qui omnes de una terra plasnavit, novit quale & quando vas frangat. Nullum tamen illi perit: quia qui fecit de pulvere, de pulvere reficiet. Ad jussionem omnipotentis nemo potest esse rebellis. Qui adhuc vivit, consideret unde possit prodesse mortuo. Quia & qui mortuus est, non eget infructuoso luctu, sed fructuoso suffragio. Iam sufficiat præterita damna plorasse. Demus operam, futuram nobis mortem levigare. Quod vitari non potest, non valde timendum est. Ea verò timenda sunt mala, quæ & viventes vitare possumus, & post mortem sunt mala. Nam mors, quæ in se mala est, malis propterea mala est, quia per eam ad pejora transeunt: bonis verò bona est, quia per eam ad meliora transeunt. Nemo sibi vivit, & nemo sibi moritur. Si vivimus, Domino vivimus: si morimur, Domino morimur. Christus mortuus est, & resurrexit, ut & mortuorum & vivorum domineatur. Ergo cogitatione, locutione, operatione ea studeamus, per quæ illi placeamus, cujus potestas est malè viventes damnare, & bene morientes glorificare; quique tribuit malè viventibus, per emendationem bene mori; nunquam tribuit bene morientibus, malè vivere.

AMVLONIS

ARCHIEPISCOPI

LVGDVNENSIS

EPISTOLÆ ET OPVSCVLA.

EPISTOLÆ
 AMVLONIS
 ARCHIEPISCOPI
 LVGDVNENSIS.

AD THEODOLDVM
Episcopum Lingonensem.

EPIST. I.

EVERENTISSIMO & puro dilectionis affectu excolendo Theodoldo Ecclesiæ Lingonicæ Episcopo, Amolo humilis ecclesiæ Lucdunensis Episcopus in Domino Iesu Christo sempiternam salutem. Mandastis nobis per dilectum fratrem Chorepiscopum vestrum, nuper in castro Divionensi, apud Ecclesiam beati Benigni martyris, cœpisse quædam fieri in his qui orationis & venerationis causa ex quibuscunque locis confluere videntur, & maxime, immo, ut nonnulli affirmant, tantumme-

do in feminis ; unde animus vester quadam ambiguitate turbaretur , & necessarium iudicaretis nostrum , id est , fraternum , expetendum esse consilium. Dixit enim quòd anno transacto duo quidam , qui se monachos esse dicerent , detulerint usque ad præfatam sancti martyris Basilicam quædam velut cuiusdam sancti ossa , quæ se vel ex urbe Roma , vel ex nescio quibus Italiæ partibus , sustulisse affirmabant : cuius tamen sancti nomen se oblitos esse mira impudentia dixerunt. Quasi aut eum in tantum diligere & venerari potuerint , si verè sanctum esse cognoverant , ut tanto terrarum spatio tam studiosè deferre satagerent , nisi ejus nomen in locis illis , unde assumptus dicitur , usitatum esset atque vulgatum , & istis ita insinuaturn & cognitum , ut desiderarent illum & exposcerent , vel etiam furto auferrent in suæ regionis finibus collocandum , ac venerationi fidelium commendandum. Aut certè quem tanta veneratione dignum agnovissent , quem tanto amore transferendum exoptassent , quem tam longo itinere ipsi assidue pertulissent , ejus nomen saltim una hora oblivisci potuerint ; ut non illum , quem tantopere diligebant & venerabantur , continuo desiderio atque oratione ad præsidium salutis suæ & ad propitiandam divinam clementiam pia & indefinenti memoria sibi adesse precarentur ; aut omnino tantæ ignaviæ ac stoliditatis extiterint , ut nomen ejus ad commonitionem sui nec litteris saltem signare studuissent. Vnde , sicut prædictus frater noster retulit , prudenter & religiosè fecistis ut istiusmodi reliquias , quarum nulla extaret auctori-

tas, & ipsum quoque vocabulum esset igno-
rum, nec ullo modo recipiendas judicaretis,
nec penitus contemnendas; si tamen illi qui de-
tulerant possent, sicut promittebant, hujus rei
certitudinem ex eisdem partibus delatam sub
diligenti examinatione evidenter ostendere.
Dixit itaque nobis quod unus ex præfatis
monachis, qui apud Divionem remanserat,
jam mortuus sit; alter verò, qui ad perquiren-
dum & renuntiandum perrexerat, nequaquam
ulterius sit reversus. Attamen dum illa ossa,
à tam vilibus personis delata, & nulla verita-
tis assertione declarata, & tam insulsa relatio-
ne Ecclesiæ inlata, velut causâ honoris juxta
sepulchrum præfati gloriosi martyris reveren-
ter locata conservantur, cœpisse in eadem Ba-
silica velut quædam miracula fieri, non sani-
tatum & curationum, quibus ulla indicia divi-
næ miserationis & propitiationis ostenderen-
tur, sed percussionum & elisionum, quibus
miseræ mulierculæ subito in ipsa orationis do-
mo cadere, & conlidi, & quasi vexari videren-
tur; cum tamen in nulla parte corporis læsæ
appareant, aut ulla plagæ alicujus vestigia mon-
strare videantur. Qua ex causa tanta illuc velut
admirantium & stupentium turba concurrit,
sicut non solum ab illo fratre nostro, quem mi-
sistis, sed etiam à nonnullis alijs didicimus, ut
jam trecentæ sive quadringentæ aut eo ampliùs
personæ esse referantur, quæ jam dicto modo
corruentes atque elisæ & perpaululum velut re-
cepto sensu sanatæ, nullatenus à loco discedere
posse firmantur: quia videlicet si ad domos suas
redire temptaverint, statim nova nescio qua

138 AMVLONIS ARCHIEPISCOPI
plaga percussæ, ad Ecclesiam de qua exierant
redire compellantur. In quibus esse dicuntur,
non solum puellæ, sed etiam conjugatæ iuue-
niores, & maturiores ætate, honestiores, at-
que viliores. Hæc autem non solum in Ecclesia
sancti Benigni, sed etiam in altera Ecclesia in-
tra ipsum castellum & in aliis nonnullis per par-
rochias vestras similiter jam fieri cœpisse signi-
ficastis. Nam & in Augustodunensi territorio
quod Sedelocus vocatur, apud Ecclesiam in qua
sancti martyres Andochius, Thyrsus, & Felix
conditi sunt, similia fieri vel potius simulari cer-
ta relatione comperimus. Expectavimus autem
aliquot diebus ut sicut per præfatum Chorepif-
copum vestrum rogavimus, diligentius & mo-
dum & ordinem hujus rei vestris nobis litteris
intimaretis; ut quanto subtilius & evidentiùs
instructi, tantò adspirante Dei gratia ad res-
pondendum inveniremur parati. Sed quia ni-
hil postea rescripsistis, melius nobis visum est
ut juxta quod ex eius relatione agnoscere vel
perpendere potuimus, dilectioni vestræ debi-
tum responsionis officium solvere non differa-
mus. Igitur ut ad hæc omnia, prout Christus
donare dignatur, breviter respondeamus, &
causæ ambiguum cum vestra pariter dilectio-
ne rescemus; videtur nobis inprimis ut ossa
illa, quæ nulla ratione, nulla auctoritate, nes-
cio cujus sancti esse dicuntur, unde primum
prurigo hujus curiositatis exorta esse videtur,
omnino de sacris adytis & de loco celebri tol-
lantur, & nequaquam intra Ecclesiam, sed
foris in atrio, aut certè sub pariete, vel cir-
ca ipsam, vel, quod utilius existimamus, circa

aliam secretò in loco apto & mundo sub paucorum conscientia sepeliantur ; ut quoniam & sancta esse dicuntur , aliquid eis reverentiæ deferatur , & quia esse penitus nesciuntur , nequaquam rudibus populis occasio erroris & superstitionis existant. Nec metuere debemus ne fortè ex hac diligentia aliquam offensionem incurramus. Vult enim omnipotens Deus nos in rebus suis cautos esse atque discretos , juxta præceptum Apostoli dicentis : *Omnia autem probate, quod bonum est tenete , ab omni specie mala abstinete vos.* Et iterum : *Nam & ipse Satanas transfigurat se in angelum lucis.* Vnde & Dominus monet dicens : *Estote prudentes sicut serpentes , & simplices sicut columba.* Habemus in hac re magnum & reverendum pietatis exemplum in gestis beati Martini , ut nequaquam temerè adhibeamus incertis fidem. Qui beatus & gloriosus Christi Confessor & Pontifex locum quendam à præcessoribus suis sub altaris titulo consecratum , & concurrentis populi frequentia celebratum , quia nec nomen sepulti illic , ut ferebatur , martyris , nec tempora passionis ejus reperit , omnino se ab illo loco abstinuit , nec auctoritatem suam vulgi opinioni accommodare ullatenus voluit , donec rei veritate divinitus sibi patefacta , etiam populum superstitionis illius absolvit errore. Invenimus etiam in decretis beati Papæ Gelasij graviter notari Episcopos & penè alienos à Christianitatis affectu designari , qui in quocunque nomine defunctorum , & fortassis nec omnino fidelium , ædificatas sacris processionibus audacter instituere præsumunt Ecclesias. Sed &

1. Thess. 5.

1. Cor. 11.

Matth. 10.

Sulp. Severus
in lib. de vita
B. Martini
cap. 8.

Decreta Gelasij
cap. 25.

quorundam venerabilium valde sanctorum corpora novimus, vel inter agrorum sepulturas, vel in angulo Ecclesiæ annis plurimis jacuisse, donec se dignis revelationibus manifestarent. Quapropter juxta apostolicam atq; evangelicam auctoritatem & venerabilia sanctorum Patrum exempla atque instituta, removeatur de medio, & congruenti modo habeatur unde tanta pullulavit occasio superstitionis, & nulla probatur existere utilitas salutis. Nam etsi unum aut multum duo vel tria istis ipsis temporibus, quibus talia geruntur, sanitarum vel curationum signa in eadem beati Benigni martyris Ecclesia veraciter & probabiliter celebrata sunt, hæc profectò cum omni gaudio & veneratione ac debita gratiarum actione ad Dei gloriam & beatissimi atque gloriosissimi martyris merita referenda sunt. Nec tamen ob hoc cetera quæ sive in ejusdem martyris Ecclesia, sive in plerisque aliis fieri dicuntur, approbanda sunt. Quia, quantum ipsius rei gestæ ordo ostendit, potuit fieri ut hæc primum ex vana opinione, tanquam nuper allati sancti corporis locum inveniret occasio, dum in diebus quadragesimalibus, confluentibus fortasse, ut in multis locis consuetudo est, ad orationem popularibus turbis ostenderetur, commendaretur, & venerationi habendus, qui penitus ignorabatur, supervacuè inculcaretur; atque ex hoc jam superveniente solemnitate Paschali, quando talia inchoasse perhibentur, viles & nequam homunculi, accepta occasione, sive necessitate famis cogente, sive cupiditate lucri instigante, istiusmodi velut percussiones, &

conlisiones & dementationes, ac rursus sanationes, fingere atque ostentare cœperint, sive sint viri, sive mulieres. Quod cum populus, supervacua opinione delusus, in admiratione vel terrore habere cœpisset, tanta illuc conferre & quasi malè habentibus velut ex misericordiæ compassione administrare cœperunt, ut omnino qui talia pati videbantur, non solum à loco recedere nollent, sed tanquam nova plaga ac debilitate percussi, nullatenus se recedere posse simularent. Quando enim unquam in Ecclesiis Dei, in memoriis beatissimorum martyrum, talia signa increbuerunt, quibus nequam ægri sanarentur, sed sani percuterentur & dementarentur? Quando istiusmodi sanitates sanctorum oratio apud Dominum obtinuit, quibus simplices & innocentes puellæ in sanctuario Dei incolumes reddantur, sed si de salute sua gaudium parentibus facere voluerint, continuo iterum percussæ ad domos eorundem parentum suorum redire prohibeantur. Quando autem martyres sancti ita conjugatas quasque fideles in suis sanctuarijs sanitati restituerunt, ut eas à maritis sejungerent, & ne ad virorum suorum domos reverti possent, repentinæ cladis animadversione percuterent? Quis hæc non videat vel fallaciis hominum nequissimorum vel deceptionibus & ludibriis dæmonum concinnata qui hebetes sensu, & inanes fide, & plenos curiositate, & attonitos vanitate, facile opprimunt, vel etiam invadunt; ut in eis Deo iuste permittente, & propria nequitia sæviente, talia etiam veraciter exercere sinantur? Atque ita velut ex uno loco per astutiam

142 AMVLONIS ARCHIEPISCOPI
hominum & nequitiam dæmonum pessimo-
rum , qui humanæ saluti libenter inludunt;
per alia atque alia loca se pestilentia ista super-
stitutionis atque inlusionis diffudisse videtur,
duin in sacris locis & sanctorum martyrum Ba-
silicis sunt etiam quidam qui turpis lucri gra-
tia non solum ista non prohibent , nec erran-
tem populum ad sinceram & puram religionis
observantiam instituunt , sed etiam instigant
ad talia sectanda , eosque tanquam religiosos
prædicant , ac suis adulationibus supplantant,
tantum ut ex eorum votis atque donarijs vel
marsupia sua repleant , vel epulis & potationi-
bus vacent. de quibus rectè per Prophetam di-
citur : *Pecata populi mei comedent , & ad ini-*
quitatem eorum sublevabunt animas eorū. Hæc
de fictione talium inlusionum & insana quo-
rundam cupiditate nequaquam in huius res-
ponsionis nostræ serie diceremus , nisi talia
tempore pij patris & antecessoris nostri ita cer-
tissimè in quibusdam hominuculis , tam viris;
quàm feminis , intra parvæciā nostram ex-
perti essemus , ut de his nullatenus dubitare
permittamur: Vidimus namque aliquotiens
coram illo qui se dæmoniacos advexaticios esse
simularent ; sed cū plurimis plagis atque ver-
beribus distringerentur , confestim de miserrima
simulatione confessi , & necessitates atque
egestates suas , quibus supplendis talia ostenta-
verant , publicè exponentes , ab omni invasione
dæmoniaca , sicuti & erant , inlæsi apparuerunt.
Scimus etiam civitatem quandam haud longè
à nostris finibus , quæ Vcetia nuncupatur , sita
in provincia Narbonensi ; ubi cū ejusdem

piæ memoriæ præcessoris nostri tempore ad sepulcrum sancti Firmini Episcopi istiusmodi percussiones & elisiones fieri cœpissent, ita ut in membris cadentium reperirentur quædam stigmata uestionis, tanquam illic sulphur arsisset, & ex hoc territi atque obstupefacti vulgares, cum votis ac donis plurimis gregatim Ecclesiam frequentarent, accepto ab eodem patre nostro consilio prædicavit eis atque præcepit Narbonensis qui nunc superest Bartolomæus Episcopus, ut omnino locum illum, quem superstitiosè frequentare cœperant, nequaquam ampliùs ita frequentarent, & quæcunque illuc conferre consueverant, magis in usus indigentium & misericordiæ opera erogarent. Quod cùm factum fuisset, statim & ibi & in aliis locis in quibus jam similiter fieri incipiebat, tota illa deceptio cessavit, & populus fidelis optata incolumitate ac tranquillitate respiravit. Vnde omnino videtur nobis, prout ratio ipsa dictat, & bonorum nos exempla informant, ut arripiatis pium studium & sacerdotalem sinceritatem ac severitatem; & ne domus Domini, quam oportet esse domum orationis, fiat domus negotiationis & spelunca latronum, eliminatis ex ea istiusmodi commentum & figmentum diabolicum, quo tanta infelicitum hominum & maximè mulierum multitudo nimis dolendè ac pudendè, velut captiva & mente capta, obligata tenetur; annuntiando omnibus fideliter, atque obtestando, ut intermisso huiusmodi vano & pernicioso concursu, unde nulla animæ salus, nulla corporis incolumitas,

nulla vitæ utilitas provenire cognoscitur, una-
 quæque plebs in parrocchiis & Ecclesiis, qui-
 bus attributa est, quieta consistat, ubi sacrum
 baptisma accipit, ubi corpus & sanguinem Do-
 mini percipit, ubi Missarum sollemnia audire
 consuevit, ubi à sacerdote suo pœnitentiam de-
 reatu, visitationem in infirmitate, sepulturam
 in morte consequitur, ubi etiam decimas &
 primitias suas offerre præcipitur, ubi filios suos
 baptismatis gratia initiari gratulatur, ubi ver-
 bum Dei assiduè audit, & agenda ac non agen-
 da cognoscit, illuc, inquam, vota & oblationes
 suas alacriter perferat, ibi orationes & suppli-
 cationes suas Domino effundat, ibi suffragia
 omnium sanctorum quærat, qui, ut scriptum
 est, *sequuntur agnum quocunque vadit*, & id-
 circo fideliter invocantibus ubique præsto sunt,
 & per ipsos atque in ipsis omnipotens Deus,
 qui populo suo promittit dicens: *In omni loco
 in quo memoria fuerit nominis mei, veniam ad
 te, & benedicam tibi.* Ibi itaque unaquæque
 plebs pupillis & viduis, pauperibus & peregri-
 nis, de facultatulis quas Deus tribuit eleemo-
 synarum largitionem exhibeat, hospitalitatis
 officia impendat; & quodcunque in comessa-
 tionibus & ebrietatibus & quæstu hominum
 vanorum consumere solebat, in istiusmodi suis
 & proximi salubribus utilitatibus expendat.
 Hæc est enim legitima & ecclesiastica religionis
 forma; hæc antiqua fidelium consuetudo, per
 quam & novitatum vanitas amputatur, & ve-
 tusta ac recta evangelicæ atque apostolicæ in-
 stitutionis semita custoditur. Si autem lan-
 guores aliqui ac debilitates accidunt, juxta
 evan-

Apost. 4.

Exod. 20.

evangelicum & apostolicum præceptum præsto
habet unusquisque ut *inducat presbyteros Eccle-* Iac. 5.

sia, & orent super eum, ungentes eum oleo in no-
mine Domini; & oratio fidei salvabit infirmum.
Cum hæc largiente vobis Domino fideliter at-
que instantèr annuntiata fuerint & observata,
confidimus in ipsius pietate quoniam cessante
inani ac supervacua largitione munerum ac vo-
torum, cessabit etiam multitudo illa simulatio-
nis & simulatio percussorum ac dementa-
tionum, cum unusquisque non vana & falsa
ostentare, sed ad corpusculi sustentationem ne-
cessaria quærere vel etiam mendicare cogetur;
ita ut si fortè aliqui obstinatiores in tali facto
apparere voluerint, duris omnino verberibus
coërciti, ad confessionem veritatis compellendi
nobis esse videantur. Nam etsi illud verum ef-
set, ut discedere à locis illis temptantes confe-
ssim novo morbi genere corriperebantur, quantò
esset manifestius hoc ex diaboli impugnatione
fieri, tantò confidentius Domino miserante ac
protegente erat discedendum; & contemptis
fideliter inimici terroribus, in locis legitimis
more ecclesiastico illius misericordiae supplican-
dum. Neque enim inter sanctos martyres &
spiritus atque animas justorum cum Domino
jam regnantium, illic invidia suspicanda est,
sed plena caritatis unitas, & pietatis societas;
& ideo simul sibi oblatos ægros, si vitandæ
temptationis gratia fideliter ad aliorum sancto-
rum limina deducantur, nequaquam indignari,
sed potius favere & congaudere atque congra-
tulari credendi sunt. Quorum unus præcipuè,
inagnus videlicet Apostolus Paulus, propter

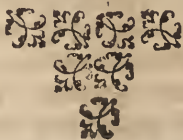
2. Cor. 1.

hanc unitatem spiritus ceteris sanctis dicit: *Si cui autem aliquid donatis, & ego. Nam & ego si quid donavi, propter vos in persona Christi.* Quod si votum & desiderium est populorum fidelium, diversorum martyrum & ceterorum sanctorum limina suppliciter frequentare, sunt dies certi & legitimi, quibus id juxta antiquam Ecclesiæ observantiam devotè exercere conveniat; tempore videlicet generalium rogationum, & pro diversis tribulationibus ac necessitatibus indictarum litaniarum, seu quadragesimalium jejuniorum, sive etiam in vigiliis & natalitiis martyrum. Quæ omnia & ex universalis Ecclesiæ lege descendunt, & sacerdotum prædicatione ac denuntiatione commendantur, & omnium fidelium obedientia & pietate attentius observanda sunt. Quanquam & ceteris diebus cum silentio & puritate devotionis, non in ostentatione & tumultu, sacra loca probabiliter visitentur. Nunc verò quanta absurditas est hæc tam legitima, & tam assidue annuntiata ac jussæ, à plerisque popularibus aut negligenter omitti, aut vix & coactè observari, & ad illa esse promptissimos quæ nullo prædicante ac docente, immò etiam obsistente, tantum animi sui supervacuitate sequuntur; quibus sæpe B. Pauli Apostoli voce inculcandum est: *Fratres, nolite pueri effici sensibus; sed malitia parvuli estote, ut sensibus perfecti sitis.* Et illud B. Iacobi dicentis: *Religio munda & immaculata apud Dominum & patrem hæc est; Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo.* quatinus hæc atque hujusmodi apostolica hortamenta atten-

1. Cor. 14.

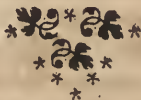
Iac. 1.

dentes tam Presbyteri, quàm populi, atque in
 locis suis devotè, instanter, ac fideliter Domi-
 no servientes, sinceritati mentis & fructibus
 misericordiæ potiùs studeant quàm vanitati vel
 ostentationi. Nant etsi quidam illorum falla-
 cium atque fallentium, verè energumeni & ar-
 reptitij essent; more ecclesiastico vel in locis
 suis à sacerdotibus suis, vel in quibusque mar-
 tyrum sanctuariis à propinquis & amicis tran-
 quillè debuerant tractari, atque opitulante
 Dei gratia purgari, non populorum turbis ac
 tumultibus inaniter prosequi. Hæc, prout Do-
 minus dedit, juxta auctoritatem divinam & in-
 stitutionem paternam ad interrogationem ve-
 stram sedulo respondere curavi. Vos & ista li-
 benter accipite; & si qua meliora Deus inspira-
 verit, prompta intentione & vigilanti cura
 peragite; quatinus grex dominicus vestræ gu-
 bernationi commissus, eodem Domino auxi-
 liante & erroris effugiat offendiculum, & reli-
 gionis ac sinceritatis consequatur augmentum.
 Misimus vobis etiam exemplar epistolæ præfati
 pij patris & nutritoris nostri ad jam dictum
 Narbonensem Episcopum; ut si quis de hujus-
 modi causis subtiliùs & plenius nosse voluerit,
 illius lectione uberiùs ac profundius instruatur.
 Deus omnipotens reverendam dilectionem ve-
 stram ad ædificationem Ecclesiæ suæ jugiter
 protegere & custodire dignetur.

ERVDITISSIMI VIRI
IACOBI SIRMONDI *Præfatio*
de sequenti AMOLONIS epistola, &
duobus illi subnexus opusculis.

GOTHESCALCI renovataque ab illo hæresis castigatores duos antehac produximus, doctrina insignes, & illustrium Ecclesiarum Antistites, Hincmarum Remensis, & Rabanum Moguntina. Tertius pro voto nunc obtigit. nec honore illis, nec ceteris ornamentis inferior, AMOLO Episcopus Lugdunensis. Pro voto, inquam, ac desiderio nostro. Quid enim accidere poterat optatius, quàm ut qua ex urbe Gothescalco falsa præsidia quarebantur, ex eadem nos certum tantique nominis suffragatorem haberemus? Itaque de te, LECTOR, tuique similibus, qui veri studio ducuntur, dubitare non licet, quin hanc ejus epistolam valde probaturi sint, eique, cujus ad nos beneficio ex S. Maximini Trevirensis Bibliotheca pervenit, justam gratiam habituri. Reputent qui Gothescalci morbo laborant, quanti eandem & ipsi facere meritò debeant; quando hujus unius ope convalescere possunt, si velint. hoc est, si oblatum remedium non respuant, ac sibi quoque dicta intelligant qua ab Amolone scripta Gothescalco. Amolonis porro epistola opuscula duo subjecimus, qua in veteri codice, ex quo deprompta est, illi adnexa videbamus. Qua cum ejusdem sint argumenti, & a genio Amolonis non abhorreant, non abs re, ut spero, hic etiam à nobis conjuncta judicabis.

AD GOTHESCALCVM.

EPIST. II.

AMOLO humilis Ecclesiæ Lugdunensis
Episcopus dilectissimo fratri Gothescalco
salutem. Quod te in hujus sermonis exordio
fratrem nomino, quem fraternæ unitati con-
trarium non ignoro, ea in quantum Deus lar-
gitur facio caritate, quam Scriptura nobis præ-
cepit dicens: *Dicite his qui oderunt vos, fra-* *1sa. 66.*
tres nostri estis. Quia etsi ex illorum parte qui
ejusmodi sunt fraternitas deperit, non idcirco
etiam in nobis frigescere aut perire debet ip-
sius fraternitatis affectus. Quod autem non
solum fratrem, sed etiam dilectissimum dico,
Dominus novit quia te fideliter diligo, hoc ti-
bi cupiens quod & mihi. Vnde & salutem tibi
veraciter opto, præsentem pariter & futuram,
per eam divini cultus pietatem, quæ, sicut Apo-
stolus testatur, *ad omnia utilis est, promissionem* *1. Tim. 4.*
habens vitæ quæ nunc est, & futura. Audiens san-
tè & agnoscens quæ in scriptis tuis misisti, &
per quendam fratrem nostrum mihi innotef-
cenda vehementissimè flagitasti, diù hæsitavi
utrum tibi respondere deberem, homini de no-
vis contra Ecclesiam præsumptionibus, & non
parvis erroribus jamdudum accusato, & pro-
pter contumaciam, ut audio, Episcopalis Con-
cilij auctoritate damnato. Importunum nam-
que & impudens videri posse existimabam, si
de causa, quæ prudentium & reverendorum

fratrum nostrorum inquisitione, cognitione,
 & sententia definita est, aliquid ultro dicere
 vel respondere aggredider: & rursus, tap-
 tam deprecationem & supplicationem tuam
 contemnere & præterire silentio, non videba-
 tur Christianæ esse pietatis & caritatis, per
 quam præcipuè lex Christi adimpletur in no-
 bis, testante & commendante Apostolo: *Al-
 ter alterius onera portate, & sic adimplebitis le-
 gem Christi.* Vnde & cum de seipso dixisset,
*Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucra-
 rer: omnibus omnia factus sum, ut omnes face-
 rem salvos.* Et post aliqua, *Non querens quod
 mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.*
 continuo, ut nos ad exemplum sui, & per hoc
 ad exemplum Christi, instrueret & informaret,
 adjunxit, *Imitatores mei estote, sicut & ego (Chri-
 sti.* Ipse est enim verus & pius ille Samaritanus,
 qui descendente ab Hierusalem in Hiericho,
 & à latronibus in itinere spoliatus, & vulne-
 ratum, ac semivivum derelictum, clementer
 miseratus est, alligans vulnera ejus, & vini at-
 que olei infusione curans. tantæque misericor-
 diæ & pietatis suæ nos imitatores esse deside-
 rans, in fine hujus parabolæ unicuique nostrum
 dicit, *Vade & tu fac similiter.* manifestè osten-
 dens, illum verè esse proximum fratri, illum
 verè imitorem sui, qui fraternis necessitati-
 bus atque infirmitatibus prompta pietate &
 compassione succurreret. Istiusmodi igitur con-
 sideratione provocatus, & de venerabilium
 fratrum atque confacerdotum nostrorum sin-
 cerissima caritate confusus, (per quam in Domi-
 no unum sumus, & invicem commissi nobis

Gal. 6.

1. Cor. 9.

Cor. 10.

Cor. 11.

Luc. 10.

ministerij onera & officia communicare debemus, quatenus & illorum bona per unanimi-
tatis spiritum nostra, & nostra, si qua divina
misericordia esse possunt, illorum sint) melius
& salubrius existimavi aliquid tuæ fraternita-
ti rescribere, quàm inutiles taciturnitate, & de
illis viderer diffidere, & tibi tam angustiato,
tam afflicto, tam anxio & conturbato, nihil
consulere. Quapropter omnipotentis Domini
& Salvatoris largissimam & indeficientem oro
gratiam, ut nobis tribuere dignetur utilem &
veracem tuam consolationem & instructionem
sermonem, & animum tuum præparet ac tran-
quillet, ut quæ dicturi sumus, pia mansuetu-
dine & humilitate suscipias, ac seposita ani-
mositate, & studio contentionis, libenter quæ
vera sunt audias, & non nostra, sed Dei & san-
ctorum Patrum dicta obedienter suscipias, eis-
que animum tuum & sensum sincera pietate
summittas. quia ut verax veraciter Scriptura di-
xit, *Sunt via quæ videntur homini rectæ, & no-* Provi. 16.
vissimum eorum ducit ad mortem. & , *qui confi-*
dit cogitationibus suis impiè agit. Vnde & alibi Provi. 12.
eadem Scriptura admonet, dicens, *& ne inni-*
taris prudentia tuæ. Hoc namque malum quan- Provi. 3.
tùm cavendum sit homini, etiam B. Ephrem
admirandæ sanctitatis & inlustrissimæ doctri-
næ pater ostendit, cùm in hora exitus sui, ad-
stanti sibi uni ex discipulis, magni & acuti &
nimis curiosi ingenij, sollicitè admonens dixit
Cave, Pauline, ne unquam te summittas cogi-
tationibus tuis. Quantum verò bonum sit obe-
dientiæ, & quantum malum contentionis &
contumaciæ, docet nos iterum sermo divinus,

1. Reg. 15.

ubi per Samuelem Prophetam dicit : *Melior est obedientia, quàm victima, & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum. quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, quasi scelus idololatria nolle adquiescere.* Itaque & tu, si bonus, & utilis, & pacificus Ecclesiæ filius esse desideras, noli te sensui tuo committere, sed majorum judiciis atque sententiæ, immo divinis & ecclesiasticis auctoritatibus facile cede, libenter adquiesce, & obedienter subdere, ut possit in te Dei spiritus habitare, dicente Domino per Prophetam : *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem verba mea?* Videmus certè tempora novissima & periculosissima, ab Apostolo olim prædicta, plena ignorantia & infirmitatis animorum, in quibus illud Domini terribile dictum semper est reminiscendum, atque tremendum : *Qui scandalizaverit unum de pusillis his qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.* & iterum : *Vae mundo ab scandalis, necesse est ut veniant scandala. veruntamen vae homini illi, per quem scandalum venit.* Sed & aures & linguas pruriētes cavere debemus, ne vel ad audiendas vel ad loquendas novitates prompti & faciles simus. Quia & pruriētes auribus, & profanas vocum novitates pariter Apostolus condemnat, & oppositiones falsi nominis scientiæ admonens devitandas, continuo de eadem falsi nominis scientia subjungit, dicens : *Quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* Cùm adhuc esses in partibus regni Germaniæ, audivimus in pri-

Isa. 66.

Matth. 18.

Ibid. 7.

1. Tim. 4.

mis super nomine tuo famam dolendam. quòd videlicet novitates sereres, & stultas ac sine disciplina quæstiones ventilares. Deinde perlata est etiã ad nos studio ecclesiasticorum virorum quædam scriptura tua, in qua apertissimè, & prolixo sermone, atq; ut tibi visum est, etiã testimoniis Scripturarum, sive sanctorum Patrum, quid sentiret sive doceret multipliciter exsecutus es. Nunc quoq; accepimus & alia scripta tua non parva, quæ ad Episcopos, vel contra Episcopos, qui in Concilio damnationis tuæ affuerunt, scripsisse vel protulisse videris. In quibus quanta potuisti intentione, de una tantum quæstione, id est, de prædestinatione divina, quid teneas, diligenter explicare curasti. Ita factum est, ut ex utraque scriptura tua, sive quam per alios, sive quam te mittente accepimus, plenissimè nobis cognoscere videamur, in quibus quæstionum periculis fluctuet, vel, quod nimis dolendum est, naufragetur sensus tuus. Quapropter compendiosè nobis & utiliter fieri possè videtur, ut ex illa tota serie scriptorum tuorum, ea quæ nobis fidei catholicæ maximè contraria esse videntur, brevibus & distinctis capitulis ordinemus, adjuñgentes, sive subjuñgentes per singula, quid è contrario Scriptura sancta doceat, & Ecclesia Dei firmissimè teneat, & ubique fideliter ac salubriter doceat. Cujus doctrinæ & sensibus te, quasi devotum & pium filium, inrefragabiliter obtemperare oportet, si cupis in ejus corporis unitate viuum & sanum membrum inveniri, & non cum putribus & emortuis justæ severitatis judicio abscissionem mereri. Hunc autem

154 AMVLONIS ARCHIEPISCOPI
fermonis nostri tenorem, servato in omnibus
legitimo ordine, ac ecclesiastica auctoritate,
non tibi, qui infelici & miserabili lapsu excom-
municationem ab Ecclesia excepisti, sed prin-
cipaliter reverentissimo & carissimo nostro,
Metropolitano Antistiti direximus tuo, confi-
dentes in Domini pietate, quia cùm hæc lege-
rit, & nostræ erga te compassionis affectum co-
gnoverit, non indignatione aliqua adversum
te, sed boni patris & pij pastoris visceribus
commovebitur, ut his congruenter perlectis,
& tranquillè apud te tractatis, si divina gra-
tia adspirante adquiescere volueris veritati,
nequaquam diutiùs aberres à caulis, sed boni
& summi pastoris humeris reportatus, unitati
inventæ ac redemptæ ovis, cum gaudio cœle-
stium & terrestrium, feliciter restituaris. Hæc
sunt igitur quæ in scriptis tuis meritò repre-
hendenda, & reprehensa, tanquam veræ fidei
catholicæ inimica, notavimus, & qualiter ad
regulam veritatis sint corrigenda perstrinximus.

IN PRIMIS displicet nobis valde, quod
dicis & asseris, neminem perire posse Christi
sanguine redemptum. Hoc enim dictum dupli-
citer fidei catholicæ adversatur. Si aut nemi-
nem ex numero Christianorum, postquam se-
mel in Christo baptizatus, & particeps redem-
ptionis Christi effectus est, perire posse confir-
mas, contra Apostolum apertissimè prædican-
tem & contestantem, *quoniam iniqui regnum*
Dei non possidebunt, & quoniam qui illa vel il-
la crimina admiserint, regnum Dei non conse-
quentur, & non habent hereditatem in regno
Christi Dei. inter quos etiam illi sunt negato-

res Christi, de quibus ipse terribiliter testatur:

Quicumque negaverit me coram hominibus, ne- Matth. 10.

gabo & ego eum coram patre meo qui est in cœlis.

& illi infructuosæ fidei, de quibus ait, *Non* Matth. 7.

omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intra-

bit in regnum cœlorum. sed & illæ fatuæ virgi-

nes, quæ non sumpserunt oleum in vasis suis

cum lampadibus, quibus clausa janua regni di-

cturus est, *Amen dico vobis, nescio vos.* Aut si Matth. 25.

non credis, omnes, qui vera fide & devotione

per baptismi gratiam regenerantur, Christi es-

se sanguine redemptos, immo in Christi mor-

te & sanguine baptizatos, licet postea plurimi

ex eis, vel per hæreses, vel per alia diversa cri-

mina pereant, manifestissimè contrarium est

beato Paulo Apostolo dicenti: *Quicumque ba-* Rom. 8.

pizati sumus in Christo IESU, in morte ipsius

baptizati sumus. Et B. Ioanni similiter de eo-

dem Domino contestanti: *Qui dilexit nos, in-* Apc. 1.

quit, & lavit nos à peccatis nostris in sanguine

suo. Et beato Petro etiam de pessimis hæreticis,

qui post baptismum redemptionis Christi de

Ecclesia recesserunt, ita dicenti: *Et eum qui* 1. Pet. 2.

emit eos Dominum negant, superducentes sibi ce-

lerem perditionem. Et ipsi Domino de eisdem

hæreticis per Prophetam dicenti: *Et ego redemi*

eos, & contra me locuti sunt mendacia. Itaque Os. 7.

juxta fidem catholicam & apostolicam, pro-

pheticam & evangelicam, omnes isti, fideliter

ad baptismum Christi accedentes, non utique

alio pretio, sed Christi sanguine redempti sunt.

Sed cum plurimi ex eis eandem gratiam in se

irritam fecerint, & idcirco in æternum pe-

reant; qua ratione verum est neminem perire

156 AMVLONIS ARCHIEPISCOPI
posse sanguine Christi redemptum?

SECUNDO loco displicet nobis valde, quia verissima & sacratissima Ecclesiæ sacramenta, videlicet exorcismi, & baptismi, chrismatis, & Eucharistiæ, ac manus impositionis, perfunctoriè & frustratoriè omnibus, qui post perceptionem eorum pereant, dari confirmas, dum eos sanguine Christi, sine quo ipsa mysteria, jam non mysteria, sed quædam velut vacua & inania ludibria sunt habenda, redemptos negas: cum è contrario Apostolus, & veritatem redemptionis Christi, & verum divinorum mysteriorum effectum, etiam in eis qui inreparabiliter pereunt doceat esse conlata, cum ait: *Impossibile enim est eos qui semel sunt inluminati, gustaverunt etiam donum cœlestē, & participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutēque seculi venturi, & prolapsi sunt, renovari rursus ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsis filium Dei, &c. & iterum: Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratia contumeliam fecerit? & alio loco: Et peribit, inquit, infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est? Ita veritas mysteriorum peragit virtutem suam, cum fideliter accipitur, etiam in illis qui non permanent in veritate eorundem mysteriorum. Sed & in illa regula intelligendarum scripturarum de corpore Christi vero atque simulato, unde tu hunc errorem velut confirmare niteris, veraciter nosse debes, simulationem denotari vitæ & mo-*

Hebr. 6.

Hebr. 10.

1. Cor. 8.

rum, non, quod absit, divinorum mysteriorum & sacramentorum.

TERTIO loco displicet nobis valde, quia & divinarum Scripturarum testimoniis, & sincerissimis sanctorum Patrum dictis, tam perversè abuteris, ut hæc omnia quæ manifestissimè adversùs divinam veritatem & paternam fidem disputas, ex illis non rectè intellectis multipliciter adfirmare contendas. In tantum ut illos qui ex numero fidelium pereunt, nec tunc, quando in primis ad percipienda mysteria regenerationis, & dominicæ oblationis, vel in parvula ætate ab aliis oblati sunt, vel ipsi in majori fideliter accesserunt, affirmes Christo & Ecclesiæ non incorporatos, nec membra illius quæsitæ & salvatæ ovis effectos, ac per hoc nec unquam fuisse Christianos. Nam quomodo est Christianus, qui non pertinet ad corpus Christi, qui non est membrum Christi? Cùm è contrario Apostolus etiam illos, qui graviter peccare, & in eodem gravi peccato perire possunt, membra Christi & templum Spiritus sancti esse dicat, quandiu fideliter & innocenter agunt.

Nescitis, inquit, quia corpora vestra membra 1. Cor. 6.

Christi sunt? Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? absit. & iterum: *Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus sanctus* 1. Cor. 3.

habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus, &c.

QUARTO loco displicet nobis valde, quia tam durè & indisciplinatè & immaniter de divina prædestinatione sentis & loqueris in damnatione reproborum, ut omnes illos qui ad sinistram ponendi sunt in die judicij, & cum dia-

bolo atque angelis ejus pro malis meritis suis
 æterno igne damnandi, ita sint divinitus ad in-
 teritum prædestinati, ut eorum prorsus nullus
 aliquando potuerit, nullus possit salvus esse:
 Quod sentire & dicere quid est aliud, quàm in
 Deum graviter & horribiliter blasphemare, si
 illis ejus prædestinatio hanc necessitatem inre-
 vocabiliter imposuit, ut omnino quod ad salu-
 tem suam proficeret operari non possint? Sed
 absit à nobis hoc recipere, ne meritum dam-
 nationis illorum Dei culpa sit, qui eos tales
 esse constituit, non illorum, qui aliud esse non
 potuerunt. Huic errori, vel potiùs immanissi-
 mæ impietati, resistit Scriptura dicens de illo :
Nemini mandavit impiè agere, & nemini dedit
spatium peccandi. Et ipse judex vivorum &
 mortuorum destruit istud insanum mendacium,
 qui se in illo die judicij ita illis qui ad sinistram
 stabunt dicturum esse prædixit : *Discedite à me*
maledicti in ignem æternum, qui paratus est dia-
bolo, & angelis ejus. Vt cur à se inseparabiliter
 discedere sint digni, cur maledicti, cur diabolo
 & angelis ejus in æterna pœna sociati, videlicet
 non ex præjudicio prædestinationis suæ, sed ex
 merito iniquitatis eorum, statim clarissimè sub-
 jungat & ostendat dicens : *Quia esurivi, & non*
dedistis mihi manducare : sitivi, & non dedistis
mihi bibere, &c. Vbi evidenter ostenditur,
 quòd non propterea damnantur, quia opera
 salutis suæ facere non potuerunt, sed quia fa-
 cere noluerunt. Vnde & Psalmista de eodem
 justo & æterno judice dicit : *Quia tu reddes uni-*
cuique secundum opera sua. Non ait, secundum
 præjudicia sua, sicut ista insana & furibunda

Ecclesi. 15.

Matth. 25.

Psal. 61.

doctrina asserere conatur, ad nihil aliud, nisi ad subversionem audientium. Cùm è contrario fides catholica firmissimè teneat, nec ipsum diabolum, & angelos ejus, ad hoc unquam prædestinatos ut tales essent: sed quia tales suo vitio esse voluerunt, idcirco eis æterni ignis supplicia præparata. Omnipotens enim Deus non est auctor malorum meritorum, nec malorum hominum, nec malorum angelorum: sed ipsi sibi sunt auctores mali, quod propria voluntate gesserunt, Deus autem justus ultor & judex in his quæ ejus æquitate passuri sunt. Præscivit ergo æternaliter futura mala merita ipsorum, sed præscientia ejus non eis intulit necessitatem, ut aliud esse non possent, sed tantùm prævidit quòd aliud esse nollent. Prædestinavit eisdem malignis angelis, & reprobis hominibus, perpetuas pœnas: non quia malignos & reprobos ipse eos facit, sed quia malignos & reprobos suo vitio futuros illos prævidit. & quos tales proprio vitio futuros prævidit, quid mirum si eos justo judicio suo æternis pœnis & incendiis prædestinavit, ut qui volentes peccaverunt, nolentes puniantur? Non itaque in illis prædestinavit omnipotens Deus quæ sibi erant facturi iniqua voluntate sua, sed quæ ipse de eis erat ordinaturus æquissimo judicio suo. Nulla enim prædestinavit injusta, sed tantùm justa: injusta verò præscivit ut Deus futura, prædestinavit ut judex justus damnanda. Nec præscientia tamen, nec prædestinatione sua, cuiquam malorum hominum, vel angelorum, necessitatem imposuit malè agendi, sed tantummodo pro malis gestis æternas pœnas luendi. Vnde

Dan. 13.

Eccli. 23.

Eccli. 39.

Iuda 5.

2. Thess. 2.

verissimè ad eum Scriptura dicit : *Deus aterne, qui occultorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant.* & iterum de illo : *Domino enim Deo antequam crearentur omnia fuerunt cognita : similiter & post perfectum respicit omnia.* & alio loco, *A seculo enim,* inquit, *usque in seculum respicit, & nihil est novum in conspectu ejus.* Sunt quidem in malis & damnandis aliqui reputati, qui aliud esse non potuerunt : sicut illi parvuli recens nati, sub reatu originalis peccati defuncti, quibus per baptismum Christi non potuit subveniri. sicut etiam illi ignorantes Deum, qui non potuerunt invocare in quem non crediderunt, nec credere ei quem non audierunt, nec audire sine prædicante, nec prædicatorem habere, quia nullum ad se mitti meruerunt. Sed & in his non est iniquitas apud Deum, quia & illos traxit ad mortem originale peccatum, & istos & originale pariter & actuale. Ipso tamen ubique justo iudice, qui de tota humani generis massa, ob primæ prævaricationis meritum justè damnatos, alios facit vasa misericordiæ gratuita gratia, alios permisit esse vasa iræ justo iudicio. Sin autem hoc quæritur, ubi in Scripturis prædestinatio in malam partem dicatur, ipsum quidem propriè verbuntali sensu positum forsitan non facilè invenitur : sensus tamen verbi manifestè in pluribus locis apparet. Sicut in primis de angelis refugis B. Iudas Apostolus dicit : *Angelos verò, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, carceribus caliginis damnatos tradidit in iudicium cruciandos reservari.* & de Antichristo Paulus Apostolus dicit : *Et*
revela-

revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. & post pauca: Quem Dominus interficiet spiritu oris sui, & destruet inlustratione adventus sui. De Iuda quoque proditore ipse Dominus, cum pro Apostolis oraret, *Et nemo ex eis perit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur.* De quo etiam Apostoli, orantes pro electione successoris ejus Mathiæ, ad Dominum dicunt: *Ostende quem ex his duobus elegeris accipere locum ministerij hujus, & apostolatum, de quo prævaricatus est Iudas, ut abiret in locum suum.* Tale est & illud, quod per Solomonem dicitur: *Univerſa propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum. & quod in libro Iob scriptum est: Quia in diem perditionis servatur malus, & ad diem furoris ducitur.* & in libro Sapientię de Ægyptiis: *Ducebat enim eos ad hunc finem digna necessitas. & apud Hieremiam de quibusdam: Congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in diem occisionis.* Talibus etiam Amos Propheta dicit: *Qui separati estis ad diem malum, & adpropinquatis solio iniquitatis.* Item de filiis Heli scelestis & sacrilegis dicitur: *Qui non audierunt vocem patris sui, quia voluit Dominus occidere eos.* & ad Amasiam prævaricatorem & impium regem Propheta loquitur: *Scio, inquit, quod cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper quod non adquievisti consilio meo.* Sed hæc omnia ita fideliter pensanda sunt, ut in eis & malorum, sive angelorum, sive hominum, iniquitas, & Dei vindicantis incontaminabilis justi-

Ioan. 17.

Act. 1.

Prov. 16.

Iob. 21.

Sap. 19.

Hier. 12.

Amos 6.

1. Reg. 2.

2. Par. 25.

tia cognoscatur. Præordinavit atque tradidit angelos malignos in iudicium cruciandos reservari: sed exigente eorum impietate, quia non servaverunt ordinem & honorem suum, quem sub Deo, & cum Deo habere potuerunt. Et Iudas præcognitus & prædictus est filius perditionis, sed meritò impiæ prodicionis. abiit in locum suum, id est, sibi in pœnis destinatum & præparatum: sed quia prævaricatus est de loco ministerij & apostolatus. Ita non est mirum, si Antichristus, quia præscitus est homo peccati, præcognitus etiam & prædictus est filius perditionis. Et malus atque impius præparatur ad diem malum, servatur in diem perditionis & furoris: sed quia ipse sua sponte & malus & impius existet. Ducebat & Ægyptios divini iudicij necessitas ad exitium & interitum præparatum: sed digna, quia pro impietatibus & contumacia eorum iusta. Sic & illi, qui velut pecora æternæ morti devoti esse voluerunt, siquidem impij manibus & verbis accersierunt illam, congregantur quasi grex perditionis, & sanctificantur, id est, quodammodo separantur, ad diem malum, & ad diem occisionis. Sed & impij filij Heli, & impius rex ille Amasias, indigni habiti sunt iudicio Dei, qui consilium salutis suæ susciperent, & Deus illos occisioni & perditioni præparavit. Sed justè utique ob merita impietatum quæ de illis priùs Scriptura commemorat, & excæcari & interire meruerunt. Ait etiam Scriptura: *Et qui transgreditur à iustitia ad peccatum, Deus præparavit illum ad romphæam.* Paravit ergo & præordinavit istiusmodi transgressorem ad romphæam, id est,

ad mortem & interitum: sed justè, quia ipse ultro transgressus est à justitia ad peccatum. Juxta hunc igitur divinæ auctoritatis sensum, omnipotens Deus justo judicio suo prædestinat pœnas malis, prædestinât malos pœnis, nullum tamen prædestinat ut sit malus: quia non malorum sed bonorum auctor est bonus, & malorum gestorum ultor est justus, & si mala gerentes ad eum convertantur, indultor pius. Sciendum tamen, quòd prædestinationis verbum in malam partem, sicut in Scripturis minùs est usitatum, ita & à Doctoribus rariùs est usurpatum. & ob hoc nequaquam magnopere de eo certandum.

QVINTO loco non minùs detestamur & horremus, quòd ita exarsisti adversùs eos qui æterno interitu sunt digni, ut dixeris eos tam irrevocabiliter & incommutabiliter perditioni esse prædestinatos, sicut Deus ipse incommutabilis & inconvertibilis est: & Episcopos, ad quos scribis, quasi misericorditer adhortaris, ut hoc prædicent populis, ut quia jam præfinitam damnationem evadere non possunt, saltem aliquantulum Deo supplicent & humilientur, ut statutas eis vel modicùm mitiget & leviget pœnas. Obsecro, ubi hæc unquam in Scripturis sacris legisti? ubi in sanctis & catholicis Ecclesiæ doctoribus invenisti? Cur non similiter diabolum & angelos ejus exhortaris, ut quia statutam damnationem evadere non potuerunt, jam nunc interim orent & deprecantur Dominum, ut eis mitiores & tolerabiliores fiant æternæ pœnæ? aut quid amplius istis relinquis, quos similiter irrevocabili sententia damnatos asseris? Huic tam atroci impietati contradicit

Ecclesiæ fides, quæ diabolum cum angelis suis credit inremediabiliter corruisse: hominibus verò, etiam impiis, si recognoscant peccata sua, si defleant, si confiteantur, si divinam misericordiam implorent, indubitanter januam indulgentiæ aperiri. Sic enim Propheta docet & exhortatur dicens: *Querite Dominum, dum inueniri potest; invocate eum, dum propè est. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus, & ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum.* & iterum: *Quis ambulabit in tenebris, & non est lumen ei? speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum.* Et ipse Dominus per se: *Convertimini ad me, & convertar ad vos, dicit Dominus exercituum.* & alio loco: *Revertimini filij revertentes, & sanabo aversiones vestras.* & iterum: *Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conversus fuerit ab impietate sua.* Ista est fides & pietas Ecclesiæ, quia diabolus novit in malis suis sine pœnitentia permanfurum, nec ullam indulgentiam accepturum: & hominibus ad Deum conversis per ineffabilem ejus bonitatem, & pœnitentiæ remedium concedi, & salutis aditum non negari. Oro, quid tibi peccavit humanum genus? quid tibi peccavit Ecclesia? quid in ipsa Ecclesia tot proximi & fratres tui, ut eis tam magnam, tam patentem januam pietatis Dei obstruere & obferare coneris? Quis unquam fidelis ecclesiasticus vir ita prædicavit, ut hæc tam attentè & obstinatè inculcare & confirmare non erubescas? Verè non est Christiana, sed pagana, immo diabolica ista duritia: quam si

Ez. 55.

Ez. 50.

Mal. 3.

Hier. 3.

Ez. 33.

bene cogitare & recognoscere possēs, profectō
 signares cor tuum, & manum tuam ponerēs.
 super os tuum. Legimus quidem in Evange-
 lio, beatum Ioannem Evangelistam de Iudæis
 dixisse: *Propterea non poterant credere, quia* Ioan. 39.
dixit Esaias. Excæcavit oculos eorum, & in-
duravit cor eorum. Sed sicut B. Augustinus in
 quinquagesimo ejusdem Evangelistæ tractatu
 fideliter & catholicè exponit, Sic dictum est,
 non poterant, ubi intelligendum est quòd no-
 lebant, quemadmodum dictum est de Domi-
 no Deo nostro, *Si non credimus, ille fidelis per-*
manet, negare seipsum non potest. De omni-
 potente dictum est, *non potest.* Sicut ergo quod
 Dominus negare seipsum non potest, laus est
 voluntatis divinæ: ita quòd illi non poterant
 credere, culpa est voluntatis humanæ. Non quia
 mutari homines in melius non possunt, sed quā-
 diu superba sapiūt, non possunt credere. Hoc de
 Iudæis, qui excæcati & indurati sunt, Deus præ-
 scivit, atque in ejus spiritu Propheta dixit. Non
 ergo poterant credere, juxta sensum fidelissimū
 Doctoris, quia hanc eorum futuram impossibi-
 litatem, id est, superbam impietatem, per quam
 Domini humilitatem contempserunt, & Deus
 verè prævidit, & per Dei spiritum Propheta
 verè prædixit. Claudamus itaque aures adver-
 sūs hanc inauditam duritiam, & verba præci-
 pitationis, & audiamus præfatum Doctorem
 dulciter orantem, & dulciter disputantem ad-
 versus prophanæ inaniloquia vanitatis. Quos-
 dam, inquit, nimia suæ voluntatis fiducia ex-
 tulit in superbiam, & quosdam nimia suæ vo-
 untatis diffidentia dejecit in negligentiam, Il-

- « li dicunt, Vt quid rogamus Deum ne vinca-
 « mur tentatione, quod in nostra est potestate?
 « Isti dicunt, Vt quid conamur bene vivere,
 « quod in Dei est potestate? O Domine, ô pa-
 « ter qui es in cœlis, ne nos inferas in quamlibet
 « istarum tentationum, sed libera nos à malo.
- Luc. 32.* « Audiamus Dominum dicentem, *Rogavi pro te,*
 « *Petre, ut non deficiat fides tua:* ne sic existime-
 « mus fidem nostram esse in libero arbitrio, ut
 « divino non egeat adiutorio. Audiamus & Evā-
 « gelistam dicentem, *Dedit eis potestatem filios*
Joan. 12. « *Dei fieri:* ne omnino existimemus in nostra
 « potestate non esse quod credimus. Verunta-
 « men in utroque illius beneficia cognoscamus.
 « Nam & agenda sunt gratiæ, quia data est po-
 « testas, & orandum, ne succumbat infirmitas.

SEXTO loco similiter detestati sumus, quòd
 Deum, & sanctos ejus, in perditione eorum,
 quos æternæ damnationi prædestinatos addi-
 cendè repetis, dicis exultaturos & gavisuros: cùm
 è contrario apertissimè Scriptura dicat: *Deus*
Sap. 1. *mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivo-*
Ezech. 18. *rum, & alio loco: Vivo ego dicit Dominus Deus,*
quia nolo mortem impij, sed ut convertatur & vi-
Ezech. 33. *vat, & iterum: Numquid voluntatis meæ est mors*
impij, dicit Dominus Deus, & non magis ut con-
vertatur à via sua mala, & vivat: Quomodo er-
 go lætatur in morte & in dānatione impij, cùm
 ipse jurat non esse voluntatis suæ? aut quomodo
 gaudet ad ruinam cujusquam, qui ut nullius
 bono, ita etiam nullius malo indiget, ut quasi po-
 tentior vel beatior fiât? Protulisti quidem, ve-
 lut ad muniendum sensum tuum, testimonia
 de Scripturis, sed incongruenter, & non eò sen-

fu quo ibi posita sunt. Velut est illud: *Ego quo-*
que in interitu vestro ridebo, & subsannabo. &
 illud, quod non de generali perditione impio-
 rum, ut tu posuisti, sed propriè de miseria &
 calamitate infidelium Iudæorum in Deutero-
 nomio dicitur: *Et sicut letatus est Dominus su-*
per vos, benefaciens vobis, vósque multiplicans,
sic letabitur disperdens vos, atque subvertens.
 Sed grandi & pia consideratione indiget, ut
 qualitercunque cogitetur risus & subsannatio
 Dei in interitu perditorum, & lætitia sive exul-
 tatio, non solum in profectu rectorum, sed
 etiam in subversione pravorum, qui, ut supra
 ostensum est, in nullius morte, in nullius per-
 ditione lætatur, nec aliquem perire velle se ju-
 rat: quia nullius interitum velut inimicus crea-
 turæ suæ desiderat, sed in eis qui pereunt, tan-
 tummodo finem malitiæ, & ordinem ac retri-
 butionem justitiæ diligit. Sic itaque in interitu
 impiorum & iniquorum ridebit & subsannabit,
 cum eorum superbiam & contemptum digna
 punitione humilians atque condemnans, om-
 nem creaturæ vanitatem, & elationem adver-
 sùs creatorem, inrisione & subsannatione di-
 gnam esse monstrabit. Vnde & divina eadem
 verba posita sunt, ut non diceret, de interitu
 vestro: scilicet non pro illo, sed in illo; id est,
 non pro illis qui sua culpa perierunt, sed quia
 in eorum justa perditione, in contemplatione
 rationalis & beatæ creaturæ, laus accrescet &
 gloria creatoris, exultante omni electa creatu-
 ra, non in tormentis miserorum, sed in æquita-
 te & veritate judiciorum divinorum. Quod
 etiam in præsentī seculo animabus sanctorum

Prov. 1.

Deut. 28.

Psalms, 98.

Psalms, 57.

Prov, 11.

conceditur, dicente Psalmista: *Exultaverunt filie Iudæ propter iudicia tua Domine.* Non ergo propter perditionem cuiusquam, sed propter divinæ æquitatis iustitiam. Hoc sensu accipi potest & illud: *Lætabitur iustus cum viderit vindictam.* & illud in Salomone: *Et in perditione impiorum erit laudatio.* Lætatur autem omnipotens Deus, vel benefaciens iustis, vel mala retribuens pravis. Non quòd ipse diversa affectatione mutetur, atque varietur, cuius gaudere, sicut & esse, æternum atque incommutabile est, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Sed sicut spiritus patris dicitur loqui in eis quos loquentes facit, quos ad testificationem veritatis instruit & informat: qui etiam postulare pro sanctis; & gemere ac desiderare dicitur, quia eis quos repleverit affectum postulandi & gemendi & desiderandi inspirat. Ita & ipse lætatur in sanctis in quibus habitare dignatur, quia eos proculdubio lètantes facit, sive in donis gratiæ quæ largitur piis, sive in iudiciis & æquitatibus, quibus impios punit. Pro quibus etsi humano affectu, sicut Apostolus dicit de se, tanquam homines contristantur; tamen divino spiritu regente atque inlustrante, iusta Dei iudicia laudare & glorificare non cessant. Cùm igitur tam magna & ineffabiliter majori cautela, ut aliquatenus intelligi possint, divina verba indigeant, non faciliè à quoquam proferenda sunt velut pro se, ne forsitan bene tractata inveniantur contra se,

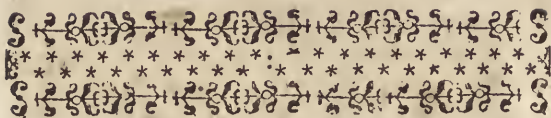
SEPTIMO loco, duo prorsus gravia mala in tuis nobis moribus plurimùm displicuerunt. Vnum, quòd sacerdotes Dei, & rectores Ec-

clesiarum, tantis injuriis & convitiis & maledictis laceras, tanto dispectu & contumacia conculcas, utique spiritu erroris & superbiam miserabiliter deceptus, ut omnino nihil Christianam patientiam, nihil Christianam reverentiam habere videaris. Nam inter cetera, omnes qui insaniam sensuum tuorum zelo fidei resistunt, hæreticos appellare non metuis, eosque à bono & erudito viro atque catholico Episcopo Rhabanicos nuncupare præsumis. Nec times Deum, quod in tales & tantos diaboli laqueos, per vanam instabilitatem mentis & corporis, & vaniorem curiositatem atque arrogantiam incidisti. Nec erubescis, quod in tot erroribus & mendaciis ab omnibus ubique deprehenderis & confutaris. Nec doles, quod ecce tot annis à corpore Ecclesiam iustam severitatis damnatione præcisus, atque omni bonorum contubernio ac solatio defraudatus, remansisti velut stirps inutilis, & palmes aridus igni destinatus. Sed adhuc insuper os tuum maledictione & amaritudine plenum est. & conversus in arcum pravum, non pro Domino, ut putas, sed Ecclesiam matrem tuam, ejusque Præsules patres tuos, sacrilega audacia contemnens, adversus Dominum jacularis. Alterum verò malum est in moribus tuis, quod in omnibus quæ dicis & sentis, sicut scriptura tua declarat, nullum omnino, hominum more bonorum, pie & humiliter deprecaris, nullius te sensui & auctoritati summittis, nec dicis, quod sæpe solet & debet pietas dicere, Obsecro bone vir, aut bone frater, si in his quæ dico aliquatenus erro, ferto infirmitatem meam, instruito ignorantiam meam,

& probabis obedientiam meam, quia paratus ero libenter suscipere quicquid veritas dignabitur declarare. Sed ita te sensui tuo credis, & in ipsa veritate speculari & contemplari gloriaris, ut in scriptis tuis nec Deo ipsi supplices, ut tibi quod melius est revelet. Quapropter multum fraternitatem tuam exhortor & moneo, & paterna pietate ac fraterna caritate persuadeo, ut revertaris in te ipsum, revertaris ad cor tuum, & excutias procul à te istum errorem vanum, & laborem infructuosum ac perniciosum, restituasque te sanctæ matri Ecclesiæ, restituas te obedientiæ Domini sacerdotum & patrum tuorum, restituas te fraternæ omnium caritati. Ut qui modò jaces tanquam vas perditum, cooperante Dei gratia, efficiaris in domo ejus vas utile, ad omne opus bonum paratum. Nec terrearis consideratione, vel erroris quem incurristi, vel injuriarum, quas in Dei sacerdotes intulisti, ne ex hoc velut implacabiles patiaris. Omnes deprecabimur pro te, & ipsi ultro propter amorem Christi obliviscentur se, eruntque apud omnes & præterita errata in oblivionem, & præsens conversionis tuæ bonum in gaudium & exultationem. Tantum ne dubites, nec remoreris, sed eruere quasi damula de manu, & quasi avis de insidiis aucupis, ne in tali damnatione repentina morte præventus, Ecclesiæ matri, cui nunc mœrorem facis assiduum, luctum, quod absit, derelinquas perpetuum. Crede indubitanter, quia hæc ex vera & sincera erga te caritate & solo amore salutis tuæ loquor. Nec omnino æstimes, quod quædam superius, velut durius

& austerius prosecutus sum, ad confusionem
 vel condemnationem tuam prolata. Sed scito
 certissimè, quia ad hoc tantum dicta sunt, ut
 ea coram oculis ponerem tanquam in speculo
 veraciter dijudicanda, & adjuvante Dei gratia,
 quantocius & studiosius emendanda. Siqui-
 dem, ut bene ipse nosti, meliora sunt vulnera
 amici, quàm fraudulenta oscula inimici. Ad ex-
 tremum, breviter tuæ intimo caritati, gestum
 esse intra Gallias, temporibus penè beati Papæ
 Leonis, sive Agapiti, Concilium venerabile,
 & Ecclesiæ Dei valde utile, à pluribus Episco-
 pis, quibus præfuit admirandæ sanctitatis, &
 virtutum ac miraculorum, beatus Cæsarius A-
 relatenſis Episcopus. ubi diligenter de gratia
 Dei & libero hominis arbitrio, de præscientia
 & prædestinatione divina constat esse definitum,
 qualiter moderatissima & perpensisſima ratio-
 ne sentiendum, tenendum, & docendum sit.
 Vnde hîc ad commonitionem prudentiæ tuæ
 paucissima verba subnecto, quibus aiunt: Hoc „ C. 25.
 etiam secundum fidem catholicam credimus, „
 quod post acceptam baptismi gratiam, omnes „
 baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quæ „
 ad salutem animæ pertinent, possint & debeant, „
 si fideliter laborare voluerint, adimplere. Ali „
 quos verò ad malum divina potestate prædesti- „
 natos non solum non credimus, sed etiam, si „
 sunt qui tantum mali credere velint, cum omni „
 detestatione illis anathema dicimus. „

OPVSCVLA DVO

EIVSDEM ARGVMENTI,

AMOLONIS AD GOTHESCALCVM

Epistolæ adjuncta in Codice

Trevirensi.

OPVSCVLVM PRIMVM.

*Responsio ad interrogationem cuiusdam de
Præscientia vel Prædestinatione
divina, & de Libero arbitrio.*

OMNIPOTENS Deus, quia verissimè verus & solus Deus est, omnino in sua æterna & incommutabili scientia præscivit omnia antequam fierent, sicut Scriptura testatur, di-

Dan. 13.

cens: *Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant.* Præscivit ergo sine dubio, & bona quæ boni erant facturi, & mala quæ mali erant gesturi. Sed in bonis ipse fecit sua gratia ut boni essent: in malis verò, non ipse fecit ut essent mali, quod absit: sed tantum præscivit eos proprio vitio tales

futuros. Neque enim præscientia Dei imposuit eis necessitatem, ut aliud esse non possent, sed tantum quod illi futuri erant ex propria voluntate, ille ut Deus prævidit ex sua omnipotenti majestate. Vnde Scriptura, incontaminabilem justitiam ejus nobis insinuans, ait de illo: *Ne mini mandavit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi.* Quòd ergo impiè agunt impij & iniqui, & spatium temporis vitæ hujus, quod eis dedit Deus ab bene agendum, ipsi è contrario convertunt ad malum exercendum, non Dei sed ipforum est culpa, & ideo rectè damnantur ipsius justitia. Præscivit autem idem omnipotens Deus etiam æternam illorum damnationem, sed ex merito ipforum, quos in propria malitia perseveraturos prævidit, non ex sua, quod absit, iniquitate, qui nihil injustè constituit, & qui reddit unicuique secundum opera sua, id est, & bene agentibus bona æterna, & malè agentibus mala perpetua. Ergo bonos præscivit omnino, & per gratiam suam bonos futuros, & per eandem gratiam æterna præmia accepturos, id est, & in præsentī seculo bene victuros, & in futuro feliciter remunerandos. Vtrumque tamen ex dono misericordiæ Dei. Vnde Apostolus vasa misericordiæ eos appellat dicens: *Vt ostenderet divitias gratiæ sue in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.* E contrario autem malos, & præscivit per propriam malitiam malos futuros, & præscivit per suam justitiam æterna ultione damnandos. Sicut præsciebat de Iuda proditore quòd eum esset traditurus, sicut Evangelium dicit: *Cùm esset unus de duodecim.* Præsciebat etiam æter-

Eccles. 15.

Rom. 9.

Joan. 6.

Matth. 16.

nam ejus damnationem, cū diceret: *Va homini illi per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Sic & de impiis Iudæis, præsciebat sine dubio eorum impietatem futuram, de qua prædixit in psalmo:

Psalm. 68.

Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto. Præsciebat & subsequentem ipsorum damnationem; de qua in eodem psalmo subjunxit: *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur.* Sed in his, & in omnibus iniquis, illud prius ex propria est pravitate, istud sequens ex divina æquitate. Hoc modo & de prædestinatione Dei omnino sentiendum est. quia in bonis prædestinavit, & ipsam eorum bonitatem futuram ex dono gratiæ suæ, & pro eadem bonitate æternam ipsorum remunerationem, ut ipsius dono fierent boni, ipsius dono essent remunerati. Vnde ait Apostolus:

1. Cor. 1.

Rom. 8.

Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum. & alio loco: *Quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui.* Prædestinavit utique electos suos, ut & nunc assumerentur in adoptionem filiorum Dei per gratiam baptismi, & in futuro efficiantur conformes imaginis filij Dei, per eandem Dei gratiam secundum imaginem ejus renovati & glorificati. Prædestinavit omnino, ut & hi essent boni, non ex se, sed ex illo, & illi beati, non per se, sed per illum. In utroque ergo bona sua in eis & de eis futura præscivit & prædestinavit. In malis verò & impiis, non prædestinavit omnipotens Deus malitiam & impietatem, id est, ut mali & impij essent, & aliud esse non possent: sed quos præscivit & prævidit

malos atque impios futuros proprio vitio, ipse eos prædestinavit ad æternam damnationem iusto iudicio. Non quia aliud esse non potuerunt, sed quia aliud esse noluerunt. Ipsi igitur sibi metipsis extiterunt causa perditionis: Deus autem iustus iudex & ordinator iustus ipsius damnationis. Non enim prædestinavit iniusta, sed iusta. Prædestinat tamen & coronas iustis, & pœnas iniustis, quia utrumque est iustum. Quam iustitiam ejus commendans nobis Apostolus, ait: *Numquid iniquus Deus, qui infert iram? absit.* Rom. 3. Et quia modò omnibus prærogat patientiam, ut convertantur ad pœnitentiam, & qui pereunt, suo contemptu & duritia pereunt, quia tantam Dei patientiam contempserunt, iterum alio loco dicit: *An divitias bonitatis & patientie & longanimitatis ejus contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Rom. 2. Secundùm duritiam autem suam, & cor impœnitens, thesaurizat sibi iram in die iræ & revelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundùm opera sua. Hinc etiam alia Scriptura testatur, dicens: *Deus mortem non fecit, nec latatur in perditione vivorum: impij autem manibus & verbis accersierunt illam, & estimantes amicam deflexerunt & sponsores posuerunt ad illam, quoniam digni sunt qui sint ex parte illius.* Sap. 1. Non ergo omnipotens Deus ulli hominum causa mortis vel perditionis existit; sed ipsam mortem & perditionem manibus & verbis ipsi impij sibi accersunt, dum nequiter operando, & nequiùs aliis suadendo, & sibi & illis damnationem adducunt; dum viam iniquitatis & perditionis amantes, à recto itinere de-

176 AMVLONIS ARCHIEPISCOPI
flectunt, & ad perpetuam damnationem, tan-
quam datis inter se dextris, pari consensu ne-
quitiae, quasi ex voto & sponfione festinant.
Fœderati mortis, & vitæ æternæ inimici: ipsi
secundum duritiam suam, & cor impœnitens,
thesaurizant sibi iram in die iræ. In qua die iusti
iudicij Dei, quia unusquisque secundum opera
sua recipit, nemo ex Dei præiudicio, sed ex me-
rito propriæ iniquitatis, condemnatur. Non
enim ille aliquem prædestinavit ut malus esset,
sed verè omnem malum prædestinavit ut impu-
nitus non esset. Quia & unaquæque lex iusta
crimen non jubet, ne sit iniusta, & tamen cri-
minosum punit, ut verè sit iusta. Qui ergo di-
cit, quòd hi qui pereunt prædestinati sunt ad
perditionem, & ideo aliter evenire non potest;
similiter quoque & de iustis, tanquam & ipsi
ideo salventur, quia prædestinati ad salutem
aliud esse non potuerunt. Qui ergo hæc tam
confusè & insulsè, & illis tollit meritum dam-
nationis, & istis meritum salutis. ac per hoc
quid aliud agit, nisi ut & pereuntibus secundum
illum sit imposita necessitas perditionis, & his
qui salvantur, sit imposita necessitas salutis? at-
que ideo nec illi iustè damnentur, qui iusti esse
non potuerunt, nec isti iustè remunerentur, qui
aliud quàm iusti esse nequiverunt, ut in utra-
que parte & perditio & salus non sit ex iudicio
propriæ actionis, sed ex præiudicio divinæ præ-
ordinationis? Et ubi erit illud: *Qui reddet uni-*
cuique secundum opera sua? & iterum: *Num-*
quid iniquus Deus qui infert iram? absit. Apertè
namque causa perditionis illorum qui pereunt
in Deum refertur, si ipse eos ita ad interitum præde-

Rom. 2.

Rom. 3.

prædestinavit, ut aliud esse non possent. Quod sentire vel dicere horribilis blasphemia est. Sed Ecclesiæ Catholicæ fides, cuius filij & sectatores esse debemus, ita nobis firmissimè tenendum insinuat, ut superiùs juxta Scripturæ sanctæ auctoritatem breviter designavimus. Videlicet omnipotentem Deum, in malis ipsorum malitiam præscisse, quia ex ipsis est, non prædestinasse, quia ex illo non est: pœnam verò illorum & præscisse; quia Deus est, & prædestinasse quia justus est: ut & in illis sit meritum suę damnationis, & in illo potestas & iudicium justę damnationis. Non enim prædestinat Deus, nisi quæ ipse facturus est: præscit verò multa quæ ipse facturus non est, sicut omnia mala, quæ utique mali faciunt, non ille. Ipsos quoque malos non ideo perire, quia boni esse non potuerunt: sed quia boni esse noluerunt, & suo vitio vasa iræ apta in interitum perseveraverunt, & in massa damnationis, vel originali, vel actuali meritò permanserunt. In bonis autem, omnipotens Deus, sicut suprà satis ostensum est, utrumque præscivit & prædestinavit, ut & in præsentī vita per suam gratiam existerent boni, & in futura etiam beati. Vtriusque enim boni eorum, id est, præsentis & futuri, ipse est auctor, & idcirco sine dubio utriusque præcognitor & prædestinator. Quare & ipsi ex seipsis non solum aliud esse potuerunt, sed etiam aliud fuerunt, antequam per eum, qui justificat impium, ex impiis iusti efficerentur. Sive autem in illis qui salvantur, sive in illis qui pereunt, voluntas propria remuneratur, voluntas propria damnatur. Sed in illis, quia per gratiam Domi-

ni Salvatoris est sanata, ut ex mala & prava fieret bona & recta, est proculdubio dignissime coronata: in istis autem, quia non acquiescit per Salvatorem recipere sanitatem, iustissime per eundem iudicem sentiet perpetuam damnationem. Et hoc est breviter totum, quod de libero arbitrio juxta veritatem catholicæ fidei est tenendum. Quod scilicet omnem hominem liberi arbitrij condiderit Deus. Sed quia per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt: ita istud liberum arbitrium, in universo genere humano, illius prævaricationis merito, vitiatum & corruptum, ita obcæcatum est & infirmatum, ut sufficiat homini ad malè agendum, id est, ad ruinam iniquitatis, & ad hoc solum possit esse liberum: ad bene verò agendum, id est, ad exercitium virtutis, & fructum boni operis, nullo modo assurgat & convalescat, nisi per fidem unius mediatoris Dei & hominum hominis Christi IESU, & donum Spiritus sancti, instauretur, inluminetur, atque sanetur. sicut ipse Salvator in Evangelio promittit, dicens: *Si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis.* & Apostolus ait: *Vbi spiritus Domini, ibi libertas.* Ut per hanc gratiam Christi, & spiritus Christi, humanum liberum arbitrium, inluminatum, atque sanatum, dicat gratulans illud Psalmistæ: *Dominus inluminatio mea & salus mea, quem timebo?* Qui igitur hanc gratiam libertatis accipere desiderat, ut ad bene & piè vivendum veraciter liber fiat, non de suis viribus præsumat, sed illi se fideliter sanandum corroboran-

Ioan. 8.

1. Cor. 3.

Psal. 16.

dūmque committit, de quo idem Psalmista dicit: *Apud Dominum gressus hominis dirigentur*, Psal. 35. & *viam ejus volet*: illūmque oret, atque supplicet dicens: *Gressus meos dirige secundū elo-* Psal. 118. *quium tuum*; & *non dominetur mei omnis injustitia*. & iterum: *Deduc me Domine in via tua*, Psal. 85. & *ingrediar in veritate tua*. & cetera similia.

OPVSCVLVM SECVNDVM.

De gratia & præscientia Dei, deque prædestinatione & libero arbitrio, de spe item ac fiducia salutis, & de sententia sancti Augustini.

Opusculum hoc in veteri codice Amolonis Epistolam subsequitur, sine titulo, & ut apparet, sine principio.

GRATIAM itaque Dei credere debemus; qua humanum genus, nullis suis bonis meritis præcedentibus; sola Dei gratuita bonitate & misericordia salvatur per unum mediatorem Dei & hominum IESVM Christum. Quam gratiam commendat ipse Dominus in Evangelio dicens: *Venit enim filius hominis* Luc. 19. *querere & saluum facere quod perierat*. Hanc & Apostolus prædicat dicens: *Vt gratia Dei pro* Hebr. 2. *omnibus gustaret mortem*. & alibi: *Dens autem,* Ephes. 2. *qui dives est in misericordia, propter nimiam*

Ephes. 2.

Ioan. 6.

Ioan. 12.

1. Ioan. 1.

Dan. 13.

caritatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo. Hanc significat gratiam, ubi dicit fidelibus: *Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est.* Id est, utrumque, & quòd salvi facti estis, & quòd per fidem salvati. & salus vestra, & fides vestra. Per hanc gratiam, id est, gratuitum donum suum, trahit Deus pater quos vult ad filium suum. Trahit autem, non necessitate, sed delectabili voluntate & amore. sicut ipse filius dixit: *Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum.* Trahit eosdem & ipse filius ad se, sicut ipse dicit: *Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Hanc accipiunt in baptismo regenerati parvuli & maiores, & quotidie fideles in omni cogitatu, & opere, & sermone bono. Exhortatur videlicet, quod bonum est inspirando: confirmat verò, quod inspiraverit conservando. Nullum est enim hominis bonum, quod non sit Dei donum. Per hanc gratiam nobis etiam quotidiana peccata humiliter confitentibus & supplicantibus remittuntur, testante beato Ioanne Apostolo, & dicente: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, ut remittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate.*

PRÆSCIENTIAM quoque Dei credere debemus, qua omnia in æterna scientia sua præscivit, & præcognita ei sunt quæcunque futura sunt. non solùm bona, quæ ipse facit & remunerat in suis, sed etiam malâ quæ ipse non facit, sed tantùm iudicat & damnat in alienis. Vnde & Scriptura dicit: *Qui nosti omnia ante-*

quam fiant. Ita namque in illa æterna præ-
 scientia, ei æternaliter & incommutabili-
 ter omnia præcognita sunt, sicut omnino fu-
 tura sunt. Et quia verissimè & certissimè præ-
 scivit, omnino ita erunt, sicut ea præsci-
 vit. De qua præscientia ejus Apostolus dicit:
Nam quos præscivit & prædestinavit conformes
fieri imaginis filij sui. Præscivit credituros &
 non credituros: præscivit in fide perseveratu-
 ros, & non perseveraturos: præscivit in vita
 æterna futuros, & in igne æterno arsu-
 ros. Præscivit ergo & certum numerum sanctorum su-
 rum. Vnde mysticè in psalmo canitur: *Qui nu-*
merat multitudinem stellarum, & omnibus eis
nomina vocat. & Apostolus: *Novit Dominus*
qui sunt ejus.

Rom. 8.

Psalm. 146.

DEBEMVS etiam credere prædestinatio-
 nem & electionem sanctorum. quia eos, quos
 præscivit sua gratia salvandos & liberandos,
 prædestinavit, id est, præordinavit, & elegit,
 id est, à massa perditionis & societate reprobo-
 rum discevit, ut ejus gratia fierent vasa mise-
 ricordia, quæ præparavit in gloriam. Non ita-
 que idcirco eos prædestinavit & elegit, quia
 præscivit eos ex semetipsis justos futuros: sed
 potiùs ad hoc eos præscivit & prædestinavit,
 ut eos gratis sua gratia iustificaret. Quod to-
 tum ita Apostolus testatur dicens: *Nam quos*
præscivit & prædestinavit, &c. Hoc itaque eis
 præstitit præscientia & prædestinatio Dei, ut fie-
 rent quod non erant, id est, ut fierent confor-
 mes imaginis filij sui, & vocarentur vocatione
 non solius vocis exterioris, sed & gratiæ inspiran-
 tis & adjuvantis interioris. Hæc prædestinatio

Rom. 8.

Rom. 8.

Tin. i.

2. Tim. 1.

Rom. 11.

Dei appellatur nonnunquam propositum Dei, sicut ait Apostolus: *Scimus enim, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti.* De hoc proposito & gratia, ante mundi constitutionem, ante tempora eterna sanctis promissa & donata, iterum dicit: *In spem vite aeternae, quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora secularia, manifestavit autem temporibus suis verbum suum.* & alibi: *Secundum virtutem Dei, qui nos liberavit, & vocavit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, quae data est nobis in Christo IESU, ante tempora secularia, manifestata est autem nunc, per illuminationem Salvatoris nostri IESU Christi.* De qua vocatione dictum est, *Sine poenitentia enim sunt,* id est, sine mutatione, *dona & vocatio Dei.* Oportet itaque ut credamus, ipsum bonum perseverantię sanctorum, non solum donum, sed etiam magnum & præcipue necessarium Dei donum. Quid enim prodest in his bonis esse cœpisse, & ea ante finem vitę vel in fine perdidisse?

O P O R T E T etiam ut credamus, liberum & rectum voluntatis arbitrium, ab initio homini à Deo naturaliter insitum, ita primę prævaricationis merito esse vitiatum, infirmatum, & depravatum, ut ad amorem veritatis & iustitię assurgere non possit, nisi per donum Christi fuerit excitatum, sanatum, ac vegetatum, & à suę pravitatis vitio liberatum. Hinc enim Scriptura dicit: *Creavit Deus hominem rectum,* & ipse se infinitis miscuit quaestionibus. Et post

Rom. 7.

hunc humanę depravationis lapsum quid sub-
 jectum sit, eadem Scriptura sic dicit : *Sensus* Gen. 3.
enim & cogitatio humani cordis prona est ad ma-
lum. Hunc itaque liberi arbitrij languorem,
 quo sensus hominis & cogitatio, ex vitio dam-
 natę originis, prona & intenta est ad malum,
 & ipsum liberum arbitrium tenetur captivum,
 solus ille sanat medicus, solus ille liberat, &
 reddit liberum liberator, qui de seipso ait :
Non est opus sanis medicus, sed malę habentibus. Matth. 9.
 & iterum : *Si vos filius liberaverit, tunc verę li-* Ioan. 8.
beri eritis. Ipse liberum arbitrium reddit sua
 gratia liberatum; ut sicut erat pronum & prom-
 ptum ad malum, multo attentius & delectabi-
 lius efficiatur pronum & promptum ad bonum.
 De qua libertate Apostolus ait : *Vbi autem spi-* 2. Cor. 7.
ritus Domini, ibi libertas.

HÆC igitur gratia, & præscientia, & præde-
 stinatio, & electio, & vocatio, sed & liberi ar-
 bitrij dejectio & instauratio, tam clarę adnun-
 tiata in Scripturis, fidelissimę & firmissimę
 debent teneri à nobis. Quę non ad hoc adnun-
 tiantur, ut hominem fidelem ab spe & fiducia
 salutis dejiciant, aut frangant: sed ut humilia-
 ta omni humana superbia, & omni de suis viri-
 bus præsumptione deposita, subiciat se unus-
 quisque & commendet fideliter Deo. regen-
 dum, & ejus virtute protegendum, ejus boni-
 tate juvandum, ejus gratia conservandum &
 perficiendum. quę nulla est alia, nisi misericor-
 dia & benignitas redemptoris, cujus morte vi-
 vificamur, cujus sanguine redimimur, cujus
 justitia absolvimur, cujus cruce salvamur, ut
 fiat in nobis, non ad desperationem, sed ad sa-

2. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Psal. 118.

Ecclesi. 24.

Sap. 9.

lutem, quod Apostolus ait dicens: *Sed ipsi in nobis ipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui vivificat mortuos.* & alio loco: *Ex ipso autem vos estis in Christo IESU, qui factus est sapientia nobis à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio.* Quatenus totum ipse nobis sit, & nos toti ejus simus, non ex parte de nobis, & ex parte de illo fidentes, & unusquisque nostrum dicat ei fideliter cum Psalmista: *Tuus sum ego, salvum me fac.* Quid est enim, quod ita se quodammodo familiariter Deo commendandum putavit, ut diceret, *Tuus sum ego?* nisi intelligi volens, quod malo suo suus esse voluerit, quod est inobedientiæ primum & maximum malum. Ideo tanquam dicens, *Meus esse volui, & perditum me feci, Tuus sum,* inquit, *salvum me fac.* Constante utique fidelis quisque Christo crede, ei que te totum committe, quantum potest. Noli velle esse quasi proprius, & in tua potestate, sed ejus clementissimi & utilissimi domini te servum esse profiteri. Ita enim te ad se sublevare non desinet, nihilque tibi evenire permittet, nisi quod tibi profit, etiamsi nescias. Ipsa est namque Dei sapientia, quæ loquitur & admonet dicens: *Ego mater pulchra dilectionis & timoris, & agnitionis & sanctæ spei, in me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis. Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis implemini. Spiritus enim meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & farum. Qui audit me non confundetur, & qui operantur in me non peccabunt.* Pro hac vir sapiens orat dicens: *Mitte illam de*

*sanctis coelis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, ut
mecum sit, & mecum laboret, & sciam quid ac-
ceptum sit apud te.*

NEQVE contrarium putari debet, quod in
dictis sancti Augustini, forsitan & aliorum ca-
tholicorum Doctorum, aliquotiens inveniri
solet, impios quoque ad æternam damnatio-
nem, sive ad æternum interitum prædestinatos.
Quia omnipotens Deus, quos in peccato suo,
sive originali, sive etiam actuali, atque in im-
pietate prævidit esse perituros, non eos sua di-
vina potestate, quasi præjudicando, prædesti-
navit ad malum, ut eos velut ipsa prædestina-
tione cogeret malos esse, atque ad æterna ma-
la toleranda pervenire: sed quos vel ex justè in
Adam damnata origine, vel etiam propria im-
pietate, perpetuæ damnationis reos futuros es-
se præscivit, justo eos judicio, tanquam om-
nium præscius, ad æternum interitum præordi-
navit, & præordinando utique prædestinavit.
Sed jam audiamus beatum Augustinum, quo-
modo & ipse, post Apostolum præcipuus præ-
destinationis & gratiæ prædicator, hortetur fi-
deles ad studia pietatis, & instantiam oratio-
nis, ut mereantur accipere præmium vocatio-
nis. O si cor esset, inquit qualitercunque sus-
pirans in illam ineffabilem gloriam! ô si pere-
grinationem nostram in gemitu sentiremus, &
seculum non amaremus, & ad eum qui nos vo-
cavit pia mente perpetuò pulsaremus! Desi-
derium sinus cordis est. capiemus, si deside-
rium quantum possumus extendamus. Hoc no-
biscum ait & scriptura divina, hoc congrega-
tio populorum, hoc celebratio sacramentorum,

“ *Tract. 40.*
“ *in Ioan. 17.*
“ *fine.*

« hoc baptismus sanctus, hoc cantica laudis Dei,
 « hoc ista nostra disputatio, ut hoc desiderium
 « non solum seminetur & germinet, verum
 « etiam in modum tantæ capacitatis augeatur,
 « ut idoneum sit sumere, quod oculus non vi-
 « dit, nec auris audivit, nec in cor hominis as-
 « cendit. Sed amate mecum. Non multum amat
 « nummum, qui amat Deum. Et ego palpavi in-
 « firmitatem. Non sum ausus dicere, non amat
 « nummum, sed non multum amat nummum :
 « quasi amandus sit nummus, sed non multum.]
 « O si Deum dignè amemus ! nummos omnino
 « non amabimus. Erit tibi nummus instrumen-
 « tum peregrinationis, non irritamentum cupi-
 « ditatis. quo utaris ad necessitatem. non quo
 « fruaris ad delectationem. Deum ama, si ali-
 « quid in te egit quod audis & laudas. Vtere
 « mundo, non te capiat mundus. Quod intrasti
 « iter agis. Exiturus venisti, non remansurus. Iter
 « agis, stabulum est hæc vita. Vtere nummo, quo-
 « modo viator in stabulo utitur mensa, calice, ur-
 « ceo, lectulo, dimissurus, non permansurus. Si
 « tales fueritis, erigite cor qui potestis, & audite
 « me. Si tales fueritis, ad ejus promissa venietis.
 « Non enim multum est ad vos, quia magna est
 « manus ejus qui vos vocavit. Vocavit, invoce-
 « tur. Dicatur illi : Vocasti nos, invocamus te.
 « Ecce audivimus vocantem : audi invocantes.
 « Perduc quò promissisti, perface quod inchoasti.
 « Noli deferere munera tua, noli deferere agrum
 « tuum. Germina tua intrent in horreum. Abun-
 « dant tentationes in mundo, sed major est qui
 « fecit mundum. Abundant tentationes, sed non
 « deficit, qui in illo spem ponit. in quo defectus
 « nullus est.

ERVDITISSIMI VIRI IACOBI SIRMONDI

P R Æ F A T I O

DE SEQUENTI OPERE,
déque ejus auctore.

CLOCEM hanc sententiarum idem nobis vetus codex protulit, qui Amolonis nuper epistolam ad Gothescalcum: ac nisi nos conjectura fallit, idem ipse Amolo, qui epistola est auctor, hujus quoque auctor est Collectionis. Cujus tu operis duplicem, LECTOR, pro solertia tua statim agnosces gratiam. Vnam, quod plurimis & maximis de rebus, qua in controversia nunc versantur, quid senserit & docuerit Augustinus, ipsius Augustini verbis, quod erat optandum, patefaciet. alteram, quod verborum Augustini, ne malos interpretes audiamus, veram, utilémque intelligentiam depromet. Sunt enim vero, sicut olim fuerunt, qui sub Augustini titulo incautos circumveniant. Neque enim cautior ille aut felicior esse potuit, quam Propheta, quam Apostoli & Evangelista, quorum verbis heretici aliquando ad defendendos errores suos abusi sunt. Ceterum liceat quibus hos sequi libet, vel Augustinum cum Adrumetinis monachis non intelligere, vel falsa illi affingere cum Prædestinatis. Nos Amolone duce Augustini sententias in eam partem accipiemus, qua Ecclesia placitis maxime congruat, qua fidem, fiduciamque nostram adificet qua nos Deo divinaque providentia totos dedat, explosis iis qui cum ab Augustino procul absint, Augustini tamen nomine gloriari, suumque illum dicere cum Gothescalco non erubescunt.

EIVSDEM SIRMONDI P R Æ F A T I O

DE SENTENTIIS S. AVGVSTINI quanti meritò faciendæ sint.

ET SI de sancti Augustini sententiis nulli dubium esse potest, quin magno in pretio & honore habenda sint, tanquam admirabilis doctrina, sapientissimique, ut Facundus ait, atque clarissimi Ecclesiarum Christi magistri, cautio in his tamen, ne fraus incurrat, duplex adhibenda est. una, ne malè forsan exposita nobis illudant: altera, ut in laudando earum auctore modum teneamus. Male olim Augustini epistolam ad Xystum intellexerant monachi Adrumetini, eoque ferebantur, ut liberum hominis arbitrium ab eo negari crederent, nisi erroris illos admonisset, suamque illis mentem aperuisset in libro de gratia & libero arbitrio. Prædestinatos rursus ad interitum quosdam cum scripsisset Augustinus, atque hoc nonnulli, quasi prædestinatos ad peccatum diceret, interpretarentur, Fulgentius contra, libro primo ad Monimum, prædestinationem non ad iniquitatem, sed ad supplicium intelligendam docuit. Prima itaque in verbis Augustini cura sit oportet, ut quo sensu accipi debeant exploremus; proxima, ut de auctoritate cum agitur, Augustinum sic amemus, ut eos non audiamus, qui illum supra quàm par est extollere student. Quod dum faciunt, non animadvertunt se illum ipsum, cujus laudibus indulgent, minimè faventem, sed adversarium habituros. Quippe qui ad S. Hieronymum scribens epistola XIX. solis canonicorum librorum scriptoribus honorem hunc deferre norit, ut nusquam errasse illos credat. De se autem tantum abest ut idem sibi arroget, ut horum similes quosdam amatores suos, qui de ipso aliter sentiebant, graviter hoc nomine reprehendat in epistola VII. ad Marcellinum. Vos autem, inquit, qui me multum diligitis, si talem me asseritis adversus eos quorum malitia, vel ignorantia vel intelligentia reprehendor, ut me nusquam scriptorum meorum errasse dicatis, frustra laboratis, non bonam causam suscepistis, facile in ea me iudice supermini, quoniam non mihi placet, cum à carissimis meis talis esse existimor qualis non sum.

SANCTI
AVGVSTINI
SENTENTIÆ,

De Prædestinatione, & Gratia Dei,
& de libero hominis Arbitrio.

PRÆFATIO OPVSCVLI
SEQUENTIS.

N nomine Domini nostri IESV
Christi. Legat fidelis quisque fideliter
subnexas beati Augustini sententias,
quas ex libris ejus studiosè
collectas, & eodem Domino adju-

vante salubriter ordinatas, in hoc libello avidè
carpendas ac dulciter proponimus ruminandas,
ut devotus & simplex lector, ne magnis & multi-
plicibus prædicti Patris disputationibus fatigetur,
vel etiam profunditate ac perplexitate tantarum
questionum deterreatur aut perturbetur, brevi
compendio discat unde fidem suam fideliter adi-
ficet, & actionem salubriter informet. Sumat ita-

Psal. 68.

Amos 5.

1. Par. 16.

Psal. 104.

Hier. 29.

Psal. 144.

Hier. 17.

Hier. 17.

Psal. 72.

que hæc velut alimenta salutis, & utatur velut unguentis suavitatis; quatenus ipso usu pietatis & devotæ supplicationis magis magisque quotidie experiatur quàm veraciter omnibus Deum fideliter quærentibus & invocantibus Scriptura dicat: Quærite Deum, & vivet anima vestra: Et iterum: Quærite bonum, & non malum, ut vivatis; & erit Dominus exercituum vobiscum, sicut dixistis. Et alio loco: Lætetur cor quærentium Dominum. Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem ejus semper. Itémque alibi ipse Dominus: Et ibitis, inquit, & orabitis me, & exaudiam vos. Quæretis me, & invenietis, cum quæsieritis me in toto corde vestro, & inveniar à vobis, dicit Dominus. Quoniam, ut Psalmista ait, Propè est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate. Absit enim ut doctòr pietatis idèò aliquem ad hæitationem vel diffidentiam impellere videatur, quia juxta Scripturam sanctam fidem omnes docet, omnes hortatur, non in seipsis sed in Deo spem ponere, cum scriptum sit: Maledictus homo qui spem suam ponit in homine. & post pauca: Erit quasi myricæ in deserto, & non videbit cum venerit bonum. E contrario autem: Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, &c. Vnde & in Psalmo canitur: Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Audiamus itaque fideliter, & diligentissimè discamus in his brevissimis & suavissimis bea-

zissimi patris dictis , videlicet quid sentiendum
& tenendum sit , juxta certissimam fidei catho-
lica regulam , de originali delicto ex Adam in
omne humanum genus transfuso , de libero arbi-
trio in Adam vitiato & per Christum sanan-
do , de gratia Dei qua genus salvatur huma-
num , de modo justitiæ fidelium in hac vita ,
de utilitate correptionis & exhortationis , de præ-
destinatione , electione , & vocatione sanctorum ,
de dono perseverantiæ usque in finem , quo per-
venitur ad bonum quod non habet finem.
Quantum etiam inter hac adjuvetur apud
Deum , & proficiat atque firmetur vita fide-
lium orationibus , eleemosynis , & ceteris stu-
diis pietatis , ut alleventur prostrati , curen-
tur sauci , erigantur elisi ; ut petendo acci-
piatur , querendo inveniat , pulsando intre-
tur , atque ita cooperante Dei gratia bonum
certamen certetur , cursus consummetur , fides
servetur , adventus Domini diligatur , & qui
legitimè certaverit coronetur. Sic itaque in his ,
& ex his , quæ tantus pater de tantis rebus ne-
cessariò & fideliter docet , proficiat edificatio fi-
dei nostræ , ut concalescat & accendatur fidu-
cia spei nostræ , excitetur devotio orationis no-
stræ , informetur studium actionis nostræ. quia
apud omnipotentem Dominum , veritatis & pie-
tatis auctorem , nequaquam fides impedit de-
votionem , sed devotio dirigitur & edifica-
tur ex fide , ut quânto quis fidelius de illo sen-
tit , & sentiendo veneratur , tantò promptius
& efficacius ejus gratiam assequatur , Scriptu-
ra sancta dicente : Sentite de Domino in bo- Sap. 1.

nitare , & in simplicitate cordis quærite illum : quoniam invenitur ab his qui non tentant illum , apparet eis qui fiduciam habent in illum.

SENTENTIÆ

B. AVGVSTINI,

EX LIBRIS QVOS DE PRÆFATIS
rebus condidit sumptæ, & in unam
seriem distinctis Capitulis ordinatæ.

CAPVT PRIMVM.

*Ex libro de perfectione iustitiæ hominis, ad
Eutropium & Paulum Episcopos.*

SENTENTIA I.

PER salvi facti sumus. Spes autem
quæ videtur non est spes. Quod
enim videt quis, quid sperat? Si au-
tem quod non videmus speramus,
per patientiam expectamus. Tunc ergo erit
plena iustitia, quando plena sanitas; tunc
plena sanitas, quando plena caritas. plenitudo
enim legis est caritas. Tunc autem plena cari-
tas, quando videbimus eum sicuti est. Neque
enim erit quod addatur ad dilectionem, cum fi-
des pervenerit ad visionem.

CAP. III.

Rom. 8.

II. Per arbitrij libertatem factum est ut es-
set homo cum peccato: sed jam pœnalis viciosi-

CAP. IV.

Tom. II.

N

Psal. 14.

Joan. 8.

2. Pet. 1.

tas subsecuta, ex libertate fecit necessitatem. Vnde ad Deum fidelis clamat: *De necessitatibus meis educ me.* Sub quibus positi, vel non possumus quod volumus intelligere; vel quod intellexerimus, nolumus nec valeamus implere. Nam & ipsa libertas credentibus à liberatore promittitur: *Si vos, inquit, filius liberaverit, tunc verè liberi eritis.* Victa enim vitio in quod cecidit voluntate, caruit libertate natura. Hinc alia Scriptura dicit: *A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est.* Sicut ergo non est opus sanis medicus, sed malè habentibus; ita non est opus liberis liberator, sed servis, ut ei dicat gratulatio libertatis, Salvam fecisti de necessitatibus animam meam. Ipsa enim sanitas est vera libertas; quæ non perisset, si bona permanisset voluntas. Quia verò peccavit voluntas, secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas, donec tota sanetur infirmitas, & accipiatur tota libertas; in qua sicut necesse est permaneat beatè vivendi voluntas, ita sit etiam bene vivendi, & nunquam peccandi, voluntaria felixque necessitas.

CAP. V.

Math. 22.

III. Dominus, qui verbum consummans & brevians fecit super terram, in duobus præceptis dixit Legem Prophetáque pendere, ut intelligeremus quicquid aliud divinitus præceptum est, in his duobus habere finem, & ad hæc duo esse referendum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. & diliges proximum tuum sicut teipsum.* In his, inquit, duobus præceptis tota lex pendet & propheta. Quicquid ergo Dei lege prohibemur, & quicquid jubemur facere, ad

hoc prohibemur & jubemur ut duo ista compleamus. Et fortè generalis prohibitio est, *Non concupisces*; & generalis jussio, *Diliges*. Vnde breviter & Apostolus Paulus quodam loco utrumque complexus est. Prohibitio est enim, *Nolite conformari huic seculo*; jussio autem, *sed reformamini in novitate mentis vestre*. Illud pertinet ad non concupiscere, hoc ad diligere: illud ad continentiam, hoc ad justitiam: illud ad declinandum à malo, hoc ad faciendum bonum. Non concupiscendo enim vetustate exspoliatur, & novitate induimur diligendo. Sed nec quisquam potest esse continens; nisi Deus det: & caritas Dei diffunditur in cordibus nostris, non per nos ipsos; sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hoc autem fit de die in diem in his qui volendo, & credendo, & invocando proficiunt, & præterita obliviscentes in ea quæ antè sunt extenduntur. Ad hoc enim lex ista præcipit, ut cùm in his implendis homo defecerit, non se extollat superbia tumidus, sed ad gratiam confugiat fatigatus; ac sic eum lex terrendo ad Christum diligendum pædagogi perducant officio.

IV. Sic curramus ut comprehendamus. Omnes enim qui rectè currunt comprehendunt. CAP. VIII.
non sicut in agone theatro, omnes quidem currunt, sed unus accipit palmam. Curramus credendo, sperando, desiderando. Curramus corpus castigando, & eleemosynas in bonis dandis, malisque ignoscendis, hilariter & ex corde faciendo, & currentium vires ut adjuventur orando. Et sic audiamus præcepta perfectionis, ne currere negligamus ad plenitudinem caritatis.

V. Quis nesciat, cùm præceptum generale sit caritas, quia finis præcepti est caritas, & plenitudo legis est caritas, grave non esse quod diligendo fit, non timendo? Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. sed perfecta caritas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam levem; non solum non prementem onere ponderum, verum etiam sublevantem vice pennarum. Quæ tamen caritas ut habeatur, etiam tanta, quanta in corpore mortis hujus haberi potest, parum est nostræ voluntatis arbitrium, nisi adjuvet gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Diffunditur quippe in cordibus nostris, quod sæpe dicendum est, non per nos ipsos, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Nec aliam ob causam Scriptura commemorat non esse gravia præcepta divina, nisi ut anima, quæ illa gravia sentit, intelligat nondum se accepisse vires, quibus talia sint præcepta Domini, qualia commendantur; levia scilicet atque suavia, & oret gemitu voluntatis, ut impetret donum facilitatis. Qui enim dicit, *Fiat cor meum immaculatum*, &, *Itinera mea dirige secundum verbum tuum* *Ne dominetur mihi omnis iniquitas*. &, *Fiat voluntas tua sicut in celo ita & in terra*. &, *Ne nos inferas in tentationem*, & cetera hujusmodi, quæ commemorare longum est, hoc utique orat, ut præcepta Dei faciat. Quæ ut fierent nec juberetur, si nihil ibi nostra voluntas ageret, nec oraretur, si sola sufficeret. Commendantur ergo non esse gravia, ut cui gravia sunt, intelligat nondum se accepisse donum, quo gravia non sint; nec arbitretur ea se

Psal. 118.

Matth. 6.

perficere, quoniam ita facit ut gravia sint. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nec tamen cum ea gravia sentit, desperando frangatur, sed ad quærendum, petendum, pulsandumque cogatur.

V I. Aliud est esse sine peccato, quod de solo in hac vita Unigenito dictum est; aliud esse sine querela, quod de multis justis etiam in hac vita dici potuit. Quoniam est quidam modus bonæ vitæ, de quo etiam in ista humana cōversatione iusta querela esse non possit. Quis enim iustè queritur de homine, qui nemini male vult, & quibus potest fideliter consulit, nec contra cuiusquam injurias tenet libidinem vindicandi, ut veraciter dicat, *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*? Et tamen eo ipso quod verum dicit, *Dimitte sicut & nos dimittimus*, sine peccato se non esse declarat.

CAP. XI.

Matth. 6.

V II. Custodivit vias Dei, qui non sic exorbitat, ut eas relinquat; sed in eis currendo proficit, etsi aliquando ut infirmus offendit aut titubat. Proficit autem minuendo peccata, donec perveniat ubi sine peccato sit. Non enim aliter potest eo modo proficere, nisi custodiendo vias ejus. Declinat autem à mandatis Domini atq; discedit apostata, non ille, qui etiam si habet peccatum, configendi tamen cum eo perseverantiam non relinquit, donec eò perveniat ubi nulla cum morte contentio remanebit.

Ibid.

V III. Abstinet se ab omni re mala, qui peccato, sine quo non est, vel nunquam omnino consentit, vel si aliquando premitur, non opprimitur, sicut luctator fortior, etsi aliquan-

CAP. XII.

do tenetur, non ideo perdit quo superior invenitur. Legitur sanè homo sine crimine, legitur sine querela, & non legitur sine peccato, nisi filius hominis, unus idémque Dei filius unicus.

CAP. XIII.

IX. Verissimè tunc erunt homini multa bona, cùm recesserit ab omni peccato. Tunc enim nulla erunt mala, ut non opus habeat dicere, *Libera nos à malo*. Quamvis & nunc omnis qui proficit recta intentione proficiens, recedit ab omni peccato, & tantò inde longinquior, quantò plenitudini justitiæ perfectionique fit propinquior. quia & ipsa concupiscentia, quod est peccatum habitans in carne nostra, etsi manet adhuc in membris mortalibus, minui tamen non desinit in proficientibus. Aliud est ergo recedere ab omni peccato, quod nunc in opere est, aliud recessisse ab omni peccato, quod in illa perfectione tunc erit.

III.
Psalm. 13.

X. Quomodo dictum est, *Non est qui faciat bonum non est usque ad unum*, nisi quia populum quendam psalmus ille culpat, in quo nec unus erat qui faceret bonum, dum volunt remanere filij hominis, & non esse filij Dei, cuius gratia homo fit bonus ut faciat bonum? De illo enim bono dictum hîc debemus accipere, quod ibi ait, *Deus de cælo respexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum*. Hoc ergo bonum, quod est requirere Deum, non erat qui faceret, non erat usque ad unum, sed in eo genere hominum, quod prædestinatum est ad interitum. Super hos enim respexit Dei præscientia, protulitque sententiam.

CAP. XIV.

XI. *Nemo bonus, nisi unus Deus*. Sive quia

omnia quæ creata sunt, quamvis ea Deus fecerit bona valde, creatori tamen comparata, nec bona sunt, cui comparata nec sunt. Altissimo quippe & proprio modo quodam de se ipso dixit, *Ego sum qui sum*. Sic dictum est, *Nemo bonus nisi unus Deus*, quemadmodum de Ioanne dictum est, *Non erat ille lumen*, cum Dominus eum dicat esse lucernam, sicut discipulos quibus dixit: *Vos estis lumen mundi*. Sed in comparatione luminis illius, quod est lumen verum inluminans omnem hominem venientem in hunc mundum, non erat ille lumen. Sive quia etiam ipsi filij Dei, comparati sibi ipsis, quales in illa perfectione æterna futuri sunt, ita boni sunt, ut adhuc & mali sint, quod de illis dicere non auderem. Quis enim audeat dicere malos esse quorum pater est Deus, nisi ipse Dominus diceret, *Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, quanto magis*, & reliqua. Cum ait utique *pater vester*, filios Dei jam esse monstravit, quos tamen adhuc malos esse non tacuit. Unde est ille admonitus, qui interrogaverat quid boni faceret, ut illum quæreretur, cuius gratia bonus esset, cui bonum esse hoc est ipsum esse, qui incommutabiliter bonus, non potest omnino malus esse.

Marc. 10.

Ioan. 1.

Matth. 5.

Matth. 7.

XII. Si cor nostrum nos non reprehendat, fiduciam habemus ad Deum, & quæcunque petierimus accipiemus ab eo. Hoc enim agitur voluntate, credendo, sperando, diligendo, corpus castigando, eleemosynas faciendo, iniurias ignoscendo, instantè orando, & proficiendæ vires precando, veraciterque dicendo: *Di-*

CAP. XV.

1. Ioan. 3.

mitte nobis, sicut & nos dimittimus. & : Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo. Hoc prorsus agitur, ut cor mundetur, & peccatum omne tollatur, & quod iudex iustus, cùm in throno sederit, occultum invenerit, minùsque mundatum, ejus misericordia remittatur, ut Deo vivendo totum sanum mundùmque reddatur. Iudicium enim sine misericordia, sed illi qui non fecit misericordiam, Superexaltat autem misericordia iudicio. Quod si non esset, quæ spes esset? Quandoquidem cùm Rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur se castum habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Tunc ergo per ejus misericordiam iusti, plenè perfectèque mundati, fulgebunt in regno patris sui sicut sol.

Ibidem.

XIII. Mundat Christus Ecclesiam nunc lavacro aquæ in verbo, abluens peccata præterita, & pellens ab ea dominationem malorum angelorum. Deinde perficiens ejus sanitates, facit eam occurrere in illam gloriosam, non habentem maculam, neque rugam. Quos enim prædestinavit, illos & vocavit; & quos vocavit, ipsos & justificavit. quos autem justificavit, illos & glorificavit. In hoc mysterio dictum arbitror: *Ecce ejicio demonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consummor*, id est, perficior. Dixit enim hoc ex persona corporis sui, quod est Ecclesia. disponens pro distinctis ordinatísque temporibus, quod in sua resurrectione significavit in triduo.

Luc. 13.

Ibidem.

XIV. Avertat se homo à delicto, cùm proficiendo inde discedit, & renovatur de die in

diem, & dirigat in opus misericordiæ, & ab omni delicto mundet cor suum: misereatur, ut quod restat per veniam dimittatur. Hoc enim salubriter, & sine vana inanique jactantia, bene intelligitur in eo quod dixit S. Ioannes: *Si cor nostrum nos non reprehendat, fiduciam habemus ad Dominum, & quæcunque petierimus accipiemus ab eo.* Hoc enim videtur isto loco admonuisse, ne cor nostrum nos in ipsa oratione & petitione reprehendat, hoc est, ne fortè cùm cœperimus dicere, *Dimitte nobis sicut & nos dimittimus*, compungamur non facere quod dicimus, aut etiam non audeamus dicere quod non facimus, & fiduciam petendi amittamus.

XV. Quomodo verum est, *Omnis qui peccat non vidit eum, neque cognovit eum*, cùm secundùm visionem & cognitionem quæ erit in specie, nemo eum in hac vita videat atque cognoscat; secundùm visionem autem & cognitionem, quæ est in fide, multi sunt qui peccent, certè ipsi apostatæ, qui tamen in eum aliquando crediderunt, ut de nullo eorum dici possit, secundùm visionem & cognitionem quæ adhuc in fide est, *non vidit eum, neque cognovit eum*? Sed intelligendum arbitror, quia renovatio perficienda videt & cognoscit; infirmitas verò absumenda, nec videt, nec cognoscit eum. In cuius quantiscunque reliquiis interiùs constitutis si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

XVI. Cùm per gratiam renovationis filij Dei sumus, tamen propter reliquias infirmitatis nondum apparuit quod erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quo-

1. Ioan. 2.

CAP. XVIII

1. Ioan. 3.

Ibidem.

niam videbimus cum sicuti est. Tunc peccatum nullum erit, quia infirmitas nec interior nec exterior ulla remanebit, & omnis qui habet hanc spem in eum, sanctificat se sicut & ipse sanctus est. Sanctificat enim se, non per seipsum, sed credendo in illum, & invocando illum, qui sanctificat sanctos suos. Cujus sanctificationis perfectio, quæ nunc proficit, & crescit de die in diem, omnes infirmitatis reliquias ablatura est.

CAP. XIX.

XVII. Dei gratiam vel misericordiam volumus impetrare, cum dicimus: *Fiat voluntas tua sicut in cælo, ita & in terra*: vel *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo*. Ut quid enim ista orando tanto gemitu petimus, si volentis hominis & currentis, non miserantis est Dei? Non quia hoc sine voluntate nostra agitur, sed quia voluntas non implet quod agit, nisi divinitus adjuvetur. Hæc est fidei sanitas, quæ nos facit orare, quærere ut inveniamus, petere ut accipiamus, pulsare ut aperiatur nobis. Contra istam qui disputat, contra seipsum claudit ostium misericordiæ Dei. Nolo plura dicere de re tanta: quia melius eam committo fidelium gemitibus, quàm meis sermonibus.

Ibidem.

Dent. 30.

XVIII. Voluntarium nostrum bonum est, cum Deus operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. In Deuteronomio scriptum est: *Vitam & mortem dedit ante faciem hominis, bonum & malum, & admonuit ut eligeret vitam*. Sed & ipsa admonitio de misericordia venit, nec aliquid prodesset eligere vitam, nisi Deus eligendi caritatem inspiraret, & electam habere præstaret. De eo dictum est: Quo-

Psalm. 29.

nam ira in indignatione eius, & vita in voluntate ejus. Item dictum est: Si velis praecepta, servabunt te. Sed debet Deo agere gratias, quia praecepta voluit, qui desertus omni lumine veritatis hac velle non posset. Positis ante hominem igne & aqua, quò vult quidem porrigit manum; sed altior est qui vocat altiùs, quàm omnis humana cogitatio.

XIX. Lex praevaricationis gratia posita est, donec veniret semen cui promissum est. Vnde subintravit ut abundaret delictum, & ubi abundavit delictum, superabundavit gratia. Id est, ut acciperet homo praecepta, superbè de suis viribus fidens. in quibus deficiens, & factus, etiam praevaricator, liberatorem salvatoremque requireret; atque ita eum timor legis humilem factum, tanquam paedagogus ad fidem gratiamque perduceret. Ita multiplicatis infirmitatibus postea acceleraverunt, quibus sanandis opportunè Christus advenit. In cujus gratiam etiam justì antiqui crediderunt, eadem ipsa gratia ejus adjuti, ut gaudentes eum prae-noscerent, & quidam etiam prænuntiarent esse venturum, vel in illo populo Israël, sicut Moyses, & Iesu Nave, & Samuel, & ceteri tales, vel extra ipsum populum, sicut Iob, vel ante ipsum populum, sicut Abraham, sicut Noë, & quicumque alij sunt, quos commemorat vel tacet divina Scriptura. Vnus enim Deus, & unus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sine cujus gratia nemo à condemnatione liberatur, sive quam traxit ex illo, in quo omnes peccaverunt, sive quam postea suis iniquitatibus addidit.

XX. Dicitur, *Adjutor meus esto, ne derelinquas me.* non utique ad corporalia bona capeffenda, & mala cavenda; sed ad gerendam perficiendâque justitiam. Propter quod dicimus: *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo.* Nec adjuvatur, nisi qui & ipse aliquid agit. adjuvatur autem, si invocatur, si credit, si secundùm propositum vocatus est. Quomodo quos antè præscivit & prædestinavit conformes imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, illos & vocavit, quos vocavit, illos & justificavit, quos autem justificavit, illos & glorificavit. Currimus ergo cùm proficimus, dum sanitas nostra in proficientibus currit: sicut etiam cicatrix currere dicitur, quando bene vulnus diligentérque curatur, ut omni ex parte perfecti, sine ulla simus omnino infirmitate peccati. quod non solùm vult Deus, verùm etiam ut impleatur facit atque adjuvat. Et hoc nobiscum agit gratia Dei per Christum Iesum Dominum nostrum; non solùm præceptis, sacramentis, exemplis; sed etiam Spiritu sancto per quem latenter diffunditur caritas in cordibus nostris. qui interpellat gemitibus inenarrabilibus, donec in nobis sanitas perficiatur, & Deus sicuti est, videndus in æterna veritate monstretur.

XXI. Quisquis fuisse vel esse in hac vita aliquem hominem, vel aliquos homines putat, excepto uno mediatore Dei & hominum, quibus necessaria non fuerit remissio peccatorum, contrarius est divinæ scripturæ, ubi Apostolus

dicit : *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors. & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Et neceſſe eſt, ut impia contentione aſſerat, eſſe poſſe homines, qui ſine mediatore Chriſto, liberante atque ſalvante, ſint liberi, ſalvique à peccato; cùm ille dixerit : *Non eſt opus ſanis medicus, ſed malè habentibus. Non veni vocare juſtos, ſed peccatores.*

Rom. 5.

Matth. 9.

Luc. 5.

Ibid.

1. Ioan. 1.

XXII. Quisquis autem dicit, poſt acceptam remiſſionem peccatorum, ita quemquam hominem juſtè vixiſſe in hac carne, vel vivere, ut nullum habeat omnino peccatum, contradicit Apoſtolo Ioanni, qui ait : *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Non enim ait *habuimus*, ſed *habemus*. Quod ſi quiſquam aſſerit de illo peccato dictum, quod habitat in carne noſtra mortali, ſecundùm vitium quod peccantis primi hominis voluntate contractum eſt, cujus peccati deſideriis ne obediamus, Paulus Apoſtolus præcipit : non autem peccare, qui eidem peccato, quamvis in carne habitanti, ad nullum opus malum omnino conſentit, vel facti, vel dicti, vel cogitati, quamvis ipſa concupiſcentia moveatur, quæ alio modo peccati nomen accepit, quodd ei conſentire peccare ſit, nobiſque moveatur invitis; ſubtiliter quidem iſta diſcernit, ſed videat quid agatur de dominica oratione, ubi dicimus, *Dimitte nobis debita noſtra.* Quod, niſi fallor, non opus eſſet dicere, ſi nunquam, vel in lapſu linguæ, vel in oblectanda cogitatione, ejuſdem peccati deſideriis aliquantulum conſentiremus. Sed tantummodo dicendum eſt-

Iac. 3.

set : *Ne nos inferas in tentationem , sed libera nos à malo.* Nec Iacobus Apostolus diceret : *In multis offendimus omnes.* Non enim offendit, nisi tui mala concupiscentia contra iustitiæ rationem , appetendo seu vitando ; faciendum vel dicendum vel cogitandum aliquid , quod non debuit , sive fallens , sive prævalens persuadet. Sed planè quisquis negat nos orare debere , ne intremus in tentationem , (negat autem hoc , qui contendit ad non peccandum gratiæ Dei adjutorium non esse homini necessarium , sed sola lege accepta humanam sufficere voluntatem) ab auribus omnium removendum , & ore omnium anathemandum esse non dubito.

CAPVT II.

*Ex libro de Natura & Gratia , ad
Timasium & Iacobum.*

SENTENTIA I.

CAP. I.

IUSTITIAM Dei , non in præcepto legis ; qua timor incutitur , sed in adjutorio gratiæ Christi , ad quam solam utiliter legis , velut paedagogi , timor ducit , constitutam esse qui intelligit , ipse intelligit quare sit Christianus. Nam si per legem iustitia , ergo Christus gratis mortuus est. Si autem non gratis mortuus est , in illo solo justificatur impius ; cui credendi in eum qui justificat impium , deputatur fides ad iustitiam. Omnes enim peccaverunt , & egent gloria Dei , justificati gratis per sanguinem ipsius.

II. Natura hominis primitus inculpata, & CAP. II.
 sine ullo vitio creata est. Natura verò ista homi-
 nis, qua unusquisque ex Adam nascitur, jam
 medico indiget, quia sana non est. Omnia qui-
 dem bona, quæ habet in formatione, vita, sen-
 sibus, mente, à summò Deo habet creatore &
 artifice suo. Vitium verò, quod ista naturalia
 bona contenebrat & infirmat, ut inluminatio-
 ne & curatione opus habeat, non ab inculpabili
 artifice contractum est, sed ex originali pecca-
 to, quod commissum est libero arbitrio; ac per
 hoc natura pœnalis ad vindictam justissimam
 pertinet.

III. Si enim jam sumus in Christo nova Ibid.
 creatura, tamen eramus natura filij iræ, sicut
 & ceteri. Deus autem, qui dives est in miseri-
 cordia, propter multam dilectionem, qua nos
 dilexit, & cùm essemus mortui delictis, convi-
 vificavit nos Christo, cujus gratia sumus salvi
 facti. Hæc igitur Christi gratia, sine qua nec CAP. IV.
 infantes, nec ætate grandes, salvi fieri possunt,
 non meritis redditur, sed gratis datur, propter
 quod gratia nominatur. *Iustificati*, inquit, *gra-* Rom. 3.
tis per sanguinem ipsius. Vnde hi qui per illum
 non liberantur, sive quia audire nondum potue-
 runt, sive quia obedire noluerunt, sive etiam,
 cùm per ætatem audire non possent, lavacrum
 regenerationis, quod accipere possent, per
 quod salvi fierent, non acceperunt, justè uti-
 que damnantur, quia sine peccato non sunt,
 vel quòd originaliter traxerunt, vel quod malis
 moribus addiderunt. Omnes enim peccave-
 runt, sive in Adam, sive in seipsis, & egent
 gloria Dei. Univerſa igitur massa pœnas debet; CAP. V.

& si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non injustè proculdubio redderetur. Qui ergo inde per gratiam liberantur, non vasa meritorum suorum, sed vasa misericordiae nominantur. Cujus misericordiae, nisi illius, qui Christum Iesum misit in hunc mundum, peccatores salvos facere, quos præscivit & prædestinavit, & vocavit, & justificavit, & glorificavit? Quis igitur usque adeo dementissimè insaniat, ut non agat ineffabiles gratias misericordiae quos voluit liberantis, qui rectè nullo modo posset culpae justitiam universos omnino damnantis?

CAP. VI.

IV. Si secundùm Scripturas sapiamus, non cogimur contra Christianam gratiam disputare, & ea dicere, quibus demonstrare conemur, naturam humanam, neque in parvulis medico indigere, quia sana est, & in majoribus sibi ipsam ad justitiam, si velit, posse sufficere. Acute quippe videntur hæc dici. sed in sapientia verbi, qua evacuatur crux Christi. nec est ista sapientia desursum descendens.

CAP. XII.

V. In scripturis novi testamenti discimus hanc esse intentionem legis arguentis, ut propter illa quæ perperam fiunt, confugiatur ad gratiam Domini miserantis, velut pædagogus concludente in eadem fide, quæ postea revelata est, ubi & remittunt quæ malè fiunt, & eadem gratia juvante non fiunt.

CAP. XV.

VI. Quantum est in homine linguæ malum, ut a nullo homine domari possit, cum ab hominibus domentur & bestiae? Neque hoc ideo dixit Apostolus, ut hujus in nos mali dominationem per negligentiam permanere patiamur;

sed

sed ut ad domandam linguam divinæ gratiæ poscamus auxilium. Non enim ait, *Linguam nullus domare potest*, sed *nullus hominum*; ut cum domatur Dei misericordia, Dei adjutorio; Dei gratia fieri fateamur. Conetur ergo anima domare linguam, & dum conatur petat auxilium, & oret lingua ut dometur lingua, donante illo qui dixit ad suos: *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis*. Itaque præcepto facere commonemur, quod conantes, & nostris viribus non valentes, adjutorium divinum precemur.

VII. *Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropere, & dabitur ei. Postulet in fide nihil hæsitans*. Hæc est fides, ad quam præcepta compellunt, ut lex imperet, fides impetret.

VIII. Oratio Dominica utrumque petendum esse commemorat, & ut dimittantur nobis debita nostra, & ut non inducamur in tentationem. Illud, ut præterita expientur; hoc, ut futura vitentur. Quod licet non fiat, nisi voluntas adsit, tamen ut fiat voluntas sola non sufficit. Ideo pro hac re nec superflua nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid stultius, quam orare ne facias quod in potestate habeas?

IX. Prævaricatorem legis dignè lux deserit veritatis. qua desertus utique cæcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur; vexatusque non surgat. Ut ideo tantum audiat vocem legis; quo admoneatur implorare gratiam Salvatoris.

X. Molestiis exercitata vita justorum, splen-

didiùs enituit; & eas per patientiam superando, majorem gloriam comparavit. sed adjuta gratia Dei, adjuta spiritu Dei, adjuta misericordia Dei. non superba voluntate se extol-
Psal. 70. lens, sed humili confessione fortitudinem promerens. Noverat enim Deo dicere: *Quo-*
CAP. XXV. *niam tu es patientia mea.*

XI. Utinam non fuisset miseria, ne ista esset misericordia necessaria. Sed iniquitatem peccati, tantò graviores, quantò faciliùs homo non peccaret, quem nulla adhuc tenebat infirmitas, pœna justissima subsecuta est, ut mercedem mutuam peccati sui in semetipso reciperet, amittens sub se positam sui corporis quodammodo obedientiam, quam præcipuam sub domino suo ipse contempserat. Et quòd nunc cum eadem lege peccati nascimur, quæ in membris nostris repugnat legi mentis, neque adversus Deum murmurare, neque contra rem manifestissimam disputare, sed pro pœna illius misericordiam quærere & orare debemus.
CAP. XXVI.

XII. Sicut vulnere, verbi gratia, claudicans ideo curatur, ut sanato malo præterito, futurus dirigatur incessus; sic mala nostra non solum ad hoc supernus medicus sanat, ut illa jam non sint, sed ut de cetero rectè ambulare possimus. Quod quidem etiam sani non nisi illo adjuvante poterimus.
Ibidem.

XIII. Medicus homo cùm sanaverit hominem, jam de cetero sustentandum elementis & alimentis corporalibus, ut eadem sanitas apto subsidio convalescat, atque persistat, Deo dimittit, qui præbet ista in carne viventibus, cujus erant etiam illa, quæ dum curaret adhibe-

bat. Non enim quemquam medicus ex his rebus quas ipse creaverit sanat, sed ex illius opibus qui creat omnia necessaria sanis atque vitiosis. Ipse autem Deus, cum per mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum spiritalem sanat ægrum, vel vivificat mortuum; id est, justificat impium, & eum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam iustitiamque perduxerit, non deserit, si non deseratur, ut piè semper iustèque vivatur. Sicut enim oculus corporis, etiam plenissimè sanus, nisi candore lucis adjutus; non potest cernere; sic homo etià perfectissimè justificatus, nisi æterna luce divinitus adjuvetur, rectè non potest vivere.

XIV. Propter voluntatem nostram, sine qua bene non possumus operari, citò potest subrepere animo humano, ut quod bene operatur, suum tantummodo existimet, & dicat in abundantia sua: *Non movebor in æternum*. Ideo qui in voluntate sua præstiterat decori ejus virtutem, avertit faciem suam paululùm, ut qui hoc dixerat fieret conturbatus: quoniam ipse est ille tumor sanandus doloribus. Non itaque dicitur homini, necesse est peccare, ne pecces: sed dicitur homini, deserit aliquantum Deus, unde superbis, ut scias non tuum sed ejus esse, & discas superbus non esse.

XV. Vitium quo peccatum committitur, nondum omni ex parte sanatum est. Quod quidem ut inolescere, de non rectè usa sanitate descendit. Ex quo vitio jam malè valens, vel infirmitate, vel cœcitate plura committit. Pro quo supplicandum est ut sanetur, ut deinceps in perpetua sanitate vivatur; non superbi-

dum, quasi homo eadem potestate sanetur, quā potestate viciatus est.

CAP. XXXI.

XVI. Ipsam superbiam, quæ in rectè factis animo insidiatur humano, non citò Deus sanat. Pro qua sananda illi piæ animæ cum lacrymis & magnis gemitibus supplicant: ut ad eam superandam, & quodammodo calcandam, & obtinendam, dexteram conantibus porrigat, cum extrema ejus umbra illo meridie quantum arbitror absorbebitur. Qui meridies Scriptura dicente promittitur: *Et educet quasi lumen justitiam tuam, & judicium tuum sicut meridiem*, si fiat quod suprā scriptum est: *Revela Domino vitam tuam, & spera in eum, & ipse faciet.*

Psal. 36.

Ibid.

Ibidem.

Psal. 58.

Psal. 22.

Ibidem.

XVII. Operamur & nos, sed Deo operante cooperamur: quia misericordia ejus prævenit nos. Prævenit autem ut sanemur, quia & subsequetur ut etiam sanati vegetemur. Prævenit ut vocemur, subsequetur ut glorificemur. Prævenit ut piè vivamus, subsequetur ut cum illo semper vivamus; quia sine illo nihil facere possumus. Vtrumque enim scriptum est, &, *Deus meus, misericordia ejus præveniet me. &, Misericordia tua subsequetur me per omnes dies vite mee.*

C. XXXII.

XVIII. Revelemus ad Dominum viam nostram confessione, non defensione laudemus. Si enim non est ipsius via sed nostra, proculdubio non est recta. Revelemus eam confitendo, quia non eum latet, etiamsi operire conemur. Bonum est autem confiteri Domino. Ita enim quod ei placet dabit nobis, si quod ei displicet in nobis, displiceat & nobis. *Avertet*, sicut scriptum est, *semitas nostras à via sua*, & no-

nam faciet esse quæ sua est : quoniam ab ipso præbetur credentibus in eum , & sperantibus in eum , ut ipse faciat.

XIX. Non debemus sic laudare creatorem, CAP. XXXIV.
ut cogamur dicere , immo verè convincamur dicere superfluum salvatorem. Naturam itaque hominis dignis laudibus honoremus ; easque laudes ad creatoris gloriam referamus. Sed quia nos creavit , ita simus grati , ut non simus quia sanat ingrati. Vitia sanè nostra quæ sanat , non divino operi , sed humanæ voluntati , iustæque illius vindictæ tribuamus. Sed ut in nostra potestate fuisse ne accederent confitemur , ita ut sanentur in illius magis esse misericordia , quàm in nostra potestate fateamur.

XX. Quorundam exempla , quos peccasse legimus , non ideo scripta dicit qui sanum sapit ut ad desperationem non peccandi valeant , & securitatem peccandi nobis quodammodo præbere videantur ; sed ut disceremus , vel pœnitendi humilitatem , vel etiam in talibus lapsibus non desperandam salutem. Quidam enim in peccata prolapsi desperatione plus pereunt , nec solùm pœnitendi negligunt medicinam , sed ad explenda inhonesta & nefaria desideria servi libidinum & sceleratarum cupiditatum fiunt. quasi perdant , si non fecerint quod instigat libido , cùm eos jam maneat certa damnatio. Adversùs hunc morbum , nimium periculosum & exitiabilem , valet commemoratio peccatorum , etiam in quæ iusti sanctique prolapsi sunt.

XXI. Non frustra etiam iustos in oratione dicere , *Dimitte nobis debita nostra , sicut & nos* Ibidem. Matth. 6.

Math. 6.

dimittimus debitoribus nostris, Dominumque Christum, cum eandem orationem docendo explicuisset, veracissimè subdidisse, *Si enim dimiseritis hominibus peccata, dimittet vobis pater vester peccata vestra*. Per hoc enim quotidianum spiritale quodammodo incensum, quod ante Deum in altare cordis, quod sursum habere admonemur, inferitur, etiamsi non hic vivatur sine peccato, licet mori sine peccato, dum subinde venia deletur, quod subinde ignorantia vel infirmitate committitur.

CAP.
XLIII.

XXII. Deus tam bonus quàm justus, talem hominem fecit, qui peccato carere sufficeret, sed si voluisset. Quis enim eum nescit sanum & inculpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad justè vivendum potestate libera constitutum? Sed nunc de illo agitur, quem semivivum latrones in via reliquerunt. Quæ gravibus faucibus confossusque vulneribus, non ita potest ad justitiæ culmen ascendere, sicut potuit inde descendere. qui etiamsi jam in stabulo est, adhuc curatur. Non igitur Deus impossibilia jubet; sed jubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.

CAP.
XLIV.

2. Cor. 4.

XXIII. Ea fides justos sanavit antiquos, quæ sanat & nos, id est, mediatoris Dei & hominum hominis Christi Iesu. Fides sanguinis ejus, fides mortis ejus, & resurrectionis ejus. *Habentes ergo eundem spiritum fidei & nos credimus, propter quod & loquimur.*

CAP. LV.

XXIV. Dimitte hominem, clamet quod clamabat. Non enim tantum desiderat, ut per indulgentiam sit de præteritis impunitus, sed

etiam ut sit de cetero ad non peccandum fortis & validus. Condelectatur enim legi Dei secundum interiorem hominem. Videt autem aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ. Videt esse, non recolit fuisse. præsentibus urgetur, non præterita reminiscitur. Nec tantum repugnantem videt, verum etiam captivantem se in lege peccati, quæ est in membris ejus, non quæ fuit. Hinc est quod clamat: *Rom. 7*
Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Sinatur orare, sinatur adjutorium medici potentissimi flagitare. quid contradicatur? quid obstrepitur? quid miser misericordiam Christi petere prohibetur?

XXV. Adjutorium postulamus dicentes: *CAP. LXVII.*
Ne nos inferas in tentationem. Quod adjutorium non posceremus, si resisti nullo modo posse crederemus. Potest peccatum caveri, sed opitulante illo qui non potest falli. Nam & hoc ipsum ad cavendum peccatum pertinet, si veraciter dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Duobus enim modis etiam in corpore cavetur morbi malum. ut non accidat, & ut si acciderit, citò sanetur. Ut non accidat caveamus dicendo, *Ne nos inferas in tentationem*: ut citò sanetur, caveamus dicendo, *Dimitte nobis debita nostra.*

XXVI. Rectè enim fortasse quererentur *Ibidem*
 homines, si erroris & libidinis nullus hominum victor existeret. Cum verò ubique sit præsens qui multis modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem, non

tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quòd negligis quærere quod ignoras; neque illud quòd vulnerata membra non colligis, sed quòd volentem sanare contemnis.

CAP.
LXIX.

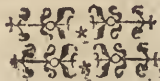
1. Ioan. 5.

XXVII. Valde bona sunt præcepta, si legitime his utamur. Eo quippe ipso, quo firmissimè creditur, Deum justum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admone-mur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia caritati, cui uni Christi sarcina levis est, aut ea una est sarcina ipsa quæ levis est. Secundum hoc dictum est, *Et præcepta eius gravia non sunt*; ut cui gravia sunt, consideret non potuisse divinitus dici, *gravia non sunt*, nisi quia potest esse cordis affectus cui gravia non sint, & petat quo destituitur, ut impleat quod jubetur.

2. idem:
Psal. 10.

CAP.
LXX.

XXVIII. Quomodo dicitur, *Propter verba labiorum tuorum ego custodi vias duras*, nisi quia utrumque verum est? Duræ timori sunt, leves amoris. Caritas ergo inchoata, inchoata justitia est; caritas provecta, provecta justitia est; caritas magna, magna justitia est; caritas perfecta, perfecta justitia est. Sed caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita.

CAPVT III.

Ex epistolis & libro de Gratia & libero arbitrio, ad Valentinum monachum.

SENTENTIA I.

PRIMO Dominus IESVS, sicut scriptum EPIST. I.
 est in Evangelio Ioannis Apostoli, non venit ut iudicaret mundum, sed ut salvaretur mundus Ioan. 3.
 per ipsum. Postea verò, sicut scribit Paulus
 Apostolus, iudicabit Deus mundum, quando 2. Tim. 4.
 venturus est, sicut tota Ecclesia in symbolo
 confitetur, iudicare vivos & mortuos. Si ergo
 Dei gratia non est, quomodo salvat mundum?
 & si non est liberum arbitrium, quomodo iudicat mundum?

II. Soli parvuli, qui nondum habent opera EPIST. II.
 propria, vel bona, vel mala, secundum solum
 originale peccatum damnabuntur, quibus per
 lavacrum regenerationis non subvenit gratia
 salvatoris. Ceteri autem omnes, qui jam utentes
 libero arbitrio, sua propria peccata originali
 peccato insuper addiderunt, si de potestate
 tenebrarum per gratiam Dei non eruuntur,
 nec transferuntur ad regnum Christi, non solum
 secundum originis, verum etiam secundum
 propriæ voluntatis merita, iudicium reportabunt.
 Boni verò etiam ipsi quidem secundum bonæ
 voluntatis suæ merita præmium consequentur,
 sed etiam ipsam bonam volun-

Rom. 2.

tatem per Dei gratiam consecuti sunt. Ac sic implebitur quod scriptum est : *Ira & indignatio, tribulatio & angustia, in omnem animam hominis operantis malum, Iudai primum & Græci.*

Ibidem.

III. Fides sanè catholica neque liberum arbitrium negat, sive in vitam malam, sive in bonam; neque tantum ei tribuit, ut sine Dei gratia valeat aliquid, sive ut ex malo convertatur in bonum, sive ut in bono perseveranter proficiat, sive ut ad bonum sempiternum perveniat, ubi jam non timeat ne deficiat.

Ibidem.

Hebr. 12.

IV. Sic intellige quod tibi præceptum est, *Rectos cursus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige*, ut noveris, cum hoc facis, à Domino Deo tibi præstari ut hoc facias, & non declinabis ad dexteram, quamvis ambules in viis dextris, non confidens in virtute tua, & ipse erit virtus tua, qui rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Quapropter quicumque dicit, Voluntas mea mihi sufficit ad facienda opera bona, declinat in dexteram. Sed rursus illi qui putant bonam vitam esse deferendam, quando audiunt sic Dei gratiam prædicari, ut credatur & intelligatur voluntates hominum ipsa ex malis bonas facere, ipsa etiam quas fecerit custodire, in sinistram declinant.

EX LIBRO DE GRATIA, & Libero arbitrio.

CAP. II.

V. Solet dicere humana superbia, *Si scissem, fecissem. ideo non feci, quia nescivi. aut, Si scirem, facerem. ideo non facio, quia nescio.* Hæc

eis excusatio tollitur, quando præceptum datur, vel scientiâ non peccandi manifestatur. Sed sunt homines, qui etiam de ipso Deo se excusare conantur. Quibus dicit Apostolus Iacobus: *Nemo cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentor. Deus enim intentator malorum est. Ipse autem neminem tentat. unusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & inlectus. Dein concupiscentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem.* Item de ipso Deo se excusare volentibus respondit liber Proverbiorum Salomonis: *Insipientia viri violat vias ejus. Deum autem causatur in corde suo.* Et liber Ecclesiasticus dicit: *Ne dixeris quia propter Dominum recessi. quæ enim odit ne facias. Ne dixeris quia ipse me induxit. Non enim opus habet viro peccatore. Omne execramentum odit Dominus, & non est amabile timentibus illum. Ipse ab initio fecit illum, & relinquit illum in manu consilij sui. Si volueris, servabis mandata, & fidem bonam placiti.*

VI. Nemo Deum causetur in corde suo, sed sibi imputet quisque cum peccat. neque cum aliquid secundum Deum operatur, alienet hoc à propria voluntate. Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictum est, *Qui reddet unicuique juxta opera sua.*

VII. Gravius peccare hominem scientem, quàm nescientem. Nec tamen ideo confugiendum est ad ignorantie tenebras ut in eis quisque requirat excusationem. Aliud est enim ne-

Psal. 35.

scivisse, aliud scire noluisse. Voluntas quippe arguitur in eo de quo dicitur: *Noluit intelligere ut bene ageret.* Sed & illa ignorantia, quæ non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omnino quid crederet, sed fortasse ut mitius ardeat. Non enim sine causa dictum est: *Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt.* & illud quod ait Apostolus: *Cum venerit in flamma ignis dare vindictam in eos qui ignorant Deum.*

Psal. 78.

2. Thess. 2.

CAP. IV.

Hier. 17.

VIII. Metuendum est ne divina testimonia in defensione liberi arbitrij sic intelligantur, ut ad vitam piam & bonam conversationem, cui merces æterna debetur, adjutorio & gratiæ Dei locus non relinquatur. ut audeat miser homo, quando bene vivit & bene operatur, vel potius bene vivere & bene operari sibi videtur, in seipso non in Domino gloriari, & spem rectè vivendi in seipso ponere. ut sequatur eum maledictum Hieremiæ Prophetæ dicentis: *Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & à Domino discedit cor ejus.* Quia enim non dixit Propheta, *Maledictus homo qui spem habet in seipso*, posset alicui videri, ideo dictum esse, *Maledictus homo qui spem habet in homine*, ut nemo habeat spem in altero homine, sed in se. Vt ergo ostenderet, sic se admonuisse hominem, ut nec in seipso haberet spem, propterea cum dixisset, *Maledictus homo qui spem habet in homine*, mox addidit, & *firmat carnem brachij sui.* Brachium pro potentia posuit operandi, in nomine autem carnis

intelligenda est humana fragilitas. Ac per hoc firmat carnem brachij sui, qui potentiam fragilem atque invalidam, id est, humanam, sufficere sibi ad bene operandum putat, nec adiutorium sperat à Domino. Propter hoc enim subjecit, & à Domino discedit cor ejus. Nos ergo ad bene operandum spem non habeamus in homine, firmantes carnem brachij nostri; nec à Domino discedat cor nostrum, sed ei dicat: *Adjutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus.* Psal. 26.

IX. Gratias autem Deo, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Ergo & victoria, qua peccatum vincitur, nihil est aliud quàm Dei donum, in isto certamine adjuvantis liberum arbitrium. Ibidem:
1. Cor. 15;

X. Dicat cœlestis magister: *Vigilate, & orate ne intretis in tentationem.* Ergo unusquisque contra suam concupiscentiam dimicans, oret ne intret in tentationem, id est, ne sit ab illa abstractus & inlectus. Non autem intrat in tentationem, si voluntate bona vincat concupiscentiam malam. Nec tamen sufficit arbitrium voluntatis humanæ, nisi à Domino victoria concedatur oranti ne intret in tentationem. Quid verò evidentiùs, quàm Dei ostenditur gratia, ubi quod oratur accipitur? Si enim dixisset salvator noster, *Vigilate ne intretis in tentationem*, admonuisse tantummodo videretur. Cùm verò addidit & *orate*, ostenditur Deum adjuvare ne intretur in tentationem. Ibidem:
Matth. 24;

XI. Nisi Dei donum esset etiam ipsa ad Deum nostra conversio, non ei diceretur: *Deus virtutum converte nos. & Deus tu convergens vi-* CAP. V.
Psal. 79.
Psal. 84.

Psal. 84:

*visificabis nos. & : Converte nos Deus sanitatum
nostrarum. & hujusmodi alia ; quæ commemo-
rare longum est. Nam & venire ad Christum ,
& tamen ait : Nemo potest venire ad me , nisi da-
tum fuerit à Patre meo.*

Joan. 6.

CAP. VI.

XII. Probatur gratia Dei non secundum
merita nostra dari , quandoquidem non solum
nullis bonis , verum etiam multis meritis malis
precedentibus videmus datam , & quotidie
videmus dari. Sed planè cum data fuerit , inci-
piunt esse etiam merita nostra bona. per illam
tamen. Nam si se illa subtraxerit , cadit homo ,
non erectus , sed præcipitatus libero arbitrio.
Quapropter nec quando cœperit homo habere
merita bona , sibi debet tribuere illa , sed Deo ,
cui dicitur : *Adjutor meus esto , ne derelinquas
me.*

Psal. 16.

Ibidem.

XIII. Necessarium est homini , ut gratia
Dei non solum justificetur impius , id est , ex
impio fiat justus , cum redduntur ei bona pro
malis ; sed etiam , cum fuerit jam justificatus ex
fide , ambulet cum illo gratia , & incumbat su-
per ipsam ne cadat. Propter hoc scriptum est in
Cantico canticorum de ipsa Ecclesia : *Quæ est
ista quæ ascendit dealbata , incumbens super fra-
truëlem suum ?* Dealbata est enim , quæ per se
ipsam alba esse non posset. Et à quo dealbata est ,
nisi ab illo qui per Prophetam dicit : *Si fuerint
peccata vestra ut phanicium , sicut nivem dealba-
bo.* Quando ergo dealbata est , nihil boni mere-
batur. Iam verò alba facta , bene ambulat. sed
si super eum , à quo dealbata est , perseveran-
ter incumbat. Propter quod & ipse I E S V S ,

Cant. 8.

Esa. 1.

super quem incumbit dealbata, dixit discipulis
suis: *Sine me nihil potestis facere.*

Ioan. 15:

XIV. Dona sua coronat Deus, non merita
tua, si tibi à teipso, non ab illo, sunt merita tua.

Ibidem:

Hæc enim si talia sunt, mala sunt, quæ non
coronat Deus. si autem bona sunt, Dei dona
sunt: quia sicut dicit Apostolus Iacobus: *Omne*

Iac. 1.

datum optimum, & omne donum perfectum, de-
sursum est, descendens à patre luminum. Vnde

dicit & Ioannes præcursor Domini nostri: *Non*

Ioan. 3.

potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei da-
tum de cælo. Vtique de cælo, unde etiam venit

spiritus, quando Iesus ascendit in altum, capti-
vavit captivitatem, dedit dona hominibus.

XV. Vita bona nostra nihil est aliud quam

CAP. VIII.

Dei gratia. Sine dubio & vita æterna, quæ bo-
næ vitæ redditur, Dei gratia est. Et ipsa enim

gratis datur, quia gratis data est illa cui datur.

Sed illa cui datur, tantummodo gratia est. Hæc

autem quæ illi datur, quoniam præmium ejus

est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro

justitia.

XVI. Quando spiritu actiones carnis mor-

CAP. XI.

tificatis ut vivatis, illum glorificate, illum lau-

date, illi gratias agite, cujus spiritu agimini, ut

ista valeatis, & vos filios Dei esse monstretis.

Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij

CAP. XII.

sunt Dei. Quotquot ergo adjuncto solo adjuto-

rio legis, sine adjutorio gratiæ, confidentes in

virtute sua, suo spiritu aguntur, non sunt filij

Dei.

XVII. Neque scientia divinæ legis, neque

CAP. XIV.

natura, neque sola remissio peccatorum, est illa

gratia quæ per Iesum Christum Dominum no-

strum datur : sed ipsa facit ut lex impleatur , & natura liberetur , ne peccatum dominetur.

Ibidem.

XVIII. Quod lex jubet facere non valeamus , nisi per fidem rogando impetremus ut facere valeamus. Nam si fides liberi est tantummodo arbitrij , nec datur à Deo , propter quid pro eis qui nolunt credere , oramus ut credant ? Quod prorsus faceremus inaniter , nisi rectissime crederemus , etiam perversas , & fidei contrarias voluntates , omnipotentem Deum ad credendum posse convertere.

CAP. XV.
Psal. 84.

Ezech. 18.

Ezech. 36.

XIX. Meminerimus Deum dicere : *Convertimini , & vivetis* : cui dicitur : *Converte nos Deus*. Meminerimus Deum dicere : *Projicite à vobis omnes impietates vestras* ; cum ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere : *Facite vobis cor novum & spiritum novum* : qui dicit : *Dabo vobis cor novum , & Spiritum novum dabo vobis*. Quomodo ergo quod dicit : *Facite vobis* , hoc dicit *Dabo vobis* ? Quare jubet , si ipse daturus est ? Quare dat , si homo facturus est ? nisi quia dat quod jubet , cum adjuvat ut faciat cui jubet.

Ibidem.

XX. Semper est in nobis voluntas libera , sed non semper est bona. Aut enim à justitia libera est quando servit peccato , & tunc est mala : aut à peccato libera est quando servit justitiæ , & tunc est bona. Gratia verò Dei semper est bona , & per hanc fit ut sit homo voluntatis bonæ , qui priùs fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit , ut ipsa bona voluntas , quæ jam esse cœpit , augeatur , & tam magna fiat , ut possit implere divina mandata quæ voluerit , cum valde perfectèque voluerit. Ad hoc enim valet quod

quod scriptum est : *Si volueris , conservabis* Ecclesi. 15.
mandata , ut homo qui voluerit & non potue-
 rit , nondum se planè velle cognoscat , & oret
 ut habeat tantam voluntatem , quanta sufficit
 ad implenda mandata. Sic quippe adjuvatur ,
 ut faciat quod jubetur.

XXI. Non juberet Deus quod sciret non CAP. XVI.
 posse ab homine fieri. quis hoc nesciat ? Sed
 ideo jubet aliqua quæ non possumus , ut nove-
 rimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est
 enim fides , quæ orando impetrat quod lex im-
 perat.

XXII. Certum est nos mandata servare , si Ibidem.
 volumus. Sed quia præparatur voluntas à Do-
 mino , ab illo petendum est ut tantum velimus ,
 quantum sufficit ut volendo faciamus. Certum
 est nos velle cùm volumus. Sed ille facit ut ve-
 limus bonum , de quo dictum est quod paulò
 antè posui , quòd præparatur voluntas à Do-
 mino. de quo dictum est : *A Domino gressus* Psal. 36.
hominis dirigentur , & viam ejus volet. de quo di-
 ctum est : *Deus qui operatur in vobis & velle.* Psal. 11.
 Certum est nos facere cùm facimus. Sed ille
 facit ut faciamus , præbendo vires efficacissimas
 voluntati , qui dixit : *Faciam ut in justificationi-* Ezech. 36.
bus meis ambuletis , & judicia mea observetis &
faciatis. Cùm dicit , *Faciam ut faciatis* , quid
 aliud dicit , nisi , Auferam à vobis cor lapideum
 unde non faciebatis , & dabo cor carneum unde
 faciatis ? Et hoc quid est , nisi , Auferam cor du-
 rum unde non faciebatis , & dabo cor obediens
 unde faciatis ? Ille facit ut faciamus , cui dicit
 homo : *Pone Domine custodiam ori meo.* Hoc Psal. 140.
 est enim dicere , Fac ut ponam custodiam ori

Psal. 38.

CAP. XVII.

meo. Quod beneficium Dei jam fuerat consecutus qui dixit : *Posui ori meo custodiam.*

Philip. 1.

XXIII. Omnipotens Deus cooperando perficit quod operando incipit. quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, quo volentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apostolus : *Certus sum quoniam qui operatur in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi.* I E S V. Ut ergo velimus, sine nobis operatur : cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur. Tamen sine illo, vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.

C. XVIII.

1. Ioan. 4.

XXIV. Cur dictum est, *Diligamus invicem, quia dilectio ex Deo est*, nisi quia præcepto admonitum est liberum arbitrium ut quæreret Dei donum? Quod quidem sine suo fructu prorsus admoneretur, nisi prius acciperet aliquid dilectionis, ut addi sibi quæreret unde quod jubebatur impleret. cum dicitur, *Diligamus invicem*, lex est : cum dicitur, *quia dilectio ex Deo est*, gratia est. Sapientia quippe Dei legem & misericordiam in lingua portat. Vnde scriptum est in psalmo : *Etenim benedictionem dabit qui legem dedit.*

Psal. 93.

CAP. XXI.

Ephes. 3.

XXV. Quid est amentius, & ab ipsa sanctitate caritatis alienius, quàm confiteri ex Deo esse scientiam, quæ sine caritate inflat, & ex nobis esse caritatem, quæ facit ut scientia inflare non possit? Item cum dicit Apostolus, *Supereminentem scientiæ caritatem Christi*, quid est insanius, quàm putare ex Deo esse scientiam, quæ subdenda est caritati, & ex hominibus caritatem, quæ supereminet scientiæ? Fides au-

tem vera & doctrina sana, ambas esse dicit ex Deo. quia scriptum est : *A facie ejus scientia & intellectus procedit.* & scriptum est : *Caritas autem ex Deo est.* & legimus spiritum scientiæ & pietatis, legimus spiritum virtutis & caritatis, & continentiae. Sed majus est donum caritatis, quàm scientiæ. Nam scientia quando est in homine, caritas est necessaria, ne inflatur. Caritas autem non æmulatur, non agit perperam, non inflatur.

XXVI. Gratia Dei voluntas humana non CAP. XX. tollitur, sed ex mala mutatur in bonam; & cùm bona fuerit, adjuvatur.

XXVII. Fixum debet esse & immobile in CAP. XXI. corde vestro, quia non est iniquitas apud Deum. Ac per hoc, quod legitis in litteris veritatis, à Deo seduci homines, aut obtundi, vel obdurari corda eorum, nolite dubitare, præcessisse mala merita eorum, ut justè ista paterentur: ne incurramus in illud proverbium Salomonis: *Insipientia viri violat vias ejus, Deum autem* Prov. 19. *causatur in corde suo.*

XXVIII. Gratia non secundùm merita Ibidem, hominum datur. alioquin gratia jam non est gratia: quia ideo gratia vocatur, quia gratis datur.

XXIX. Lex autem subintravit, ut abundaret delictum. ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. Sed utique gratia id agitur, ut jam fiant bona ab eis qui fecerant mala, non ut perseverent in malis, & reddi sibi existiment bona. Non itaque debent dicere: *Faciamus mala ut veniant bona;* sed: *Fecimus mala & venerunt bona: jam faciamus bona, ut in*

futuro seculo recipiamus pro bonis bona, quia
in hoc seculo recepimus pro malis bona.

CAP. XXIII.

Ezech. 14.

Rom. 9.

XXX. Quando auditis dicentem Dominum: *Ego Dominus seduxi Prophetam illum*, & quod ait Apostolus, *Cujus vult miseretur, & quem vult obdurat*, in eo quem seduci permittit vel obdurari, mala ejus merita credite; in eo verò cujus miseretur, gratiam Dei non reddentis mala pro malis, sed bona pro malis, fideliter & indubitanter agnoscite. Nec ideo auferatis à Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus: *Ego induravi Pharaonem*, vel *Induravi*, aut *Indurabo cor Pharaonis*. Non enim propterea ipse Pharaon non induravit cor suum. Nam & hoc de illo legitur, quando ablata est de Ægypto cynomia, dicente Scriptura: *Et ingravavit Pharaon cor suum & in isto tempore, & noluit dimittere populum*. Ac per hoc & Deus induravit per justum iudicium, & ipse Pharaon per liberum arbitrium.

Exod. 8.

Ibid. m.

XXXI. Certi estote quia non erit inanis labor vester, si in bono proposito proficientes perseveretis usque in finem. Deus enim, qui modò illis quos liberat non reddit secundum opera eorum, tunc reddet unicuique secundum opera ejus. Reddet omnino Deus & mala pro malis, quoniam justus est, & bona pro malis, quoniam bonus est, & bona pro bonis, quoniam bonus & justus est. Tantummodo mala pro bonis non reddet, quoniam injustus non est. Reddet ergo mala pro malis, pœnam pro injustitia. & reddit bona pro malis, gratiam pro injustitia. & reddet bona pro bonis, gratiam pro gratia.

CAPVT IV.

*Ex Libro de Correptione & Gratia, ad
præfatum Valentinum.*

SENTENTIA I.

DOMINVS non solum ostendit nobis à CAP. I.
quo malo declinemus, & quod bonum
faciamus, quod solum potest legis littera; ve-
rum etiam adjuvat nos, ut declinemus à ma-
lo, & faciamus bonum, quod nullus potest
sine spiritu gratiæ. Quæ si desit, ad hoc lex
non potest, ut reos faciat, & occidat. Propter quod
dicit Apostolus: *Littera occidit, spiritus autem
vivificat.* Qui ergo legitimè lege utitur, discit
in ea bonum & malum; & non confidens in
virtute sua, confugit ad Dei gratiam, qua præ-
stante declinet à malo, & faciat bonum. Quis
autem confugit ad gratiam, nisi cum à Domi-
no gressus hominis diriguntur, & viam ejus
volent? ac per hoc & desiderare auxilium gra-
tiæ, initium gratiæ est, de quo ait ille: *Et di-*
xi, nunc coepi. hæc est mutatio dextera excelsi.

Psal. 76.

II. Liberum arbitrium & ad malum & ad
bonum faciendum confitendum est nos habe-
re. Sed in malo faciendo liber est quisque ju-
stitiæ, servusque peccati; in bono autem liber
esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui
dixit: *Si vos filius liberaverit, tunc verè liberi
eritis.* Nec ita ut cum quisque fuerit à peccati

Ibidem.

Joan. 7.

Ioan. 15.

Psal. 26.

CAP. II.

dominatione liberatus, jam non indigeat sui liberatoris auxilio; sed ita potiùs, ut ab illo audiens, *Sine me nihil potestis facere*, dicat ei & ipse, *Adjutor meus esto, ne derelinquas me*, & cetera.

III. Non se fallant qui dicunt, Vt quid nobis prædicatur atque præcipitur ut declinemus à malo & faciamus bonum, si hoc nos non agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis? Sed potiùs intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, ut quod agendum est agant; & cum egerint, illi à quo aguntur gratias agant. Aguntur enim ut agant, non ut ipsi nihil agant. & ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, ut quando id agunt sicut agendum est, id est, cum dilectione & delectatione justitiæ, suavitatem quam dedit Dominus, ut terra ejus daret fructum suum, accepisse se gaudeant; quando autem non agunt, siue omnino non faciendo, siue non ex caritate faciendo, orent ut quod nondum habent accipiant. Quid enim habebunt quod non accepturi sunt, aut quid habent, quod non acceperunt?

CAP. III.

2. Cor. 16.

1. Cor. 6.

1. Thess. 3.

IV. Doctores Ecclesiarum Apostoli omnia faciebant & præcipiebant quæ fierent, & corripiebant si non fierent, & orabant ut fierent. Præcepit Apostolus dicens: *Omnia vestra in caritate fiant*. Corripit dicens: *Iam quidem omnino delictum est in vobis, quia iudicia habetis vobiscum. Quare enim non magis iniquitatem patimini? quare non potiùs fraudamini? Sed vos iniquitatem facitis, & fraudatis, & hoc fratres. An nescitis quia iniusti regnum Dei non possidebunt?* Audiamus & orantem: *Vos autem, in-*

quit, *Dominus multiplicet, ut abundare faciat in caritate in invicem, & in omnes.* Præcipit ut habeatur caritas, corripit quia non habetur caritas, orat ut abundet caritas. O homo, in præceptione cognosce quid debeas habere. in correptione cognosce tuo te vitio non habere. in oratione cognosce unde accipias quod vis habere.

V. Quod vult pro se fieri qui corripitur non vult, & dicit, Ora potius pro me, ideo corripiendus est, ut faciat etiam ipse pro se. Dolor quippe ille, quo sibi displicet quando sentit correptionis aculeum, excitat eum in majoris orationis affectum, ut Deo miserante incremento caritatis adjutus, desinat agere pudenda & dolenda, & agat laudanda atque gratanda. CAP. V.

VI. Correptionis utilitas, quæ nunc major, nunc minor, pro peccatorum diversitate salubriter adhibetur, tunc est salubris, quando super-nus medicus respicit. Non enim aliquid proficit, nisi cum fecit ut peccati sui quemque pœniteat. Et quis hoc dat, nisi qui respexit Apostolum Petrum negantem, & fecit flentem? *Ibidem.*

VII. Potest Deus quem vult etiam nullo homine corripiente corrigere, & ad dolorem salubrem pœnitentiæ occultissima & potentissima medicinæ suæ potestate perducere. Et sicut non est ab oratione cessandum pro eis quos corrigi volumus, etiamsi nullo hominum orante pro Petro, Dominus respexit eum, & fecit eum suum flere peccatum; ita non est negligenda correptio, quamvis Deus quos voluerit, etiam non correptos, faciat esse correctos. *Ibidem.*

Tunc autem correptione proficit homo, cum miseretur atque adjuvat qui facit quos voluerit etiam sine correptione proficere.

CAP. VI.

VIII. Corripiatur ergo [origo] damnabilis, ut ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur, si tamen qui corripitur filius est promissionis, ut strepitu correptionis forinsecus insonante, ac flagellante, Deus in illo intrinsecus occulta inspiratione operetur & velle. Si autem jam regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certe iste non potest dicere, Non accepi, qui acceptam Dei gratiam suo in malum libero amisit arbitrio. Qui si correptione compunctus salubriter ingemit, & ad similia bona opera, vel etiam ad meliora convertitur, nempe hinc aperitissimè utilitas correptionis apparet. Sed per hominem correptio, sive ex caritate sit, sive non sit, tamen ut correpto proficit, non nisi per Deum fit.

Ibid.

Luc. 27.

2. Cor 13.

IX. Si dixerimus perseverantiam tam laudabilem tamque felicem sic esse hominis, ut ei non sit ex Deo, illud primitus evacuamus quod ait Dominus Petro: *Rogari pro te ne deficiat fides tua.* Quid enim ei rogavit, nisi perseverantiam usque in finem? Quæ profectò si ab homine homini esset, à Deo poscenda non esset. Deinde cum dicat Apostolus, *Oramus autem ad Deum ne quid faciatis mali*, proculdubio perseverantiam eis orat ad Deum. Neque enim nihil mali facit qui bonum deserit, & à quo declinare non debet, inclinatur in malum non perseverans in bono.

CAP. VII.

X. Electi sunt, qui secundum propositum

vocati sunt. Propositum autem, non suum, sed Dei. de quo alibi dicit: *Vt secundum electionem* Rom. 9.
propositum Dei maneret, non ex operibus sed ex
vocante dictum est ei, quia major serviet mino-
ri. & alibi: *Non secundum opera nostra, sed se-* 2. Tim. 1.
cundum propositum suum & gratiam.

XI. Multi vocati, pauci electi. Quicumque enim electi, sine dubio etiam vocati; non autem quicumque vocati, consequenter electi. Illi ergo electi, ut sæpe dictum est, qui secundum propositum vocati, qui etiam sunt prædestinati atque præsciti. Ibid.

XII. Si nos de Scripturis sanctis nosse potuimus sanctos angelos jam nullos esse casuros, quanto magis hoc ipsi revelata sibi sublimius veritate noverunt? Nobis quippe beata sine fine vita promissa est, & æqualitas angelorum. Ex qua promissione certi sumus, cum ad illam vitam post iudicium venerimus, non inde nos esse lapsuros. Quod si de seipsis angeli nesciunt, non æquales sed beatiores erimus. Veritas autem nobis eorum promisit æqualitatem. Certum est igitur hoc eos nosse per speciem, quod nos per fidem, nullam scilicet ruinam cuiusquam sancti angeli jam futuram. CAP. XII.

XIII. Dei unigenitus filius, æqualis patri CAP. XIII.
& coæternus, pro nobis homo factus, & sine ullo vel originali, vel proprio peccato, ab hominibus peccatoribus crucifixus. Qui quamvis die tertio resurrexit nunquam moriturus ulterius, pertulit tamen pro mortalibus mortem. qui mortuis præstitit vitam, ut redempti ejus sanguine, tanto ac tali pignore accepto dicerent:
Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui proprio si- Rom. 8.

lio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum; quomodo non & cum illo omnia nobis donavit?

Ibidem;

XIV. Deus naturam nostram, id est, animam rationalem, carnemque hominis Christus suscepit, susceptione singulariter mirabili, vel mirabiliter singulari, ut nullis justitiæ suæ præcedentibus meritis, filius Dei sic esset ab initio quo esse homo cœpisset, ut ipse & Verbum, quod sine initio est, una persona esset. Neque enim quisquam tanta rei hujus & fidei cœcus est ignorantia, ut audeat dicere, quamvis de Spiritu sancto & virgine Maria filium hominis natum, per liberum tamen arbitrium bene vivendo, & sine peccato bona opera faciendo, meruisse ut esset Dei filius, resistente Evangelio atque dicente: *Verbum caro factum est*. Nam ubi hoc factum est, nisi in utero virginali, unde fuit initium hominis Christi? Itémque Virgini requirenti quomodo fieret quod ei per angelum annuntiabatur, angelus respondit: *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei*. Propterea, inquit, non propter opera, quæ nondum nati utique nulla sunt, sed propterea quia Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Ista nativitas profectò gratuita conjunxit in unitatem personæ hominem Deo, carnem Verbo. Istam nativitatem bona opera secuta sunt, non bona opera meruerunt. Neque enim metuendum erat, ne isto ineffabili modo in unitatem personæ à Verbo Deo natus

Joan. 1.

Luc. 1.

ra humana suscepta , per liberum voluntatis peccaret arbitrium , cùm ipsa susceptio talis esset , ut natura hominis à Deo ita suscepti , nullum in se motum malæ voluntatis admitteret. Per hunc mediatorem Deus ostendit , eos quos ejus sanguine redimit facere se ex malis deinceps in æternum bonos. Quem sic suscepit , ut nunquam esset malus , nec ex malo factus semper esset bonus.

XV. Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia , quem reliquit in ejus libero arbitrio. quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit , ad bonum autem parum est , nisi adjuvetur ab omnipotenti bono. Quod adjutorium si homo ille per liberum non deseruisset arbitrium , semper esset bonus. Hæc est prima gratia , quæ data est primo Adam : sed hæc potentior est in secundo Adam. Prima est enim , qua fit ut habeat homo justitiam , si velit. Secunda ergo plus potest , qua etiam fit ut velit , & tantum velit , tantoque ardore diligat , ut carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat. Nec illa quidem parva erat , quæ demonstrata est etiam potentia liberi arbitrij. quoniam sic adjuvabatur , ut sine hoc adjutorio in bono non maneret , sed hoc adjutorium , si vellet , desereret. Hæc autem tantò major est , ut parum sit homini per illam reparare perditam libertatem , parum sit denique non posse sine illa vel apprehendere bonum , vel permanere in bono , si velit , nisi etiam efficiatur ut velit. Tunc ergo dederat Deus homini bonam voluntatem. in illa quippe eum fecerat qui fecerat rectum. dederat adjutorium ; sine

quo in ea non posset permanere si vellet, ut autem vellet in ejus libero reliquit arbitrio. Sed quia noluit permanere, profectò ejus est culpa cujus meritum fuisset si permanere voluisset; sicut fecerunt angeli sancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi, & hujus mansionis debitam mercedem recipere meruerunt. tantam scilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certissimum sit semper se in illa esse mansuros. Si autem hoc adjutorium vel angelo, vel homini, cum primum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ut sine divino adjutorio posset manere si vellet, non utique sua culpa cecidissent. Adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent. Nunc autem quibus deest tale adjutorium, jam pœna peccati est: quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum. & tantò ampliùs datur per Iesum Christum Dominum nostrum, quibus id dare Deo placuit, ut non solùm adsit, sine quo permanere non possumus, etiamsi velimus, verùm etiam tantum ac tale sit ut velimus. Fit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo & perseveranter tenendo, non solùm posse quod volumus, verùm etiam velle quod possumus.

CAP. XII.

XVI. Prima libertas voluntatis erat, posse non peccare: novissima erit multò major, non posse peccare. Prima immortalitas erat, posse non mori: novissima erit multò major, non posse mori. Prima erat perseverantiæ potestas, bonum posse non deserere: novissima erit perseverantiæ felicitas, bonum non posse

deferere. Numquid quia erunt bona novissima
potiora atque meliora, ideo fuerunt illa prima
vel nulla vel parva?

XVII. Cùm homines per correptionem in CAP. XIV.
viam iustitiæ seu veniunt, seu revertuntur, quis
operatur in cordibus eorum salutem, nisi ille
qui quolibet plantante & rigante, & quolibet
in agris vel arbusculis operante, dat incremen-
tum Deus?

XVIII. Nec gratia prohibet correptionem, CAP. XVI.
nec correptio negat gratiam. Et ideo sic est præ-
cipienda iustitia, ut à Deo gratia, qua id quod
præcipitur fiat, fidei oratione poscatur; & hoc
utrumque ita faciendum est, ut neque iusta cor-
reptio negligatur. Omnia verò hæc cum carita-
te fiant, quoniam caritas nec facit peccatum,
& cooperit multitudinem peccatorum.

XIX. Nemo habet de suo nisi mendacium
& peccatum. Si quid autem habet homo verita-
tis atque iustitiæ, ab illo fonte est quem debe-
mus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi guttis
quibusdam inrorati non deficiamus in via.

CAPUT V.

*Ex sermone * LI. expositionis Evangelij * LIII.
secundum Ioannem.*

SENTENTIA I.

DOMINVM præscium futurorum per CAP. B.
Prophetam prædixisse infidelitatem Iu-
deorum; prædixisse tamen, non fecisse. Non

enim propterea quemquam Deus cogit ad peccandum, quia futura hominum peccata jam novit. Ipsorum enim præscivit peccata, non sua; non cuiusquam alterius, sed ipsorum. Quapropter si ea quæ ille præscivit ipsorum, non sunt ipsorum, non verè illa præscivit. Sed quia illius præscientia falli non potest, sine dubio non alius sed ipsi peccant, quos Deus peccaturos esse præscivit. Fecerunt ergo peccatum Iudæi, quod eos facere non compulit cui peccatum non placet, sed facturos esse prædixit quem nihil latet. Et ideo si non malum, sed bonum facere voluissent, non prohiberentur, & hoc facturi præviderentur ab eo qui novit quid sit quisque factururus, & quid ei sit pro ejus opere redditurus.

Rom. II.

II. Malam Iudæorum voluntatem prævidit Deus, & per Prophetam prænuntiavit ille cui abscondi futura non possunt. Sed aliam causam, inquis, dicit Propheta, non voluntatis illorum. Quam causam dicit Propheta? *Quia dedit illi Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, & aures ut non audiant, & excæcavit oculos eorum, & obduravit cor eorum.* Etiam hoc eorum voluntatem meruisse respondeo. Sic enim excæcat, sic obdurat Deus, deferendo, & non adjuvando. quod occulto judicio facere potest, iniquo non potest. Hoc omnino pietas religiosorum inconcussum debet inviolatúmque servare. Sicut Apostolus, cum eandem ipsam tractaret difficillimam quæstionem: *Quid ergo dicemus*, inquit, *numquid iniquitas apud Deum? absit.* Sic ergo absit ut sit iniquitas apud Deum. Sive quando adjuvat, miseri-

Rom. 9.

5. 1. 2

corditer facit; sive quando non ad uvat, justè facit: quia omnia non temeritate, sed judicio facit.

III. Si judicia sanctorum justa sunt, quanto magis justificantis & sanctificantis Dei? Iusta ergo sunt, sed occulta. Ideo cum quaestiones hujusmodi in medium venerint, quare alius sic, alius autem sic, quare ille Deo deferente excœcetur, ille Deo adjuvante illuminetur; non nobis judicium de judicio tanti judicis usurpemus. sed contremiscentes exclamemus cum Apostolo: *O altitudo divitiarum sapientiae & scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viae ejus!* Vnde dictum & in psalmo: *Judicia tua sicut abyssus multa.* Rom. 17.
Psal. 35.

IV. Audiamus admonentem Scripturam atque dicentem: *Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris.* Non quia ista negata sunt nobis, cum Deus magister dicat, *Nihil est occultum quod non reveletur.* Sed si in quod pervenimus in eo ambulemus, sicut dicit Apostolus, non solum quod nescimus & scire debemus, sed etiam *si quid aliter sapimus, id quoque nobis Deus revelavit.* Pervenimus autem in viam fidei. hanc perseverantissimè teneamus. Ipsa perducit ad cubiculum Regis, *in quo omnes sunt thesauri sapientiae & scientiae absconditi.* Ambulandum est, proficiendum est, crescendo est, ut sint corda nostra capacia earum rerum quas capere modò non possumus. Quòd si nos ultimus dies proficientes invenerit, ibi discimus quod hîc non potuimus. Eccli. 3.
Luc. 8.
Philip. 3.

V. Ne audeat quisquam liberum arbitrium sic defendere, ut nobis orationem qua dicimus,

Ne nos inferas in tentationem, conetur auferre. Rursus ne quisquam neget voluntatis arbitrium, & audeat excusare peccatum. Sed audiamus Dominum, & præcipientem, & opitulantem, & iubentem quid facere debeamus, & adjuvantem ut implere possimus.

VI. Quosdam nimia suæ voluntatis fiducia extulit in superbiam, & quosdam nimia suæ voluntatis diffidentia dejecit in negligentiam. Illi dicunt, *Vt quid rogamus Deum ne vincamur tentatione*, quod in nostra est potestate? isti dicunt, *Vt quid conamur bene vivere*, quod in Dei est potestate? O Domine, ô pater qui es in cœlis, ne nos inferas in quamlibet istarum tentationum, sed libera nos à malo. Audiamus Dominum dicentem: *Rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua*. ne sic existimemus fidem nostram esse in libero arbitrio, ut divino non egeat adjutorio. Audiamus & Evangelistam dicentem: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*. ne omnino existimemus in nostra potestate non esse quod credimus. Veruntamen in utroque illius beneficia cognoscamus. Nam & agenda sunt gratiæ, quia data est potestas; & orandum, ne succumbat infirmitas. Ipsa est fides, quæ per dilectionem operatur, sicut ejus mensuram Dominus cuique partitus est, ut qui gloriatur, non in seipso, sed in Domino glorietur.

VII. Quotquot tam superbe sapiunt, ut suæ voluntatis viribus tantum existiment esse tribuendum, ut negent sibi necessarium divinum adjutorium ad bene vivendum, non possunt credere in Christum. Non enim aliquid profunt syllabæ nominis Christi, & sacramenta Christi,

Christi, ubi resistitur fidei Christi. Fides autem Christi est, credere in eum qui justificat impium, credere in mediatorem, sine quo interposito non reconciliamur Deo, credere in salvatorem, qui venit quod perierat quærere atque salvare, credere in eum qui dixit: *Sine me nihil potestis facere.* Qui ergo ignorans Dei iustitiam, qua justificatur impius, suam vult constituere, qua vincatur superbus, in hanc non potest credere. non quia mutari homines in melius non possunt; sed quando talia sapiunt, non possunt credere. Hinc excæcantur & indurantur, quia negando divinum adjutorium non adjuvantur.

CAPUT VI.

Ex libro de Prædestinatione Sanctorum, itèmq; de dono perseverantiæ, ad Prosperum & Hilarium.

SENTENTIA I.

INTER gratiam & prædestinationem hoc tantum interest, quod prædestinatio est gratiæ præparatio, gratia verò jam ipsa donatio. Quod itaque ait Apostolus, *Non ex operibus,* Ephes. 2. ne fortè quis extollatur, ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo IESU in operibus bonis, gratia est. Quod autem sequitur, *quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus,* prædestinatio est. quæ sine præscientia non potest esse, po-

Esa. 45.

Rom. 1.

CAP. XI.

Rom. 4.

1. Cor. 10.

CAP. XV.

test autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præscivit quæ fuerat ipse factururus. Vnde dictum est: *Fecit quæ futura sunt*. Præscire autem potest etiam ipse quæ non facit, sicut quæcunque peccata. quia etsi sunt quædam, quæ ita peccata sunt, ut pœnæ sint etiam peccatorum, unde dictum est, *Tradidit illos Deus in reprobam mentem, ut faciant quæ non conveniunt*, non ibi peccatum Dei est, sed iudicium. Quocirca prædestinatio Dei, quæ in bono est, gratiæ est, ut dixi, præparatio, gratia verò est ipsius prædestinationis effectus.

II. Cùm Apostolus dicat: *Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio*, mirum est homines infirmitati suæ se malle committere, quàm firmitati promissionis Dei. Sed incerta est mihi; inquis, de meipso voluntas Dei. Quid ergo? Tuâne tibi voluntas de teipso certa est, nec times? *Qui videtur stare, videat ne cadat*. Cùm igitur utraque incerta sit, cur non homo firmitiori fidem suam, spem, caritatémque committit?

III. Est etiam præclarissimum lumen prædestinationis & gratiæ ipse salvator, ipse mediator Dei & hominum homo Christus IESVS. Ille enim homo, ut à Verbo Patri coæterno in unitatem personæ assumptus filius Dei unigenitus esset; unde hoc meruit? quod ejus bonum qualecunque præcessit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret? Faciente ac suscipiente Verbo, ipse homo, ex quo esse cœpit, filius Dei unicus esse cœpit. Filium Dei unicum femina illa gratia concepit. De Spiritu sancto &

Virgine Maria Dei filius unicus natus est, non carnis cupidine, sed solo Dei munere. Libera in illo voluntas erat, ac tantò magis erat, quantò magis servire peccato non poterat. Apparet itaque nobis in nostro capite ipse fons gratiæ, unde secundùm uniuscujusque mensuram se per cuncta ejus membra diffundit. Eâ gratiâ fit ab initio fidei suæ homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus. de ipso spiritu & hic renatus, de quo est ille natus. eodem spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo spiritu factum est ut nullum haberet ille peccatum. Hæc se Deus esse facturum profectò præscivit. Ipsa est igitur prædestinatio sanctorum, quæ in sancto sanctorum maximè claruit.

De dono Perseverantiæ:

IV. Donum Dei esse perseverantiam, qua CAP. I.
usque in finem perseveratur in Christo, finem autem quo vita ista finitur, in qua tantummodo periculum est ne cadatur. Itaque utrum quisque hoc munus acceperit, quandiu hanc vitam ducit incertum est. Si enim priusquam moriatur cadat, non perseverasse utique dicitur, & verissimè dicitur. Quomodo ergo perseverantiam qui non perseveravit accepisse vel habuisse dicendus est?

V. Si habeat aliquis continentiam, & ab ea Ibidem.
decidat, atque incontinens fiat, si justitiam similiter, si patientiam, si ipsam fidem, rectè dicitur habuisse, & non habere. Continens enim fuit, vel justus fuit, vel patiens, vel fide-

lis fuit quandiu fuit; cùm verò esse destitit, non est quod fuit. Qui verò non perseveraverit, quomodo perseverans fuit, cùm perseverando quisque ostendat perseverantem? quod iste non fecit.

Ibidem.

V I. Perseverantiam, qua in Christo perseveratur usque in finem, nullo modo habuisse dicendum est, qui non perseveraverit usque in finem. potiùsque hanc habuit unius anni fidelis, & quantum infra cogitari potest, si donec moreretur fideliter vixit, quàm multorum annorum, si exiguum temporis ante mortem à fidei stabilitate defecit.

CAP. II.

V II. Oratio quæ dominica nuncupatur, quia eam Dominus docuit, quando oratur à sanctis, nihil penè aliud quàm perseverantia posci intelligitur. Dicimus enim, *Sanctificetur nomen tuum*, non quòd optemus Deo ut sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus ab eo, ut nomen ejus sanctificetur in nobis. Ceterùm à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, *Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum*, id petimus & rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseveremus. Hæc itaque sanctificatio ut in nobis maneat oramus. Et quia Dominus & iudex noster sanato à se & vivificato comminatur, non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, ut sanctificatio & vivificatio, quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione servetur. Quid cùm dicimus, *Adveniat regnum tuum*, num aliud pos-

cimus, nisi ut veniat & nobis, quod esse venturum non dubitamus omnibus sanctis? Ergo & hîc, qui jam sancti sunt, quid orant, nisi ut in ea sanctitate quæ illis data est perseverent? Neque enim aliter veniet regnum Dei, quod non aliis sed his qui perseverant usque in finem certum est esse venturum. *Fiat voluntas tua in celo & in terra.* vel quod in plerisque codicibus legitur, magisque ab orantibus frequentatur, *sicut in celo & in terra.* Quod plerique intelligunt, sicut sancti angeli, & nos faciamus voluntatem tuam, ut terra scilicet imitetur cælum, id est, ut homo angelum, vel infidelis fidelem. Quantalibet enim homines sanctitate præpolleant, nondum sunt æquales angelis Dei, nondum ergo sicut in cælo in eis fit voluntas Dei. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Hunc panem autem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstinenti & non communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur. *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Quàm necessariè autem, quàm providenter & salubriter admonemur quòd peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur? ut dum indulgentia de Deo petitur, conscientia suæ animus recorderetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur peccare se quotidie, dum quotidie pro peccatis jubetur orare. Sic denique & Ioannes in epistola sua ponens dixit: *Si dixerimus quia*

CAP. III.

CAP. IV.

CAP. V.

1. Ioan. 1.

» *peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, &*
 » *veritas in nobis non est.* Iam verò cùm dicunt
 sancti, *Ne nos inferas in tentationem, sed libera*
nos à malo, quid aliud quàm ut in sanctitate
 perseverent precantur? Nam profectò concess-
 so sibi isto Dei dono, quod esse Dei donum cùm
 ab illo poscitur satis apertèque monstratur; isto
 ergo concesso sibi Dei dono ne inferantur in
 tentationem, nemo sanctorum non tenet usque
 in finem perseverantiam sanctitatis. Neque
 enim quisquam in proposito Christiano perse-
 verare desistit, nisi in tentationem primitus in-
 feratur. Si ergo concedatur ei quod orat, ut
 non inferatur, utique in sanctificatione quam
 Deo donante percepit Deo donante persistit.

CAP. VI. VIII. Non dicant homines perseverantiam
 cuiquam datam usque in finem, nisi cùm ipse
 venerit finis, & perseverasse cui data est reper-
 tus fuerit usque in finem. Dicimus quippe ca-
 stum quem novimus castum, sive sit sive non
 sit in eadem castitate mansurus. & si quid aliud
 divini muneris habeat, quod teneri & amitti
 potest, dicimus eum habere quandiucunque
 habet; & si amiserit, dicimus habuisse. Perse-
 verantiam verò usque in finem, quoniam non
 habet quisquam nisi qui perseveret usque in fi-
 nem, multi eam possunt habere, nullus amit-
 tere. Neque enim metuendum est, ne fortè
 cùm perseveraverit homo usque in finem, ali-
 qua in eo mala voluntas oriat, ne perseveret
 usque in finem. Hoc ergo Dei donum supplici-
 ter emereri potest, sed cùm datum fuerit, amit-
 ti contumaciter non potest. Cùm enim perseve-
 ret quisq; usque in finem, neque hoc donum po-

tēst amittere, nec alia quæ poterat ante finem.

IX. Imperavit Deus, ut ei sancti ejus dicant orantes, *Ne nos inferas in tentationem.* Quis- Ibidem.

quis igitur exauditur hoc poscens, non infertur in contumaciæ tentationem, quā possit vel dignus sit perseverantiam sanctitatis amittere.

At enim voluntate sua quisque deserit Deum, ut meritò deseratur à Deo, quis hoc negaverit?

Sed ideo petimus ne inferamur in tentationem, ut hoc non fiat. Et si exaudimur, utique non fit,

quia Deus non permittit ut fiat. Potens enim est, & à malo in bonum flectere voluntates, &

in lapsum pronas convertere, ac dirigere in sibi placitum gressum, cui non frustra dicitur,

Deus tu convertens vivificabis nos, non frustra dicitur, *Ne des ad movendum pedem meum.*

non frustra dicitur, *Ne tradas me Domine à desiderio meo peccatori.* postremò non frustra di-

citur, *Ne nos inferas in tentationem.* Nam quis-

quis in tentationem non infertur, profectò nec in tentationem suæ malæ voluntatis infertur; &

qui in tentationem suæ malæ voluntatis non in-

fertur, in nullam prorsùs infertur.

X. Tutiores vivimus, si totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte

committimus. Quando enim rogamus ne in tentationem veniamus, admonemur infirmi-

tatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi su-

perbè aut arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis aut passionis gloriam suam di-

cat, cùm Dominus ipse humilitatem docens di-

xerit: *Vigilate & orate ne veniatis in tentationem.* Spiritus quidem promptus est, caro autem

Psalm. 84.

Psalm. 120.

Psalm. 39.

Ibid.

Matth. 26.

infirmā. ut dum præcedit humilis & summissa confessio, & datur totum Deo quidquid suppliciter cum timore Dei petitur, ipsius pietate præstetur.

CAP. VII.

XI. Post casum hominis, non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum; neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo. Hanc gratiam posuit in illo in quo sortem consecuti sumus, prædestinati secundum propositum ejus qui universa operatur; ac per hoc sicut operatur ut auedamus, sic operatur ne discedamus.

Ibidem.

XII. Prorsus in hac re non operosas disputationes expetat Ecclesia. sed attendat quotidianas orationes suas. Orat ut increduli credant, Deus ergo convertit ad fidem. Orat ut credentes perseverent, Deus ergo donat perseverantiam usque in finem. Hæc Deus se facturum esse præscivit. Ipsa est prædestinatio sanctorum, quos elegit in Christo ante constitutionem mundi.

CAP. XVI.

XIII. Cum constet alia Deum dare etiam non orantibus, sicut initium fidei, alia non nisi orantibus præparasse, sicut usque in finem perseverantiam, profectò qui ex seipso hanc habere se putat, non orat ut habeat. Cavendum est igitur, ne dum timemus ne tepescat hortatio, extinguatur oratio, accendatur elatio.

CAP. XVII.

XIV. Sua dona quibuscunque Deus donat, proculdubio se donaturum esse præscivit, & in sua præscientia præparavit. Quos ergo prædestinavit, ipsos & vocavit, vocatione illa, quam sæpe commemorare non piget, de qua dictum est: *Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei.*

Rom. IX.

Namque in sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia, opera sua futura disponere, id omnino, nec aliud quicquam est prædestinare.

XV. Interest quantum & in quibus rebus erretur, & quàm facilè quisquam corrigat, vel quanta pertinacia suum defendere conetur errorem. Bonæ quippe spei est homo, si eum sic proficientem dies ultimus vitæ hujus invenerit, ut adiciantur ei quæ proficienti defuerunt, & perficiendus quàm puniendus potiùs judicetur.

CAP. XXI.

XVI. Quisquis dicere gratiam Dei secundùm merita nostra dari, sicut Catholicus fidelis exhorret, nec ipsam fidem subtrahat Dei gratiæ, quia misericordiam consecutus est ut fidelis esset. Ac per hoc gratiæ Dei tribuat perseverantiam quoque usque in finem, quia misericordiam consequitur, quam poscit quotidie, ne inferatur in tentationem. Inter initium autem fidei, & perfectionem perseverantiæ, media sunt illa quibus rectè vivimus. Hæc itaque omnia, initium scilicet fidei, & cetera usque in finem, dona sua Deus largiturum se vocatis suis esse præcivit.

Ibidem.

XVII. An verò timendum est, ne tunc de se homo desperet, quando spes ejus ponenda demonstratur in Deo, non autem desperaret, si eam in seipso superbissimus & infelicissimus poneret? Atque utinam tardi corde, & infirmi, qui non possunt vel nondum possunt scripturas nec earum expositiones intelligere, sic audirent vel non audirent in hac quæstione disputationes nostras, ut magis intuerentur orationes suas, quas semper habuit & habebit Ec-

CAP. XXII.

CAP. XXIII.

clesia ab exordiis suis, donec finiatur hoc seculum. Quando enim non oratum est in Ecclesia pro infidelibus atque inimicis ejus, ut crederent? Quando fidelis quisquam amicum, proximum, conjugem habuit infidelem, & non ei petivit à Domino mentem obedientem in Christianam fidem? Quis autem sibi unquam non oravit, ut in Domino permaneret? aut quis sacerdotem super fideles Dominum invocantem, si quando dixit, *Da illis Domine in te perseverare usque in finem*, non solùm voce ausus est, sed saltem cogitatione reprehendere, ac non potiùs super ejus talem benedictionem, & corde credente, & ore confitente respondit, *Amen*? cùm aliud in ipsa oratione dominica non orent fideles, dicentes maximè illud, *Ne nos inferas in tentationem*, nisi ut in sancta obedientia perseverent? Sicut ergo in his orationibus, ita & in hac fide nata est & crevit & crescit Ecclesia, qua fide creditur, gratiam Dei non secundùm merita accipientium dari. Quandoquidem non oraret Ecclesia ut daretur infidelibus fides, nisi Deum crederet & averfas & adversas hominum ad se convertere voluntates, nec oraret Ecclesia ut perseveraret in fide Christi non decepta vel victa tentationibus mundi, nisi crederet Dominum sic in potestate habere cor nostrum, ut bonum quod non tenemus nisi propria voluntate, non tamen teneamus nisi ipse in nobis operetur & velle. Nam si hæc ab ipso quidem poscit Ecclesia, sed à seipsa sibi dari putat, non veras sed perfunctorias orationes habet, quod absit à nobis. Quis enim veraciter gemat desiderans accipere quod orat à Do-

mīno, si hoc à seipso se sumere existimet, non ab illo?

XVIII. *Quid oremus sicut oportet nescimus,* *Ibidem.*
sed ipse spiritus, ait Apostolus, *interpellat pro* *Rom. 8.*
nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid est ipse
spiritus interpellat, nisi interpellare facit gemitibus inenarrabilibus, sed veracibus, quoniam veritas est spiritus? Ipse est enim de quo alio loco dicit: *Misit Deus spiritum filij sui in cor-* *Gal. 4.*
da nostra clamantem Abba pater. Et hīc quid est *clamantem*, nisi clamare facientem? ubi intelligimus & hoc ipsum esse donum Dei, ut veraci corde & spiritualiter clamemus ad Deum. Falluntur itaque qui putant esse à nobis, non dari nobis, ut petamus, quæramus, atque pulsemus. Accepimus enim spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater.

XIX. Quæ poscit à Domino, & semper ex *Ibidem:*
 quo esse cœpit poposcit Ecclesia, ita Deus vocatis suis daturum se esse præscivit, ut in ipsa prædestinatione jam dederit. Quod Apostolus sine ambiguitate declarat. Scribens quippe ad Timotheum: *Conlabora,* inquit, *Evangelio se-* *1. Tim. 2.*
cundum veritatem Dei, salvos nos facientis, &
vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam
quæ data est nobis in Christo IESU ante tempora eterna, manifestata autem nunc per ad-
ventum salvatoris nostri in Christo IESU. Ille itaque dicat Ecclesiam aliquando in fide sua non habuisse veritatem prædestinationis hujus & gratiæ qui dicere audet aliquando eam non orasse, vel non veraciter orasse, sive ut crederent infideles, sive ut perseverarent fideles;

Quæ bona si semper oravit, semper ea Dei dona esse utique credidit, nec ab illo esse præcognita unquam ei negare fas fuit, ac per hoc prædestinationis hujus fidem nunquam Ecclesia Christi non habuit.

CAP. XXIV.

1. Cor. 1.

XX. Et hoc Dei præceptum est, & hoc præceptum obedenter audire, id est, *ut qui gloriatur in Domino gloriatur*, similiter ut cetera Dei donum est. Quod donum qui non habet, non dubito dicere, alia quæcunque habet, inaniter habet.

Ibidem.

XXI. Oramus ut Deus gratiæ det nobis intelligere & confiteri, post ingentem & ineffabilem ruinam, qua in uno omnes cecidimus, neminem nisi Dei gratia liberari, eamque non secundum merita accipientium tanquam debitam reddi, sed tanquam veram gratiam nullis meritis præcedentibus gratis dari.

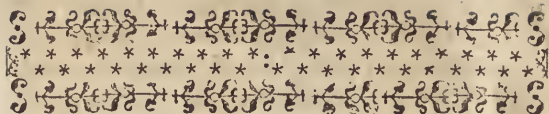
Ibidem.

XXII. Nullum est inlustrius prædestinationis exemplum, quam ipse mediator. Quisquis vult eam fidelis bene intelligere, attendat ipsum, atque in illo inveniat & seipsum. Fidelis, inquam, qui in eo veram naturam credit & confitetur humanam, id est, nostram, quamvis singulariter, suscipiente Deo Verbo, in unicum Dei filium sublimatam, ita ut qui suscepit & quod suscepit, una esset in Trinitate persona. Neque enim homine assumpto quaternitas facta est, sed Trinitas mansit, assumptione illa ineffabiliter faciente personæ unius in Deo & homine veritatem. Quoniam non Deum tantum dicimus Christum, sicut hæretici Manichæi; nec hominem tantum, sicut hæretici Photiniani; nec ita hominem, ut ali-

quid minùs habeat, quod ad humanam naturam pertinere certum est, siue animam, siue in ipsa anima mentem rationalem, siue carnem non de femina sumptam, sed factam de Verbo in carnem conuerso atque mutato. quæ omnia tria falsa & vana hereticorum Apollinaristarum tres partes varias diversasque fecerunt. Sed dicimus Christum Deum verum, natum de Deo patre, sine ullo initio temporis, eundemque hominem verum, natum de homine matre, certa plenitudine temporis. Nec ejus humanitatem, qua minor est patre, minuere aliquid ejus divinitati, qua æqualis est patri. Hoc autem utrumque unus est Christus, qui & secundum Deum verissimè dixit: *Ego & pater unum sumus.* & secundum hominem verissimè dixit: *Pater major me est.* Qui ergo hunc fecit ex semine David hominem justum, qui nunquam esset injustus, sine ullo merito præcedentis voluntatis ejus, ipse ex injustis facit justos sine ullo merito præcedentis voluntatis ipsorum, ut ille caput, hi membra sint ejus. Qui ergo fecit illum hominem sine ullis ejus meritis præcedentibus, nullum quod ei dimitteretur, vel origine trahere, vel voluntate perpetrare peccatum, ipse nullis eorum præcedentibus meritis facit credentes in eum, quibus dimittat omne peccatum. Qui fecit illum talem ut nunquam habuerit habiturusque sit voluntatem malam, ipse facit in membris ejus ex mala voluntate bonam. Et illum ergo & nos prædestinavit, quia & in illo ut esset caput nostrum, & in nobis, ut ejus corpus essemus, non præcessura merita nostra, sed opera sua futura præscivit.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

FLORI DIACONI

LVGDVNENSIS LIBER

DE ELECTIONIBVS EPISCOPORVM.

*COLLECTA A DOMINO FLORO
ex sententiis antiquorum Patrum.*

I.

MANIFESTVM est omnibus qui in Ecclesia Dei sacerdotale officium administrant, quæ sunt illa quæ in ordinatione episcopali, & sacrorum canonum auctoritas, & consuetudo ecclesiastica, juxta dispositionem divinæ legis & traditionem apostolicam jubeat observari. Videlicet ut pastore defuncto, & sede vacante, unus de Clero Ecclesiæ, quem communis & concors ejusdem Cleri & totius plebis consensus elegerit, & publico decreto celebriter ac solemniter designaverit, legitimo Episcoporum numero consecratus, locum decedentis antistitis rite valeat obtinere; nec dubitetur divino judicio & dispositione firmatum, quod ab Ecclesia Dei tam sancto ordine & legitima observatione fuerit celebratum.

II. Hæc sunt quæ & in Conciliis Patrum,

& in Decretis Apostolicæ Sedis Pontificum statuta reperiuntur, & ab Ecclesia Christi & initio comprobata reperiuntur, & comprobantur. Vnde & beatus martyr Cyprianus de sancto Cornelio urbis Romæ Pontifice, cùm episcopatum ejus adversùs quosdam superbos & invidios calumniatores defenderet, hæc ipsa in testimonium sanctæ & legitimæ ordinationis ejus prosecutus est dicens: *Factus est Cornelius Episcopus de Dei & Christi ejus judicio, de Clericorum omnium testimonio, de plebeio suffragio, de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum consensu; cùm nemo Episcopus inibi factus esset, cùm gradus cathedræ sacerdotalis vacaret. Quo occupato, & omnium nostrorum consensione firmato, quisquam jam Episcopus fieri voluerit, omnimodis necesse est ut ecclesiasticam non habeat ordinationem, qui Ecclesiam non tenet per consensum unitatem. Post primum secundus esse non potest. Quisquis enim post unum, qui per electionem consecratus est, esse voluerit, jam non secundus ille, sed nullus est.*

Cyprian.
Epist. 52.

III. Iuxta hæc verba beati Cypriani, ordinatos fuisse constat, & legitimè præfuisse universo populo deinceps omnes Ecclesiarum Dei antistites, absque ullo consultu mundanæ potestatis, à temporibus Apostolorum, & postea per annos ferè quadringentos. Ex quo autem Christiani Principes esse cœperunt, eandem Episcoporum ordinationibus ecclesiasticam libertatem ex parte maxima permansisse, manifesta ratio declarat. Neque enim fieri potuit, cùm unus Imperator orbis terræ monarchiam obtineret, ut ex omnibus latissimis mundi par-

tibus, Asiæ videlicet, Europæ, & Africæ, omnes qui ordinandi erant Episcopi ad ejus cognitionem deducerentur. Sed fuit semper integra & rata ordinatio, quam sancta Ecclesia juxta traditionem apostolicam & religiosæ observationis formam celebravit.

I V. Quòd verò in quibusdam regnis postea consuetudo obtinuit, ut consultu Principis ordinatio fieret episcopalis, valet utique ad cumulum fraternitatis, propter pacem & concordiam mundanæ potestatis; non tamen ad complendam veritatem vel auctoritatem sacræ ordinationis, quæ nequaquam regio potentatu, sed solo Dei nutu, & Ecclesiæ fidelium consensu, cuique conferri potest. Quoniam episcopatus non est munus humanum, sed sancti Spiritus donum, sicut ostendit Apostolus, ubi ad Episcopos loquitur, dicens: *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Vnde & in epistola ad Hebræos ait: *Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo, sicut Aaron. Sic & Christus non semetipsum glorificavit ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et iterum: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* in quibus Apostoli verbis evidentissimè demonstratur, ad hoc munus adipiscendum atque sumendum sufficere unicuique gratiam Dei, cooperante fide & devotione gratiæ ejus, absque his autem humano arbitrio nemini posse concedi. Vnde graviter quilibet Princeps delinquit, si hoc suo beneficio largiri posse existimat quod sola divina gratia

Act. 10.

Psal. 109.

gratia dispensat; cùm ministerium suæ potestatis in hujusmodi negotium peragendo adungere debeat, non præferre.

V. Denique ut istius rei nonnulla proferantur exempla, puto quòd de ordinatione beati Martini, quando ex monasterio sub alia occasione eductus, & à populo comprehensus, atque ad Ecclesiam perductus est, & continuò ab Episcopis, qui ad hoc invitati fuerant, consecratus, nemo Principum hujus seculi fuerit interrogatus. In Ecclesia quoque Lucdunensi sic religiosa olim & venerabilis consuetudo fuit, sicut antiqua narrat historia. Scilicet ut defuncto Pontifice, omnis in unum conveniret Ecclesia, & triduo jejunio communi voto ac supplicatione celebrato, quemcunque eis Dominus per revelationem sive ex eorum Clero seu aliunde ostenderet, ipsum sine dubio antistitem constituerent. Quod de beato Eucherio præfatae urbis Episcopo, & Doctore egregio, sanctissimæ vitæ ejus liber manifestè testatur impletum. Qui cùm esset ex nobilissimo Senatorum genere oriundus, & huic seculo abrenuntians, omnique facultate sua in pauperes ob amorem Christi distributa partibus Provinciæ in quodam specu retrusus, atque ibi soli Deo jejunus, & orationibus vacans latitaret, tali revelatione ostensus, atque inventus, in Pontificali regimine locatus est. Ex quo certissimè constat quòd omni illò tempore quò tantam bonitatem sive gratiam omnipotens Deus in illa voluit Ecclesia demonstrare, valebat ac sufficebat ad consecrationem rectorum sola ejus gratia, & fides Ecclesiæ devota.

VI. Sed & in Romana Ecclesia usque in presentem diem cernimus absque interrogatione Principis, solo dispositionis iudicio, & fidelium suffragio, legitimè Pontifices consecrati: qui etiam omnium regionum & civitatum quæ illi subiectæ sunt, juxta antiquum morem, eadem libertate ordinant atque constituunt sacerdotes; nec adeo quisquam absurdus est, ut putet minorem illic sanctificationis divinæ esse gratiam, eò quòd nulla mundanæ potestatis comitteretur auctoritas.

VII. Quæ omnia non idèò dicimus, quasi potestatem Principum in aliquo minuendam putemus, vel contra religiosum morem regni aliquid sentiendum persuadeamus; sed ut clarissimè demonstretur, in re hujusmodi divinam gratiam sufficere, humanam verò potentiam, nisi illi consonet, nihil valere. Quapropter in sacris canonibus Patrum, ubi plurimæ causæ commemorantur sine quibus episcopalis ordinatio irrita habenda est, de hac re nihil invenitur insertum.

FINIS.

INDEX.

A

ADOLESCENTVL in
Ecclesia positi ad
discendum cantum
ecclesiasticum. 91.
99.100

Africani Concilij decre-
tum de precibus & ora-
tionibus in Ecclesia can-
tandis. 90

Agobardus interfuit syno-
do Compendiensi. 75.
Correxerit Antiphona-
rium Ecclesiæ Lugdu-
nensis. 87

Amalarius Abbas. 101
Ambrosius Abbas Insulæ
Barbaræ. 128

Amici vulnera meliora
sunt quàm fraudulenta
oscula inimici. 171

Amulo Archiepiscopus
Lugdunensis. 135. & seqq.

Angeli sancti nunquam
sunt casuri. 233

Animarū regimen majus
est quàm imperiale. 53

S. Annemundus martyr.
128

Antichristi impudentia
depingitur. 22

Antiphonarium. 80. 87.
190.

Apostoli, Doctores Eccle-
siarum. 230

Apostolicæ sedes. 59. sunt
Ecclesiæ fundamentum.
48

Apostolicæ Sedis honore
manente, an Pontifex
possit exhonorari. 56

Arelas, opima portu. 121

Athanasij Episcopi Ale-
xandrini exemplum de
cantu ecclesiastico re-
fertur. 95

Augustinus, præcipuus
post Apostolum præde-
stinationis & gratiæ
prædicator. 185. Ejus
sententiæ, quanti fa-
ciendæ. 188

Augustodunense territo-
rium. 138

Aurium vana & noxia de-
lectatio reprehenditur
etiam quoad cantus ec-
clesiasticos. 24

B

BArbarizare. 63

Bartholomæus Epif-
copus Narbonensis. 143

Benedictus Abbas Insulæ
Barbaræ. 128

S. Benignus martyr. 135

Brachium, id est, potentia
operandi. 220.

INDEX.

CÆsarius Episcopus
Arelatenſis lauda-
tur. 171
Caïphas honoratus eſt
prophetia propter ca-
thedram. 56
Canere in Eccleſia magis
animo quàm voce de-
bemus. 91
Cantorum ſcholæ apud
Lugdunum. 127. Eorum
ſuperbia & inſcitia ta-
xatur. 99
Caritas inchoata, inchoa-
ta juſtitia eſt. 216
Carthaginienſis urbis rui-
na. 121
C H R I S T V S. Quomodo
Deus & homo. 11. Suſ-
cepit animam rationa-
lem & carnem hominis.
234. An per aurem Vir-
ginis introierit in mun-
dum. 89. Conſtitit ex
quatuor elementis. 109.
Venit, ut ſalvaretur
mundus per ipſum. 217.
Spontaneè pro nobis
mortuus eſt, & gratis.
90. 206. In Chriſti gra-
tiam etiam juſti antiqui
crediderunt. 203
Chriſtianus, quis. 157
Chriſtiani perfecti glo-
riantur in tribulationi-
bus. 37
Civitas Dei conſtat ex
Angelis & hominibus.
17
Clerici officiales. 126
Compendium Palatiũ. 73

Concilia antiqua defini-
runt plebeios plálmos
in Eccleſia non eſſe can-
tandos. 83
Conſiliarij regij. 62
Cornelij Episcopi Roma-
ni ordinatio. 253
Correptionis utilitas. 231.
237
Cypriani Episcopi Car-
thaginiensis oſſa. 121

D Deus vult nos in rebus
ſuis cautos eſſe at-
que diſcretos. 139.
Non lætatur in
morte & damna-
tione impij. 166.
Non deſerit, ſi non
deſeratur. 211. Non
jubeat impoſſibilia.
214. 216

Diabolus eſt inventor &
cauſa omnis mali. 28.
Ipſe & angeli ejus, ho-
ſtes noſtri ſunt. 20
Diaconis cantare aliud in
Eccleſia, præter Evan-
gelium, prohibitum.
96
Divina præcepta non ſunt
gravia. 196. 216
Divinorum verborum or-
do nunquam mutan-
dus. 88
Divionenſe caſtrum. 135
Domina Palatiij ſenioris.
64

E Bbo Remenſis Epif-
copus. 76
Eccleſia eſt domus Dei. 63.

I N D E X.

Dealbata est à Christo.
222. Ejus fundamentum
est in apostolicis sedi-
bus. 49. Portæ inferi
adversus eam prævalere
non possunt. 50
Electi sunt, qui secundum
propositum vocati sunt.
232
Elementa quatuor in cru-
ce pependerit in per-
sona Christi. 109
Enchiridion de divinis li-
bris. 77
S. Ephrem, admirandæ
sanctitatis & illustrissi-
mæ doctrinæ Pater. 151
Episcopatus non est mu-
nus humanum, sed san-
cti Spiritus donum. 254
Episcopi sunt Patres
Christianorum. 169. &
seq. Non debent specta-
re ludentes & jocantes.
64
Episcopale Concilium.
149
Episcopatum electionum
forma describitur. 252.
& seqq.
Evangeliorum Liber. 127
Eucherius Episcopus Lug-
dunensis. 128. 255
Excommunicatio præ-
sumptuosa. 55

F

F Eminæ prouiores ad
superstitionem. 136.
143
Fides Christiana explica-
tur. s. 241. Ea justos sa-
navit antiquos. 214. Ad-

versus ejus inimicos
quomodo pugnandū. 21
Fides servanda est Prin-
cipi. 42
Fidelis quomodo quis sit
Principi. 43. 56
S. Firminus Episcopus. 143
Florus Diaconus Lugdu-
nensis. 252
Francici regni pericula.
64. Divisio inter filios
Ludovici Pij. 45
Francorum nomen, cla-
rum in toto orbe. 62
Fraternum consilium. 136

G

G Allicana Ecclesia. 59
Gallicanorum Epif-
coporum libertas ad
Romanum Pontificem
scribentium. 58. Ei mi-
nantur dejectionem, si
quid agat extra ordi-
nem. 60
Gelasij Papæ Decreta. 139
Genesius Episcopus Lug-
dunensis. 128
Germaniæ regnum. 152
Germanica Ecclesia. 59
Gothescalcus. 149
Gratia Dei non secundum
merita nostra nobis da-
tur. 222. 227. Semper est
bona. 224
Gregorius Magnus quæ-
dam vitia circa cantum
refecavit in Ecclesia
Romana. 81. 96
Gregorius IV. Papa venit
in Franciam. 51. Episto-
la ejus ad Episcopos re-
gni Francorum. 53

R iij

I N D E X.

- H**omo ad imaginem
& similitudinem
Dei conditus. 9.
Ejus natura pri-
mitus inculcata
& sine ullo vitio
creata est. 207. 214
Nihil ex se potest
homo, sed cum
Dei adjutorio. 22.
Peccato tamen ca-
rere poterat, si vo-
luisse. 214. Gra-
vius autem peccat
homo sciens quàm
nesciens. 219
- Homines omnes nascun-
tur morituri. 131
- Monorati. 67
- Humanum genus sola Dei
gratuita bonitate & mi-
sericordia salvatur. 179
- I
- I**dola & simulacra tem-
pore legis significabant
omnes errores. 69
- Iejunium triduanū à Lu-
dovico Pio indictū. 44
- Imperatores quomodo fe-
lices. 54
- Imperialis jussio. 53
- Indulgentiæ janua aperta
est omnibus hominibus
qui peccata sua desunt.
163
- Inferni descriptio, & va-
ria nomina. 31 & seqq.
118
- Insula Barbara. 118
- Iudas præcognitus & præ-
dictus est filius perdi-
tionis. 162
- Judith, uxor Ludovici
Pij. Vide Ludovicus
Pius.
- Juramentum opportunum
atque legitimum. 45. 47
- Iusjurandū causa fidei. 56
- Iustorum vita molestiis
exercitata, splendidiùs
enituit. 209
- K
- K**arolus M. Impera-
tor. 120. 125
- L
- L**eidradus Episcopus
Lugdunensis. 121.
125. & seqq.
- Letaniæ, id est, Roga-
tiones, an fieri possint
sine jejunio & carnis
abstinentia. 102
- Levitas fugienda est in di-
vinis laudibus exsol-
vendis. 85
- Libellus in synodo Com-
pendiensi editus ab E-
piscopis perfidis, & Lu-
dovico Pio Imperatori
oblatas. 74
- Liber Evangeliorum. 127
- Liber Mysteriorum. 100
- Liberum arbitrium habe-
mus & ad malum & ad
bonum faciendum. 229
- Licinius Abbas Insulæ
Barbaræ. 128
- Linguae malum in homine
magnum. 208
- Lotharij consortium cum
Ludovico confirmatur
à Summo Pontifice. 45.
51. Præsedit in Concilio
Compendiensi adversus

I N D E X.

patrem. 73
Ludovicus Pius Imperator. 42. 52. Roditur ab Agobardo. 61. & *seqq.*
 Lotharium filium nominis sui participem facit. 44. Publicam pœnitentiam suscipit in synodo Compendiensi. 75. Ejus uxor pulchra, suavis, & blanda. 65. Dilaceratur conviciis & probris. 61. & *seq.* 64. 67
 Lugdunensis Ecclesia. 80.
 Dicata titulo S. Ioannis. 122. Quæ est maxima Ecclesia. 127
 Lugdunensis Ecclesiæ Cantores 85
 Lugdunensis Ecclesia valde turbata ævo Karoli Magni. 126
 Lugdunensium Episcoporum electiones quomodo fierent antiquitus. 255.
 Lupus Episcopus Lugdunensis. 128

M

M Anuale. 77
 S. Martinus Episcopus Turonensis factus est absq; consultu mandatæ potestatis. 255. Incertas sanctorum reliquias non passus est coli à fidelibus. 139
 Maximinus Abbas Insulæ Barbaræ. 128
 Memoriarum Martyrum. 141
 Mendacium non est tan-

tummodo verborum, sed & factorum. 66

Monachi quidam venditant falsas sanctorum reliquias. 136

Mors omnibus una. 131

N

Naturæ jura penitus extinguere non possumus, ne doleamus in funere amicorum. 130

Ninivitarum conversio.

103

O

Obedientia, magnum bonum. 151

Officia divina celebranda sunt cum magna gravitate & modestia. 97

Oratio debet fieri cum tota fiducia & spe. 39

Orationum assiduitas necessaria. 38

Oratio dominica, cur sic nuncupata. 244

Ordo militaris, & ecclesiasticus. 48

Originale peccatum. 217

P

S. P Antaleo, martyr Africa. 121

Parvuli nondum baptizati, damnabuntur secundum solum originale peccatum. 217

Peccatum caveri potest, sed opitulante illo qui falli non potest. 215

Perditorum corpus, cujus caput Antichristus. 29. & *seqq.*

INDEX.

Perjuri pejeratum degra-
dare non possunt. 60
Perseverantia in bono pe-
tenda est à Deo. 232.
Nam perseverantiæ bon-
um, donum Dei est.
182. 243. 246
B. Petri locus. 56
Pœnitentiæ publicæ lex &
ordo. 75
Pontificalis jussio. 53
Præcepta bona sunt, si le-
gitimè his utamur. 216
Prædestinatio, est gratiæ
præparatio. 241
Prædestinationis verbum
in malam partem rariùs
usurpatum. 163
Præscientia Dei quomodo
credenda. 180
Primatus appetitores non
longè absunt ab idolo-
rum cultura. 69
Principum interventio in
electionibus Episcopo-
rum cur introducta. 254
Prudentius, vir doctus. 103
Psalmi antiquitus in Ec-
clesia decantari soliti.
97. Plebeios tamen psal-
mos in Ecclesia cani ve-
ruerunt Concilia Pa-
trum. 81

R

Reginæ olim apud
Francos gerebant
curam Palatii. 64. 67
Reliquiæ martyrum incer-
tæ, rejiciendæ. 136. & seqq.
Rhabanici. 169
Rogationum generalium
tempus. 146

Romani Pontificis, Vica-
rij B. Petri. 51
Romani Pontificis electio
fiebat ævo Flori absque
interrogatione Princi-
pis. 256
Romani Pontificis nomen
recitandum est inter
mysteria. 49

S

SAncti tolerant plerunq;
superiores, quos no-
verunt esse peiores. 37
Sedelocus. 138
S. Speratus, martyr Afri-
cæ. 121
Spes, ad quid utilis. 78. Spe
salvi facti sumus. 193
Spiritus sanctus cur venit
super Apostolos in ven-
to & igneis linguis. 107
Subdiaconi psalmos ac
reliquas lectiones can-
tent in Ecclesia. 96

T

THeodboldus Episco-
pus Lingonensis. 135
Timere inordinatè, grave
peccatum est. 35. Timen-
dū autem non est quod
vitari non potest. 132
Timor, ad quid utilis. 78
Tribulationes cur Chri-
stianis immitat Deus.

37

V

V Cetia, civitas in pro-
vincia Narbonensi.
142
Vxores malæ multum no-
cent viris suis. 70

FINIS INDICIS.

STEPHANI

STEPHANI BALVZII

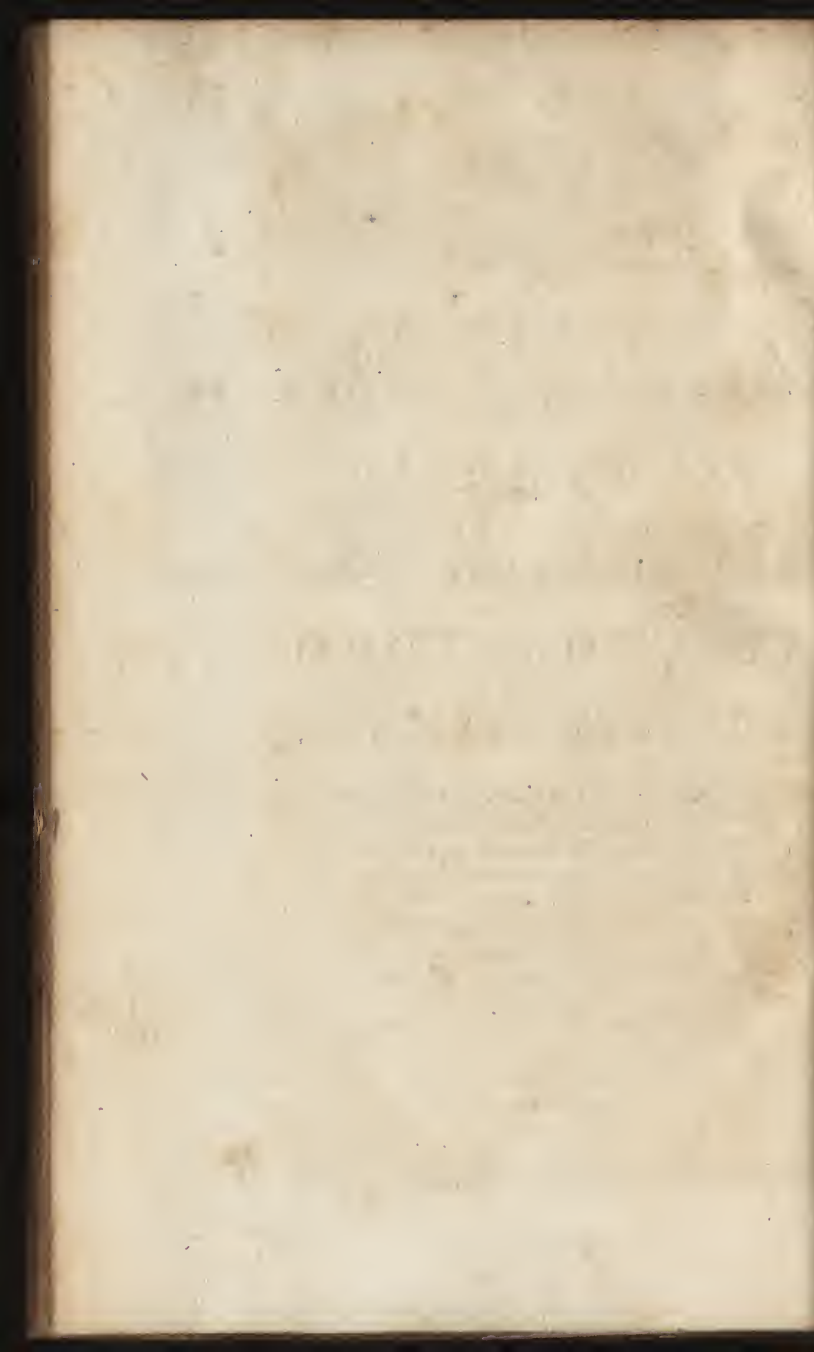
TVTELENSIS

N O T Æ

AD AGOBARDVM,

LEIDRADVM, AMVLONEM,

ET FLORVM.

STEPHANI BALVZII
TVTELENSIS
NOTÆ
AD AGOBARDVM.

AD LIBRVM
ADVERSVS FELICEM.

ANCTI AGOBARDI] Sancti nuncupationem Agobardo tribuimus post editionem Massoni; & quia cœlestes ei honores persolvuntur in Ecclesia Lugdunensi, ubi vulgò vocatur *Saint Agob.* Tum & in Martyrologiis quoque illarum partium sanctus dicitur. Ac de Agobardo quidem pauca nobis dicenda incumbunt; præter ea quæ leguntur inter elogia. Pro nostro tamen more heic vitam ejus delibabimus. Patria Gallum fuisse aiunt, quanquam id non satis constat: Coëpiscopus primùm Leidradi Lugdunensis Archiepiscopi, quem nunc Coadjutorem vocamus; sed non cum titulo futuræ successionis, ut ego quidem arbitror. Nam id privata auctoritate facere non potuit Leidradus, neque extra conscientiam Principis, neque alibi tum quàm in synodo, sive provinciali, sive generali. Dein illo ce-

dente, ac in monasterio Sueffionensi sese abdicante, Agobardus ad eam cathedram conscendit an. DCCCXIII. *consentiente*, ut ait Ado, *Imperatore & universa Gallorum Episcoporum synodo*, seu, ut apertius loquitur Hugo Flaviniacensis, *consentiente Imperatore & OMNI Gallicanorum Episcoporum synodo*. Et animus erat eam synodum interpretari de ea quæ eodem anno celebrata est apud Cabillonem ab Episcopis & Abbatibus totius Gallix Lugdunensis. Verum Ado & Hugo Flaviniacensis satis indicant hanc Agobardi substitutionem præsentè Imperatore factam fuisse in universa sive omni Gallicanorum Episcoporum synodo, id est, in generali ac plenaria synodo Episcoporum regni Francici. quod huic Cabillonensi competere non potest, quæ provincialis tantum fuit. Itaque non de alia synodo intelligi potest, quàm de Moguntina, quæ eodem anno habitæ est, cui verò interfuisse Ludovicum Imperatorem docet Ivo Carnotensis parte I x. cap. LXXXII. Præbuit ista Agobardi substitutio materiam sermonibus, ob violatos, ut videbatur, vetustos canones; quos illibatos servari debere contendebant, neque violari posse quacunque ex causa. Duplíciter autem peccatum videbatur in Canones. Primum, quia constabat duos unam cathedram capere non posse. Deinde, quòd prohibitum sit ne quis Episcopus successorem sibi eligat. Cessisse tamen contradictores constat. Quam verò ob causam cesserint, non constat. Ego facile crediderim, Agobardum propriis virtutibus & Principis optimi studiis adjutum, prævaluisse adversus invidos; tum etiam quia Leidradus in eum inclinaverat, vir in aula celeberrimus, & qui novissimo facinore magnam sibi auctoritatem conciliasse videbatur. Et extabant plurima exempla ex antiquitate, quæ substitutionem illam peragi sinerent. Incidit autem Agobardus in pessima & exulceratissima tempora, quemadmodum ipse non semel conqueritur. Retinuit tamen inter hæc temporum mala constantiam Episcopo dignam, vir cetera timidus, & qui vix coram magnatibus auderet loqui. Nam suum illum pudorem ac timiditatem ipse frequenter inculcat. Præcipuè verò incanduit adversus Iudæos, quorum impios ritus prophanasque cerimonias & detestabatur & aboleri cupiebat. Hinc graves adversus Agobardum tempestates &

NOTÆ AD AGOBARDVM.

procellæ. Strinxit etiam stilum, & quidem acriter, & non uno loco, in legem Gundobadam, quam pietati ac simplicitati Christianæ valde contrariam esse existimabat. Robustè etiam ac eruditè nervos suos intendit adversùs errorem Felicis Episcopi Vrgellensis, qui paulò antè mortuus erat apud urbem Lugdunensem. Canonicum in primis perpetuus ac constans defensor, ut gnarus; adeo ut etiam Romanos sui temporis graviter perstringat, quòd Gallicanos Canones obeam, si superis placet, causam contemnerent, quòd eos neoterici Romani non commendaverint, vel quòd Legati Romani non interfuerint in eorum constitutione. Mirum, si vir ita compositus non incurrisset invidiam hominum ætatis suæ. Itaque opus habuit apologiam pro se scribere adversùs calumnias & obrectationes Abbatis Fredegisi, viri alioqui celeberrimi, itémque adversùs quosdam Provinciales & Septimanos Agobardico nomini valde iniquos. Inter hæc, incallescens quæstio de adoratione cultûque imaginum exercuit industriam hominum eruditiorum; adeoque etiam Agobardus sententiam suam in hoc prompsit, ut acrem ac vehementem adversùs adorationem imaginum, ita piam ac religiosam erga sanctos, ad quorum imitationem hortatur omnes Christianos. Superstitionum igitur inimicus capitalis, etiam eorum stultitiam vehementer exagitavit qui grandinem & tonitrua ceterasque cœli tempestates excitari posse putabant ope magorum & incantatorum, quos ob hoc ipsum ætas illa vocabat tempestarios. Planè magnum virum fuisse persuasum habeo. Sed uno pessimo facinore, quicquid nonnulli contra sentiant, illustria sua facinora ingentèsque virtutes commaculavit. Nam transgressus in partes Lotharij Augusti, qui Ludovicum patrem anno DCCCXXXIII. eò usque deprimere ausus est, ut etiam in carcere concluderet, pœnitentiæque publicæ addici procuraret; transgressus inquam Agobardus in partes Lotharij, tanta animi contentione ac pertinacia casuitus est, ut vel ob hoc ipsum annumeratus sit inter præcipuos Lotharianæ factionis auctores. Ea de causa ab Ecclesiæ præfulatu semotus est auctoritate synodi quæ anno DCCCXXXV. habita est ad Theodonis villam. Rursum ea causa agitata est anno sequenti apud Stramiacum, haud procul Lugduno; sed nullo eventu, pro-

pter absentiam Agobardi. Tandem cū revocata concordia fuisset inter Ludovicum ac Lotharium, Agobardus ad sedem suam redire permixsus est. Demum abiit ē vivis apud Santones Aquitaniæ secundæ populos, in expeditione regia, anno, ut ego quidem arbitror, DCCCXL. Nam eo anno Ludovicus Imperator, ut scriptum est in Annalibus Bertinianis, in Aquitania fuit, motus Aquitanicos componere satagens. Quo etiam anno Agobardum obiisse VII. Idus Iulij tradit auctor brevioris Chronici S. Benigni Divionensis. Ex scriptis ejus quæ extant apparet notum fuisse ac familiarem clarissimis ætatis illius viris, Ebboni nimirum Remensi Archiepiscopo, Bernardo Viennensi, Nibridio & Bartholomæo Narbonensibus, Adalhardo, Vvala, Helisacharo, & Hilduino, Abbatibus, Matfredo Comiti Aurelianensi, qui principem tum locum obtinebat apud Ludovicum Pium, Vvalfrido Straboni Abbati Augiensis. An verò per triennium fuerit Abbas monasterij sancti Medardi Sueffionensis, ut placuit quibusdam, ab anno nimirum DCCCXXX. quo Hilduinus Abbas in exilium missus est à Ludovico Pio, aliis discutiendum relinquo. Atque hæc de vita Agobardi dixisse sufficiat. Nunc ad institutum nostrum revertamur.

ADV. DOGMA FELICIS] Titulum hunc fecimus ex clencho librorum Agobardi, qui præfixus est codici MS. Pap. Massoni, in quo sic habetur: *Adversum dogma Felicis liber I. Agobardi Episcopi ad Ludovicum Imperatorem*. Nullum enim alioqui titulum habebat hic liber in veteri codice. Et mirari lubet audaciam Massoni; qui non contentus inscriptione veteri epistolæ ad Ludovicum Pium, aliam de suo adjecit, tanquam ē veteri codice. Sic enim in ipso operum Agobardicorum initio edidit: *Agobardus Episcopus Lugdunensis Ludovico Imperatori S. D. Quis non crederet ita scriptum vidisse Massonum in veteri codice?* Et tamen nihil illic legitur hujuscemodi.

REDIVIVAM HÆRESIM] Quippe Feliciana hæresis propagata est ex hæresi Nestoriana; ut ostendet infra Agobardus, & scribit etiam Hadrianus I. Papa ad Hispanos Episcopos in Codice Carolino Tit. XC VII.

OBSECO MANSVETVDINEM] Imitatum haud dubiè ex Libello Precum Marcellini & Faustini

Prefbyterorum, qui sic incipit: *Deprecamur mansuetudinem vestram, piissimi Imperatores, Valentiniane, Theodosi, & Arcadi, ut hac in contemplatione Christi filij Dei, qui vestrum iuvat imperium, infatigabiliter legere dignemini.*

CAP. I.

SEDE ORGELLETANA] Retinet etiamnum hodie nomen. Vocatur enim vulgò *La Seu d'Urgel*, id est, Sedes Urgellensis. Clara civitas Hispaniæ Tarraconensis, in Pyrenæi montis iugo sita. Eginhardus in Annalibus ad an. *DCXCII*. Orgellis est civitas in Pyrenæi montis iugo sita; cuius Episcopus, nomine Felix, natione Hispanus, ab Elipando Toleti Episcopo per literas consultus quid de humanitate Salvatoris Dei & Domini nostri Iesu Christi sentire deberet, utrum secundum id quod homo est, proprius an adoptivus Dei filius credendus esset ac dicendus, valde incautè atque inconsideratè & contra antiquam Catholicæ Ecclesiæ doctrinam adoptivum non solum pronuntiavit, sed etiam scriptis ad memoratum Episcopum libris perverissimè pravitatem opinionis suæ defendere curavit. Hujus rei causa ductus ad Palatium Regis, qui tunc apud Reginum Bajoariæ civitatem, in qua & hyemaverat, residebat. Vbi congregato Episcoporum Concilio auditus est; & errasse convictus, ad præsentiam Adriani Pontificis Romam missus; ubi etiam coram ipso in Basilica beati Petri Apostoli hæresim confessus est atque abdicavit. Quo factò, ad civitatem suam reversus est.

DEPOSITVS] Incertum hactenus fuit, quonam demum tempore Felix Episcopus Urgellensis fuerit depositus ab honore episcopatus. Neque enim assentior Ioanni Mariana, viro alioqui eruditissimo: qui ex corrupto Adonis Viennensis loco colligit eam depositionem fuisse peractam in Concilio Francòfordiensi, quod anno *DCXCIV*. congregatum est iussu Karoli Magni. Re discussa, (inquit Mariana lib. VII. Rer. Hisp. cap. VIII.) prava opinio cum auctoribus reprobata est; ac, nisi mutarent, Felix & Elipandus sacrificiis interdicti, Felix, ut Adq Viennensis est auctor, Patrum sententia relegatus est, & Lugduni nunquam errore deposito extremum vitam clausit. Facilius crediderim, datam Felici veniam à synodo, si resipisceret; hunc verò errorem suum abdicasset.

se, sicque in honore episcopatus permansisse. Sed quoniam rursum ad pristinos errores revolvebatur, Aquigranum deductus ad Karolum Magnum, in synodo quæ anno DCCXCIX. illic habita est, depositus haud dubiè fuit. Istud facinus ea tempestate peractum ex eo patet, quòd in epistola quam statim post synodum illam scripsit ad Clerum populúmque Vrgellensem, non obscure significat se Episcopum tum non fuisse, quum sic incipit: *In Dei nomine. Felix olim indignus Episcopus &c.* Nimirum olim fuerat Episcopus, id est, antè quàm in ea synodo deponeretur ab honore episcopatus. Tum verò jussu Principis (non autem Episcoporum, ut perperam scribit Mariana) apud Lugdunum clarissimam Galliarum urbem relegatus est.

CAP. II.

ADMIR. VIT. PR. FELICIS] Constabat ergo per illas tempestates, Felicem esse Episcopum moris antiqui, morésque ejus esse inculpato. Nam non Agobardus solùm id docet, sed etiam Alcuinus, eorundem temporum scriptor. Hæc sunt ejus verba in epistola ad Elipantum Toletanum Episcopum: *Legimus enim in epistolis B. Felicis, viro scilicet religiosa vita præcipuo & sanctitate spectabili, si catholicam fidem & ecclesiasticam unitatem, sine qua nullus Deo placere potest, amare & predicare velit.* Et infra: *Licet præfatus famulus Dei Felix laudabili vita vivat coram hominibus; tamen, ut videtur, in multis catholica fidei professione non omnino pleniter patrum sequitur sententiam.* Item: *Etiam & in hoc tua sanctissima voluntati obnixius suadereratum putavi, ut eundem virum venerabilem Felicem tuis sanctis precibus & suavissimis suggestionibus convertere ad catholica fidei unitatem & veritatem nitaris.* Fidelis est enim Deus, pius, & misericors, qui nullatenus obliviscatur ejus multa bona, & religiosam vitam, & labores, qua die noctûque indefessa voluntate desudat. Quanta sit tibi coram Deo & sanctis ejus gloria & remuneratio intende, & diligentius considera in salute fratris tui, etiam & tanti viri, & tam præclara dignitatis & sanctitatis famulo Christi. Item: *Illum verò Felicem, quem tu caritate summum, pudicum, moribusque ornatum*

NOTÆ AD AGOBARDVM.

adseris, nos habemus in castris Christi. Tum in epilogo libri I v. adversùs Elipantum, eis qui de ratione catholice fidei dubitare viderentur, proponit exemplum Felicis ab errore ad catholicam conversi: *Illius religiosi viri, inquit, & magni nominis inter suos edoctus exemplo &c.* Demum in epistola LXXV I. Felicem laudat ob pietatem; ejusque preces postulat apud Deum, velut viri sancti. Non injuria ergo in vetustis tabulis Ecclesiæ Vrgellensis dicitur sanctus. Nihil itaque fallaciùs est quàm prava religio. Vnde colligi interim potest, non statim ex sancta Episcopi vita sequi doctrinam ejus esse sanam. Tentat enim nos interdum Deus, ut palam fiat, utrum diligamus eum, annon. *Luce clariùs aperta causa est, inquit Vincentius Lirinensis, cur interdum divina providentia quosdam Ecclesiarum magistros nova quadam dogmata predicare patiatur. Ut tentet vos, inquit, Dominus Deus vester. Et profectò magna tentatio est, cùm ille, quem tu Prophetam, quem Prophetarum discipulum, quem doctorem & adsertorem veritatis putes, quem summa veneratione & amore complexus sis, is subito latenter noxios subinducat errores &c.* Tum adducit exemplum Nestorij, Photini, & Apollinaris; quos magnos viros fuisse constabat, & prævalidos hæreticorum adversarios.

EX FIDE PROBANDA EST VITA] Nimirum juxta mentem Tertulliani, qui in capite tertio libri de præscriptione hæreticorum sic loquitur: *Ex personis probamus fidem, an ex fide personas?*

CVM LAUD. VITA SUPERBAM] id est, mentem. Ergo & in pannis quoque potest esse fastus. Ergo & hi quoque superbi esse interdum possunt, qui sancti esse dicuntur. Præclare Optatus Milevitanus in libro secundo adversùs Parmenianum, & quidem appositè prorsùs ad mentem Agobardi: *Meliora inventa sunt peccata cum humilitate, quàm innocentia cum superbia.* Sic apud Sulpitium Severum in dialogo I. cap. v. cùm puer quidam aspidem illæsus apprehendisset, idque facinus fratres monasterij in modum miraculi extollerent; Abbas, ne infirma ætas insolesceret, virgis compefcuit, dictitans *quia melior esset infirmitatis conscientia, virtutum vanitate.* Vide S. Gregorium in lib. I v. de cura pastorali.

VERA PASSIO] Apud Augustinum Tractatu VIII. in Evangelium Ioannis, & apud Prosperum in libro sententiarum ex Augustino cap. cccxxvi. legitur, *Vera nativitas, vera passio, vera mors, vera resurrectio. Si aliquid horum dixeris falsum &c.* Sed apud Augustinum non exstant hæc verba, *Quia ubi fuerit falsi alicujus corruptio, ibi veritatis integritas non erit.* quæ tamen leguntur apud Prosperum.

CAP. V.

IGNORARE DIEM IUDICII] Idem crimen Felicî exprobrat etiam Alcuinus in libro v. adversus eundem. Felicem : *Tandemque illuc pervenisti,* inquit, *ubi de die ultimi examinis idem Dominus loquitur : cujus diei cognitionem Christo, in quantum homo est, denegare laboras, ut ex tuis verbis agnosci potest.* Tum verba Felicis adducit, in quibus videbatur ita scripsisse. *Ipse est enim, inquis, qui secundum præscientiam deitatis diem judicij per Prophetam prædixit. Dies enim ultionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit. Ipse nihilominus est propter humanitatis naturam, qui in Evangelio secundum Marcum protestatur : De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cælorum, neque filius, nisi pater solus.*

ACCESSI AD EVM] nimirum in civitate Lugdunensi, ubi exulasse eum tradit Ado his verbis: *Felix Vrgellitanus Episcopus hæreticus deprehensus, adoptivum non proprium filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum dogmatizans : qui ad præsentiam Adriani Pontificis Romani deductus, hæresim verbis solummodò abdicavit. Synodus iterum facta contra dictam hæresim in Franconofurt, Legatis Apostolica sedis presidentibus Theophylacto & Stephano Episcopis, & auctoritate sanctorum Patrum convictus & damnatus est. Iterum Felix cum errore suo perpetuo exilio apud Lugdunum relegatus est, quem ferunt in ipso suo errore mortuum.* Sic enim habet vetus editio, meliùs profectò quàm ea quæ typis Sonnianis excusa est Parisiis anno M. D. LXXXIII. curâ Laurentij de la Barre, in qua postrema verba hujus loci sic leguntur : *convictus & damnatus est iterum. Felix cum errore suo, perpetuòque exilio &c.* quod fraudi fuit eruditissimo viro Ioanni Marionæ.

NOTÆ AD AGOBARDVM. II

NEC AD ME PERTINEBAT] Felix enim erat Episcopus in aliena provincia, in Narbonensi nimirum. Nam tum, post Maurorum in Hispanias adventum, excisa Tarracone, Episcopi illarum partium sub Metropolitano Narbonensi erant; ut pluribus dictum est in Notis ad Concilium Narbonense habitum adversus Felicem. Sic Faustinus Episcopus Lugdunensis de causa Marciani Arelatensis Episcopi cognoscere noluit, eò quòd esset Episcopus in aliena provincia, in Narbonensi nimirum; ut pluribus explicat illustrissimus vir Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis in libro primo de concordia sacerdotij & imperij cap. x. §. viii. & lib. vii. cap. i. §. v.

CAP. VI.

POST MORTEM VERO EIVS] Hinc colligi potest (quod & Ado tradit) Felicem mortuum esse Lugduni. Quod etiam patet ex ipso libri istius initio: in quo Agobardus ait repertam à se post mortem Felicis fuisse scedulam quandam ab eo editam sub specie interrogationis & responsionis. Ex Lugduno autem, quòd eum relegatum puto à Karolo Magno anno dcccxcix. post synodum Aquisgranensem, scriptam arbitror à Felice epistolam de fidei confessione ad Clerum & populum Vrgellensem, quæ edita est inter opera Alcuini. Diù ergo post depositionem suam superstes fuisse videtur Felix, nimirum usque ad initium imperij Ludovici Pij.

DIVISIONEM NESTORII] Alcuinus in libro i. adversus Felicem: *Nos non sequimur nec Nestorianam divisionem, qui propter duas naturas duas personas in Christo inserere voluit, nec Eutychetis confusionem, qui propter unam personam unam naturam in Christo intexere voluit. Ambo à catholica fide deviantes, impietate pares, quia fidem rectam non tenuerunt; sed errore impares, quia isse confundit, ille dividit.*

CAP. VII.

LASSESSERE] Sic omnino codex vetus. pro quo Massonus ediderat *flacessere*. Et scribendum erat *lassescere*, veterem eamque optimam orthographiam sequendo. Sed volumus exhibere bona fide lectionem veteris codicis. Alcuinus in libro primo adversus Elopantum, loquens de diabolo: *Ille explorare volens, si filius Dei esset, quem esurire, sitire, & lassescere cernebat.*

PAULIANISTA] Ita codex manuscriptus. Neque video quid causæ esse potuerit ut Massonus *Apollinarista* ederet pro *Paulianista*. Nam diversus fuit Apollinaristarum error ab eo quem heic persequitur Agobardus. Vide Prædestinatum lib. I. cap. XLIV. XLV.

DE SOLO ADOPTIONIS NOM.] Hinc itaque discimus, non intra Christi naturam substituisse Felicem, sed aliis quoque erroribus implicitum fuisse; attamen ceteros illius errores non fuisse discussos in synodis, sed solam hæresim de adoptione filij Dei. Quod usurpatum in Concilio Narbonensi patet ex his verbis: *praesertim pro Felicis Vrgellitani pestifero dogmate*. Neque enim aiunt, *pro dogmata Felicis*, sed *pro dogmate*. Sanè ex Prologo Dungali confici potest Felicem eadem de imaginibus sensisse quæ & Claudius Taurinensis sentiebat. Hæc sunt verba Dungali: *Cum enim Dominus beatissima memoria Carolus, ferventissimus vigilantissimisque catholica fidei tutor & propugnator, nequissima caput vipera in magistro hujus erroris Felice, contra sibilantis unitatem Ecclesia apostolica auctoritatis praevalida confregerit virga &c.* quod etiam colligi potest ex libro primo Ionæ Aurelianensis adversus eundem Claudium Taurinensem. Vnde intelligas frustra esse Notatorem Concilij Eliberitani: qui ut Hispanos suos nunquam adversus imagines iniquos fuisse ostendat, contendit Felicem his opinionibus implicitum non fuisse.

MULTOTIES DE HOC CONVICTVS] Nimirum in Concilio Narbonensi an. DCC LXXXVIIII. in Ratisbonensi an. DCCXCII. Romæ apud Hadrianum Papam, in synodo Francofordiensi anno DCCXCIV. in Romana an. DCCXCIX. in Vrgellensi & Aquisgranensi anno eodem. Vnde constat verissimum esse quod annotat Agobardus, non solum ter, aut quater, sed multoties convictum fuisse Felicem.

EX INTIMO CORDIS SVI SENSU] Eventus ergo docuit falso hæc ad Vrgellenfes suos scripsisse Felicem: *Ad universalem Ecclesiam Deo favente ex toto corde nostro reversi sumus, non qualibet simulatione, seu velamine falsitatis, sicut dudum, quod Deus scit, sed, ut dixi, vera cordis credulitate & oris professione. Nisi si tum*

ita verè sentiebat Felix, postea verò mutavit.

CAP. XX.

CONFITERI] in M S. erat *conferi*. pro quo Massonus perperam edidit *conferri*. Nos, quia manifestum est legi debere *confiteri*, non dubitavimus quin respuenda esset emendatio Massoni.

SVA MORTE VIVIFICARET] Ex Sermone LXXV. in appendice Sermonum sancti Augustini: *Hoc fecit Dominus noster Iesus Christus, sua paupertate nos ditans, sua humilitate nos sublevans, sua infirmitate nos sanans, sua morte nos vivificans.*

B. HIERONYMI SENTENTIAM] Sumptus est hic locus ex epistola VII. ad amicum ægrotum de viro perfecto, quæ edita est To. IX. operum Hieronymi. Verùm hanc epistolam non esse Hieronymi contendunt viri eruditi. Agobardus non dubitabat quin esset Hieronymi.

B. AUGUSTINVS] in libro nimirum de fide ad Petrum. Sed hunc librum non esse Augustini, sed Fulgentij Ruspensis Episcopi, jam ostensum est à viris eruditis.

CAP. XXIII.

ADOPTARI IN FILIO] Ita codex vetus. Et manifestum est legitimam esse emendationem Massoni, qui edidit *in filium*. Sed quia frequenter Agobardus peccat in regulas grammaticæ, sic arbitrati sumus, retinendos quoque istos errores, ob reverentiam viri.

CAP. XXIV.

SYMMACHI PAPÆ] in Apologetico ad Anastasium Imperatorem. Sed paulò aliter legitur hic locus apud Symmachum, quàm apud Agobardum. Pro his enim verbis, *Ergo ille est minimus &c.* quæ Agobardus habet, sic legitur in epistola Symmachi: *Ergo ille est minimus, qui sic credit in Christum, sed & huiusmodi in Christum credit, qui in integrum Christum credit &c.*

CAP. XXVI.

B. VIGILIVS] Thapsensis in Africa Episcopus. Assentior enim lubens eruditissimo viro Petro Francisco Chiffletio Presbytero è Societate Iesu: qui editis nuper ac vindicatis Vigilij huiusce lucubrationibus, ostendit eum fuisse Episcopum Thapsensem, quæ ci-

vitas erat Africæ in provincia Byzacena. Vide Sirmondum in Notis ad Theodulfum pag. 277.

CAP. XXVII.

PROCVLVVS CP. EPISCOPVS] in epistola ad Armenios, ex qua hunc quoque locum laudat Alcuinus in lib. IV. adversus Felicem. *De qua sententia*, inquit, *beatus Proclus Constantinopolitanus Episcopus in epistola ad Armenios ita ait: Apostolus dixit cum Christum, ut ostendat quia secundum veritatem Deus factus est homo. Dixit eum qui est, ut eum sine initio esse declaret. Dixit eum super omnia, ut totius creatura dominum prædiceret. Dixit eum benedictum, ut adoremus eum tanquam omnipotentem humiliter, nec ut conservum calumnijs appetamus.* Ceterum hanc Procli ad Armenios epistolam approbavit Ioannes Antiochenus cum orientali Concilio; ut docet Facundus in libro I. pro defensione trium Capitulorum cap. I. III. & lib. VIII. cap. I. qui & in lib. II. cap. II. docet ex Iustiniano eandem Procli epistolam susceptam confirmatamque à Chalcedonenſi Concilio fuisse. Eandem epistolam laudat rursus Alcuinus in libro II. adversus Felicem, & Theodulfus Aurelianensis sub finem libri de Spiritu sancto.

CAP. XXVIII.

IN EXPVGN. ACEPHALOR.] id est, in libro V. adversus Eutychetem cap. VII. ubi defendit synodum Chalcedonensem. Acephali enim, ævo Iustiniani Augusti, infensi fuere decretis Concilij Chalcedonensis. Acephali autem iidem cum Eutychianis, ut docet Facundus Hermianensis in epistola quæ à Domino Luca Dacherio edita est. Quanquam illi non omnino sequebantur dogma Eutychetis; idcirco Semieutychianos vocat idem Facundus in libro I. pro defensione trium capitulorum cap. V. & lib. IV. cap. III. Vide Sirmondum in Notis ad librum secundum Facundi.

ET IDEO VNA PERSONA SVNT] id est, Christus & Ecclesia. Sic lib. VI. Capitularium cap. CCCII. legitur: *Porro Christum & Ecclesiam, unam personam esse non nescimus. Et ideo quæ Ecclesiæ sunt, Christi sunt; & quæ Ecclesiæ offeruntur, Christo offeruntur; & quæ ab Ecclesiâ ejus tolluntur, proculdubio Christo tolluntur.* Item capite CCCV. *Et quia Christum & Ecclesiam unam personam esse veraciter agnoscimus, quacunque Ec-*

clesia sunt, Christi sunt. Quomodo autem hæc intelligenda sint, apertè explicat sanctus Papa Gregorius in libro xix. *Moralium in Iob. cap. xi. ubi hæc leguntur: Quia Christum & Ecclesiam, unam esse personam crebrò iam diximus, illum videlicet hujus corporis caput, hanc autem illius capitis corpus &c.*

C A P. XXXVII.

CAPVT EST NOSTRVM] In MS. sic legitur, *caput est Xpm.* quod ita legi debet, *caput est Christum.* quo modo etiam editum est à Massono. Sed ipse in Erratis admonuit legi debere *nostrum.* Et sanè necessaria est ista emendatio. Itaque sic edi debere arbitrari sumus.

DEVNITATE CHRISTI] Massonus edidit, & propterea *de divinitate Christi &c.* nullo admodum sensu. In MS. legitur, & propterea *divinitate Christi &c.* ex quo nos effecimus *de unitate.* Sic enim postulat sensus, ut manifestum est.

C A P. XLI.

B. AVITVS] Viennensis Episcopus. Vide Sirmondum in Notis ad epistolam xxviii. Aviti, ubi hunc quoque Agobardi locum laudat. Sed hic Aviti locus paulò aliter legitur in editione Sirmondi, quàm apud Agobardum. Editio autem Agobardi congruit cum codice MS. qui extat penes clariss. virum Petrum Marnæsium Senatorem Gratianopolitanum.

EX EO QVOD PRÆMISIT] Aut periit Aviti opus, in quo fragmenta isthæc connexa erant; aut fatendum est, Agobardum memoria lapsum esse. Prius enim fragmentum sumptum est ex epistola secunda Aviti, posterius verò ex xxviii.

C A P. XLIII.

FIDENTIVS] Fortassis intelligit Fidentium Episcopum & martyrem, cujus mentio extat in Sermone xxx. Augustini, inter eos quos Sirmondus edidit.

AD LIBRVM

DE INSOLENTIA IVDÆORVM.

AD EVND. IMP. DE INS.] Ise est omnino libri istius titulus in veteri codice, quem visum est retineri debere. Sed hunc librum, seu veriùs epistolam, non divisimus in capita, quia id epistolæ brevitatis non patiebatur.

INNOTESCENS] id est, indicans, insinuans. activa significatione, ut tum solebat. Sic in Præceptis Regum, & in libris Capitularium: *Ille innotuit nobis*, id est, significavit. *Quin* & sanctus Papa Gregorius sic usurpavit pluribus in locis, ac nominatim lib. II. Indiçt. XI. epist. LXXXVII. lib. III. Indiçt. XII. epist. I. & alibi pluries.

GERRICVS] *Capis prælatus* in vita Ludovici Pij: in qua scriptum est eum anno DCCCXIII. missum ex Aquitania in Germaniam fuisse à Ludovico ad Karolum Magnum, ut eum *pro quibusdam necessariis consuleret*.

FREDERICVS] Missus Dominicus, ut docer Agobardus. idem fortasse qui post Ludovici Pij mortem adhæsit Lothario, ab eoque missus est ad Ludovicum & Karolum Lotharij fratres. quod scribit Nithardus extremo libro secundo. In Capitulis quoque Karoli Calvi Tit. XLIII. cap. XVII. extat mentio cujusdam magnatis, nomine Fredrici, qui fortassis idem quoque est cum hoc Frederico.

EVERARDVS] idem fortassis qui Eberardus vocatur in Annalibus Eginhardi, fuitque Magister Pincernarum Karoli Magni, ab eo missus anno DCCXXXI. ad Thassilonem Ducem Bajoariæ.

MISSIVESTRI] id est, Legati; qui vulgò tum Missi Dominici vocabantur, quòd à Principe mitterentur. *Missi ergo Dominici dicebantur*, inquit Sirmondus in Notis ad Capitula Karoli Calvi, quos Princeps extra ordinem in diversas regni partes ad justitias faciendas (sic enim loquebantur) cum amplissima potestate dirigebat.

PERSECUTIONIS ADV. ECCCL.] non quidem novæ alicujus persecutionis, ne quem heic fallat obscurum scribendi genus, sed veteris persecutionis quæ per trecentos circiter annos afflixit Ecclesiam, in initiis Christianismi.

INDICVLVM] Sic tum vulgò vocabant diploma Principis, quod in præsens dabatur. Nam quæ in futurum, Præcepta vocabantur. Inde in Formulis Marculfi, *Indiculus Regis ad Episcopum ut alium benedicat*. Et in vita Desiderij Episcopi Cadurcensis: *Indiculus Dagoberti Regis ad Sulpitium Episcopum*, Biturigensem videlicet, adeoque Metropolitanum Episcopi Cadurcensis, ut Desiderium, cui Rex episcopatum dederat, quamprimum ordinet. Et alibi pluries. Interdum tamen Indiculus accipitur pro Ediçto. ut apud Gregorium Turonensem lib. v. cap. xlv. *Per idem tempus Chilpericus Rex scripsit Indiculum, ut sancta Trinitas non in personarum distinctione, sed tantum Deus nominaretur*.

VICE COMITIS] Nam quia Comitatus committebantur viris magnæ dignitatis, quique rarò discedebant à latere Principis, illi in pagis sibi commissis viros instituebant, qui vice sua populos regerent. unde dicti Vicecomites. Sicut nostra tempestate videmus Cardinalem Nepotem Summi Pontificis, Legatum semper esse Avenionensem; ejus verò loco constitutum apud Avenionem Prælatum quempiam, qui vices illic Legati gerit, Vicelegatum ob hoc dictum.

TRACTORIAM STIPENDIALEM] id est, epistolam, cujus beneficio Missi suscipiebantur, & conjectum accipiebant, id est, pensitationem & tributum, quod ab iis haud dubiè exigebatur quorum causa Legati mittebantur. In Tractoriis porrò adnotari solebat, quantum cuique Misso pro ejus conditione suppeditari oporteret. ideoque Tractoriam stipendialem vocat Agobardus. Vide quæ anno superiore diximus in Notis ad epistolam lxxiii. Lupi Ferrariensis.

CAPITVLARIA SANCTIONVM] id est, Instructiones Missis datæ in causa Iudæorum, quæ valde favorabiles erant Iudæis, & iniquæ adversum Christianos. Ea de causa Agobardus, cui Ludovici pietas perspecta erat, adduci non potest ut credat ea capitula esse vera.

NANTVADENSIVM MONACHORVM] in

finibus Lugdunensium, vulgò Nantua. Hugo Flaviniacensis in Chronico: *Imperator ergo Carolus cognomento Calvus anno Dom. Incarn. DCCCLXXVII. Ind. XI. vita functus est pridie Nenas Octobris in finibus Lugdunensium, & sepultus Nantoade in monasterio sanctorum Petri & Pauli. Sed monitione angelica translatus Parisius, ad sanctum Dionysium regaliter tumulatur.* Chronicon sancti Benigni Divionensis & Chronicon Be-luense: *Carolus verò Galliam reversus, atque fines Lugdunensium pertingens, ibidem vita functus est, atque in monasterio Apostolorum Petri & Pauli conditus. loco qui dicitur Nantoide à multitudine aquarum ibi confluentium. Postmodum per admonitionem angelicam inde translatus Parisius, in Ecclesia sancti Dionysij regali sepultura est tumulatus.* Itaque in Præcepto Ludovici Balbi Regis pro Ecclesia Lugdunensi, cujus partem edidit Severtius, Nantoadense monasterium dicitur esse in pago Lugdunensi. Hodie tamen est extra regnum Franciæ, in ditione Ducis Sabaudix, media ferè via Lugdunum inter & Genevam, in Comitatu Beugij.

MANCIPIA EIS CHRISTIANA NON VENDERENT] Nihil heic peccaverat Agobardus. Nam istud ipsum decretum antea fuerat à Karolo Magno & Ludovico Pio. Lib. vi. Capitular. cap. cxvii. *Placuit ne Iudais mancipia deserviant vel adhæreant Christiana. & cap. cccxviii. Præcipimus generaliter omnibus, ut mancipia Christiana Paganis vel Iudais non tradantur.* Et præcesserat Constantini Magni lex, cujus meminit Eusebius in libro i v. de vita ejus cap. xxvi. Itémque Honorij Theodosique AA. Constitutio, quæ extat in Codice Theodosiano: *Christiana mancipia Iudaorum nemo audeat comparare. Nefas enim æstimamus religiosissimos famulos impiissimorum emptorum inquinare dominio.* Item Valentinianus Aug. in Appendice Codicis Theodosiani: *Iudais quoque vel Paganis causas agendi vel militandi licentiam denegamus. Quibus Christiana legis nolumus servire personas, ne occasione dominij sectam veneranda religionis immutent.* Vide S. Gregorium Papam lib. ii. epist. lxxv. lxxvi. lib. iii. ep. xxi. & lib. xii. ep. xvi. Ivonem Carn. par. i. cap. cclxxxi. & seq. & par. xiii. cap. xcvi. Collectionem Bernardi Papiensis lib. v. Tit. v. Innocentium Ciro-

nium in Quintam Compilationem lib. v. Tit. III. & Decretales Gregorij IX. lib. v. Tit. vi.

AD HISPANIAS] ubi regnabant Sarraceni, portio Iudæorum. Quam ob causam Bodo Diaconus Palatij Ludovici Pij, (ad quem tum Subdiaconum extat, ut opinor, epigramma Vvalafridi Strabonis) cum se vertisset ad Iudæos, in Hispaniam commigravit ex Gallia, ad Sarracenos nimirum; ut diximus in Notis ad Lupum Ferrariensem pag. 348. 534. Ex eo autem constat hunc Bodonem fuisse oriundum ex ea regni Francici parte quæ Karolo Calvo cessit, quod cum ipse adversum Christianos in Hispania commorantes atrociter sæviret, ut eos cogeret ad deferendam fidem Christianam, ij ad Karolum Regem & Episcopos in regno ejus constitutos lacrymabilem epistolam miserunt, orantes *ut memoratus apostata reposceretur, ne diutius Christianis illic versantibus aut impedimento aut neci foret*; ut tradit auctor Annalium S. Bertini ad an. DCCCXLVII.

DE GLVBATAS] Ita vetus codex. pro quo Mafsonus edidit *delibatas*.

SI ALIQUIS HOMO] Fragmentum est orationis quam Agobardus Lugduni habuit adversum Iudæos, usque ad illa verba, *humani esse debeamus*.

SENIORI] id est, domino. vernaculâ linguâ, *Seigneur*. Vide Hier. Bignonij Notas ad Marculfum pag. 443. 458. & Davidis Blondelli Dissertationem de jure plebis in regimine ecclesiastico pag. 49.

DIVITIIS EORVM] id est, Iudæorum. Hæc fama semper comitata est Iudæos, ex quo Christiani prævalere cœperunt. Nam adnotat etiam Albertus Krantzius lib. viii. Metrop. Salisburg. cap. xxxiii. eos summas ubique opes comparasse. Anno m. xcvi. cum Iudæi ex Bohemia in Poloniam & Pannoniam divitias suas furtim auferrent, ejusque fugæ rumor ad Ducem Brecislaum pervenisset, ille retineri eos jussit, thesaurisque eorum applicari fisco. Addit verò Cosmas Pragensis, qui hæc tradit: *O quantum pecunia miseris Iudæis est illa die sublatum! Nec ex succensa Troja tantum divitiarum in Euboico littore fuit collatum*. Vnde & ætate quoque nostra, quoties dicere volumus quempiam esse valde divitem, ita dicere solemus, *Dives est ac unus è Iudæis*, *Il est riche comme un Juif*. atque id quidem obtri-

net etiam ubi Iudæi noti non sunt nisi de nomine.

PROPTER PATRIARCHAS] Abrahamum videlicet, Iacobum, & ceteros veteris testamenti Patres, & ob hoc, Iudæorum Patriarchas. Neque enim intelligendus est hic locus de Patriarchis Iudæorum per varias provincias distractorum. Illi enim defierant anno CDXXIX. ut Marca observavit in libro primo de Concordia cap. III. §. v.

NOVAS SYNAGOGAS] Indignatur Agobardus, quòd Iudæis tum liceret novas synagogas extruere, velut in contumeliam Christianæ religionis. Id verò ait esse contra legem. Ea autem extat in Codice Theodosiano l. 83. Tit. *De his qui super religione contendunt*, ubi Honorius & Theodosius AA. sic decernunt: *Qua nuper de Iudeis & synagogis eorum statuimus, firma permaneant. scilicet ut nec novas unquam synagogas permittantur extruere, nec auferendas sibi veteres pertimescant.* Hujus legis mentio extat apud sanctum Gregorium lib. VII. Indict. II. epist. v. *Quia sicut, inquit, legalis diffinitio Iudæos novas non patitur erigere synagogas, ita quoque eos sine inquietudine veteres habere permittit.* Eiusdem legis meminit iterum in epistola LVIII. ejusdem libri. Ad eam quoque legem respexisse videtur Alexander III. dum hæc scriberet: *Iudæos de novo construere synagogas, ubi eas non habuerunt, pati non debet. Verum si antiqua corruerint, vel ruinam minantur, ut readificent poteris aequanimiter tolerare, non autem ut eas exalitent, aut ampliores aut pretiosiores faciant quàm antea fuisse noscuntur; qui utique pro magno debent habere quòd in veteribus synagogis & suis observantiis tolerantur.*

MERCATA IN SABBATIS] Antiquum ergo est, quòd mercata fiunt in die Sabbati. Tum paulò post rationem hujus instituti affert Agobardus. Nimirum, ut coëmptis eo die necessariis, postridie liberius Christiani Deo servirent. Nam per totum diem, quoties festus erat, antiqui Christiani vacabant orationi; ut patet ex Facundo Hermianensi in præfatione librorum quos edidit pro defensione trium Capitulorum. *Vix mihi septem dierum, inquit, inducia data sunt, in quibus erant etiam duo festi.* Præclarè igitur Ioannes Monlucius Episcopus Valentinus in libro de reformatione Cle-

ri Valentini & Dierfis cap. xxxv. Non enim dies illos majores nostri ociosos ideo esse voluerunt, ut in his nihil ageremus, & tantum planè cessaremus; sed festorum ratio præcipuè in Christianis cessationem habet laborum & operum, ut sacra hijs diebus adeat populus, cultus Deo honorésque ac preces adhibeat, concionibus, publicis Ecclesia precibus, & votis adsit assiduus. Ob eas igitur nos causas ediximus, ut dies dominicos, & alios, qui in catalogo nostro enumerantur, accuratè omnes in nostris diocèsibus agant, & religiosè; atque in primis curent ne his diebus nulla ludorum, fabularum, & aliorum id genus ludicrorum cõitiones fiant. Tum ad probationem hujus capituli inter cetera adfert decretum Concilij provincialis Colonienfis, quod sic habet: Diligenter quoque populus admonendus est, cur feria, & potissimùm dies dominicus, qui à temporibus Apostolorum in Ecclesia Dei semper celebris fuit, instituta sint. Nempe ut tum in unum omnes pariter convenirent ad audiendum verbum Domini, ad audiendum quoque sacrum, & communicandum; breviter, ad vacandum Deo soli; ut dies illa tantum orationibus, hymnis, psalmis, & canticis spiritualibus transigaretur. Hoc enim est sanctificare sabbathum. Atque utinam hæc intelligerent Christiani nostrorum temporum, qui hæc omnia publicè nunc agunt quæ synodus Colonienfis & Ioannes Monlucius fieri à Christianis prohibuerunt. Nimirum refrigescente in dies caritate, superabundat iniquitas; ut futurum prædixit Christus Iesus in Evangelio secundum Matthæum.

TAM REGES] Regimen Ecclesiæ Gallicanæ dividit inter Reges & Episcopos. Ecclesia enim Principibus commissa est ad regendum; ut ait Karolus Magnus in præfatione librorum de non adorandis imaginibus, itémque synodus habita apud Theodonisvillam anno dcccxli. can. i. Vnde & Episcopi in synodo Parisiensi congregati anno dcccxxv. scribentes ad Ludovicum & Lotharium Imperatores, aiunt ipsos Principes universam sanctam Dei Ecclesiam Domino dispensante & committente gubernare. Et Ludovicus Pius ad Romanum Pontificem scribens, Spiritum sanctum sibi Ludovico datum esse ait. Sed nihil apertius, nihil Agobardicæ sententiæ congruentius, quàm quod aiunt Episcopi in canone i. ejusdem Concilij apud Theo-

donis-villam. *Quia bene nostis*, inquit, *ab illo, qui solus meritò & Rex & Sacerdos fieri potuit, ita Ecclesiam dispositam esse, ut Pontificali auctoritate & Regali potestate gubernetur.* Vide Marcam in libro secundo de Concordia cap. primo.

CVM CONFRATRIBVS CONTVLIMVS] id est, cum Episcopis. Hinc itaque confici posse puto sequentem epistolam fuisse scriptam è synodo quapiam, cui interfuerit Agobardus. quod indicare videtur epistola illa, quæ nomine trium Episcoporum scripta est, & ab Agobardo simul missa ad Imperatorem Ludovicum Pium. Fieri quippe potest ut hi tres Episcopi scripserint nomine totius synodi, Agobardoque demandata cura sit mittendi epistolam synodicam ad Principem. quod ille præstare noluit, quin relationem quoque suam adjungeret. Et fortassis istud peractum est in synodo quæ anno DCCCXXIX. celebrata est apud Lugdunum, cui Agobardus & Bernardus interfuerunt.

CORDOBA] sive Corduba; quæ Sarracenorum in Hispania sedes erat, ut docet Lucas Tudenfis. quod etiam colligi potest ex epistola Eulogij Cordubensis ad Viliefindum Episcopum Pampilonensem.

AD LIBRVM

DE IYDAICIS SVPERSTITIONIBVS.

EPISTOLA AGOB.] Titulus iste sumptus est ex veteri codice. nec aliquid causæ esse potuit quòd omitti debuerit in editione Pap. Massoni.

BERNARDI] Viënnensis Archiepiscopi: ad quem extant Paschalis I. & Eugenij II. Romanorum Pontificum epistolæ, quæ editæ sunt in Tomo IX. Cardinalis Baronij. Anno dein DCCCXXXIII. cùm Lotharius Augustus rebellaret adversùs Ludovicum Pium, plurimòsque Episcopos in partes suas traxisset, & in his Agobardum, Bernardus quoque Viënnensis in partes transgressus est; adeoque prævaluit factio Lotharij, ut Ludovicus imperio dejectus fuerit & in carcere conclusus. Restituto demum Ludovico, Agobardus & Bernardus sedibus suis pulsi sunt, ob ean-

perfidiam. Agobardus quidem, quòd adesse distulerit in conventu apud Theodonis-villam, quum ter fuisset evocatus. Bernardus verò, quòd post exhibitam præsentiam suam in eo conventu, rursus perfugerit in Italiam ad Lotharium. Causa autem illa Agobardi & Bernardi retractata est in conventu Stramiacensi, haud procul Lugduno, anno DCCCXXXVI. ut docet auctor vitæ Ludovici Pij: *in quo causam*, inquit, *Ecclesiarum Lugdunensis atque Viennensis vacantium ventilari fecit, eò quòd Episcopi dudum illarum, Agobardus quidem iussus ad rationem non venerit reddendam; Bernardus autem Viennensis affuerit quidem, sed rursus fugam iniecit. Sed hac quidem res imperfecta remansit, propter absentiam, ut prædictum est, Episcoporum*, Itaque supersederi placuit iudicio, quòd nemo absens & inauditus sit damnandus. Interim illi in gratiam rediere cum Ludovico, eo nimirum tempore quo Lotharius patri reconciliatus est. Tuncque sedem suam uterque recepit, ut docet Ado Viennensis.

EAOF] Ita disertè codex manuscriptus. tamen si in codice quoque M S. disertè scriptum sit paulò post EAOR. Sed verior haud dubiè est prior scriptio. Eaof enim illum haud alium esse puto quàm eum qui Faova nominatur in Chronico Besuensi, Episcopis que fuit Cabillonensis anno DCCCXXX. eodem nimirum tempore quo Lugdunensem Ecclesiam regebat Agobardus, subscripsitque circa annum DCCCXXXIV. Privilegio Aldrici Archiepiscopi Senonensis pro monasterio sancti Remigij, ubi vocatur Fova, *To. 2. Spicilegij pag. 584.* Et apud Hincmarum in posteriori opere adversus Gothescalcum cap. XXXVI. inter Episcopos qui Ebbonem damnarunt recensetur *Favo Episcopus*, id est, hic noster Cabillonensis. *Faova* autem, *Fova*, & *Favo* scribi potuit perperam pro *Eaof*, facili amanuensium errore, ut nemo non videt, cum litera E parum differat à litera F. Nam quòd *Faova* scriptum est, non *Faof*; istud quemquam remorari non debet. Litera enim F interdum usurpabatur à veteribus librariis loco literæ V. Sic Fulradus Abbas S. Dionysij, Summusque Capellanus & Consiliarius Pippini Regis, Vvolradus vocatur in epistola Stephani III. Papæ ad Pippinum apud Baronium ad annum DCC LVI. cum tamen certum

fit nomen ipsi fuisse Fulrado, & in editione ejusdem epistolæ quæ extat in Codice Carolino Tit. VIII. disertè scriptum sit, *præcurrente industria Deo amabilis viri Folradi, tui fidelis*. Sic Fulda monasterium sancti Bonifacii, Volda nuncupatur in Narratione Clericorum Remensium de depositione Ebbonis: *Iussit eum deduci sub custodia ad Voldam monasterium S. Bonifacii*. Et Vulda in synodo Remensi adversus Arnulfum cap. XXIII. *Ebonem quoque Remorum Archiepiscopum idem molientem, per Rothadum Sueffonicum & Erchenradum Parisiorum Episcopum in Vuldensi monasterio pro similibus similia sustinuisse*. Sic in Chronico Hildensheimensi ad annum M. XCIII. Vratisslaus Dux Bohemiæ vocatur Fratislaus. Neque dubito, quin, si quis operam in hoc ponere velit, multò plura exempla sit reperturus. Porro errat Papirius Massonus, qui in Synopsi operum Agobardi existimat heic pro *Eaor*, legi debere *Ebon*.

CAP. I.

PRÆMISSA SCEDVLA.] in epistola nimirum Agobardi, quæ missa est cum litteris Episcoporum Agobardi, Bernardi, & Eaof.

EXTREMITAS NOSTRA] id est, vilitas. Extremos hominum se dicunt viri modestissimi; quemadmodum Paulus se vocat omnium peripsema, & minimum Apostolorum, existimans se non esse dignum qui vocetur Apostolus. Sic Ionas Aurelianensis Episcopus in epistola ad Pippinum Aquitanix Regem: *Meam extremitatem apud serenitatem vestram astu diabolico diffamaverunt*. Idem in epistola ad Matfredum: *Meam extremitatem commonefecisti*. Sic enim legendum, non *extrenuitatem*, ut rectè illic monuit V. C. Lucas Dacherius. Sic in Privilegio Landerici Episcopi Parisiensis pro monasterio sancti Dionysii: *Dominus gloriosissimus Cludovicus Francorum Rex, divino irradiatus lumine, religiosa petitione humilitatis nostra extremitatem poposcit &c.*

COMPARATIVS] id est, emptus.

CAP. II.

VITA EIVS] nimirum Hilarij Pictaviensis Episcopi. Sed hæc non extant in ea quæ Fortunati nomine hodie circumfertur. Itaque tum alia sancti Hilarij vi-

ta terebatur manibus hominum.

LVCVS VALENTINIANOR.] Integrum hunc locum ex vita sancti Ambrosij à Paulino scripta retulit Agobardus. Rhabanus verò, quum scriberet adversùs Iudæos, satis habuit referre de incendio synagogæ. idèoque omisit quæcunque narrantur de incendio Valentinianorum fano. Nam & Ambrosius in epistola xxi. memorat postremum illud incendium, ad Imperatorem Theodosium scribens. *Vindicabitur etiam, inquit, Valentinianorum fanum incensum? Quid est enim nisi fanum, in quo est conventus Gentilium? Licet Gentiles duodecim deos appellent, isti triginta & duos aonas colant, quos appellant deos.* De hoc Valentinianorum errore vide Tertullianum in libro de præscriptionibus hæreticorum cap. xxxiii. qui & peculiarem adversùs eos librum edidit.

SOLITAM PRO EO INTERCESSIONEM] id est, pro Imperatore. Solebant enim Principis nomen recitare inter mysteria. Tertullianus cap. xxx. Apologetici: *Nos enim pro salute Imperatorum Deum invocamus æternum.* Infrà: *Oramus pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Cæsaris vota sunt.* Et paulò pòst, istud præceptum esse Christianis docet auctoritate B. Pauli in epistola prima ad Timotheum. Neque tum videbatur necessarium ut nomen Imperatoris inter mysteria proferretur, quòd uni tantum pareret orbis universus, adhucque in Ecclesia perseveraret sancta illa veterum Christianorum simplicitas. At postea quàm dividi orbis cœpit, pròque innocentia & simplicitate fraus & dolus irrepere cœperunt inter Christianos, dubiumque ob eas causas esse potuit pro quonam Rege sacerdos oraret, si nomen Principis taceretur, verbisque tantum generalibus pro eo oraret Ecclesia; tum verò necessarium visum est ut nomen Principis recitaretur, quò fraudibus iretur obviam, intelligerentque populi eam esse mentem Ecclesiæ, ex divino præcepto & apostolica traditione descendente, ut illi Regi, qui tum imperitaret, fidem suam sanctam illibatamque servarent, vitamque ei prolixam, imperium securum, domum tutam, & cetera quæcunque ho-

minis & Regis vota sunt, precarentur, Itaque in libro Sacramentorum, qui Gregorio Magno tribui solet, disertè præcipitur ut nomen Regis pronuntietur inter mysteria: *Vna cum famulo tuo Papa nostro ill. & Rege nostro ill. & omnibus orthodoxis atque catholica & apostolica fidei cultoribus.* Et proferri quidem possent varia exempla hujus moris. Sed, omissis ceteris, ab ætate nostra sumemus exemplum. Cùm ante hos viginti annos Catalani se justis ijsque necessariis de causis in fidem ac clientelam Ludovici XIII. Francorum Regis contulissent, ejusque se dominio volentes lubentésque subjecissent; manebat tamen adhuc in quorundam peccatoribus insitum in Gallos odium, & occulta in Hispanos inclinatio. Horum ergo affectibus utebantur Hispani ad turbandum Cataloniæ statum. Sed opportunum in primis valdèque utile visum est, abuti monachorum virutibus, ad quos tum in iis regionibus delapsa erat omnis ferè cura sacrarum concionum; quòd id genus hominum plurimum auctoritatis habeat apud plebem, præcipuè verò apud Catalanos, gentem religiosissimam. Ea tempestate vir illustrissimus Petrus de Marca, qui Tolosatium dein & Parisiensium Archiepiscopus fuit, in Cataloniam missus est cum amplissima potestate, ut provinciam recenter ad nos versam prudentia & sapientia ac ceteris bonis artibus, quibus plurimùm valebat, Regi Christianissimo teneret, imperiòque Francico parere assuefaceret. Hic ergo cùm Barcinonem pervenisset, deque his rebus fuisset admonitus, Rectores monasteriorum illius urbis, quos Provinciales aut Superiores vocant, in suas ædes evocavit Idibus Iulij anni M. DC. XLIV. habitaque ad illos Latina oratione de meritis Ludovici XIII. Regis ejusque filij nunc regnantis in Cataloniam, deque fide quæ Principi debetur, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam, ut ait Apostolus, quatuor eis capita proposuit ab universis per provinciam monachis observanda, quorum unum fuit istud: *Tertium quod à vobis exigo, illud est, ut inter Missarum solennia, juxta D. Pauli præceptum, antiquorum Patrum traditionem jam ab ipso Tertulliano testatam, ipsiusque Missalis Romani contextum, Regis Christianissimi specialis & expressa ab omnibus sacerdotibus fiat commemoratio; ita ut*

non tantum Regis mentio generaliter injiciatur, sed Ludovici nomen disertè exprimatur, quemadmodum exigit usus Ecclesia quotidianus; ne aliqui suspicio inde nascatur, aliud animo geri, aliud verbis simulari. Postremo loco admonuit, non defuturos officio suo magistratus regios, si quid in hoc peccarent monachi. Sed ne pœnè viderentur constitutè tantum adversus monachos, ac si de ijs solis suspicio esset, literas deinde ad uniuscujusque diœceseos Vicarios generales dedit, in quibus eadem mandata continebantur. Extat autem epistola ejus ad Vicarios generales diœceseos Helenensis, in qua sic scriptum est: *In Orationibus quoque qua pro salute Regis inter Missarum solennia recitantur, Ludovici nomen disertè & specialiter exprimant.* Ceterum adversus hanc orationem Marcæ, puerilem admodum declamatiunculam eodem anno Tarracone edidit frater Petrus Moliner Trinitarius Magister, Theologiæ Doctor ac vespertinus Cathedriticus in Ilerdensi Licæo. His enim se titulis ornavit homo opinione sua doctus & eloquens; sed, quantum ex ipsius declamatiuncula colligi potest, Musis non tam invisus, quàm ignotus.

CAP. IV.

CVM ALIIS VIGINTI] in synodo nimirum Epaonensi, quæ anno D X V I I. habita est, præside Avito Episcopo Viennensi. Sed heic Agobardus X X I V. tantum Episcopos ei synodo adfuisse docet, cum tamen X X V. reperiantur in vulgatis editionibus. Nisi si numerum rotundum ponere voluit, quod faciliè crediderim. De loco porro ubi habita est synodus illa, non una est omnium sententia, eaque res in diversum traxit ingenia hominum eruditorum. Sed neque ego velim dirimere eam litem. Ceterum silere non debeo vidisse me nuper vetustum codicem MS. epistolarum Aviti, & in his etiam esse epistolam ad Quintianum Episcopum, quam Sirmondus aliique post eum existimant esse Tractoriam ad Episcopos provinciæ Viennensis ut ad synodum veniant Epaonensem. Et omnino Epaonis nomen deest in eo codice, ubi locus de Concilio congregando sic habet: *Idcirco cunctos simul poscimus fratres, ut Deo favente octavo Iduum Septembrium die in parochia episcopatus vestri medius atque oportunus locus electus est, sicut & tempus &c.* Ex quo loco, licet valde corrupto,

colligi fortasse poterit sedes Epaonis, ut quę fuerit in confinio nonnullarum diœceseon regni Burgundionum, cūm Avitus dicat medium esse episcopatus Quintiani. quem Quintianum, ut hoc obiter dicam, ab Episcopo Arvernorum esse diversum, cathedrāque aliquam nobis ignotam tenuisse in regno Burgundico, atque fortē in provincia Viennensi, planē persuasum habeo.

ITA INTER CETERA STATVERUNT] Sic etiam Rhabanus in cap. LV. libri adversus Iudęos. Quem librum, ut in hoc promam meam sententiam, ex hac Episcoporum epistola delibatum esse satis constat. Nam cūm illa, uti suprà diximus, ē synodo quāpiam missa esset, adeoque publicę auctoritatis robur haberet, per manus hominum volitare debuit, ut intelligerent omnes quēnam esset in hoc Episcoporum tractus Lugdunensis sententia. Vnde cūm postea in manus Rhabani pervenisset, atque illi data esset occasio scribendi adversum Iudęos, lucubrationem suam delibavit ex epistola illa synodica. Sic enim existimamus. Certē & observationes & auctoritates veterum easdem profert, & iisdem ut plurimum verbis, quibus utuntur Episcopi ad Imperatorem Ludovicum Pium scribentes.

C A P. V.

XXXV. EPISCOPIS] in synodo Agathensi habita anno DVI. sub Cęsario Arelatensi. De qua synodo nos pluribus agemus in Notis ad Ruriciū Lemoicensē; nonnullasque observationes adferemus, quę fortassis indignę non erunt eruditorum hominum curiositate. Vide Rhabanum in libro contra Iudęos cap. LVI.

C A P. VI.

ITA DEFINIERUNT] in synodo Matisconensi prima, quę anno DLXXXI. habita est, pręsīde Prisco Lugdunensi Episcopo. Vide Rhabanum cap. LVII. ejusdem libri.

EDICTVM CHILDEBERTI] Mirum videri potest, cur Patres synodi Matisconensis utantur lege Childeberti adversum Iudęos, cūm potior apud illos esse debuisset videatur auctoritas Concilij I II. Aurelianensis, in quo illud ipsum statutum est quod Edicto Childeberti Regis continebatur. Nam canonem Aurelianensem ne verbo quidem nominant. Et tamen non

adeo verus erat memoria illius Concilij, ut non etiam superesse potuerint qui in eo presentes fuissent. Itaque videtur hinc elici, non antè vim legis habuisse canones Conciliorum, quàm à Principe confirmati fuissent. Hęc autem confirmatio fiebat per Edictum publicum. Et quia promptior est executio Constitutionum principalium, præcipuè apud magistratus, quorum curę commissa est legum tuitio & executio; ideo Patres Marilconenses, quò magistratuum favorem sibi concilient, decernere se profitentur juxta Edictum Childerti Regis, atque interim ea ratione factum Principis approbant. Ceterùm hunc Concilij Aurelianensis canonem describet infrà Agobardus in capite septimo hujus libri.

CAP. VII.

SANCTVS LVPVS] Lugdunensis Episcopus, qui Concilio Aurelianensi III. præfuit anno DXXXVIII. Errat enim Rhabanus, cùm hunc ex Agobardo locum describens, Lupum illum ait fuisse Trecassenorum Episcopum. Sic enim ait in capite LVIII. libri adversum Iudeos: *Sanctus Lupus Trecassenorum Episcopus, & cum eo alij xxiv. Episcopi, vel vicarij Episcoporum &c.* Nam Lupus Tricassium Episcopus mortuus erat diù antè quàm synodus illa Aurelianensis haberetur.

CAP. IX.

ECCLESIASTICA STATVTA] Rectè admonent Episcopi, ecclesiastica statuta esse firmanda per acta apostolica, id est, regulas ecclesiasticas non posse videri equas, nisi constet eas congruere traditioni. Quare non injuria adnotatum est ab optimo Mecenate meo in libro v. de Concordia Sacerdotij & Imperij cap. ix. §. III. quęcunque olim apud synodos proferebantur, ab ijs non simpliciter, sed cum inquisitione approbari solita; nempe si congruerent cum expositione & doctrina Patrum. Quare, ut idem auctor ait in capite octavo ejusdem libri, illud olim anxie in synodis disquirebatur, an nova cujuscumque Pontificis Romani epistola cum Scripturis & Canonibus congrueret; ut ita demum auctoritate illius omnes tenerentur, atque duobus veluti vinculis in fide confirmati essent, definitione Pontificis, & declaratione synodi. hunc esse Marciani Aug. sensum, cùm scripsit illa quę

à Leone I. Papa secundum ecclesiasticos canones definirentur, à synodo declaratum iri.

NOVA PER VETERA] Nam cum, ut illic Marca scribit, *semel tradita fidei habendum sit, ut docet Iudas Apostolus; hinc sequitur eam esse fidei Christiana rationem, ut vetera eruantur, non autem nova condantur; quemadmodum rectè monuit Vincentius Lirinensis.* Sic Claudius Imp. aiebat apud Tacitum in libro x i. *Annalium: Omnia P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Inveterascet hoc quoque; & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.*

CAP. X.

RAB ACHIBAS] In codice regio scriptum est *Barachibas*. pro quo Massenus edidit *Barachias*. Sed apud Hieronymum, cujus est hic locus, legitur *Rab Akibas*. Pro quo nos, ne scripturam vetusti codicis defereremus, edidimus *Rab Achibas*. Et irrepserrat error ex transpositione literarum.

HILLEL] Vir fuit magni nominis, è cujus schola prodierunt octuaginta viri magni: quorum clariores, ut Genebrardus adnotat, fuere Jonathan filius Vziel, & Simeon Iustus, qui Christum ulnis excepit. Hos autem vel ex eo constat fuisse magnos viros, quòd Iohanan Ben Zachei, qui discipulorum Hillelis minimus fuit eruditione, universum tamen Cabbalæ & Scripturarum corpus, cunctas etiam Philosophiæ partes exactissimè tenuisse, ac scholæ Scribarum & Phariseorum magna cum laude præfuisse memoratur. Hillel porrò vixit annis centum & viginti.

CAP. XI.

SINE PRIUS SATVRARI FILIOS] Verba Christi sunt ad mulierem Chananæam. Hoc autem inter cetera argumento usus est ille qui exeunte postremo seculo Theses emisit in publicum, ut ostenderet mulieres non esse homines. Quod ideo visum est adnotare, ut intelligat lector non tum primùm agitatum fuisse hanc quæstionem, neque animi tantum gratia, sed seriò propositam ab Episcopo quodam Gallicano in synodo Matisconensi anno d l x x x v. ut Gregorius Turonensis narrat lib. v i i i. cap. x x. Historiæ Francorum.

CAP. XII.

TITI IVSTI] Vox *Iusti* non extat in codice manuscripto. Eam tamen habet editio Massoni, quæ Titi nomen, quod habetur in veteri codice, omisit. Vtrumque autem vocabulum extat hoc loco in Actis Apostolorum. Itaque retinuimus ob eam causam utrumque.

CAP. XIII.

DEDUCENTES SECVM] In cod. M S. hic locus ita legitur: *deducentes apud hospitarentur Iasonem &c.* Pro quo Massonus edidit: *deducentes secum, ut hospitarentur Mnas.* Sed in Actis Apostolorum cap. XXI. legitur: *adducentes secum, apud quem hospitarentur, Mnasonem.* Itaque Actorum auctoritate constituimus lectionem quæ, nunc extat in editione operum Agobardi.

CAP. XVI.

IN LIBRIS CLEMENTIS] nimirum in fine libri secundi Recognitionum. Et manifestum est existimasse Agobardum hanc Clementis lucubrationem esse apocrypham. Itaque dubium non est quin secundum Agobardi sententiam Itinerarium B. Petri, à Clemente scriptum, illud ipsum opus sit quod sub Recognitionum titulo nunc quoque extat. id quod Bellarmino etiam probabile visum est.

CAP. XVII.

COMMUNE HABVISSE CONVIVIUM] Ita visum est edi debere pro eo quod editio Massoni habet *commune cavisse convivium.* Nam in codice M S. sic omnino scriptum est, *vel Apostoli credendis cōmune anisse convivium.* ex qua scriptione constituimus veram lectionem.

CAP. XVIII.

SVB CLAVDIO] Hujus famis meminit Eusebius in libro II. Hist. Eccles. cap. VI & I. & in Chronico; ubi eam contigisse ait, ut Baronio visum, quarto imperij Claudij Augusti anno. Verùm in Chronico Eusebij nihil de anno quo fames illa contigit. Ait enim tantum, quemadmodum & in Historia, eam contigisse sub Claudio. Quare perperam hoc loco Eusebium corrigit Baronius; qui eam famem revocat ad secundum Claudij annum, auctoritate Dionis Cassij. Iosephus tamen

Scaliger in Animadversionibus ad Chronicon Eusebij existimare eam evenisse anno mundi MMLXI. hoc est, anno quinto imperante Claudio. Nostrium non est componere hanc litem inter tantos viros.

CAP. XXI.

SARRACENI VOCANTVR] Eusebius in Chronico: *Abraham ex ancilla Agar genuit Ismaëlem: à quo Ismaëliitarum gens, qui postea Agareni, deinde Sarraceni dicti.* Et arbitratur D. Hieronymus Sarracenos dictos à Sara uxore Abraham, sicut Agareni dicuntur ab Agar ancilla. Sed istud improbat Ios. Scaliger in Animadversionibus ad Chronicon Eusebij. Existimat enim potiùs esse deducendam verbi hujus originem à *Sarak*, quod Arabicè sonat furaces: *Quales sunt, inquit, qui Turcis dicuntur Cosaki Tartari, quales Martolossi, quales Bandleri in Pyrenæis.* Hieronymi tamen opinionem Scaligericæ præfert Innocentius Cironius in librum v. Decretal. Tit. vi. Genebrardus verò putat Sarracenos potiùs dictos à Sara monte, quem olim ipsi incolebant.

AD LIBRVM

DE BAPTISMO IVDAICORVM
MANCIPIORVM.

CONSULTATIO] In codice regio nullus titulus extabat in hoc loco. Sed in vetustissimo operum Agobardi elencho, qui descriptus est in initio voluminis, titulus istius libri sic legitur quemadmodum nos edidimus.

ADALARDO] Corbeie veteris Abbati, in diocesi Ambianensi. Filius fuit Bernardi fratris Pippini Regis, ut in ejus vita narrat Paschasius Radbertus. Unde & in aula Pippini educatus est; ut, præter alios, docet etiam Agobardus in cap. ii. libri de dispensatione rerum ecclesiasticarum. Mortuo demum Pippino, Adalhardus inter intimos familiarium Karoli Magni Regis adscitus est: à quo missus est an. DCCCIX. ad Leonem III. Papam, unà cum Bernhario Episcopo Coloniensi, & Alfo Vormatiensi, consulturus de Processione Spiritus sancti, de qua tum recenter mota erat quaestio

quæstio in Gallia. Anno dein dcccxvii. in partes Pippini Regis Italiæ, adversus Ludovicum patrem rebellantis, transisse creditus, deficiente conspiratione, puniſque auctoribus, Adalardus apud monasterium sancti Philiberti in Aquitania situm relegatus est; id est, apud insulam Hero, in qua situm erat monasterium sancti Philiberti, ut patet ex vita Philiberti apud Duchesnium, & ex Ademaro Cabanensi. Monasterium autem illud hodie vocatur Nigrum-Monasterium, vulgò *Noirmontier*, in diœcesi Lucionensi. In hac ergo insula clausus Adalardus usque ad annum dcccxxi. quo revocatus ab exilio, redditusque est monasterio Corbeïensi, ut narrat Eginhardus: *Adalhardum quoque de Aquitania, ubi exulabat, evocatum, Corbeïa monasterio, ut prius fuerat, Abbatem ac rectorem esse jussit.* Auctor vitæ Ludovici Pij: *Adalhardum etiam Abbatem quondam Corbeïa monasterij, sed tunc in sancti Filiberti monasterio consistentem, magisterio priori reddidit.* Auctor Annalium sancti Bertini ad annum dcccxxii. *Domnus Imperator consilio cum Episcopis & Optimatibus suis habito, fratribus suis, quos invitos tonderi jussit, reconciliatus est; & tam de hoc facto, quàm de his quæ erga Bernardum filium fratris sui Pippini, necnon & his quæ circa Adalhardum Abbatem & fratrem ejus Valachum gesta sunt, publicam confessionem fecit, & pœnitentiam egit.* Sed falsam fuisse accusationem adversus Adalhardum conqueritur auctor libri de constructione Novæ Corbeïæ: *Tunc accesserunt ad eum (id est, ad Ludovicum Pium Imp.) viri pestilentes, & ejecerunt eum de honore suo absque culpa, & exiliaverunt sine causa.* Rursum itaque consiliorum Ludovici particeps factus, principem locum apud eum occupavit; ut colligi potest ex Hincmaro in epistola xiv. ad Proceres regni cap. xii. *Adalhardum senem & sapientem, Domni Caroli Magni Imperatoris propinquum, & Monasterij Corbeïa Abbatem, inter primos Consiliarios primum in adolescentia mea vidi: cujus libellum de ordine Palatii legi & scripsi.* Mortuus est anno dcccxxiii. postridie Kal. Januarij, cùm anno superiore Brevem sive Libellum conscripsisset de iis quæ deinceps observari volebat in monasterio Corbeïensi. qui liber editus est in Tomo iv. Spicilegij Domni Lucæ Dacherij monachi Benedictini.

VVALÆ] Adalhardi fratri, post quem factus est Abbas Corbeſensis. Vnde in vita Ludovici Pij Vvala dicitur affinis ejusdem Imperatoris. Et ne quis dubitet heic agi de Vvala isthoc, habemus auctoritatem Eginhardi, cujus hæc sunt verba ex Annalibus ad annum DCCCXXIII. *Lotharium verò filium suum in Italiam misit: cum quo Vvalachum monachum propinquum suum, fratrem videlicet Adalhardi Abbatis, & Gerungum Ostiariorum Magistrum, unà misit.* Obiit anno DCCCXXXV. apud Lotharium Imperatorem, ut scribitur in vita Ludovici Pij. Ejus hoc extat elogium apud Paschasium Radbertum in vita Adalhardi: *Deinde Vvala, virorum clarissimus, qui ei successit, postea monachorum pater eximius, tunc temporis primus inter primos, & cunctis amabilior unus, nimia familiaritate Regi inharens, & maxima Præfecturæ dignitate subvectus, in Senatu clarior cunctis, in militia verò prudenti animo fortior universis; quem tanta laus sequebatur in omni vita negotio, ut longè plus censeretur amore posse, quàm omnium fastus etiam & tyrannis reliquorum. Erat enim justitia custos, & decus honestatis, oppressorum quoque justus oppressor.* Vocatur autem Vvalo in libro de constructione Novæ Corbeix, & in Annalibus Eginhardi ad annum DCCCXII.

HELISACHARO] Presbytero, & Abbati Centulensis monasterij, quod in diocesi Ambianensi situm est; ut docet Hariulfus in libro III. Chronici Centulensis cap. IV. qui addit eum fuisse rectorem monasterij Gemmeticensis. Virum fuisse magnæ dignationis patet vel ex solo libelli istius titulo, ubi nominatur inter Procere Palatij. Sed præterea habemus auctoritatem Eginhardi, apud quem sic scripum est ad annum DCCCXVII. *Imperator Helisachar Presbyterum & Abbatem, & cum eo Hildebrandum atque Donatum Comites, ad motus Hispanica Marca componendos misit &c.* Et testatur Amalarius Abbas in libro De Ordine Antiphonarij, hunc Helisacharum fuisse primum inter primos Palatij Imperatoris Ludovici. Cancellarium Ludovici Pij fuisse ex eo patet, quòd in aliquot Ludovici Præceptis Durandus Diaconus subscribit ad vicem Helisachar. Adstitit porrò B. Benedicto Anianensi Abbati morienti, ut in ejus vita tradit Smaragdus.

ABSOLVTIONEM DISCEDENDI] id est, licentiam abeundi. Absolvendi enim verbo per eas tempestates utebantur pro eo quod Latini dicerent facere potestatem discedendi. Veluti, *Absolvere Legatos*.

BAPTISMVM POSTVLANTES] Servi nimirum sive mancipia Iudæorum; qui Iudæi tamen non erant, sed pagani. Hi ergo quum versarentur Lugduni inter Christianos, morésque eorum ac religionem approbarent, ad Ecclesiam accedebant, baptismum postulantes. Et contradicebant Iudæi, ne mancipia amitterent, quæ illis pretio constiterant. Sed pretium emptionis offert Agobardus, juxta Canones, modò liceat eos servos facere Christianos. Sanè malus animus esse poterat in servis illis; qui, ut in libertatem vindicarentur, Christianam fidem amplecti se velle fortassis simulabant. nam lege cautum erat, *Ne Iudæis mancipia deserviant vel adhæreant Christiana*; uti diximus ad librum de insolentia Iudæorum: Neque nova tum erat hæc servorum calliditas. Iam enim tempore Concilij Gangrensis, nonnulli ab obsequio dominorum recedebant, quòd illi non essent Christiani. Vnde canonis tertij Gangrensis lemma sic expressit Dionysius Exiguus: *Deservis qui jugum famulatus abjiciunt Christianitatis obtentu*. Canon autem sic habet: *Si quis servum, prætenu divini cultus, doceat dominum contemnere proprium, ut discedat ab ejus obsequio, nec ei cum benevolentia & omni honore deserviat, anathema sit*. Ævo quoque Gregorij Magni; dui a Iudæis visa est hæc servorum ancillarumque industria. Sic enim ait Gregorius lib. i i i. Indict. x i i. epist. i x. *Pervenit etiam ad nos, servos ancillásque Iudæorum, fidei causa ad Ecclesiam refugientes, aut infidelibus restitui dominis, aut eorum, ne restituantur, pretium dari &c.* Vide eundem Gregorium lib. v. Indictione x i v. epist. xxxi. & Gelasij Papæ epistolam ad Siracusium, Constantium, & Laurentium Episcopos, apud Ivonem parte x i i i. cap. c x i i i. Sed hi quoque loci Gregorij adstruunt sententiam Agobardi. Nam jubet omnino Gregorius ut servi Iudæorum ad Ecclesiam refugientes, in libertatem modis omnibus vindicentur, sive jam olim Christiani fuerint, sive recenter baptizati sint.

IN HOC PERMANERET] id est, neminem

post acceptum baptisma liberari à servitute, juxta sententiam Pauli in cap. VI I. epistolæ primæ ad Corinthios. quò etiam respicit canon Gangrensis suprà laudatus.

CARNALES DOMINOS] Salvianus in libro III. de Gubernatione pag. 58. *Quamquam nos non hac solum injuria contemnamus Deum, qua contemni à servis suis domini carnales solent.*

SVBICIT EOS CHRISTO] id est, paganos, quos bello vicit. Eadem phrasis ulurpata reperitur etiam à Stephano Tornacensi in epistola CLXX. ad Canutum Regem Danorum : *Petimus ut vos, qui totiens armis superatis idololatrias & jugo subjecitis Christiano &c.* Sic Karolus Magnus Saxones agrè ferens non esse Christianos, arma in eos movit ; sic statuens, non antè finem bello impositurum, quàm Christo subjicerentur. Eginhardus in Annalibus ad annum DCC LXXVI. *Cum Rex in villa Carisfaco hyemaret, consilium iniit ut perfidam ac fadifragam Saxonum gentem bello aggrediretur, & eò usque perseveraret, dum aut victi Christiana religioni subjicerentur, aut omnino tollerentur.* Feliciter id evenisse quod Karolus animo conceperat, testatur Eginhardus, & cum eo ceteri Annalium Francicorum scriptores. Sed præcipua tamen auctoritas tribuenda est testimonio Ludovici Pij, qui sic loquitur in Præcepto quod ad paganos ad Christianitatem invitandos fieri præcepit : *Genitor etiam noster gloriosa memoria Karolus omnem Saxoniam ecclesiastica religioni subdidit, jugumque Christi adusque ad terminos Danorum atque Slavorum, corda ferocia ferro perdomans, docuit.* Quibus verò artibus usus sit Karolus adversùs Saxones, ut eos Christo subjiceret, non alius esse potest testis luculentior, quàm ipse Karolus : qui lege lata edixit, ne cui Saxonum liceret non esse Christiano, sub pœna capitis. Hæc sunt verba ejus è Capitulatione de partibus Saxoniae, ab Holstenio edita, cap. VII. *Si quis deinceps in gente Saxonum inter eos latens non baptizatus se abscondere voluerit, & ad baptismum venire contempserit, paganusque permanere voluerit, morte moriatur.* Hinc factum putat antiquus scriptor libri de constructione Novæ Corbeiae in Saxonia, ut Karolus præ omnibus Christianis Regibus potentissimus in bello fuerit. Post obitum namque

nobilissimi Regis Pippini, inquit, Karolus filius ejus regnum obtinuit Francorum universum. Cui Dominus tantam contulit virtutem, atque potentiam, ut non solum Francorum regnum strenuè gubernaret, sed etiam multas barbarorum gentes circumquaque subjugaret. Vnde factum est, ut gentem Saxoniam, qua olim contra Francos rebellabat, non solum suo dominio subegisset, sed & melius fluo Christi nomini dicare meruisset. Nam & hunc ideo pra omnibus Christianis Regibus potentissimum in bellis fuisse credimus, quia quos suo dominio subjugabat, Christi nomini dedicabat. Quibus adde loca quæ vir doctus Iohannes Launojus Theologus Parisiensis congeffit in cap. v. libri quem scripsit de veteri more baptizandi Iudæos & Infideles. Ceterum quod in libro de constructione Novæ Corbeïæ vides Karolum Magnum Christi nomini dedicasse gentes quas suo dominio subjugabat; meminisse debes, lector, non solos Saxones ad fidem Christianam ejus opera conversos esse, sed Hunos quoque, & Avars, ut observat Sirmondus ad Theodulfum pag. 287. Et diù ante Karolum præcesserat exemplum Clodovei Francorum Regis, illius qui primus Francorum Principum Christo nomen dedit. Is enim, si qua fides inedito scriptori vitæ sancti Domini Lemoicensis anachoretæ, edicto per omnes Imperij Francici provincias misso jussit ut, relicto idolorum cultu, cuncti se verterent ad religionem Christi. Hæc sunt verba illius scriptoris: Illo itaque tempore Clodoveus Rex Galliciam atque Germaniam regebat, vir armis strenuus, eloquentia facundus; & omnes Francigena, tam Christiani, quàm Pagani, ejus dominatui subiacebant. Ipse verò Rex, ab exordio sua prolis, Gentilis extitit. Sed divina inspirante clementia Redemptoris, per admonitionem sancti Remigij Remensis Archiepiscopi, ad Catholicam fidem, Domino favente, Christianus efficitur. Qui denique Rex, postquam à sacro fonte levavit, nuntios per universas mittens provincias, qua ejus potestati subjecta aderant, edixit, ut omnia falsorum templa deorum confringerentur, atque ignibus cremarentur, & Deum unum & verum & omnipotentem crederent, illique soli deservirent. Si quis verò hoc regale decretum contemnere præsumpserit, reum feregalis majestatis agnoscat. Constat ergo vi quandoque actum adversus paganos, ut idolorum cultum de-

sererent, fideique se Christi applicarent: Quid ergo faciemus Tertulliano, Hilario, Hieronymo, Augustino, Cassiodoro, aliisque nonnullis venerandæ memoriæ viris, qui perspicuè docent religionem non esse cogendam, nec imperandam. Nam Tertullianus quidem hæc disertè scribit ad Scapulam cap. 11. *Sed nec religionis est cogere religionem; quæ sponte suscipi debeat, non vi.* Hilarius autem in epistola ad Constantium Aug. diù multùmque versatur in ostendendo religionem cogi non debere, ac neminem credere invitum. Hieronymus in commentario in caput secundum epistolæ primæ Pauli ad Timotheum: *Hic probatur nemini oportere ad credendum vim inferre, nec tollere arbitrij libertatem.* Sanctus Papa Gregorius lib. 1. epist. xxxv. Eos enim qui à religione Christiana discordant, mansuetudine, benignitate, admonendo, suadendo, ad unitatem fidei necesse est congregare; ne quos dulcedo prædicationis, & præsentis futuri iudicis terror ad credendum invitare poterat, minis & terroribus repellantur. Quanquam sibi repugnare videtur idem Gregorius lib. 11. epist. xxxv. in qua sic scribit ad Ianuarium Episcopum Calaritanum: *Accidit autem aliud valde lugendum; quia ipsos rusticos, quos habet Ecclesia tua, nunc usque in infidelitate remanere negligentia fraternitatis vestra permisit. Et quid vos admoneo ut extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab infidelitate corrigere negligitis? Unde necesse est vos per omnia in eorum conversione vigilare. Nam si cujuscumque Episcopi in Sardinia insula paganum rusticum intrinse potuero, in eundem Episcopum fortiter vindicabo. Iam verò si rusticus tanta fuerit perfidia & obstinationis inventus, ut ad eum venire minimè consentiat, tanto pensionis onere gravandus est ut ipsa exactionis suæ poena compellatur ad rectitudinem festinare. Nimirum juxta mentem Augustini, qui Petiliano libertatem arbitrij in causa fidei esse debere dicenti sic respondit libro 11. contra litteras Petiliani cap. x. *Nam si hoc inventum fuerit quod à impiè feceritis; non miremini, si non desunt ministri Domini per quos flagellamini: quia persecutionem patimini non à nobis, sed, sicut scriptum est, ab ipsis factis vestris.* Item cap. lxxxiii. *Ad fidem nullus est cogendus; sed per severitatem, immo & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Numquid**

quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mo-
res pessimi non legis integritate puniuntur? Et paulò pòst:
Si qua igitur adversùs vos leges constituta sunt, non eis
bene facere cogimini, sed malè facere prohibemini. Nam
bene facere nemo potest, nisi elegerit, nisi amaverit. quod
est in libera voluntate. Cùm aliquid adversùs vos Reges
constituunt, admoneri vos credite ut cogitetis quare ista vos
patiamini. Ceterùm adeo semper visum est æquum, reli-
gionem cogi non debere, ut cùm anno d c x x x i x. Le-
gati Sedis Apostolicæ agerent in urbe Constantinopoli-
tana, Græcique ab eis conarentur extorquere subscrip-
tionem cujusdam erroris, apertè ita responderint: *Neque
enim est qui cuilibet, maximèque in causa fidei, vim pos-
sit inferre*; ut docet sanctus Maximus in epistola ad Ab-
batem Thalassium, quæ edita est in Collectaneis Ana-
stasij Bibliothecarij. Alia veterum loca si quis requirat,
ad ostendendum religionem cogi non debere, difficile
non erit exhibere. Nam & ab aliis jam collecta sunt.
Vide Ivonem parte i. capite c c l x x v i. & parte x i i i.
cap. x c i v. itémque Gratianum Dist. x l v.

SECUNDVM STATVTA PRIORVM] ni-
mirum juxta canonem x v i. Concilij I. Matisconensis,
qui suprà descriptus est in libro de Judaicis superstitioni-
bus cap. v i.

MAGISTER IVDEORVM] id est, Eyrardus,
ut patet ex epistola sequenti data ad Nibridium Narbo-
nensem Episcopum: *Tentaverunt porrò quidam Missi,*
inquit, *& Eyrardus maximè, qui Iudeorum nunc magi-
ster est &c.*

BREVIOLVM] id est, inventarium, ut adnota-
vimus ad epistolam primam Lupi Ferrariensis. Brevem
enim antiquitas dixit quod nos hodie dicimus inventa-
rium. Vnde & Eusebius lib. x. cap. v i. Hist. Eccles. re-
tinet hanc vocem in contextu Græco. Eodem sensu
usurpata reperitur hæc vox in Codice Theodos. l. 3. de
indulgentiis debitor. & l. i. de studiis liberalibus. urbis Ro-
mae & C P. Hinc illud Optati in libro primo adversùs
Parmenianum: *Brevis auri & argenti sedenti Ceciliano,*
sicut delegatum à Mensurio fuerat, traditur. quo loco
vide Notas Balduini; qui tamen veram hujus vocis si-
gnificationem non satis assequutus fuisse videtur. Inde
Inbreviare in Capitulis Karoli Calvi, & apud Hinc-
marum in præfatione libri l v. capitulorum.

AD EPISTOLAM

AD NIBRIDIVM.

NIBRIDIO] Narbonensi Archiepiscopo, antea Abbati monasterij Crassensis in diœcesi Carcassonensi. Amplector enim lubens conjecturam clarissimi viri Gulielmi Catelli, qui Nibridium & Nifridium putat unum idemque nomen esse. Nifridius enim Abbas Crassensis fuit, regnante Karolo Magno. Cui sententiæ firmius adhæsisset Catellus, si scivisset hunc nostrum Archiepiscopum in vetustissimo exemplari Præcepti Ludovici Pij, non Nibridium, sed Nifridium nominari, & Nefridium apud Alcuinum in præfatione librorum adversus Elipantum. Ex Abbate igitur Crassensi factus est Narbonensis Archiepiscopus post Danielem circa annum *DCCXIX*. Nam constat eum fuisse Episcopum antè quàm synodus Aquisgranensis haberetur adversus Felicem Episcopum Vrgellensem. Interfuisse verò synodo Vrgellensi, quæ ante Aquisgranensem habita est adversus Felicem, colligi potest ex præfatione librorum Alcuini adversus Elipantum Toletanum. Porro Nibridius vir fuit magnæ dignationis per illas tempestates, ut apparet ex hæc Agobardi ad ipsum epistola. Legatus Karoli Magni fuit anno *DCCCXIII*. in Concilio VI. Arelatenfi, unà cum Ioanne urbis illius Archiepiscopo. Vixisse adhuc sub Ludovico Pio patet ex Præcepto cuius suprà fecimus mentionem, itémque ex alio ejusdem Principis Præcepto pro monasterio Anianensi, quod editum est à clariss. viro Domino Luca Dacherio monacho Benedictino in Notis ad Guibertum Abbatem B. Mariæ de Novigento pag. 623.

LOCORVM VICINITAS] A Lugduno enim Narbonem longissima est via, ut quæ per *CXXX*. m. p. protenditur. Et tamen aliquoties illuc accedebat Agobardus, ut patet ex Præcepto Ludovici pro monasterio Anianensi.

ANNO PRÆSENTI] Hanc epistolam arbitror esse scriptam sub initium imperij Ludovici Pij, paulò

pōst quàm Agobardus factus est Archiepiscopus Lugdunensis.

DEBITA SOLLICITVDINE] Episcopi enim tenentur circumire suas parochias, id est, diœceses. Concilium Tarraconense can. VIII. *Multorum causa experientia magistrante reperimus nonnullas diœcesanas Ecclesias destitutas. ob quam rem hac constitutione decrevimus, ut antiqua consuetudinis ordo seruetur, & annuis vicibus ab Episcopo diœceses visitentur. Et si qua fortè Basilica reperta fuerit destituta, ordinatione ipsius reparari precipiatur.* Concilium IV. Toletanum can. XXXV. *Episcopum per cunctas diœceses parrochijsque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat quid unaquaque Basilica in reparationem sui indiget. Quod si ipse, aut languore detentus, aut aliis occupationibus implicatus, id adimplere nequiverit, Presbyteros probabiles aut diacones mittat, qui & redditus Basilicarum, & reparationes, & ministrantium vitam inquirent.* Quam ultimam legem, tametsi desidiæ quorundam Episcoporum nimis favorem, renovavit Concilium Tridentinum Sess. XXIV. cap. I. De Reformatione. Neque enim dubitandum est, quin, si Tarraconensis synodi canon per omnes ubique provincias sancitus esset, neque temperamentum ei attulissent posteriores regulæ; dubitandum inquam non est, quin nonnulli Episcopi, qui desidiæ inscitæque suæ prætendunt occupationes, laboraturi fuerint pro viribus ne quid peccarent adversus Canones. Intelligerent enim, si Canones non ignorarent, quæ pœna imminet contemptoribus Canonum. Valde ergo laudanda est Regum ævi Agobardici prudentia & religio, qui Episcopis, quibus solis tum competeat potestas confirmandi Christianos, necessitatem imposuerunt circumeundi annuatim suas diœceses. Libro VII. Capitularium cap. XCIV. *Statuimus ut singulis annis unusquisque Episcopus parochiam suam sollicitè circumeat, populum confirmare, & plebes docere, & investigare & prohibere paganas observationes, divinosque, vel sortilegos, auguria, filacteria, incantationes, vel omnes spurcitijs Gentilium, studeat.* Vide etiam cap. CXI. & CCXLV. ejusdem libri, itémque Capitula Karoli Calvi Tit. V. cap. IV. V. VI. Tit. VI. cap. XXVII. Tit. XLI. cap. VI. Præcesserat autem Karlomanni Prin-

cipis Edictum in synodo cui martyr Bonifacius interfuit. In hac enim synodo sic iussit Princeps: *Et quando-
cunq; iure canonico Episcopus circumeat parochiam ad po-
pulos confirmandos, Presbyter semper paratus sit ad susci-
piendum Episcopum.* Neque tamen ex his quæ dicta sunt
velim ut quis colligat existimare me nullas esse proba-
biles causas, ob quas Episcopus excusari possit à perso-
nali visitatione suæ diœceseos. Nam si, exempli cau-
sa, graviter ægrotet, tum dubium non est, quin absti-
nere possit à personali visitatione. *Quia non est ignavia
culpa, quem excusat miseranda calamitas;* ut ait Cassio-
dorus lib. v. Variar. epist. xxxvi. Præterea, si ab-
esse cogatur à sua diœcesi pro rebus Ecclesiæ vel Reipu-
blicæ, si miles raptet regionem, neque fanis parcens,
neque profanis, si is qui rerum potitur, Episcopum ex-
cedere jubet provincia; non negaverim tum quoque ju-
stas esse causas non visitandæ diœceseos; tuncque se-
quendum sancti Hilarij Episcopi Pictaviensis exem-
plum, qui, licet exul, diœcesim tamen suam per Pre-
sbyteros suos regebat. Ita enim ipse docet in libro
quem scripsit ad Constantium Augustum: *Episcopus ego
sum, in omnium Gallicarum Ecclesiarum atque Episco-
porum communione, licet in exilio, permanens, & Eccle-
sia adhuc per Presbyteros meos communionem distribuens.*
Sed postquam causæ illæ desierunt, postquam Episcopo
sive infirmo sive absenti restituta est libera potestas vi-
sitandi diœcesim; tum verò circumeat parochias suæ
diœceseos; & cessante necessitate, illud quoque cesset quod
factum est pro necessitate, ut verbis Urbani II. utamur
petitis ex canonibus Concilij Claromontani. Neque
negaverim justam sanctamque esse legem canonis To-
letani. Sed quemadmodum olim Nicæna synodus quas-
dam regulas scripto comprehendit, nonnullas verbo,
ut in Concilio Carthaginienfi disseruit Faustinus Epif-
copus Potentinus Zozimi Papæ Legatus; sic fortassis
satius ac melius fuisset nullam excusationem inferere
canonibus, ne color daretur ignaviæ quorundam Epif-
coporum. *Quoniam leges ea intentione lata sunt, ut pro-
ficient, non ut noceant;* quemadmodum Symmachus
Papa scribit ad Avitum Episcopum Viennensem.

SED IVDÆORVM } Vetuerat enim canon xxi.
Concilij Venetici, quod anno cdlxv. habitum est,
ac Clerici convivij Iudæorum interfint. Omnes dein-

teps Clerici Iudæorum convivium evitent, nec eos ad convivium quisquam excipiat: quia cum apud Christianos cibis communibus non utantur, indignum est atque sacrilegum, eorum cibos à Christianis sumi; cum ea qua Apostolo permittente nos sumimus, ab illis judicentur immunda. ac sic inferiores incipiant esse Clerici quàm Iudæi, si nos qua ab illis opponuntur utamur, illi à nobis oblata contemnant. Sed quoniam hæc lex solos Clericos complecti videbatur, valdeque timendum erat ne ea familiaritas cum Iudæis, noceret etiam laïcis, canon dein x l. Agathensis eam regulam intendit adversum laïcos. quem canonem exscripsit Agobardus in capite v. libri de Iudæicis superstitionibus. Sed ipse Agobardus eam legem ampliavit, edicto, ne quis Christianus habitet cum Iudæis. Aliud tamen visum fuerat sanctissimo viro Ferreolo Vceticensi Episcopo in Gallia Narbonensi; qui cum Iudæis, etiam facinorosis, comedebat & bibebat, ut eos Christo lucraretur. Vnde & suspicionem Childeberti Francorum Regis adversum se excitavit, timentis ne familiaritas illa cum Iudæis & Saracenis verteretur in perniciem regni. Rem gestam sic narrat antiquus auctor vitæ ejusdem Ferreoli, hætenus ineditus, quam olim Tolosæ descripsi ex vetustissimo codice MS. Collegij Fuxensis. Iudæorum verò ita illi cura erat, imò etiam quos opinio lacerabat, ut comedens & bibens cum eis, & monitis dulcibus amaritudo in eorum mixta moribus obdulcaret, & ad fidem Christi plurimos ex his convertens, baptismi gratiam consequerentur, & elatos superbia Christo humiles faciebat; afferens Phariseorum accusationem in medium, qui culpabant Dominum cum publicanis & peccatoribus manducantem atque bibentem; & simul Dominum respondentem memorabat, dicens: Non indigent qui sani sunt medico, sed qui male habent. &: Non veni vocare istos, sed peccatores, ad poenitentiam. Præclare sanè, & juxta mentem Augustini: qui sic ait apud Gratianum 23. q. 4. Infideles non possumus Christo lucrari, si eorum colloquium vitamus & convivium. Vnde & Dominus cum publicanis & peccatoribus manducavit & bibit. Vnde colligi potest non eadem placuisse omnibus provinciis, & interdum regulas in Africa obtinuisse quæ minùs probabantur à Gallis; rursum, intra Gallias quædam uni Episcopo

placuisse quæ non omnibus placebant. Et tamen interim manebat fraternæ concordæ vinculum, salvæque erat pax Ecclesiæ. In causis enim disciplinæ, unaquæque Ecclesia peculiare suas consuetudines retinere potest, quæ tamen fidei contrariæ non sint; ut ex Augustino & Gregorio Magno adnotavit Marca in libro III. De Concordia Sacerdotij & Imperij cap. IX. §. II. & lib. VII. cap. XVII. §. VI. Quod confirmari potest auctoritate ejusdem Augustini sic scribentis ad Ianuarium in epistola CXIX. cap. XVII. *Miror sanè quid ita volueris, ut de ijs quæ variè per diversa loca observantur, tibi aliqua conscriberem; cum & non sit necessarium; & una in his saluberrima regula retinenda sit ut qua non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicunque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur.* Item auctoritate Alcuini, qui in Confessione fidei parte III. cap. XVII. loquens de Ecclesia, hæc ait: *Constringitur universali traditione majorum nihilominus tota. Privatis verò constitutionibus & propriis informationibus unaquæque, vel pro locorum varietate, vel prout cuique bene visum est, subsistit & regitur. Consuetudines quippe sunt diversa. Sed una eadèmq; est in ea fidei orthodoxæ integritas.* Sic Karolus Magnus in Capitulari de non adorandis imaginibus lib. I. cap. VI. ex eo excusat dissensionem Ecclesiæ Gallicanæ à Romana in officiorum celebratione, quòd consuetudo Ecclesiæ Gallicanæ contra fidem non esset. Et Lupus Ferrariensis ad Benedictum III. Papam scribens, consuetudines ecclesiasticas commemorat, quæ variæ in diversis locis tenentur; orâtque Pontificem, ut Adulphum & Ataricum monachos Ferrarienses, quos ea de causa Romam Lupus mittebat, diligenter instruere velit; ut per eos ad nos, inquit, & ad ceteros quosque talia piè quærentes, institutio Romana perveniat. Siquidem in quibuscunque ad religionem vel honestatem pertinentibus ambiguitatem creat varietas. Vnde patet, non improbatas quidem à Lupo fuisse diversas illas consuetudines, sed tamen optasse ut omnes Ecclesiæ essent uniformes, ad vitandam nimirum ambiguitatem. Præclare itaque Stephanus Tornacensis Episcopus in epistola CI V. *Antiquas Ecclesiarum consue-*

tudines, quæ nec rationi nec legi obviant, sancta Romana Ecclesia aut approbare consuevit, aut non censuit improbare. Vide Ratramnum in lib. iv. adversus Græcos cap. i. & Ruzeum in Tractatu de præminetia dignitatis Archiepiscopalis Privilegio xlii. Sed ut ad id unde digressi sumus, nostra revertatur oratio; subdit auctor vitæ S. Ferreoli: Vnde & accusatus apud Yldebertum Regem Francorum, eò quòd cum Iudaïs & Sarra- cenis comederet & biberet, & munera eis donaret. Tunc timens præfatus Rex, ne aliquid in fraudem contra ipsum moliretur, Parisius eum civitate in Francia in exilium mitti precepit. ibique per tres annos in exilium fuit.

VNI VIRO CHRISTO DESPONSATAM] Ea fuit veterum omnium persuasio de Christo & Ecclesia, ut Christum Ecclesiæ sponsum dicerent, Ecclesiam verò sponsam; neque eorum cuiquam in mentem venit Ecclesiam non esse univiram. Vnde & Cyprianus in libro de unitate Ecclesiæ, loquens de Ecclesia, quam sponsam Christi matrémque nostram vocat, hæc ait: *Adulterari non potest sponsa Christi. Incorrupta est, & pudica. Vnam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit.* Et Augustinus in Sermone xx. eorum quos Sirmondus edidit, adeo apertè sententiam suam prompsit, ut divinandum non sit quid in hac causa senserit. *Ascensus in cælum, inquit, ipsam rursus Ecclesiam commendavit. Sponsus profecturus, sponsam suam amicis suis commendavit, non ut amet aliquem ipsorum; sed ipsum tanquam sponsum, illos tanquam sponsi amicos. & non eam admittant lascivo amore corrumpi.* Hinc factum ut Leo IX. Pontifex Romanus, scribens ad Robertum Abbatem Casæ-Dei in Arvernensis, dixerit Christum esse verum & unum sanctæ Ecclesiæ sponsum. Denique sanctus Bernardus hæc ad Eugenium II. scripsit in epistola cccxxvii. *Superest ut facta hac mutatione tui, ipsa quoque quæ tibi commissæ est Domini tui sponsa mutetur in melius, & jam nequaquam Sarai, sed Sara de cetero nominetur. Intellige quæ dico. Dabit enim tibi Dominus intellectum. Si amicus sponsi es, ne dixeris dilectam ejus principem meam, sed principem, nihil tuum in ea vendicans, nisi quòd pro ea, si oportuerit, etiam animam dare debes.* In Concilio tamen Lugdunenfi sub Gregorio X. Romanus Pontifex vocatur sponsum Ec-

46 STEPHANI BALVZII
clesiæ. in cap. *Vbi periculum. De Elect. in Sexto.*

PATRIARCHARVM PROGENIEM] Vide
quæ diximus ad librum de insolentia Iudæorum.

SANGVINEM DE NOSTRIS MANIBVS]
Timet Agobardus, ne si animarum sibi commissarum
vigilem ac sollicitam curam non gerat, si ob desidiam
negligentiâque suam pereant, earum perditionem de
manu ejus requirat Deus in judicio divino. Vide No-
tas ad epistolam LXXIX. Lupi Ferrariensis.

EVRARDVS] Missus Dominicus. Vide Notas ad
librum de baptismo Iudaïcorum mancipiorum.

ADVERSVS EAM] id est, Ecclesiam, ex sen-
tentia Agobardi, qui sic interpretatur locum illum ex
Evangelio Matthæi: *Super hanc petram ædificabo Eccle-
siam meam, & porta inferi non prævalebunt adversus eam.*
Variè autem jactatus est hic locus; dum alij eum re-
ferunt ad Petram, id est, Petrum; & successores ejus
Romanos Pontifices; alij ad Petram, id est, ad confes-
sionem Petri. Fuere qui referrent ad Ecclesiam, quam
Christus fundavit super Petram, id est, super se ipsum.
Petra enim erat Christus; ut ait D. Paulus in cap. x.
epistolæ primæ ad Corinthios. Sed Agobardus non du-
bitabat quin promissio Christi respiceret Ecclesiam, ad-
versus quam portæ inferi non prævalebunt. Quam in-
terpretationem amplexus quoque est Ioannes XXI. in
epistola scripta ad Iacobum Regem Majoricarum, quæ
à nobis anno superiore edita est post Notas ad Lupum
Ferrariensem.

AD LIBRVM

ADVERSVS LEGEM GVNDOBADI.

CAP. III.

AQVITANVS ET LANGOBARDVS] Hi
enim omnes populi quos heic enumerat Agobardus,
& multò plures, Francico tum imperio parebant. Li-
bro VI. Capitular. cap. cclxxxvi. *Volumus atque
precipimus ut omnes ditioni nostra Deo auxiliante subje-
cti, tam Romani, quàm Franci, Alamanni, Bajuvarij,*

NOTÆ AD AGOBARDVM. 47

Saxones, Thuringij, Fresones, Galli, Burgundiones, Brittones, Langobardi, Wascones, Beneventani, Gothi, Hispani, ceterique nobis subjecti, omnes, licet quocunque videantur legis vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi, hanc sententiam &c. Hiergo omnes propria lege utebantur. Vide infrà in Notis ad caput xiv. hujus libri.

CAP. IV.

G V N D O B A D V M] id est, Burgundionem, lege Gundobada viventem. Istud enim referri non potest ad Regem Gundobadum, multis antè seculis mortuum. Itaque infrà cap. x. Burgundiones in universum vocabit Gundobados.

CAP. VI.

LEGEM G V N D O B A D A M] cujus auctor Gundobadus Burgundionum in Gallia Rex, Magni Clodovæi coævus. Hic enim, ut Gregorius Turonensis est auctor, *Burgundionibus leges mitiores instituit, ne Romanos opprimerent.* Verùm quæ tum fortassis bona visa fuerat lex Gundobada, nonnullis piis viris ævi Agobardici visa est iniqua.

H O M O H Æ R E T I C V S] Gundobadus enim erat Arrianus. Sed tamen pupugit illum aliquando cupido abdicandi errorem suum; adeo ut ab Avito Viennensi Episcopo persuasus impiam esse Arrianorum sectam, clam ut chrismaretur expetierit. Vicit tamen metus populi. Itaque *usque ad exitum vite sue in hac insania perduravit, nec publicè aequalitatem Trinitatis voluit confiteri*; vt Gregorius Turonensis ait in libro xi. Hist. Francor. cap. xxxiv.

S V N T P E R P A V C I] Ergo nondum prorsus extincta erat in illis regionibus perfidia Arrianorum, tametsi admodum pauci essent.

S I N A T V R P E R I V R A R E] Libro i. Capitular. cap. lxi. Et ut parvuli, qui sine rationabili aetate sunt, non cogantur jurare, sicut Gunebodigni faciunt, quæ pars hujus capituli refertur ab Ivone parte xxi. cap. xxi. & à Gratiano 22. q. 5. cap. Parvuli.

CAP. VII.

H Æ C R E G I O] Lugdunensis. Nam ea utebatur lege Gundobada, quod Lugdunum esset civitas regni Burgundici.

LACESSANTVR AD CERTAMEN] Dam-
nat monomachiam, id est, duellum privatum, ad defi-
niendas lites institutum à Gundobado.

CAP. VIII.

REICVLAS ILLAS] Iam antea in præfatione
ad Lupum monuimus corruptam hoc loco esse editio-
nem Massoni, quæ pro *reiculas* habet *recusias*; cum ta-
men in codice antiquo, quo Massonus utebatur, disertè
scriptum sit *reiculas*, ut ante me monuit vir clarissimus
Franciscus Iuretus in Notis ad epistolam x c i. Iuonis
Carnotensis. Variè autem scribitur hæc vox in libris an-
tiquis. Nam heic apud Agobardum, in vita sancti Lici-
nij Andegavorum Episcopi à Duchesnio edita, itémque
alibi, scribitur *reiculas*. apud Salvianum verò & alios
non uno loco *resculas*. demum alibi *reculas*. Vide, si lu-
bet, Iuretum ad eam quam diximus epistolam Iuonis.

CAP. IX.

SARRACENIS SVBICERETVR] nimirum
Hierusalem. Contigerat autem istud ante ducentos fer-
me annos quàm liber iste scriberetur. Haumarem enim
Sarracenorum ducem cepisse sanctam civitatem anno
d c x x x v i. ex Theophane aliisque docuit Illustriss.
Cardinalis Baronius, quem consule.

ROMA GOTTHIS] capta nimirum ab Alarico
Rege Gotthorum, qui victor Urbem ingressus est anno
c d x. ix. Kal. Septembris; ut ostendit idem Baronius.

PAGANIS ET HÆRETICIS] Loquitur de
Gotthis. Nam quia Radagaisus Gotthorum Rex, erat
paganus, eoque interfecto, reliquæ exercitus illius,
qui haud dubiè ex paganis constabat, ad Alaricum tran-
sire, hominem quidem Christianum, sed Arrianæ per-
fidia sectatorem; manifestum est Gotthos, qui non mul-
tò pòst Romam ceperunt, partim paganos fuisse, par-
tim hæreticos.

ITALIA LANGOBARDIS] Contigisse id an-
no Christi d l x v i i i. duce Alboino Langobardorum
Rege probat Baronius.

AQVAM CALIDAM] De iudicio aquæ calidæ
& ferri igniti vide Franciscum Pithæum in Glossario
ad libros Capitularium, Iuretum in Observationibus
ad ep. lxxiv. Iuonis Carnotensis, Sirmondum in Notis

ad Goffridum Vindocinensem lib. III. ep. XXXVIII.

CAP. X.

GVNDOBADOS] id est, Burgundiones; ut dictum est ad caput quartum hujus libri.

CAP. XI.

PRO VNO ASINO MOLINO] id est, qui laborat ad molam, ut dicit in fine libri de modo regiminis ecclesiastici.

BLASPHEMABANT] id est, vituperabant. Augustinus in libro de opere monachorum cap. XXVIII. *Sub generali nomine monachorum, vestrum propositum blasphematur.* Gregorius Turonensis lib. VI. ca. XLVI. loquens de Rege Chilperico: *Causas pauperum exosas habebat, sacerdotes Domini assidue blasphemabat.* Vita S. Leodegarij edita à Duchesnio cap. XII. *Etenim cum Ebroinus crudelis de supradictis rebus suum satiasset furorem, rursum occasiones cepit exquirere ut blasphemiam sua crudelitatis valeret ab oculis humanis auferre.* Gesta Dagoberti I. Francorum Regis cap. XLVI. ubi agitur de ingentibus Eganis virtutibus: *Tantummodo à plurimis blasphemabatur, eò quod esset avaritia deditus.* Libro V. Capitularium cap. CLXX. *Episcopos & sacerdotes, quibus omnis terra caput inclinât, per quos & nostrum pollet imperium, admodum honorari & venerari omnes monemus. nec eos lacerari, aut blasphemari, vel detrahi à quoquam volumus.* Libro VII. cap. CLIII. *Is qui in blasphemiam alterius cantica composuerit, vel qui cantaverit ea, extra ordinem vindicetur.* Annales Metenses ad annum DCCCLXV. *Adjecerunt insuper multa alia, blasphemantes eundem Papam.* Hinc vox Gallica *Blasmer*, quæ vituperare significat. quæ dein & ipsa versa est in contumeliam Dei. Vidimus enim olim Tutelæ vetustum codicem MS. in quo continebantur acta litis quæ de Cathedra Tutelensi erat inter Guichardum de Combornio Abbatem Vsercensem & Ludovicum de Albuconio Priorem de Mortagnia anno MCCCLVII. Nam Karolus Petitus serviens regius ait in Actis à se tum confectis, fratris filium ejusdem Guichardi sibi multum obstitisse ne quoddam Senatus Parisiensis arrestum latum adversus Guichardum faceret palam, minitantem etiam ac blasphemantem Creatorem, Karoli adjutorumque ejus facinus inultum non fore, eorumque cæde expian-

dum. Hæc sunt verba Karoli : *Disant ledit neveu d'iceluy Abbé, en habit d'Escuyer, blasmant nostre Createur, qu'il y en auroit de mors & de tués sur les carreaux.*

CAP. XII.

DE CANONIBVS GALLICANIS] Magna semper apud majores nostros fuit reverentia Canonum Gallicanorum ; & non solum apud Gallos , sed & apud Hispanos quoque , ut observatum est à viris eruditissimis. Certè Canonum Gallicanorum nomine veniebant etiam Hispani , ut patet ex Hincmaro in cap. xxxvi. posterioris operis adversus Gothescalcum : *Sed & in Gallicanis Canonibus de Potamio Braccarense Archiepiscopo & synodo Valentina evidenter agnoscitur.* Manifestum est enim heic agi de synodo Toletatana x. in qua dejectus est Potamius Episcopus Bracarensis. Nam quod de synodo Valentina ait , respicit ad canonem quartum synodi Valentinae quæ anno ccc lxxiv. habita est in provincia Viennensi. Iisdem Canonibus Gallicanis usam olim esse Angliam , ut quæ in vicino esset , colligi potest ex synodo Herodfordiensi habita anno dclxxii. Nam librum Canonum in ea synodo prolatum , haud alium fuisse quàm Codicem Canonum Ecclesiæ Gallicanae probari posse certis testimoniis habeo persuasum , ut alias fortasse pluribus ostendam.

NEOTERICI ROMANI] Sugillat irridetque Agobardus Romanos sui temporis , veteris Ecclesiæ mores ad suos detotquere cupientes , atque ob eam causam contemnentes Gallicanos Canones , quod eos neoterici Romani non commendaverint. Cui criminationi sic respondet Agobardus , aliam fuisse mentem veterum Romanorum , qui Canones illos religiosè venerati sunt. Potuisset igitur optimo jure adversus eos uti eodem telo , quod postea adversus Græcos vibravit Ratramnus monachus Corbeiensis in libro iv. adversus Græcos cap. iiii. *Vnde mirandum, inquit, quæ sit ista novis sapientibus prudentia, non acquiescere quod sui probantur majores acquievisse.* Itaque qui sancti olim erant Romanorum mores , reverentiàmque universi orbis huic populo conciliaverant , jam verterant in contemptum. Sic de seculo suo conqueritur etiam Gerbertus in epistola xl. *Romanorum mores mundus perhorrescit.* Atque id ex eo factum est, opinor , quod qui in observatione Ca-

nonum ceteris per orbem Christianis exemplo esse debebant, omnium impudentissimè eos conculcabant. Neque verò ego id dico, sed Ratherius Veronensis Episcopus in parte I I. de contemptu Canonum Tomo I I. Spicilegij Domni Lucae Dacherij pag. 188. *Quarat & aliquis, cur præ ceteris gentibus baptismo renatis, contemptores canonica legis & vilipensores Clericorum sint magis Italici?* Et infra pag. 190. *Quorsum tamen hæc detrahendi avida æmulorum si requirat invidia. Nimirum ut quod innotescere nequiverunt præmissa, demonstrent termino proxima. Nempe ut patefieret quarenti, unde iste, id est, hodiernus, prævaluerit Canonum sanctorum tam universalis contemptus. Ad hoc perventum nostra est inquisitione atque indagatum, eorum contigisse sine dubio culpa, qui cum eos legant atque intelligant, pro nihilo ducunt. Vide rursus Notas ad caput x x. libri de dispensatione ecclesiasticarum rerum.*

ÆQUALI AUCTORITATE] Ait Concilia regionalia, aut provincialia, cujusmodi sunt Gallicana, non esse tantæ auctoritatis ac generalia totius mundi, sed tamen congrua veneratione suscipienda. quod sumptum videri potest ex Augustino in libro I I. de baptismo cap. I I I. *Ipsa Concilia, inquit, quæ per singulas regiones vel provincias fiunt, plenariorum Conciliorum auctoritati, quæ fiunt ex universo orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedunt.* Vetus auctor in Præfatione Collectionis Canonum, postquam locutus est de quatuor Conciliis Oecumenicis, hæc ait : *Sed & si quæ sunt Concilia quæ sancti Patres spiritu Dei pleni sanxerunt, post istorum quatuor auctoritatem manent stabilita.* Et post illum, Iesse Episcopus Ambianensis in epistola ad dioceanos suos : *Si quæ verò alia Concilia sanctorum Patrum, pro necessitate causarum, plena spiritu Dei in unum congregata sanxerunt, custodienda & recipienda.* Hincmarus in opusculo I V. Capitulorum cap. x x v. *Si quæ sunt autem Concilia à sanctis Patribus instituta, post quatuor Conciliorum auctoritatem custodienda & observanda decrevit.* id est, Papa Gelasius, cujus hæc sunt verba : *Sed & si quæ sunt Concilia à sanctis Patribus hætenus instituta, post istorum quatuor auctoritatem etiam custodienda & recipienda mandamus & decernimus.* Vide Marcam in libro I I I. De Concordia Sacerdo-

tij & Imperij cap. i v. §. v i. & lib. vi. cap. xxi. §. vi.

C A P. X I I I.

DE FIDE ALTERCANS] Earum altercationum, ut vocat Agobardus, unam nuper edidit Domnus Lucas Dacherius in Tomo v. Spicilegij pag. 110. & sequentibus. Alterius verò altercationis cum Gundobado meminit ipse Avitus in epistola xxi. quæ data est ad Domnum Sigismundum Regem, Gundobadi filium. *Cum præsentiam vestram*, inquit, *Deo largiente meruero, per me seriem totius altercationis exponam.*

DIALOGOS] Vnius istorum dialogorum fragmentum aliud habemus conservatum ab Agobardo in libro de Picturis sive Imaginibus cap. ix.

EPISTOLIS ABSENTI RESPONDENS] Extant omnino octo Aviti epistolæ ad Gundobadum Regem, omnes ferme de causa religionis. Nuper verò aliam quoque reperi in veteri codice MS. clarissimi viri Petri Marnæsij Senatoris Gratianopolitani; quam, quòd nondum edita sit, & utilis esse potest adversus detortas quorundam interpretationes, edere visum est opportunum post Notas nostras in Appendice Actorum veterum Tit. ii.

GUNDOBADO IN SUA PERFIDIA PERDITO] Gregorius Turon. lib. ii. cap. xxxiv. loquens de Gundobado: *Ista ille ratione confusus, usque ad exitum vita sua in hac insania perduravit.*

SIGISMUNDVM REGEM] Gundobadi filium, virum, ut sequens ætas putavit, sanctissimum, adeoque publicè consecratum. Vnde in veteri fragmento historico, quod Christianus Vrtilius edidit, ac post eum Duchesnius, sanctus dicitur. *Leudegisus namque, cum Major domus esset, duxerat uxorem de prosapia sancti Sigismundi Regis Burgundia.* Sed nuper vir clarissimus Hadrianus Valesius in publicum emisit Passionem sancti Sigismundi, ab auctore, ut ipse putat, æquali ac monacho forsitan Agaunensi compositam: ex qua apparet hunc Principem, afflictis omnino rebus suis, ex Burgundia in montem quendam, cui Veresallis nomen erat, aufugisse, ibique monachum fuisse factum, ut se hostium suorum immanitati subtraheret; sed quorundam Burgundionum perfidia factum ut ex fuga retraheretur, specie pietatis. Adferam autem ipsa

auctoris verba: Igitur cum Franci plurima penè regna
 devastarent, Galliarumque urbes vehementer depopula-
 rentur, ita ut multitudo maxima Burgundionum Fran-
 cis se sociaret: tunc sanctus Sigismundus videns se hinc in-
 de coangustari, Veresallis montem expetiit, & adinstar
 Elia Thebitis, quatenus crudelissima gentis barbaricam
 feritatem evaderet, singulariter habitare elegit: quia si-
 bi imminabat discrimen vite, juxta illud quod egregius
 predicator de suis tribulationibus scribens ait, Periculis in
 falsis fratribus. Tunc diverso modo Burgundiones necessi-
 tate magis quam voluntate Francis se ex integro dederunt;
 promittentes sanctissimum virum Sigismundum, Princi-
 pem suum, perquirere, & eis vincitum tradere. Hac pro-
 missione audita, sanctus vir Sigismundus camperta eor-
 um nequitia cesariem capitis sui totondit, & se à laïca-
 li vestitu in religionis mutavit habitum. Qui dum in su-
 pradiçto loco jejunijs penè & vigilijs maceratus quiesceret
 ibidem, pauci ex Burgundionibus ad ipsum convenientes
 quasi causa amoris, ad sepulcra sanctorum martyrum
 sub quadam custodia latenter perducere promiserunt.
 Cumque ad clausuras ipsius Agaunensis monasterij pervē-
 nissent agmina Burgundionum una cum Francis, adin-
 star Iuda proditoris Christi Burgundiones in eum manus
 injecerunt, & vincitum catenis tradiderunt Francis, eo-
 rumque Regi Clodomero. Sed ubinam tandem gentium
 situs fuerit mons ille, in quo Sigismundus latere cupiit,
 ignotum reliquit hic auctor. Et probabile est alienas
 terras petiisse Sigismundum, ac procul à Gallia dissi-
 tas; ne si in vicino consisteret, deprehenderetur. Ita-
 que in Hispaniam Tarraconensem, haud procul Bar-
 cinone, secessisse in montem Signium, constans illic
 traditio est, quodam etiam carmine consecrata; quod
 licet in historicis rebus multum aberret, evincere ta-
 men videtur in hoc secessu habitasse Sigismundum, do-
 nec à suis retractus est. Sed operæ pretium est, non car-
 men quidem illud describere, vulgari lingua Catala-
 nica scriptum, sed historiam in eo descriptam edisserere
 verbis nostris. Illic ergo habetur, sanctum martyrem
 Sigismundum, sive Saginondum, ut nunc vocant,
 Burgundionum Regis filium, cum anno ætatis suæ quin-
 todecimo à spina quadam vulnus accepisset, nullam ei
 medendo operam esse magis idoneam existimasse, quam

si seculo relicto, in eremum sese abderet. Ea de causa
 solum ad Pyrenæos montes, quâ Galliam Narbonen-
 sem ab Hispania Tarraconensi determinant, accessis-
 se; transcendensque montium faucibus quæ Hispanias
 Gallis jungunt, ad Ficarias oppidum, quod hodièque
 per viam illam pergentibus primum post superatos
 montes occurrit, pervenisse, atque illinc rectâ progres-
 sum ad civitatem Aufonensem. Tum verò ei occurris-
 se Domarium quendam, id est, ut opinor, Canon-
 cum Aufonensis Ecclesiæ, virum sanctissimæ vitæ; ab
 eoque indicatum illi fuisse montem Signium, in quo
 salutem suam procul à seculi periculis operari posset.
 Illinc arrepta ad montem excelsum, cui à media
 die nomen est, via, ad mansionem quandam pervenis-
 se, quæ Podium-Vallis nuncupatur; compertoque ere-
 mitis in iis montibus habitare, illuc statim profectum;
 neque multò pòst incidisse in eremitam quendam, ab
 eoque edoctum fuisse quæ vitæ illius sectatores scire de-
 cet. Dein valedicentem viro, in eremum sese abdidis-
 se, herbis illic nascentibus victitantem, & aquam pro
 potu sumentem. Interim patrem Sigismundi, dum filium
 quærit, in eas regiones profectum; cùmque pervenisset
 ad Ecclesiam sancti Martialis, quæ in monte Signio si-
 ta est, illic fortè filium reperisse. Nam is quolibet die
 Veneris illuc accedebat, ut panem hordeaceum accipe-
 ret, quem in eo loco dari in eleemosynam mos erat. Sed
 agnitus à patre non fuit filius, licet simul conloqueren-
 tur. Vicit tamen natura, seque ille Sigismundum esse
 fassus est. At pater filium vitam illam deserere, secum-
 que in Burgundiam redire oravit. Verùm repugnabat
 Sigismundus, inanem & stultam prædicans hujus mun-
 di gloriam, æternasque divitias potiùs cogitandas. Nec
 recessit tamen pater; sed eadem exhortatione tentavit
 animum filij flectere, nunc per caritatem quæ patri de-
 betur, nunc etiam per blandum matris nomen eum obte-
 stans. Quid moror diutius? Pervicit pater; ambòque in
 Burgundiam regressi, magni gaudij materia fuere sub-
 jectis. Hactenus ex carmine illo. Hæc verò satis con-
 gruunt superiori narrationi, si juvenilem illam ætatem
 ac peregrinationem patris excipias. Quoniam autem mo-
 do vitam finierit, habes apud Gregorium Turon. &
 alios rerum Francicarum scriptores. Et haud dubiè be-

NOTÆ AD AGOBARDVM. 55

ne morte usus est. Quo factum est, ut propter hoc facinus, & quia monasterium Agaunense ædificaverat, in numero sanctorum habitus sit deinceps,

SIGISMUNDVM R. CONVERTIT] ab Arrianismo nimirum ad Catholicam. Et id quidem evenisse vivo Gundobado patet ex epistolis Aviti.

RECITAVIT HOMILIAM] Ea nunc non exstat. Vide Sirmondum ad epist. XL. Aviti.

CAP. XIV.

VNA OMNES REGERENTVR LEGE] Ait valde optandum esse, ut tot gentes, quæ imperio Ludovici parent, una lege regi jubeat; nec sint tot leges, quot gentes. Nam Langobardi sua lege vivebant, Burgundiones sua, Saxones item sua, ac sua Gothi, & sic de alijs. Valde autem optandum, ut quemadmodum hæ omnes gentes uni Principi parent, una etiam lege regantur, non diversis. Sed quia illud difficile, ac homini ferme impossibile; saltem Gundobada, quæ est inhumaniissima, de medio tollatur. Vide Notas ad caput III. hujus libri, & Ivonem parte VII. cap. 213. ex Concilio Triburiensi cap. 39.

AD LIBRVM

DE PRIVILEGIO ET IVRE SACERDOTII.

Hic est omnino libri istius titulus in codice Papirii Massoni, & in contextu libri. In veteri tamen codice MS. clariss. viri Petri Marnæij Senatoris Gratianopolitani hic liber sic inscriptus est: *Epistola Agobardi Episcopi Lugdunensis de sacerdotij dignitate, ad Barnardum Viennensem Archiepiscopum.* quod eodem recidit.

CAP. I.

BERNARDO] Codex Marnæij, *Barnardo*. Et monuit me vir eruditissimus Petrus Franciscus Chiffletius Presbyter à Societate Iesu, sic quoque scriptum se vidisse hoc nomen in multis codicibus manuscriptis. Verum discrimen illud est nullius aut parvi momenti.

ATQVE CLERICORVM] Idipsum sequenti seculo graviter deploravit Ratherius Episcopus Veronensis.
X iiij

nensis in parte II. de contemptu Canonum, in Tomo II. Spicilegij pag. 188.

CAP. II.

VNVS SACERDOS] Vnicum in Ecclesia Christi sacerdotium esse contendit Agobardus, hujusque sacerdotij caput summum esse Christum, qui summus sacerdos est. Et fideles omnes esse unum sacerdotem sub uno capite Christo, ob illum locum ex epistola prima B. Petri, ubi fideles vocantur *genus electum, regale sacerdotium*. Alia Cypriano mens fuit, quum in epistola LV. scriberet *non aliunde obortas esse hæreses, aut nata schismata, quàm inde quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos & ad tempus iudex vice Christi cogitatur*. Nam hoc tantum sibi vult hoc loco Cyprianus, juxta observationem Rigaltij, Vniuscujusque Ecclesiæ, quæ universalis illius portio est, unum esse debere Episcopum sacerdotem, qui sit Ecclesiæ suæ sacerdos ad tempus, & ad tempus iudex vice Christi. *Hæc enim sunt* (inquit Cyprianus in epistola LXV.) *initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorum male cogitantium, ut sibi placeant, ut prepositum* (id est, Episcopum) *superbo tumore contemnunt*. At Baronius ad annum Christi XXXIV. §. CCCII. contendit unum illum sacerdotem apud Cyprianum, esse Petri successorem Romanum Pontificem, & ijs quidem verbis, ut manifestè ab eo loco excludere videatur reliquos Episcopos, adeoque Romanum solum in Ecclesia præsidere velit vice Christi. Et tamen singulos Episcopos esse Vicarios Christi ex hoc quoque loco collegit Rigaltius.

INDIGNI ET IMMUNDI] Videtur admittere etiam istos ad comestionem agni. Et sanè illos quoque admittit Paulus; sed damnationem sibi manducare & bibere pronuntiat.

CAP. III.

INFIRMITATES CORPORVM CVRARENT] Itaque ex eo quòd quidam in nomine Domini corporum infirmitates curaverint, ac miraculis inclaruerint, non statim sequitur viros esse sanctos, nisi cetera sint paria; ut diximus ad Lupum Ferrariensem. Miracula ergo non sunt signa certissima sanctæ vitæ. Nam si miracula attendimus; narrat Herodotus in libro primo, Cræsum in ignem conjectum esse jussu Cyri

Perfarum Regis. Dein istum pœnitundine ductum, mississe qui virum flammis erigerent. Sed adeo latè patebat rogus, ut illum extinguere non potuerint missi à Cyro; donec Cræsi precibus, qui jam cognoverat pœnitentiam Cyri, subito erumpens imber extinxit rogum. De Vespasiano memorat Tacitus in quarto Historiarum libro, ipsius ope, absque ullis humanis remediis, cœco reluxisse diem. Tum ut huic narrationi fidem conciliet, hæc addit: *Vtrumque qui interfuere nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium.* Miracula ab Imperatore Hadriano edita recenset in ejus vita Spartianus; ab Æsculapio verò verus inscriptio Romana, quæ à Lipsio Baronioque edita est. & Fl. Vopiscus in D. Aureliano tradit Apollonium Thyanaum reddidisse vitam mortuis. Denique veterum libri pleni sunt istiusmodi narrationibus. Videndus Livius lib. 1. Dionysius Halicarnassæus lib. vii. Plutarchus in vita Coriolani cap. xi. Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. xi. Lactantius lib. 1. cap. vii. divinarum institutionum, & alij. Scio Baronium elevare istorum prodigiorum fidem. neque id sanè injuria. Absit enim ut quis in animum inducat hæc verè fieri potuisse à viris Deum verum nescientibus. Sed si quis neque paganus, neque rursus Christianus, sed qui vacuus religione atque affectibus humanis, seriò discuteret hujuscemodi narrationes, is homo fortassis eandem fidem adhiberet historiis Gentilium ac Christianorum. Cur enim potior apud illum auctoritas Christi, quàm Iovis? Ac ne quis exclamet me longius progredi quàm oporteat, neminemque esse posse qui tot tantæque Christianorum miracula, quæ passim leguntur, evenisse neget, adferam testimonium Iosephi Albonis Iudæi ex disputatione contra Christianos, quam Gilbertus Genebrardus Latine vertit. Sic ergo loquitur Iudæus ille: *Demonstratio vera fidei posita est in continuatione signorum, uti perpetuabantur in Israël, cum in sua ipsorum regione degerent; quam non reperiatis apud eos qui religioni Christiana aut Ismaëlica dediti sunt.* Nam & Gentiles miracula sua vera esse contendunt, ut vidimus apud Tacitum. Et Cæcilius apud Minucium Felicem defendens religionem paganorum, hæc inter alia ait: *Etiam per quietem deos videmus, audimus, agnoscimus, quos impiè per diem negamus, noli-*

mus, pejeramus. Et paulò antea dixerat, ope deorum, quibus Romana civitas protegitur, dari *cautelam periculis, morbis medelam, spem afflictis, opem miseris.* Porro, quid de hæreticis dicemus, qui fidem suam miraculis quoque confirmatam volunt? Constat enim ex Tertulliano Montanum novam suam disciplinam Paracleto & revelationibus tribuisse, & ex Augustino Donatistas ad statuendum errorem de baptismo suum visiones & ostenta jactasse. Ac memorat Sulpitius Severus, Valentem, hominem Arrianissimum, si ita loqui liceat, cum Constantio Imperatori nuntiaret victoriam de Maggentio partam apud Morsam, angelum hujusce rei nuntium sibi fuisse dicere ausum, ut reverentiam sui adderet, securum de facilitate credentis. Quin & in epistola cxxxv. Bonifacij Moguntini legimus Adalbertum impostorem & hæreticum miraculis quoque apud sectatores suos inclaruisse, ipsosque gravem adversus Bonifacium querelam excitasse, quod eis abstraxisset *virtutum factorem, & signorum ostensorem.* Miracula ergo, ut ad id redeamus unde digressi sumus, non sunt semper signa certissima sanctæ vitæ, quandoquidem & viri quoque mali prodigiis inclarescere possunt, immo inclaruerunt, ut docet Agobardus. Sed insignis est in eam rem locus B. Gregorij Papæ ex homilia xxxix. in Evangelia: *Nam corporalia illa miracula, inquit, ostendunt aliquando sanctitatem, non autem faciunt. Hac verò spiritalia qua aguntur in mente, virtutem vitæ non ostendunt, sed faciunt. Illa habere & mali possunt. Istis autem perfrui nisi boni non possunt. Vnde de quibusdam Veritas dicit: Multi mihi dicent in die illa, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo demonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia non novi vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Nolite ergo, fratres carissimi, amare signa, qua possunt cum reprobis haberi communia; sed hac qua modò diximus, caritatis atque pietatis miracula amate: qua tanto securiora sunt, quanto & occulta.* Audiamus nunc clarissimum Gallicanæ Ecclesiæ fidus, Karolum Magnum, sententiæ B. Gregorij subscribentem. Sic enim loquitur in Capitulari de non adorandis imaginibus lib. ixi. cap. xxv. *Multa etenim signa, multaque miracula, per angelos re-*

fugas, vel etiam per eorum sequaces fiunt: qui dum sint spirituales potentia, & ut ita dixerim, spirituales nequitia, & prophetias infelicibus quibusque impertiunt, & virtutes multas per suos satellites faciunt. de quibus erunt illi qui dicturi sunt: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Quibus aternus arbiter dicturus est, Nescio vos. Quia igitur signa plerunque diabolico instinctu fiunt, ideo beatissimus Gregorius sancta Romana Ecclesia antistes dixit: Nolite, fratres mei, amare signa qua possunt cum reprobis haberi communia. Sanctissimus quoque Augustinus à demonibus miracula fieri, similia miraculis qua fiunt per sanctos servos Dei, his verbis testatur. Ait enim: Non oportet moveri cum magicis artibus miracula fiunt plerunque similia miraculis qua fiunt per sanctos servos Dei &c. Verus auctor incognitus, quem penes me habeo manuscriptum: Signa & prodigia & sanitates etiam peccatores in nomine Domini facere ab ipso Deo didicimus. Et cum alios hac presumptione juvent, sibi per ambitionem humana gloria nocent; quia gloriantur in dato falso, non meritis debito. Signis & prodigiis clarum posse fieri Christianum, non tamen sanctum, si intemperatis & asperis moribus agat; temperatis autem & placidis moribus, etiam absque signorum efficacia, & sanctum & perfectum & Dei hominem fieri recte credimus. Petrus Damiani in capite xvi. libri qui appellatur Gratissimus: Quid mirum, inquit, si per malos ministros omnipotens Deus in Ecclesia sua propagari officium sacerdotale permittat, cum per eosdem etiam virtutum signa frequenter exhibeat. non videlicet ob religiosa vita meritum, sed propter acceptum sacerdotale mysterij sacramentum. Denique valde considerandum est quod ait Augustinus, de fuisse jam ævo suo miracula, quod necessaria non essent, quæ tamen necessaria fuerant in initio Christianismi. Hæc sunt enim verba Augustini in capite xxv. libri de vera religione: Sed accepimus majores nostros eo gradu fidei, quo à temporalibus ad aeterna conscenditur, visibilia miracula, non enim aliter potuerunt, secutos esse: per quos id actum est, ut necessaria non essent posteris. Cum enim Ecclesia Catholica per totum orbem diffusa atque fundata sit, nec miracula illa in nostra tempora durare permessa sunt, ne animus semper visibilia quæreretur, &

eorum consuetudine frigeret genus humanum, quorum novitate flagravat. Karolus M. libro IV. cap. XV. Ecclesia namque Catholica, inquit, ut ad fidem cresceret, miraculis erat nutrienda, & ut ejus novella plantatio convalesceret, assiduis erat invigationibus fovenda. Sic Aymoïnus Floriacensis in Prologo ad vitam S. Abbonis ingenuè profitetur miracula illa neminem sublevare, & absque iis homines posse esse sanctos. Si autem quispiam, inquit, idcirco ei crediderit derogandum, quod in vita sua vix ullum mirabile fecerit signum; legat vitas excellentissimorum Doctorum Augustini & Hieronymi; & in eis non prodigia temporalium signorum, quæ faciunt plerunque mali, sed vita puritatem, doctrina salubris eloquentiam, & fidei inveniet laudari constantiam. Quam parvi porro momenti esse debeat fama prodigiorum, docet auctor appendicis ad Annales Heinrici Steronis. Loquens enim de quodam Armano, qui ob celebritatem nominis magno in honore erat apud Ferrenenses, ita scribit ad annum M. CCC. II. Tunc corpus cujusdam nomine Armanni, quod XXXI. annis tanquam sanctum in Ecclesia Ferrenensi extiterat veneratum, fuit studio & mandato Inquisitorum hæretica pravitate in illis partibus exhumatum & combustum, tanquam damnati hæretici; & ejus ara pretiosa destruita fuit. Rerum humanarum curipum!

CAP. IV.

VERO PRODITOR I] Loquitur de Iuda Iscariothe, qui erat unus ex duodecim. Otto Imp. & Romana synodus in epistola ad Ioannem XII. Papam, quæ extat apud Luitprandum lib. VI. cap. X. Iudas Domini nostri Iesu Christi proditor, immo venditor, cum ceteris prius ligandi atque solvendi potestatem à Magistro in hæc verba accepit: Amen dico vobis, Quacunque ligaveritis super terram &c. Quandiu enim bonus inter discipulos fuit, ligare atque solvere valuit. Postquam verò cupiditatis veneno homicida factus, vitam occidere voluit; quem postea ligatum solvere, solutum ligare potuit, nisi se ipsum, quem infelicissimo laqueo strangulavit?

CAP. V.

NEC POPVLVS SAC. CVL. DEPVARE] Notat imperiti popelli opinionem, qui ex miraculis

tantum æstimat vitam sacerdotum, eumque sacerdotem justum non esse putat, cujus preces pro publicis commodis effusæ non fuerint exauditæ à Deo; cum potius id populi ipsius pravis moribus & gravibus in Deum offensionibus veniat imputandum.

CAP. VII.

DIVINIS LITTERIS] Ita codex regius. Sed Marnæsius habet, *libris divinis*.

CAP. IX.

SI SACERDOS ALIUD DOXERIT] Itaque si sacerdotes hæresim doceant, aut quippiam contra bonos mores proponant, fas est populo resistere, & prædicationem eorum spernere. Licet ergo subjectis excutere sermones præpositorum, saltem quoties aliquid jubent quod nec sacræ Scripturæ congruat, nec traditioni. Eleganter, ut solet, hoc argumentum tractat D. Erasmus in illud è capite xxiii. Evangelij secundum Matthæum, *Super cathedram Moysi &c.* ubi sic loquitur: *Hunc locum quidam ed torquent, quasi parendum sit omnibus qua præcipiunt Episcopi, aut præpositi, etiam impij, ob muneris auctoritatem; cum Christus de iis loquatur qui rectè docerent Legem Mosaicam, non qui suis constitutiunculis illaquearent homines. Ita nunc quoque fortassis audiendus sit Episcopus, qui rectè doceat Evangelium, etiamsi ipse parum evangelicè vivat. Ceterum quis ferat eos, adversus Christi doctrinam, pro suo commodo fixis ac refixis legibus meram tyrannidem exercentes in populum, suboque quæstu ac majestate metientes omnia? Qui constitutiunculis ad quæstum, ad tyrannidem excogitatis irretiunt populum, non sedent in cathedra evangelica, sed in cathedra Simonis magi, aut Caiaphæ. Vnde & graviter monet Goffridus Vindocinensis in epistola xxvi. libri iii. ad Hildebertum Cenomannorum Episcopum scribens, non esse obediendum Prælati, si quid contra Scripturam aut Canones jubeant. Pralato quidem obediendum est, inquit, non tamen in omnibus qua ipse suggerit, sed in his tantum qua Deus præcipit. Nam si quid contra constitutionem Dei vel Patrum Pralati præcipiunt, statim auctoritatem præcipiendi amittunt, & in illa re nullatenus est eis obediendum. Ea nimirum semper fuit Ecclesiæ mens, debere populos esse subjectos Episcopis, imperiæque eorum exequi, ut maneat fraternæ concordie*

vinculum. Quòd si quid grave atque asperum subiectis imponant Præpositi, tenenda est patientia, neque statim adversus eos fremendum est; quibus, tametsi discolori sint, obediendum est, ne discidium excitetur, modò ne cogant ad impietatem. Audio quosdam dicentes nihil profici patientia, nisi ut graviora tanquam ex facili tolerantibus imperentur. Verum illud interdum, fateor. Sed malum quod tollere non possis, æquo animo ferendum est. Quanquam non requiro servilem patientiam, à qua procul abesse oportet eos qui in adoptionem filiorum Dei adscripti sunt. Sed ejusmodi volo esse patientiam, quæ Christi sectatoribus digna sit; hoc est, quæ non sit projecta, neque rursus contumax, sed constans, & generosa. Sic fortassis mitigabuntur feroces Præpositorum animi. Et si cetera remedia desint, licet quandoque subiectis monere dominantes, si quid est alicujus momenti, aut si peccent in publica commoda. Insignis est in eam rem locus Gregorij Magni in libro xxv. *Moralium in Iob. cap. xxi. Igitur dum salva fide res agitur, virtutis est meritum, si quicquid Prioris est, toleratur. Debet tamen humiliter suggeri, si fortasse valeat quod displicet emendari. Sed curandum summopere est, ne in superbiam transeat justitia inordinata defensio; ne dum rectitudo incautè diligitur, ipsa magistra rectitudinis humilitas amittatur; ne eum sibi præesse quisque despiciat, quem fortasse contingit ut in aliqua actione reprehendat. Contra hunc tumorem superbia, subditorum mens ad custodiam humilitatis edomatur, si infirmitas propria incessanter attenditur.* Vide eundem Gregorium in libro ii. de cura pastorali cap. viii. Gregorium sequitur sanctus Bernardus Abbas Clarevallensis, qui sic ad Eugenium iiii. Papam scribit in libro ii. de Consideratione cap. i. *Non est mea humilitatis dictare tibi sic vel sic fieri quicquam. Sufficit intimasse oportere aliquid fieri unde & Ecclesia consoletur, & obstruatur os loquentium iniqua.* Attamen illud in primis curare debent subiecti, ne ex eo quòd Præpositorum vita reprehensibilis in aliquo videtur, eos propterea contemnant. *Subtilis etenim via tenenda est rectitudinis & humilitatis, ut sic reprehensibilia magistrorum facta displiceant, quatenus subditorum mens à servanda magisterij reverentia non recedat;* ut sanctus Gregorius admonet in eodem libro xxv. cap. xxi.

DOMESTICVM SACERDOTE] Invaluerat ævo Agobardi mos ille, ut viri principes domesticos haberent sacerdotes, qui eis divina officia ac mysteria in possessionibus & agris celebrarent. idque factum antiquitus indulgentia Episcoporum, ut patet ex canone xxi. Concilij Agathensis. Verùm ævo Agobardi ea Episcoporum indulgentia verterat in necessitatem. Extat enim lex de non repellendis Clericis, quos laici obtulerint Episcopis, ut Presbyteri fiant, libro i. Capitularium cap. xc. & lib. v. cap. clxxxviii. Vide etiam Hincmari capitula data Presbyteris anno dccc lxxiv. cap. v. Hinc factum, ut quoniam Presbyteri illi manebant apud magnates, Presbyteri illorum dicerentur. Quod graviter tulit Nicolaus I. Papa; ut patet ex ejusepistola ad Episcopum quendam Gallicanum, quæ extat in Chronico Hugonis Abbatis Flaviniacensis. Illud autem, inquit, frater carissime, ridiculosum sonuit, quòd apicum tuorum gerulum nobis commendans, hunc Presbyterum esse Gerardi illustris Comititis perhibuisti. Verùm quid hoc scribens prudentia tua dicere voluerit, & quid super hujuscemodi verbo intelligeretur, fateor nos ignoramus. Numquid Gerardus Comes illum Presbyterum consecravit? Numquid de ipsius est diocesi? Vbi hoc legisti? Vbi hoc didicisti? Nisi quia Presbyteri non specialiter Ecclesia, Possessionis, aut Martyrij secundum sacras scripturas ordinantur, sed in domibus laicorum constituantur, cum secularibus conversantur; ut jam non Dei, nec Ecclesia cujuslibet, sed illius Comitatus, & illius Ducis esse dicantur. Hujuscemodi Clericos, qui manent in familiis magnatum, acephalos vocat canon xvi. synodi Ticinensis sub Lothario & Ludovico Augg. celebratæ circa annum dccc l. Nulla ratione Clerici aut sacerdotes habendi sunt, qui sub nullius Episcopi disciplina & providentia gubernantur. Tales enim acephalos, id est, sine capite, prisca Ecclesia consuetudo nuncupavit. Docendi sunt igitur seculares viri, ut si in domibus suis mysteria divina jugiter exerceri debeant, quod valde laudabile est, ab his tamen tractentur qui ab Episcopis examinati fuerint, & ab ordinatoribus suis commendatitiis litteris comitati probantur, cum ad peregrina fortè migrare est. Item Urbanus II. in canone ix. Concilij Mel-

phitani. *Quia novum hoc tempore*, inquit, *Clericorum* *acephalorum* genus emerfit, qui morantur in *Curii*, & *viris* & *feminis* ad sui ordinis dedecus subditi, cum in *Canonibus* cautum sit ne quis sine licentia *Episcopi* *Clericus*, nec *Episcopus* sine *Metropolitano* *Curiam* adeat; precipiendo precipimus, & prohibentes prohibemus, ne quis retineat huiusmodi.

SACCATA VINA] Ita codex regius, itémque *Marnæfianus*; non autem *sacrata*, ut malè scriptum est in editione *Massoni*. *Saccata* *vina*, id est, per *saccum* colata. illud fortassis quod nos hodie dicimus *vinum Hippocraticum*. quod genus potionis est magno in usu apud eos qui vitam in voluptatibus & deliciis transfigere amant.

AGELLOS PROVIDEANT] id est, agrorum curam suscipiant, & exactores fiant *fiscalium rerum*, vel *redituum*, aut *vestigalium*. Istud *Agobardo* displicebat, & displicuit etiam *Patribus synodi Ticinensis* habitæ circa annum D.C.C.C.I. Sic enim illi loquuntur in *canone xix*. Sed & ille excessus inhibendus est, quo quidam *seculares viri Presbyteros* aut *alios Clericos conductores*, vel *procuratores*, sive exactores *fiscalium rerum*, vel *redituum*, aut *vestigalium*, constituunt. Si quis igitur deinceps huius exorbitationis reus inventus fuerit, uterque excommunicetur, tam ipse qui constituit, quam ille qui indignè paruit. Atque istud ipsum graviter deinceps prohibitum est in *synodis posteriorum seculorum*. Verùm mala remediis prævaluerunt.

SENIORES] Ita uterque codex. *Massonus* tamen edidit *sermones*.

BENEFICIALIBVS] id est, *vassalis*, vel *feudatariis*. *Beneficium* enim tum dicebatur, quod feudum postea dictum est; ut adnotavimus ad *epistolam cxix*. *Lupi Ferrariensis*.

PAGENSIBVS] id est, ex iis qui in pago mihi ad regendum commisso habitant. Ex *Admonitione Episcoporum* ad *Ludovicum Regem Germaniæ* cap. xii. *Constituite Comites & ministros reipublicæ*, qui non diligant munera, qui odiant avaritiâ, qui detestentur superbiam, qui non opprimant neque dehonestent *pagenses*. Vide *Bignonium* in *Notis* ad *Marculfum* pag. 518. & *Sirmondum* in *Notis* ad *Capitula Karoli Calvi* pag. 47.

MAIORIS ORDINIS SACERDOTES] id est, Presbyteri quos nunc vocamus Rectores Ecclesiarum parochialium; quos verò Gregorius Magnus vocat Presbyteros Cardinales lib. 11. epist. 19. ut à ceteris distinguat, itémque Valterius Episcopus Aurelianensis in capite secundo suorum Capitulorum. Quo etiam modo intelligendus est locus Leonis Papæ de sacerdotibus Cardinalibus, relatus in libro primo Decretalium Tit. xxiv. cap. 11. Neque enim assentior Duareno, qui in libro 1. cap. xiii. de sacris Ecclesiæ ministeriis hunc locum interpretatur de Presbyteris qui in maiore Ecclesia, quam Cathedralem dicimus, rem divinam simul cum Episcopo suo faciunt, Canonici hodie vulgò appellati.

CAP. XII.

NUTRICES ECCLESIAS] id est, parochiales, apud quas inserti sumus corpori Christi, & in quibus educati sumus. Eadem dictæ sunt matrices in Concilio Cabillonensi quod anno dccc xv. habitum est, cujus fragmentum edidit Severtius, itémque apud Ivonem in epistola clxxiii. In Concilio tamen Carthagine habito anno cdxviii. can. xxxiii. matricis Ecclesiæ nomine intelligitur Cathedralis.

CAP. XIII.

ITA EST LANGVIDA] Loquitur de Ecclesia: Salvianus in principio libri primi ad Ecclesiam Catholicam: *Multiplicatis enim fidei populis, fides imminuta est; & crescentibus filiis suis, mater agrotat; factaque es, Ecclesia, profectu tuæ fecunditatis infirmior, atque accessu relabens, & quasi viribus minùs valida.*

AD DICENDVM NEC TVTVM] Ea ergo fuit Agobardici seculi infelicitas, ut sacerdotibus non liceret eloqui quod vellent, sed palpanda essent vitia subjectorum. quod est ultimum calamitatis. Præclare itaque magnus ille vir, sanctus Cyprianus Carthaginensis Episcopus in libro de Lapsis: *Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, inquit, peccandi fomitem subministrat; nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consiliis fortioribus redarguit simul atque instruit fratrem, promouet ad salutem. Quos diligo, inquit Dominus, redarguo & castigo. Sic oportet & Dei sacerdotem non obsequiis decipientibus fallere, sed remediis salutaribus*

providere. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat; & in altis recessibus viscerum virus inclusum dum servat exaggerat. Aperiendum vulnus est & secandum & putraminibus amputatis medella fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur ager impatiens per dolorem, gratias aget postmodum cum senserit sanitatem. Emersit enim, fratres dilectissimi, novum genus cladis; & quasi parum persecutionis procella savierit, accessit ad cumulum sub misericordia titulo malum fallens, & blanda perniciēs.

IN UNUM CONVENERIMVS] Admonet Bernardum Episcopum Viennensem, adeo gravem esse hanc causam, ut in synodo plurium provinciarum meritò tractanda sit. quòd si occasio ingruat, non pratermittendam esse.

CAP. XIV.

ERVNT SEMPER IN ECCLESIA] Videtur coërcere promissionem Christi, qui pronuntiavit futurum se nobiscum omnibus diebus usque ad consummationem seculi, ad eos qui verè Christiani sunt, hoc est, sancti. Verùm non negat quin istud referatur ad Ecclesiam universalem, quam Christus non reliquit, sed semper gubernat.

CAP. XV.

MALORVM PERVERSITATE] Existimat igitur Agobardus, sacrificio etiam sacerdotis impij confici sacramenta. Alia Cypriano mens fuit: qui in epistola LXXIII. (ut illic adnotat Erasmus) omnino sentire videtur sacrificio sacerdotis impij nihil effici, immo magis inquinari populum. Optatus tamen in libro VI. aperte scribit posse aliquid sanctificari, etiamsi peccatoris operâ fiat divini nominis invocatio. Ergo jam liquido apparet, inquit, ex invocatione nominis Dei posse aliquid sanctificari, etiamsi peccator invocet Deum. Id ipsum in causa Acacij sensit Anastasius Papa in epistola ad Anastasium Aug. cap. VII. & VIII. referturque ab Agobardo infra in capite XVII. hujus libri. Atque ea auctoritate utitur Hincmarus Remensis in epistola XXVI. quæ data est ad Nicolaum Papam. Inde etiam sumpsisse videtur Liuthprandus Ticinensis lib. I. cap. VII. Quoniam & ij, inquit, qui à Iuda Domini nostri Iesu Christi proditore ante prodicionem salutem seu bene-

ditionem apostolicam perceperant, ea post prodicionem propriæ corporis suspensionem minimè sunt privati, nisi quos improba sorte defecerunt flagitia. Benedictio siquidem qua à ministris Christi impenditur, non per eum qui videtur, sed qui non videtur, sacerdotem infunditur. Neque enim qui rigat est aliquid, neque qui plantat, sed qui incrementum dat Deus. Sanè tempore Alexandri III. Ecclesia credebatur dominicum corpus æquè confici à malo sacerdote, & à bono; ut patet ex Sententia adversus Bonos homines lata à Gáucelino Lodovensi Episcopo norhine totius synodi, quæ extat apud Rogerium de Hoveden in parte posteriori Annalium.

SUMMI SACERDOTIS] id est, Christi.

CAP. XVII.

PAPA ANASTASIUS] in Decretis cap. VII. & VIII. Nam verba Anastasij decurtavit Agobardus.

CAP. XVIII.

OFFERENDISVE] Istud additum est ex codice Marnasij.

CRIMINOSOS PROVEHENDO] Vetitum illud. Eum enim qui ad sacerdotium promovetur; integra fama esse oportet, juxta præceptum Apostoli. Quod factum est ut vetus Ecclesia procul à Clericorum collegio arcuerit eos qui flagitiis commaculati erant; ut patet ex Decretis Papæ Gelasij cap. XVII. Atque id graviter dolet Alcuinus in Confessione fidei lib. III. cap. XXXVI. quod vetusta hæc lex in desuetudinem jam tum venisset. *O infelicia tempora nostra, inquit, quæ nec Deum timent, nec vim sacrorum Canonum reverentur! Nullus modo sacrilegus vel criminosus, ne ad sacri ordinis officium accedat, inhibetur.*

IGNORANTIA COECOS] Ait Agobardus, multò deterius esse, si ij qui indocti sunt, ad sacerdotium provehantur, quàm si criminosi. Sanè inter virtutes Episcopo necessarias Paulus enumerat doctrinam; *ut potens sit, inquit, exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere.* Itaque veteres eum omnino arcebant à sacerdotio qui doctus non erat. Hilarus namque Papa sic edixit in synodo Romana anni cccclxv. *Inscij quoque literarum, necnon & aliqua membrorum damna perpessi, & hi qui ex pœnitentibus sunt, ad sacros ordines aspirare non audeant, Item Gelasius in Decretis*

cap. xvi. Illiteratos quoque, & nonnulla parte corporis imminutos, sine ullo respectu ad ecclesiasticum dūdicimus venire servitium, quod simul antiqua traditio & Apostolica Sedis vetus forma non recipit: quia nec litteris carens sacris esse potest aptus officiis, & vitiosum nihil Deo prorsus offerre legalia praecepta sanxerunt. Itaque de cetero modis omnibus hac vitentur, nec quisquam talis suscipiatur in Clerum. Vide Notas ad epistolam lxxix. Lupi Ferrariensis.

CAP. XIX.

QUALITERCUNQUE VIVENTIVM] Anathematizandos ait illos sacerdotes, quorum vita tametsi aliquo modo sit irreprehensibilis, malè tamen docent. Atque hujusmodi exemplum vidimus suprà in libro adversus Felicem Episcopum Vrgellentem.

CAP. XX.

GREGEM EIVS] id est, Christi. Quanquam enim interdum fideles uniuscujusque diœceseos dicantur grex Episcopi illius qui diœcesim regit, id fit per translationem. Nam propriè grex non est Episcopi, sed Christi. Vnde & Christianos oves & agnos suos ipse nuncupat in Evangelio, dum eos commendat Petro & ceteris Apostolis, id est, Episcopis.

VT IN TEMPLO EIVS] Hæc omnia, usque ad vocem *Amen*, desunt in editione Massoni. Et tamen extant in codice quo Massonus utebatur, itémque in Marasiano.

AD LIBRVM

DE GRANDINE ET TONITRUIS.

CAP. I.

IN HIS REGIONIBVS] in agro nimirum Lugdunensi, & circumpositis regionibus.

TEMPESTARIJ] Alibi Sortiarij; qui fulgura, & tonitrua, aliásque aëris tempestates excitare se posse profitentur ope artis suæ. Karolus Magnus: Ideo precipimus ut caucolatores, & incantatores, & tempestarij, vel obligatores non fiant; & ubicunque sunt, emendentur, vel damnentur. Item ipse: De incantationibus, auguriis, vel

divinationibus, & de his qui tempestates vel alia maleficia faciunt, placuit sancto Concilio ut ubicunque deprehensi fuerint, videat Archipresbyter diocesis illius ut diligentissime examinatione constringantur, si fortè consteantur malorum quæ gesserunt. Sed tali moderatione fiat eadem districtio, ne vitam perdant; sed ut salventur in carcere afflicti, usque dum Deo inspirante spondeant emendationem peccatorum. Tempestuarios etiam vocat Herardus Archiepiscopus Turonensis in capite 111. suorum Capitulorum. De maleficis, incantatoribus, divinis, sortilegis, somnariis, tempestuariis, & brevibus pro frigoribus, & de mulieribus veneficis, & quæ diversa fingunt portenta, ut prohibeantur, & publica pœnitentia multentur.

CAP. VII.

ILLVM DOMINVS IESVS] Ita omnino codex regius. neque tamen dubito quin verior sit vulgata lectio; quæ habet, *plantavit in illa Dominus insulas.*

CAP. XV.

APPELLANT HOC CANONICVM] nimirum eam frugum portionem, quæ Tempestariis tribuebatur annuatim à possessoribus, ut ab agris eorum depellerent tempestates.

CAP. XVI.

GRIMALDVM DVCEM BENEVENTORVM] Duo per ea tempora Beneventanorum Duces fuere, quorum utrique nomen fuit Grimaldo, & quorum alter alteri successit. Chronicon sancti Vincentij de Vulturno: *Defuncto dehinc Arichis apud Beneventum, Beneventanorum precibus Grimoaldus à Carolo receptus revocatur, & paternum ipse suscepit Ducatum. Iste multa dona Ecclesiis & Monasteriis servorum Dei contulit, sed præcipue beatissimi Vincentij. Grimoaldo verò nostro mortuo, alter Grimoaldus exadelphus ei succedit; & hoc decedente, Sico subrogatur.* De priore intelligendum puto quod tradit Eginhardus ad annum 1000. Grimoaldus Beneventanorum Dux, inquit, in Nuceria Vinigisum Comitem Spoleti, qui præsidio præerat, adversa valetudine fatigatum obsedit, & in ditionem accepit, captumque honorificè habuit. Eadem quoque habet auctor Annalium S. Bertini. Posterior autem interfectus est anno 1007, ut habet idem Eginhardus. Imperator, inquit, cum Haristallum venisset, obvies habuit Legatos Sigonis Ducis Be-

neventanorum, dona deferentes, eūque de nece Grimoaldi Ducis antecessoris sui excusantes. Vita Ludovici Pij: Imperator per Rotomagum & Ambianum urbem recto itinere se Aquisgrani ad hiberna contulit. Cui revertenti, & Heristallium palatium intranti, occurrere Misi Sigonis Beneventani Ducis, dona quammaxima deferentes, dominum suum à morte Grimoaldi prædecessoris sui purgantes. De utro autem horum capienda sit historia quam heic narrat Agobardus, affirmare non licet. Facilius tamen crediderim hæc in vulgus jactata sub priore Grimoaldo. Hæc enim acta sub Karolo Magno. Successerat autem Arigiso, qui anno DCC LXXXVII. mortuus est; ut tradit Eginhardus in Annalibus, ac post eum alij.

INIMICVS IMP. CAROLO } Hinc patet librum istum fuisse scriptum in initio imperij Ludovici Pij, quando recens erat memoria belli quod adversus Grimoaldum Beneventanorum Ducem feliciter gestum est à Karolo Magno. Eginhardus ad annum DCC CXII. *Pax cum Abulæ Rege Sarracenorum facta. Item cum Duce Beneventanorum Grimoaldo; & tributi nomine XXV. millia solidorum auri à Beneventanis soluta, quam pacem postea firmavit Ludovicus Pius, ut docet Eginhardus ad annum DCC CXIV. Cum Grimoaldo Beneventanorum Duce pactum fecit atque firmavit, eo modo quo & pater, scilicet ut Beneventani tributum annis singulis VII. millia solidorum darent.*

AD LIBRVM

CONTRA OBIECTIONES FREDIGISI

CAP. I.

FREDEGISO ABBATI] sancti Martini Turonensis post Alcuinum; cujus fuerat discipulus, ut patet ex vita Alcuini. Fuit etiam Cancellarius Ludovici Pij Imperatoris. Variè autem scribitur nomen ejus. Heic enim, itémque in Præcepto ejusdem Ludovici pro Hildebaldo Episcopo Matisconensi, vocatur Fredegisus. In Testamento autem Karoli Magni apud Eginhardum vo-

NOTÆ AD AGOBARDVM. 71

catur Fridugifus. & & quidem rectius, ut opinor. Nam sic quoque nominatur in Præceptis Ludovici Pij pro Ecclesia Parisiensi, itémque in Præcepto ejusdem Principis pro Ecclesia sancti Lamberti Trajectensis, quod editum est in Tomo primo Historiæ Episcoporum Leodiensium pag. 154. ac demum in ejusdem Ludovici Præceptis pro monasterio Arulensi in diœcesi Helenensi & pro monasterio sanctæ Gratiæ in diœcesi Vrgellensi. Fregedis tamen, quod idem est ac Fredegifus, vocatur à Theodulfo Episcopo Aurelianensi, ex quo etiam discimus Diaconum fuisse. Vide Sirmondum in Notis ad Theodulfum pag. 292.

C A P. V I I.

TESTIMONIO PRISCIANI] insignis Grammatici, qui manibus eruditorum hominum maximè tenebatur per eas tempestates. Hunc porrò locum laudat etiam Lupus Ferrariensis in epistola xxxiv. & in libro de tribus quæstionibus pag. 235.

C A P. I X.

AQVILA] Karolus Magnus in Capitulari de non adorandis imaginibus lib. I. cap. xiii. *Nova post Septuaginta interpretes, Theodotionem & Symmachum & Aquilam, sive etiam beatum Hieronymum, legis quaratur translatio.* De Theodotione porrò, qua ætate vixerit, videndus vir clariss. Henricus Valefius in Annotationibus ad Eusebium lib. v. cap. viii. Hist. Eccles.

C A P. X I.

MVLTO INIVSTIVS] Sic legi debere admonuit Massonus in Erratis. prorsus bene. Nam in codice M S. disertè scriptum est, *multos injustos.*

C A P. X I I.

ESAIAS QVOQUE PROPHETA] In M S. itémque in editione Massoni scriptum erat *Esaias quoque Philosophus &c.* Itaque quum constaret vitium esse librarij, non verò Agobardi, locum illum liberè correximus.

C A P. X I X.

ROTATI SVMVVS] Locus est Pauli ex epistola prima ad Corinthios. Et in contextu Pauli (prout etiam laudat Agobardus in capite xxxvii. libri adversus Felicem, & in cap. vii. libri de modo regiminis ecclesiastici, itémque in capite vii. Sermons exhortatorij

ad plebem) legitur , & omnes in uno spiritu potati sumus. In codice tamen regio , & in editione Massoni , legitur , & omnes in uno spiritu baptizati sumus. quod mutari debere visum est. Nam paulò post Agobardus , replicans locum illum , ac petens quinam potus sit ille , ait : uno spiritu potati sumus.

C A P. X X.

M V L T I M A R T Y R E S] Sentiebat ergo Agobardus , eos qui pro nomine Christi contumeliam mortis passi erant , rectà in cœlum ferri , tamen etsi baptizati non fuissent. Eadem fuit sententia vetusti scriptoris libri de singularitate Clericorum , qui vulgò tribui solet Cypriano. Ideo enim *martyrium* , inquit , appellatur tam *corona quàm baptisma* , quia baptizat pariter & coronat. Item Alcuini in Confessione fidei lib. I I I . c. X X V I I I . Nullum autem catechumenum , quamvis in bonis operibus defunctum , vitam habere aternam dicimus ; excepto martyrio , ubi tota Baptismi sacramenta complentur. Sanguine enim , vel igne , vel pœnis aliis baptizantur Confessores. Vetus quoque scriptor suprâ laudatus , atque hactenus ineditus , in Confessione fidei : Nullum catechumenum , quamvis in bonis operibus defunctum , vitam aternam habere credamus ; excepto martyrio , ubi tota Baptismi sacramenta complentur. Baptizandus confitetur fidem suam coram sacerdote , & interrogatus respondet. Hoc & martyr coram persecutore facit , qui & confitetur fidem , & interrogatus respondet. Ille post confessionem vel aspergitur aqua , vel tinguitur ; & hic vel aspergitur sanguine , vel tinguitur igne. Ille manus impositione Pontificis accipit Spiritum sanctum , hic habitaculum efficitur Spiritus sancti.

C A P. X X I.

N O N E S T I S C H R I S T I A N I] Heic Fredegisum graviter refellit Agobardus , quòd dixerit Patriarchas veteris testamenti non fuisse Christianos. Et consentaneos habet Agobardus Iustinum martyrem & Augustinum , quos laudat Baronius in initio Apparatus ad Annales Ecclesiasticos. Vide librum adversus Amalarium cap. x v.

AD EPISTOLAM

AD PROCERES PALATII.

HILDVINO SACRI PALATII ANTISTITI] id est, Archicapellano, vel Summo Capellano. quo modo vocatur in Præcepto Ludovici Pij pro Hildebaldus Episcopo Matisconensi, quod extat in Bibliotheca Cluniacensi. Habebant enim Principes nostri in Palatio suo quempiam ecclesiastici ordinis virum, qui ceteris præmineret, dictum ob hoc sacri Palatii antistitem; vel sacri Palatii Archiepiscopum, si Episcopus esset. Sic Hildebaldus Colonienfis Archiepiscopus vocatur *sacri Palatii Archiepiscopus* in Præfatione Concilij apud Moguntiam habiti anno DCCCXIII. is ipse nimirum Hildebaldus quem in Palatio suo habere post Angilramnum cupijt Karolus Magnus, ut patet ex canone LVI. Concilij Francofordiensis. Antistitem ergo sacri Palatii Hilduinum vocat, quodd summus esset Capellanus. eandemque ob causam Lupus Ferrariensis hunc ipsum Hilduinum in epistola cx. vocat Ecclesiasticorum Magistrum. Nam Abbates, si rerum summam tenerent, prælatos olim fuisse Episcopis, etiam in synodis, jam antea adnotavimus ad Concilium Vernense. Neque id adeo vetus est, quin & Sugerij quoque ævo in usu fuerit; ut pater ex vita ejus cap. II.

VVALÆ ABBATI] Corbeiensi in diocesi Ambianensi, uti diximus ad librum de baptismo Iudaïcorum mancipiorum.

CHRISTIANISSIMI IMPERATORIS] Ludovici Pij.

VNUM SEMPER] id est, Hilduinum. Nam istum necesse erat residere in Palatio, propter causas ecclesiasticas. Vide quæ de munere Archicapellani diximus ad Lupum Ferrariensem.

ALTERVM FREQUENTER] id est, Vvalam, quo plurimum utebatur Ludovicus in administranda republica, ut patet ex Paschasio Radberto in vita Adalhardi.

UT MANCIPIVM IYDAICVM] Optimo Jure excandescit Agobardus adversus Præceptum illud, quod erat contrarium vetustis canonibus & legibus Principum. Nam etiam in nostra Gallia Concilium primum Matisconense servis potestatem fecerat suscipiendi baptismum, etiam invitis dominis. Et Constantinus Aug. ad Felicem P. P. scribens, Iudæis in universum permisit Christianam religionem amplecti, vetuitque ne propter hoc facinus quicquam à Iudæis inquietudinis vel molestiæ patiatur is qui Christo nomen dederit. Itaque probabile Agobardo visum non est, Præceptum illud a Ludovico Imperatore, qui Pius per antonomasiam dictus est, editum fuisse, quo manifesta contumelia irrogabatur nomini Christiano.

INTER. HOM. AD IMAGINEM SVAM] Agobardus ergo similitudinem Dei quæ est in homine, constituit in anima, non autem in corpore. Vide Notas ad epistolam xxx. Lupi Ferrariensis & ad librum de tribus quæstionibus pag. 471. Alia fuere Iudæorum deliramenta, qui corpus humanum ad imaginem Dei factū putabant, ut Agobardus scribit in libro de Iudaicis superstitionibus cap. x. Quo loco Massonus adnotavit in margine, hæc Iudæorum figmenta in Cabala quoque legi.

MAGISTER INF. IYDÆORVM] Evrardus. Vide supra in Notis ad librum de baptismo Iudaicorum mancipiorum.

MISSOS DE PALATIO] id est, Missos Dominicos.

PVBlice SVPPlicatVR] nimirum pro Iudæis, pro quorum conversione singulis annis orat Ecclesia in diebus Passionis Dominicæ, ut ait Agobardus, id est, feriâ quartâ majoris hebdomadæ. Extat enim oratio quæ tum temporis publicè à sacerdotibus in Ecclesia recitatur pro hac causa. Rhabanus in libro contra Iudæos cap. iv, loquens de Iudæis: *Immo & peiores hæreticis; sicut eos Ecclesia catholica esse judicat, quæ in diebus Dominica Passionis post hæreticos, & schismaticos, & prope paganos, pro eis orat. Item cap. lxx. Immo eorum veram salutem, pro qua Ecclesia sollemniter orare consuevit, veraciter inquirentes, servemus erga eos ecclesiasticam sinceritatem.*

AD EPISTOLAM

AD BARTHOLOMÆVM

EPISCOPVM NARBONENSEM.

CAP. I.

BARTHOLOMÆO EPISCOPO] Narbonensi post Nibridium. Interfuit autem Concilio apud Tolosam habito anno DCCCXXVIII. unà cum Nothone Arelatensi Archiepiscopo, & Agiulfo Bituricensi. Tum circa annum DCCCXXXIV. subscripsit Privilegio Aldrici Senonensis Archiepiscopi pro monasterio sancti Remigij Senonensis, quod extat in Tomo II. Spicilegij Domni Lucæ Dacherij. Postea quum Lotharius Aug. adversus Ludovicum patrem rebellaret, Bartholomæus Lotharij partes fovit; abeun-
tèque Lothario in Italiam anno DCCCXXXIV. Bartholomæus, relicta contra sacras regulas sede sua, eum comitatus est, ut Flodoardus tradit lib. II. cap. XX. Historiæ Remensis. Mansit ergo Bartholomæus in Italia usque ad annum DCCCXLIV. Tum verò quum Ludovicus Lotharij filius Romam pergeret, mandata patris ad Pontificem Proceresque Romanos perlaturus de ordinationibus Pontificum Romanorum, illuc quoque Ludovicum comitatus est. Et cum is unctus fuisset in Regein Langobardorum, Bartholomæus arrepta hac occasione Sergium II. Pontificem oravit unà cum Ebbone Remensi ut eos reconciliare ac Pallium eis tribuere dignaretur. Quos etiam idem Prasul nec communionem inter Clericos dignos esse suscipere dicebat, sed inter communem populum communicandi licentiam tantummodo haberent. Ita enim docet auctor Gestorum Pontificalium ab Hincmaro laudatus in capite XXXVI. posterioris operis adversus Gothescalcum pag. 326. Itaque dejecto Bartholomæo, Berarius in ejus locum suffectus est: quem Narbone sedisse reperio an. DCCCXLIV. XI. Kal. Iulij in Præcepto Karoli Calvi Regis eo die dato pro Ecclesia Narbonensi, cujus partem edidit Ca-

tellus, sed quod nos habemus integrum ex authentico descriptum. Ceterum libri sive epistolæ istius ad Bartholomæum Narbonensem Episcopum meminit Amulo Lugdunensis in epistola ad Theoboldum Lingonensem.

HILDIGISVS] Hinc constat hunc Hildigisum fuisse ex clero Lugdunensi. Et haud dubiè Presbyter erat, cum post illum nominetur Florus, qui Diaconus tantum fuit.

FLORVS] Diaconus Ecclesiæ Lugdunensis, vir, quantum ferebat illa ætas, eruditissimus, editis etiam lucubrationibus clarus. de quibus diximus in Notis ad Lupum Ferrariensem. Extat autem libellus ejusdem Flori de electionibus Episcoporum, qui à Massono editus est ad calcem operum Agobardi, quemque nos eam ipsam ob causam prodire volumus cum eisdem operibus.

QVIDAM VENERANDVS FRATER] Episcopus nimirum Vceticensis in prima Narbonensi, ut ego quidem arbitror. Sedebat autem tum apud Vcetiam Elefantus, ut patet ex Manuali Duodenæ.

IN QVADAM ECCLESIA] in civitate Vceticensi sita, ut constat ex epistola Amulonis ad Theoboldum.

FIRMINI] Vceticensis Episcopi, qui an. D XL. & D LV. in ea cathedra sedit, cujusque meminit Auctor Subdiaconus in epistola ad Parthenium à Sirmondo edita post Notas ad Ennodium. Habemus porro nos vitam ejus, à viris eruditis laudatam, nondum tamen editam; quam olim Tolosæ descripsimus ex pervetusto codice MS. Collegij Fuxensis.

CAP. XII.

MELIVS ENIM FACERENT] Videtur damnare eos qui donarijs illustant memorias martyrum, dum ait eos meliùs facturos, si sua pauperibus & hospitibus erogarent. Hi enim sunt viua Christi templa. Neque tamen arbitror hinc sumpsisse Erasmus, cum in Colloquio de peregrinatione religionis ergò ait quam plurimos invisere quidem divorum templa, sed nihil aut quàm minimum donare, *distitantes eam pecuniam rectius collocari in egenos*. Sanè subveniendum est necessitati pauperum, quis negat? sed tamen interim negligenda non est domus Dei; uti diximus ad librum

¶ I. Salviani de gubernatione Dei. Vide porrò antido-
tum Erasmi in Epitaphium Paulæ ab Hieronymo con-
scriptum, & Launoium in cap. v i. libri de cura Eccle-
siæ pro miseris & pauperibus.

HOSPITIBVS] Hospitalitas magno tum in usu
erat apud Ecclesiam. Lib. i. Capitular. cap. lxxv. *Et
hoc nobis competens & venerabile videtur, ut hospites,
peregrini, & pauperes susceptiones regulares & canonicas
per loca diversa habeant.* Vide capitula Karoli Calvi
Tit. vi. cap. xl. & Tit. xxxiii. cap. x. Lupum Ferra-
riensem ep. xi. xlii. xlv. l v. lxxi. Ionam Aure-
lianensem in lib. ii. de institutione laicali cap. xxxix.
& alios. Hospitalitatis porrò encomium enarrat Hilde-
bertus in pluribus epistolis. Vide Launoium in capite
viii. libri mox laudati.

VNGENDI OLEO] eo nimirum quo ardebant
lampades ad sepulcra martyrum appensæ. Nam multa
miracula per huiusmodi oleum fieri consuevisse ex Au-
gustino, Theodoreto, & alijs adnotat Baronius ad
annum Christi l v. Adferam tantum locum Augustini
ex cap. viii. libri xxi. de civitate Dei: *Rursum ibi-
dem apud nos Irenæi cuiusdam collectarij filius, agritudi-
ne extinctus est. Cumque corpus jaceret exanime, atque
alijs gementibus & plangentibus exequia pararentur, ami-
corum ejus quidam inter aliorum consolantium verba sug-
gessit ut ejusdem martyris (Stephani) oleo corpus perun-
geretur. Factum est, & revixit.*

NEC PAUPERIBVS SVCCVRRITVR]
Existimabat ergo Agobardus, oblationes quæ fiunt ad
memorias martyrum, rem esse pauperum, neque in-
ventas esse ad alendam præpositorum avaritiam, aut
luxum, vel ad vitam commodiùs transeundam. itaque
eas oblationes esse convertendas in solatium pauperum.
alioqui enim pessimum esse earum usum. At hodie quo-
tus quisque tandem est eorum qui ad aras sanctorum
sedent, cui persuasum non sit nihil ex oblationibus de-
cidere debere pauperibus, quique pro donarijs illis con-
servandis non laboret tanquam pro aris & focus? De-
nique plurima loca sunt, inclyta certè per indigenas ad-
venasque, quibus non alius certior aut luculentior fun-
dus est, quàm qui ex oblationibus provenit. Et laud-
istorum pietatem. Sed valde optandum esset ut aliquam

erga pauperes caritatem haberent ij quibus colligendarum oblationum cura committitur, nec eas tantum ad ornanda templa mortua converterent.

AD EPISTOLAM

AD MATFREDVM:

MATFREDO] Vel ex solo istius epistolæ titulo patet virum fuisse magnæ dignationis & auctoritatis in Palatio Ludovici Pij. Nam & Ludovicus ipse cum vocat virum inlustrem in Præcepto pro monasterio Gratae in S. diœcesi Vrgellensi, cujus partem aliquatn anno superiore edidimus in Notis ad epistolam xxxix. Lupi Ferrariensis. Sic ergo ait Imperator: *Matfredus Comes vir inluster adiens serenitatem culminis nostri &c.* Ac Comitem quidem Aurelianensem fuisse constat ex Adrevaldo Floriacensi lib. 1. cap. xx. de miraculis S. Benedicti; & ex vita Ludovici Pij ad an. dcccxxix. Illo itaque tempore Ionâs Episcopus Aurelianensis ad eum misit libros tres de institutione laicali, qui à Domino Luca Dacherio editi sunt in tomo primo Spicilegij; cùm antea editi fuissent Duaci anno M. DC. XLV. ex veteri codice MS. Sancti Amandi in Fabula, cura D. Ildephonfi Goetghebueri Bibliothecarij ejusdem monasterij. Anno dein. dcccxxx. (ut in capite trigesimo sexto narrat Theganus) cum Pippino Aquitaniae Rege, ac proceribus Palatij, conspiravit adversus Ludovicum Pitum, quem de regno expellere volebant. Sed huic pessimo facinori obstitit Ludovici filius Ludovicus. Rursus in partes Lotharij cum ceteris perduellibus transgressus est anno dcccxxxiii. eumque fugientem in Italiam secutus, illic obiit anno dcccxxxv. ut tradit auctor vitæ Ludovici Pij. Vnde Sirmondum in Notis ad Theodulfum pag. 301.

MINISTRVM IMP. ET IMPERII] id est, Ministrum Palatij & Regni. Ministrum Palatij; quia non discedebat à latere Principis, principemque locum apud eum obtinebat, secretorum ejus particeps & consiliorum. Ministrum Imperij sive Regni; quia præter

Comitatum Aurelianensem, cui speciali cura invigilare tenebatur, maxima pars curarum Ludovici in administrando imperio erat penes Matfredum.

RERVM SUMMAM REGENTIS] id est, Ludovici Pij Imperatoris, à cujus latere non discedebat Matfredus, uti jam diximus.

QUIEVI TIMOR REGVM] Sic Lupus Ferrariensis conqueritur in epistola c. xxv i. ad tantam libertatem vitia prorupisse ævo suo, ut vindicata impunitate apertis quibusque, nec Deus, nec Rex, nec Episcopus timeatur. Et videndæ sunt omnino Notæ nostræ ad hanc epistolam.

CAUSIDICOS] id est, eos qui causas referunt ad Principem; adeoque in eorum potestate est provincialium delicta publicare; aut silentio tegere.

PARENTES] id est, consanguineos, vel affines. Et putabam istud esse ex infima Latinitate, parentumque vocabulo olim patrem tantum matremque fuisse comprehensos; ut dictum est in Notis ad librum i i i. Salviani ad Ecclesiam Catholicam. Verum Sallustij auctoritas nunc facit ut aliter sentiam, apud quem Sulla Bocchum Mauritanix Regem sic alloquitur: *Dein, quod parentes abunde habemus. amicorum neque nobis neque cuiquam omnium satis fuit.*

CYPRIANVS] in epistola ad Donatum. Sed locum ex ea epistola valde decurtavit, ut assolet, Agobardus.

COEPIT LICITVM ESSE] Eleganter Cyprianus in eadem epistola: *Madet orbis mutuo sanguine; & homicidium cum admittunt singuli, crimen est; virtus vocatur, cum publicè geritur.* Sic apud Pseudoplaucum Querolus ait licitum esse quod commune est, id est, quod vulgò fit. LAR. *Quid de falso dicimus?* QVEROLVS. *Hem, quis autem verum dicit? Istud commune est, abi.* LAR. *Idcirco crimen non est? Quid de adulterio?* QVER. *Attat, etiam hoc crimen non est.* LAR. *Quando autem licitum esse cœpit?* QVER. *Men'rogas? quasi tu nescias. Hoc est quod nec permitti nec prohiberi potest.*

COMITEM NOSTRVM BERTMVNDVM] Lugdunensis provincix Præfectum, ut in libro primo vocat Nithardus.

TALEM VIRVM] id est, Vicecomitem. Vnde patet Vicecomitum institutionem fuisse per eas tempestates in arbitrio Comitum.

SENIORIS SVI] id est, domini, Comitis Lugdunensis.

NON EST OFFICII MEI] nimirum accusatio. Nam Episcopi non debent esse accusatores. Arcadius & Honorius AA. ad Theodorum Præfectum Prætorio: *Provincia moderator sacerdotum & Catholica Ecclesia ministrorum, loci quoque ipsius, & divini cultus injuriam capitali in convictos sive confessos reos sententiæ noverit vindicandum. Nec expectet ut Episcopus injuria propria ultionem deposcat, cui sanctitas ignoscendi soli gloriam dereliquit.* Extat hæc lex in Codice Theodosiano l. 31. De Episcopis. ac relata deinde est in librum VI. Capitularium cap. CCCIV. Theodoretus Episcopus Cyrensis in epistola XLII. *Angor sanè, ac doleo vehementer, quòd scribere adversus hominem cogor, cujus delicta propter nomen sacerdotij occultare par erat. Scribo tamen, ut oppressos ab eo pauperes vindicem.*

AD EPISTOLAM

AD LVGDVNENSES

DE MODO REGIMINIS ECCLESIASTICI.

CAP. I.

VNUS EST SPONSUS] id est, Christus, verus & unus sanctæ Ecclesiæ sponsus. Vide suprà in Notis ad epistolam ad Nibridium.

CAP. II.

COMMENDAT B. PETRO] id est, Episcopis, ut explicant veteres. Vide Notas ad ep. LXXXIV. Lupi Ferrariensis.

CAP. VII.

CORPVS CAPIT I] id est Christus Ecclesiæ. Christus enim est caput Ecclesiæ. Episcopi autem sunt membra corporis Christi, quod est Ecclesiæ. Sic enim scribit Gregorius I. Papa ad Ianuarium Archiepiscopum Calaritanum lib. I. epist. LX. *Si ipse Dominus*

Dominus noster viduarum se maritum orphanorumque patrem Scriptura sacra proficitur testimonio, nos quoque membra corporis ejus ad imitandum caput summo debemus mentis affectu intendere. Vide eundem Gregorium lib. II. epist. xxxvii. & lib. vii. epist. cx.

CAP. IX.

LOCVM REGIMINIS SVSCEPIT] Audiant Episcopi. Ait Agobardus, eum qui prædicationis officium & locum regiminis suscepit & negligit, operamque dat venationi; aucupationi; piscationi; ceterisque seculi oblectamentis, hunc Episcopum non esse, sed destructorem operis Dei, ac per hoc adiutorem Antichristi. Non abhorrebat à sententia Agobardi Arnulphus Episcopus Aurelianensis, quum hæc adversus Episcopum Romanum eloqueretur in synodo Remensi adversus Arnulphum cap. xxviii. *Quid hunc, inquit, Reverendi Patres, in sublimi solio residentem, veste purpurea & aurea radiantem, quid hunc inquam esse censeatis? Nimirum si caritate destituitur, solaque scientia inflatur & extollitur, Antichristus est in templo Dei sedens, & se ostendens tanquam sit Deus.* Et semper visum est alienum à dignitate sacerdotali, secularibus negotiis & sollicitudinibus mundi occupari. Istud enim etiam in seipsis culpant Episcopi in synodo Parisiensi congregati an. dcccxxix. ad Ludovicum Pium scribentes: *Sacerdotes partim negligentia, partim ignorantia, partim cupiditate, in secularibus negotiis & sollicitudinibus mundi ultra quam debuerint se occupaverunt.*

IN DIVITIIS] Damnat divitias in Episcopo, ut qui Christi pauperis locum in Ecclesia teneat. Sed intelligit, opinor, eum Episcopum esse culpandum, qui divitijs malè utitur, ad luxum videlicet, ad libidinem, avaritiam, & cetera malarum mentium vitia. Nam qui pauperes nutrit, Ecclesias ædificat; mittit qui populos in fide instruant, is verò nunquam sat dives erit, tametsi immensos habeat thesauros.

ORNAMENTIS METALLICIS] Istud ipsum graviter exprobrat malis Episcopis sanctus Bernardus Abbas Clavallensis, ad Henricum Senonensem Archiepiscopum scribens: *Clamant verò nudi, clamant famelici, conqueruntur, & dicunt: Dicite Pontifices in frano quid facit aurum? Numquid aurum à frano repellit frigus sive esuriem?*

Iumenta gradiuntur onusta gemmis, & nostra non curatis crura nuda cūligulis? Annuli, catenula, tintinnabula, & clavata quadam corrigia, multaque talia tam speciosa coloribus, quàm ponderibus preciosa, mulorum dependent cervicibus; fratrum autem lateribus nec semicinctia miserantes apponitis. Neque ab institutore & patre suo dissentit Petrus Clarevallenſis in epiſtola quam ſub nomine Ieſu Chriſti ſcripſit ad Innocentium VI. Papam & Curiam Romanam anno M. ccc l i i i. Nam in capite xxx. ita loquitur: Exhortamur quòd non nimium ſitis curioſo ſpectabiles equitatu, non circa vos diſcurrant hinnientium frendentes acies caballorum, non auro curioſè tingantur frana, nec ex ſericis lora componantur filis, non argento calcaria rutilent, non ſquarſeto ſpectabiliſſe purpura tegantur ſella, nec precioſi pendentes conſibulent zonas clavi micantes auro, nec muricis earundem corrigiarum ornatus ſoleat redolere tincturam, non eboris pulcritudine obrizi vel argenti metalliſſe precioſi cuiuſvis alterius gumphis ſellarum conclavet amiſſus, non micanti peſtoralia tegantur oſtro, nec febreſcens ex auro geſtetis franos, non radiantibus faſtuoſi ſonipedes onerentur gemmis &c. Ex pervetuiſto codice noſtro M.S. unde fragmentum aliud anno ſuperiore editum eſt in Notis ad Lupum Ferrarienſem pag. 478.

IN VENATIONIBVS] Quippe vetitum Epiſcopis alere canes, aut venationem exercere. in quam rem valde celebris eſt canon l v. ſynodi Agathenſis: Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconibus, canes ad venandum, aut accipitres, habere non liceat. Quòd ſi quis talium perſonarum in hac voluptate detectus fuerit; ſi Epiſcopus eſt, tribus menſibus ſe ſuſpendat à communione; Preſbyter, duobus menſibus ſe abſtineat; Diaconus verò, ab omni officio vel communione ceſſabit. Vide etiam canonem quartum Epaonenſem, & x i i i. canonem Concilij Mariſconenſis ſecundi. Karlomannus Princeps in ſynodo cui martyr Bonifacius interfuit: Necnon & illas venationes, & ſylvaticas vagationes cum canibus, omnibus ſervis Dei interdiximus, ſimiliter ut accipitres & falcones non habeant. Venationem enim in Epiſcopo graviter reprehendit Nicolaus I. apud Gratianum diſt. 34. cap. Quorundam. itémque Nicolaus I I. in Decretis cap. v i. Vt Epiſcopi & Clerici arma non ferant; neque venatui neque aucupio

fluideant. Itaque eos qui venatione delectantur, lubens revocaverim ad ea quæ singulis Christianis ait Prosper in peroratione libri de gloria regnôque sanctorum: *Si venandi est affectio*, inquit, *habes montes altissimos, cervos velociter Apostolorum Prophetarumque dicta percurrentes. Habes & in campis petram, refugium erycijs & leporibus, quos in simplicitate cordis Christus Dominus per suos canes venatur, ut spinis careant delictorum.* Vide Iohannam Aurelianensem in libro II. de institutione laicali cap. XXIII.

COMESSATIONIBVS] Mirum est tam sollicitos in hoc fuisse veteres, ut nullam occasionem prætermiserint admonendi Episcopos ut à comessationibus & ebrietate abstinere, juxta præceptum Pauli, qui edixit Episcopum debere esse non vinolentum. Insignis est Hieronymi locus ex commentario in Michæam Prophetam, relatus à Gratiano dist. 35. cap. 4. *Ecclesia principes*, inquit, *qui delicijs affluunt, & inter epulas atque lascivias pudicitiam servare se credunt, propheticus sermo describit, quod ejiciendi sint de spatiosis domibus, lautisque convivij, & multo labore epulis conquistis, & ejiciendi propter malas cogitationes & opera sua. Et si vis scire quod ejiciendi sunt, Evangelium lege; in tenebras scilicet exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium. Annon confusio & ignominia est, Iesum crucifixum, magistrum pauperum, atque esurientem, fartis predicare corporibus, jejuniorumque doctrinam rubentes buccas eminentiâque oratione proferre?* Et Magnus ille Gregorius lib. II. epist. XI. acriter objurgat Natalem Episcopum Salonitanum, quod derelicta pastoralis cura, solis se convivij occuparet. Unde & eundem Natalem (qui reprehensionem Gregorii in jocum verterat; exemplum adferens Abraham & Isaac, quorum unus angelos convivio exceperat, alter verò satiatus benedictionem filio dederat) postea rursus admonuit abstinere à convivij, scripta ad eum elegantissima epistola, quæ est XXXVI. ejusdem libri. Et patet convivia illa non fuisse admodum Christiana; cum præter temulentiam & voracitatem, etiam à Christianorum diffamatione non abstinere, nemôque ex irrisione reprehenderetur. Nam convivia Episcoporum debent esse seria.

IN OCULIS TAMEN DEI NON EST] Ait
Z ij

ergo, cum qui ad episcopatum vocatus est, si seculi oblectamentis indulget, in oculis Dei non esse sacerdotem, tamen si personam Episcopi gerat coram hominibus adeoque Episcopus esse videatur. Sic sanctus Ambrosius in capite tertio libri de dignitate sacerdotali, loquens de malo Episcopo, ait: *pronuntiat enim Episcopus huiusmodi ad populum, dicens, Pax vobis. Oculis quidem carnalibus videtur quasi Episcopus magnus, & divinis intuitibus inspicitur leprosus magnus.* Sic Marcellinus & Faustinus in Libello Precum pag. 46. aiunt quosdam Episcopos perfidiæ Arrianorum subscripsisse, *ut episcopale nomen apud homines retinere viderentur, quod utique iam apud Deum post subscriptiones impias non habebant.* Sic Fulgentius Ruspensis Episcopus in capite primo contra Sermone Fastidiosi, ait eum, tamen si Presbyterij honorem in conspectu hominum ceperit, coram Domino non habuisse. Eadē fuit sententia hæreticorum Albigensum: qui, ut Rogerius de Hoveden tradit, dicebant *quod essent ordinandi in Ecclesia Episcopi & Presbyteri; & si tales non ordinabantur quales precipiebat, non essent Episcopi, nec Presbyteri, sed lupi rapaces, hypocrita, & seductores.* Verum recte adnotatum est à viris eruditissimis, eam esse constantem Ecclesiæ Catholicæ sententiam, ex doctrina & traditione apostolica descendentem, etiam improbum hominem, canonicè ordinatum, verè sacerdotem ac Dei adiutorem esse. Nam si hæc regula non esset certa, horrenda confusio turbasset Ecclesiam, etiam in initijs Christianismi. Nam & Iudas malus erat, qui tamen Apostolus Christi fuit. Et multos postea varijs temporibus malos Episcopos fuisse nemo negaverit. Denique Christus ait Scribas & Phariseos sedisse super Cathedram Moyse. Itaque sic scripsisse videtur Agobardus vehementer, ut Episcopos admoneret sui officij, & ut intelligerent quantum Deo displiceat mala Episcopi vita.

CAP. XI.

PRÆDICANT UT ACCIPIANT] Tamenim, quod meritò damnat Agobardus, erant nonnulli, qui verbum Dei prædicabant quæstus causa, non tam solliciti de cura animarum, quam de colligenda pecunia. Et omnino accepisse ista videtur Agobardus à sancto Papa Gregorio, cujus hæc sunt verba ex libro xix. in Iob cap. xi. *Barro pedes lavantur, dum sanctis prædicantur*

bus debita ab audientibus stipendia conferuntur, & quos fatigat injunctus predicationis labor, exhibita à discipulis pinguedo boni operis fovet, non quòd ideo predicent ut alantur; sed ideo alantur ut predicent, id est, ut predicare subsistant; non ut intentionem sumendi victus transeat actio predicationis, sed ad utilitatem predicationis deserviant ministeria sustentationis. Vnde à bonis predicatoribus non causa victus predcatio impenditur, sed causa predicationis accipitur victus. Neq; verò dixerim nihil predicatoribus debere dari ab auditoribus. Nam dignus est operarius mercede sua; & justum est ut qui spiritualia nobis seminant, carnalia nostra metant; ut ad Corinthios scribit Paulus Apostolus. quem locum attulit idem Gregorius Homilia xvi. in Evangelia, ut ostenderet æquum esse ut populus Christianus alimenta sustentationis suppeditet predicatoribus. Hoc enim, ut dixi, justum est, & prorsus æquum. Sed quis ferat predicatoribus quosdam, qui nihil non agunt ut cathedras occupent majores, & ex quibus majus salarium provenit. Quasi constaret verbum Dei non valere; nisi quantum aestimatur.

IN PROPRIAM LAUDEM] Taxat alterum genus concionatorum æquè odiosum, eos nimirum, quibus hæc unica cura est, ut bellè concionari videantur. ejusmodi nimium multi sunt. atque utinam nulli essent. Tum admonet, vitandum id esse. Præclare sanctus idem Gregorius in Homilia paulò antè laudata: *Quisquis namque ideo predicat, inquit, ut hic vel laudis vel muneris mercedem recipiat, aterna proculdubio mercede se privat.* Vide rursus eundem Gregorium Homilia xxi. in Ezechielem.

CAP. XII.

PASTOREM PASTORVM] id est, Christum, quo etiam modo eum nominant Prosper, Petrus Chrysologus, Iulianus Pomerius, Ruricius Lemovicensis, Gregorius Magnus, Hincmarus, alij. Sic, quod idem est, alibi vocatur Princeps pastorum, Sacerdos Sacerdotum, Pontifex Pontificum, Episcopus Episcoporum. Posterioribus tandem seculis Episcopus quoque Romanus vocatus est Episcopus Episcoporum. Quod ita intelligi debet, ut quia caput est omnium Domini sacerdotum, & præcipuus totius orbis Episcopus, privilegio

sedis suæ, intelligatur ob hoc ipsum constitutus super reliquos orbis Episcopos, ideoque quodam modo sit Episcopus Episcoporum, præsertim cum ad eum pertineat cura & sollicitudo universalis Ecclesiæ. Neque tamen existimandum est hanc appellationem fuisse tributam antiquitus Episcopo Romano; tamen si quidam ita se colligere putent ex libro Tertulliani de pudicitia, & ex Cypriano in præfatione Concilij Carthaginienfis. Nam, si quid in his rebus video, Tertullianus heic Pontificem Romanum satyrico sale defricat. certè palpo non percutit. Et in Cypriani sensu manifestum est eos falli. Neque enim ait Cyprianus, removendam esse præsumptionem Episcopi Romani, qui se Episcopum Episcoporum diceret. Sed ait: *Neque enim quisquam nostrum Episcopum se Episcoporum constituit.* id est. Non arbitror quemquam Episcoporum, qui heic præsentem sumus, eò præsumptionis excedere, ut se supra omnes collegas suos efferat, sententiâque sui ipsius unicam, ut tyranni solent, prævalere debere contendat adversus sententiam plurimorum, præsertim quoties fidei causa ventilatur. Hunc ego genuinum verborum Cypriani sensum esse arbitror. Sumptum est autem istud loquendi genus ex rhetorum disciplina. Alioqui enim si qui supra Episcopos sunt, Episcoporum Episcopi dici debent; dubium non est quin Primas Africæ, nimirum Episcopus Carthaginienfis, dici debuerit Episcopus Episcoporum. Nam si istud loquendi genus quippiam haberet auctoritatis, multum detraheret de dignitate Episcopi Romani, cum quo nonnulli Episcopi paria facere viderentur. Sidonius enim libro v i. epist. i. Lupum Trecentem Episcopum vocat patrem patrum, & Episcopum Episcoporum. Et Ennodius lib. i. Carm. xv. Ambrosium Episcopum Mediolanensem vocat pastorem antistitem. Et tamen nemo dixerit Pontifices Romanos, qui Lupi & Ambrosij ævo floruerunt, Lupo Ambrosioque fuisse subjectos. Quin & Karolus ipse Magnus vocatur Episcopus Episcoporum à monacho Sangallensi in libro primo de ecclesiastica cura ejusdem Karoli cap. xxv i i. Et Edgarus Angliæ Rex, qui anno d c c c c i x v i. vivebat, pastor pastorum vocatur à synodo provinciali Angliæ sub Dunstano celebrata. Sic Eusebius in libro primo de vita Constantini cap. x l i v. Constantinum

vocat communem omnium Episcopum; & Clodoveum Regem, regionum Præsulem, Remigius Remensis Episcopus, quos tamen Episcopos fuisse nemini hactenus in mentem venit. Atque id ideo visum est adnotare, ut planum omnibus fieret quonam modo accipienda sint verba Tertulliani ac Cypriani. Littera enim occidit, spiritus vivificat.

CAP. XIV.

AB ILLO QUI SEDET IN SOLIO] id est, Episcopo. Nam is in throno sedet in Ecclesia, id est, in cathedra sublimiore. Et cathedram illam episcopalem, solium quoque vocat Sulpitius Severus in capite primo secundi dialogi, augendam ad invidiam. *Quendam nuper, inquit, non sine meo pudore vidi, sublimi solio quasi regio tribunali, celsa sede residentem.* Addam verò locum celeberrimi viri Petri de Marca Archiepiscopi Parisiensis: qui explicans canonem LIII. Collectionis Africanæ, hæc ait: *Significat typhum secularem & tumorem quorundam Episcoporum, qui dominatum in Clero exercebant; & in cathedram elevati, ac si esset solium quoddam regium, & arx velut imperij, tyrannicam sibi dominationem vindicabant.* Tum statim ferme sequitur: *Sanè cathedra episcopalis sublimior erat, & velut in fastigio constituta, unde possent Episcopi de superiori loco fideles monere.* Sumptum autem istud videri potest ex Augustino, cujus hæc sunt verba ex enarratione in psalmum cxxvi. *Ideo altior locus positus est Episcopis, ut ipsi superintendant, & tanquam custodiant populum.* Et paulò post: *Quomodo enim vinitori altior sit locus ad custodiendam vineam, sic & Episcopis altior locus factus est.* Vide Henricum Valesium in Annotationibus ad Historiam Ecclesiasticam Eusebij lib. VII. cap. xxx.

QUI LABORAT AD MOIAM] id est, usque ad inferioris ordinis pastores & præpositos. ne quis putaret hæc dici Episcopis tantum. Et paulò post addit hæc scripta esse, non solum propter Episcopos, sed etiam propter Abbates, Præpositos, & Presbyteros, quos pastorum & rectorum nomine intelligi debere ait. Itaque Diaconos etiam excludit à pastorum munere. Et tamen in his quoque sacerdotium agnovit Cyprianus, aliique veteres.

A D L I B R V M
D E I M A G I N I B V S.

IN VALVERAT ævo Agobardi pessima superstitio, ut existimarēt nonnulli imaginibus sanctorum ita ut Deificæ Trinitati servitium aut adorationem impendi debere. Quod adeo impium visum est Ecclesiæ Gallicanæ, ut & Episcopi in synodo Francofordiensi congregati damnaverint secundam synodum Nicænam, quæ adorationem illam imaginum videbatur imperasse, & Karolus ipse Magnus stilum quoque adversus eam strinxisse putetur. Ludovico deinde Pio, Karoli filio, regnante, emicuit rursus in hoc argumento ardor Episcoporum Galliæ: qui cum adorationem illam imaginum ferre non possent, nihil intentatum reliquerunt, quo mentes fidelium ab eo errore revocarent. Et omnino, dum studebant veritati, videbantur facere contumeliam imaginibus, quibus crederes asseverasse nullum cultum deberi; retinendas tamen, ut ex earum aspectu fideles excitarentur ad imitationem sanctorum hominum. Vnus multorum huic operi incubuit Agobardus, sed adeo vehementer, ut propterea existimaverint nonnulli librum hunc non esse admodum catholicum. Sed tamen quidam pij eruditique viri, post rem istam accuratè discussam, senserunt nihil in eo esse quod aperte violet fidem Ecclesiæ, adeoque ab Agobardo summo verunt auctoritatem Censuræ Hispanicæ ac Cardinalis Baronij. Ego crediderim Agobardum scripsisse quod omnes tum in Gallia, ut etiam à Sirmondo observatum est, sentiebant. Sanè instituti mei non est pronuntiare de arduis hisce quæstionibus. Attamen silere non possum mihi valde placere Decreta Concilij Cameracensis habiti anno M. D. LXXV. sub Maximiliano à Bergis Archiepiscopo Cameracensi, quod sic statuit in causa imaginum. *Imagines in templis nulla statuuntur, nisi Episcopi consensu & iudicio. Si qua autem erecta fuerint, ac præ se ferant quicquam quod non deceat, neque prototypo congruat, tolli eas aut mutari iubeto. Doceatur præterea populus imagini nullum cultum deberi aut propter ma-*

teriam, aut propter elegantiam, aut propter precium operis, aut propter quidvis aliud quod sit in artificio aut imaginis substantia; sed propter rem significatam, ad quam hic cultus & honos præcipuè refertur. Et sic admonendus est, animum orantis aut venerantis in rem signatam referri, & non in signum, quod nec audit, nec videt, nec sentit. Vide Gulielmum Durandi in libro secundo de modo generalis Concilij celebrandi cap. LVII.

CAP. X.

SCHISMATE VIGILANTII] Celebris est hic homo ob aculeatas Hieronymi in eum scriptiones. Et constat hominem fuisse valde hæreticum, ac meritum ut adversus eum excandesceret Hieronymus. Ac vulgò putant hominem fuisse Hispanum. Sed illam opinionem esse falsam evincit illustrissimus vir Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis in Dissertatione de patria Vigilantij, quam olim in publicum exire facimus. Probat autem Aquitanum fuisse.

CAP. XI.

NEC IN ALICVIUS HONOREM] Sic ait Agobardus, non licere cuiquam dedicare templum in honorem alicujus sancti, sed tantum solius Dei. Sed opinor mutaturum fuisse sententiam, si hoc nostro seculo vixisset, quo receptum est Ecclesias dedicari in honorem sanctorum. Olim Ecclesiæ dedicabantur in honorem Dei; & in eis erant memoriæ martyrum.

CAP. XV I.

AD MELIORA QVIS TRANSEAT] Sic Polycarpus apud Eusebium lib. IV. cap. XV. ait: *Neque enim nobis à melioribus ad deteriora mutabilis mens est. Pulchrum quidem atque honestum ducimus à vitiis ad virtutem transcurrere.* Ex versione viri clarissimi Henrici Valesij.

SANCTAS APPELLANT IMAGINES] Indignatur Agobardus, & meritò, quòd sanctas imagines dicerent, sanctitatem rebus inanimatis tribuentes, & operibus manuum suarum. Nihil tamen vetat, quin aliquo modo dici possint sanctæ, habita ratione personarum quæ in tabulis illis pictæ sunt, vel fictæ. Atque ob eam causam eas sanctas vocat Beda in Historia Abbatum Vviremuthensium nuper edita.

CAP. XVII.

SANCTORVM MEMORIAS] id est , templa , in quibus sanctorum corpora jacent sepulta , vel ubi solennis eorum memoria agitur.

CAP. XXII.

IN GESTIS B. SYLVESTRI] Hunc quoque locum laudat Karolus Magnus in Capitulari de non adorandis imaginibus lib. II. cap. XIII. itémque synodus Parisiensis habita anno DCCCXXIV. & Vvalafridus Strabo in capite octavo libri de rebus ad Ecclesiam pertinentibus. Verùm Karolus Magnus censet librum illum actuum beati Silvestri , ubi de imaginibus Constantino Imperatori delatis scribitur , nullius esse auctoritatis , eò quòd inter catholicos libros recensitus non sit in Decretali Gelasij.

QVENDAM PRESBYTERVM] Sulpitium Severum Primuliacensem Presbyterum ; ut patet ex epistola octava Paulini ad Severum , in qua sic scriptum est : *Quid enim tibi de illa petitione respondeam , qua imagines nostras pingi tibi mittique jussisti ? Obsecro itaque te per viscera caritatis , qua amoris veri solatia de inanibus formis petis ?* Verùm istud nihil facit adversus adoratores imaginum. Nam Severus imagines Paulini & Therasiæ postulaverat , non tanquam adoraturus , sed ut quos absentes amabat , præsentes eo modo semper haberet ; ut etiam agnoscit Agobardus. Neque verò puto quemquam velle culpare hunc affectum.

FOROJULIENSEM EPISCOPVM] Puto memoria lapsum Agobardum , proque Sereno Massiliensi Episcopo , quem variis epistolis objurgavit Gregorius ob fractas imagines , Forojuliensem Episcopum dixisse. Vide S. Gregorium lib. VII. Indictione II. epist. CIX. & lib. IX. Indict. IV. epist. IX.

CAP. XXX.

LIBRO SACRAMENTORVM] Intelligit Librum Sacramentorum sancti Gregorij , cujus exemplum habemus in illo quem vir clariss. Hugo Menardus monachus Benedictinus edidit in hac urbe Parisiensi ante hos viginti annos. Et ipse quidem existimavit esse ipsum librum Sacramentorum sancti Gregorij. Sed nobis longè aliud persuasum est. Nam in officio feriæ quartæ post Palmas , extat mentio disertæ Imperij Fran-

corum. quod evincit hunc codicem esse scriptum post annum dccc. atque adeo non esse librum sancti Gregorij. Quod fugisse miror Menardum, qui in Præfatione sua hinc quoque auctoritatem conciliare conatur huic codici, quod scriptus sit, ut ipse ait, ante Karoli Magni imperium, cum in illo nulla sit Imperatoris mentio. Libri istius Sacramentorum vetus jam erat usus in Ecclesia Romana, adeoque in Gallicana. Nam Gelasius Papa hujusmodi librum scripserat, in epitomen postea redactum à Gregorio Magno; ut docet Ioannes Diaconus in vita ejusdem Gregorij, prout citatur à Bernone Augiensi in cap. primo libri de quibusdam rebus ad Missam spectantibus. *Sed & Gelasianum codicem de Missarum solemnitis, inquit Ioannes, multa subtrahens, pauca convertens, nonnulla superadjiciens, in unius libelli volumine coarctavit. quod volumen, Librum Sacramentorum pratulavit.* Sed & in veteri codice M. S. monasterij Ripullensis in Catalonia sic legitur: *Incipit LIBER SACRAMENTORVM, editus à sancto Gelasio Papa Romano, emendatus & breviatus à B. Gregorio Papa Sedis Apostolica.* Vide Præfationem Menardi in eum quem diximus Librum Sacramentorum. Sacramentarium vocatur in libro VII. Capitular. cap. cccv.

CAP. XXXI.

NON PONAMVS SPEM N. IN HOM.]
Quid? An damnat invocationem sanctorum? Non arbitror. Tum enim persuasum omnibus erat invocari debere sanctos, eos verò plurimum posse pro nobis apud Deum. quod & ipse Agobardus scribit in capite sequenti. Intelligit ergo sanctos non esse adorandos, cum & ipsi homines sint; exemplo haud dubiè Petri Apostoli, ad ejus pedes cum Cornelius procidisset, eum adoraturus, incanduit Petrus, & dixit: *Surge. Nam & ego homo sum.* Quem locum adduxit etiam Hieronymus adversus capitalem martyrum hostem Vigilantium, dicens: *Quis enim, o insanum caput, aliquando martyres adoravit? Quis hominem putavit Deum? Nonne Paulus & Barnabas, cum Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt? non quod meliores non essent olim mortuis hominibus Iove atque Mercurio, sed quod sub gentilitatis errore honor eis Deo debitus de-*

92 STEPHANI BALVZII
ferretur. Quod & de Petro legimus; qui Cornelium se adorare cupientem manu sublevavit, & dixit: Surge. Nam & ego homo sum. Vide Hincmarum in epistola secunda ad Karolum Calvum Regem cap. VIIII.

C A P. XXXII.

GESTA SYNODALIA] Hinc discimus, illic solitos olim pingi confessus Episcoporum, ubi habitaverant Concilia, ut tantæ rei memoria inhæreretur animis mortalium, fidemque faceret erroris prostrati.

C A P. XXXIII.

ANTHROPOMORPHITAR. HÆRESI] Hos Epiphanius in hæresi LXX. Audianos vocans, non inter hæreticos recenset, sed inter schismaticos, dans veniam rusticitati. Nam eorum error hic erat, ut Deum sibi fingerent humana specie, secundum quam creaverit hominem ad imaginem & similitudinem suam. Tum Pascha, more Iudæorum, luna XIV. celebrari debere aiebant. Ejus sectæ auctor Audæus è Mosopotamia, vir planè sanctus, ac prisce moris, ut constat ex eodem Epiphanio. Vide Prædestinatum libro I. cap. I.

ORTHODOXIS PATRIBVS] Episcopis in synodo Eliberitana congregatis circa annum CCCV. qui picturas decreverunt in Ecclesia esse non debere; ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur. qui canon mirè torfit ingenia hominum eruditorum.

AD LIBRVM

DE DISPENSATIONE
ECCLESIASTICARVM RERVM.

C A P. I.

SEPTIMANIA] Septimaniæ nomine heic, ut & apud Ionam Aurelianensem, intelligi puto, non solum primam Narbonensem, sed Vrgellensem quoque diocesim, quæ tum sub Metropolitano Narbonensi erat. Nam in Præceptis Ludovici Pij, & Karoli Calvi, Ecclesiæ & Monasteria illius tractus accensentur Septimaniæ; ut alibi dictum est à nobis. Et constat Felicem Epi-

NOTE AD AGOBARDVM. 93

scopum Vrgellensem, virum sanctissimæ vitæ, magis laborasse pro erudiendis in vera fide, ut putabat, plebibus sibi subjectis, quàm ceteris populis Galliæ Narbonensis. Et tamen Ionas in libro primo de cultu imaginum ait: *Felix, cum multis apud Septimaniam eundem haustum pestiferum propinauerit, eum tamen Gallia Germanique, quantum in illo fuit, propinare voluit.* Porro Septimaniæ vocabulum recens, & serò repertum; nimirum post pulsos à Gotthis Romanos, non à Biterra Septimanorum sumpsit originem, ut plerique putant, sed ab ea Septem Provinciarum portione quæ Gotthis cesserat jure belli; quam Sidonius, hujus vocis auctor, ob hoc ipsum vocat Septimaniam Gotthorum. Sed novam hanc de Septimaniæ vocabulo opinionem, quæ est Illustrissimi viri Petri de Marca; fusè ipse executus est in libro primo Marcæ Hispanicæ.

PROVINCIA] id est, secunda Narbonensis, quæ nunc quoque Provincia dicitur. vulgò. *Provence.* Et ex epistola LXVII. Cypriani fortassis tentari posset jam tum sic dictam fuisse.

C A P. I I.

IN ATTINIACO] Synodum illam fuisse celebratam anno DCCCXXII. mense Augusto tradit Eginhardus, itémque auctor vitæ Ludovici Pij.

DISTINCTIS CAPITVLIS] numero XXVIII. editis in Attiniaco, quæ nunc quoque extant. Assentior enim Sirmondo, qui de his Capitulis heic agi putat.

C A P. I I I.

ADALARDVS] Abbas Corbeïensis. de quo vide quæ diximus ad librum de baptismo Iudaïcorum mancipiorum.

A TEMPORÈ REGIS PIPINI] Nam in hujus aula educatus est Adalardus, ut suprà diximus. Vnde constat verissimum esse quod ait Agobardus, Adalardum tunc fuisse valde senem quum synodus illa habitata est apud Attiniacum. Nam eum vocat venerandum senem. quod epitheton vulgò non tribuitur senibus, nisi qui ævi sunt longævi. Pippinus porro Rex mortuus est anno DCC LXVIII.

C A P. I V.

DE REBVS ECCLES.] Hæc omnium per eas

tempestates querela , quam graviter in hoc libro inculcat Agobardus , res ecclesiasticas injustè possideri à laïcis , cum id vetuerint canones. Respicit autem , opinor , præter Gallicanos canones , ad synodum Romanam sub Papa Symmacho ; quæ distractionem bonorum ecclesiasticorum prohibuit , edixitque ne laïcis traderentur.

INLIBATOS CONS. DEB. CANONES]

Agnosco vehemens studium antiquitatis in Agobardo. Cuncta enim revocari cupit ad normam priorum regularum. Et patet hominem fuisse peritum canonum ac disciplinæ ecclesiasticæ. Nulli autem magis cupiunt inlibatos servari canones , quàm qui studium operamque suam ponunt in sacrorum canonum discendis sententiis. Gravissimam porrò rationem adfert Agobardus , cur canones debeant esse intemerati & illibati. *Quia , inquit , firmati sunt spiritu Dei , consensu totius mundi , obedientia Principum , consonantia Scripturarum.* Vnde discimus quænam patribus nostris mens fuerit per illas tempestates , quoad legitimam Conciliorum auctoritatem. Primùm necesse erat canones decerni , ea moderatione servata , ut nihil in eis sanciretur quod sacræ Scripturæ contrarium esset. Deinde necessarius erat fidelium consensus , & Principum auctoritas , (quam modiciore vocabulo obedientiam vocat Agobardus) ut rerum definitarum executio sequeretur. Nam in causis disciplinæ , magni ponderis semper visa est auctoritas Principum , & populorum consensus. Denique multa posteriores synodi , in quibus etiam Romani Pontifices præsidebant , constituerunt , quæ observata non fuere etiam ab iis ipsis quorum ævo constituta fuere ; ut alibi adnotatum est à nobis. Et quoad seculum Agobardicum , constat eos solos Gallicanos canones fuisse observatos , qui Principibus placuerant , ceteros non admisos. id quod vel unico synodi Meldensis , quæ sub Karolo Calvo habita est , exemplo probari posse nemo negaverit.

ISTÆ NECESSITATES]

Aiebant enim Principes , se necessitate quadam adactos tribuere laïcis res ecclesiasticas , ut his bonis adjuti , faciliùs morari possent in servitio Principum , id est , militare officium exercere. de qua re paucis diximus in Notis ad Lu-

pum Ferrariensem. Vide librum v. Capitularium cap. c l x x x i. Capitula Karoli Calvi Titulo x x i i i. cap. v i i. Lupum Ferrariensem epist. l x x i. & Flodoardum lib. i i i. cap. i v. Historiæ Remensis.

PRÆCESSORES EIVS] id est, Karolus Martellus, novi hujusce juris repertor, tum Pippinus, & Karolus Magnus.

CAP. V.

IN COMPENDIO PALATIO] Anno itaque sequenti post conventum Attiniacensem, id est, anno d c c c x x i i i. habita est synodus apud Compendium, in qua rursus actum est de rebus sacris illicitè usis. quam synodum miror à nemine hæcenus agnitam fuisse. Certè Conventus habiti in Compendio Palatio anno d c c c x x i i i. mense Novembri, ut edictum fuerat in Conventu Francofordiensi, mentionem facit Eginhardus, in eoque Legatos Papæ Paschalis auditos fuisse. Cujus rei meminit etiam auctor vitæ Ludovici Pij, itémque auctor annalium S. Bertini. Ne quis verò causetur Conventum fuisse merè politicum, non autem ecclesiasticum, adeoque nec synodum, testis est Agobardus in capite sequenti, ei conventui interfuisse etiam Episcopos. Vigeat autem hic mos per eas tempestates, ut Episcopi in conventibus illis regiis tractarent de rebus sacris & ad religionem pertinentibus, seorsum à laïcis, si res esset merè spiritualis; simul verò, si res ad disciplinam ecclesiasticam pertineret. Quo fiebat ut decreta dein in publicum ederentur, quæ Concilij episcopalis auctoritate & dignitate erant instructa; ut pluribus ostendit Marca in libro v i. De concordia cap. x x v. Quare dubium non est quin hic Compendiensis conventus, in quo actum docet Agobardus de rebus sacris illicitè usis, referri debeat inter synodos ecclesiasticas, non secus ac aliæ quæ seculo illo celebratæ fuerunt.

DIMITTAMVS CAVSAM DEO] id est. Quoniam illi cedere nolunt veritati, cedamus nos temporì. Deus porrò, cui omnia nota sunt, veritatem patefaciet, quum ita rebus humanis expedire viderit.

CAP. V I I.

SI VIDVAM] Sumptum istud ex canone x v i i i. apostolico, in quo sic scriptum est: *Si quis viduam & egestam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel ali-*

quam de his qua publicis spectaculis mancipantur, non potest esse Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut ex eo numero qui ministerio sacro deserviunt. Innocentius I. in epistola ad Victricium Episcopum Rotomagensem: *Vt viduam Clericus non ducat uxorem; quia scriptum est, Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, non ejetam. Vtique qui ad sacerdotium labore suo & vita probitate contendit, cavere debet, ne hoc præjudicio impeditus pervenire non possit.* Hilarus Papa in synodo Romana: *Cavendum ergo in primis est ne ad sacros gradus, sicut gestis prioribus antè præscriptum est, quisquam, qui uxorem non virginem duxit, aspiret.* Gregorius Magnus lib. II. epist. XXV. *Præcipimus autem, ne unquam illicitas ordinationes facias, ne bigamum, aut qui virginem non est sortitus uxorem.*

IN DECRETO VETERI] id est, in veteri testamento, ubi ista præcepta sunt, non in novo. Levitici cap. XXI. *Virginem ducet uxorem, nimirum sacerdos. Viduam autem, & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo.* Ezechielis cap. XLIV. *Et viduam & repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israël.* Nam in novo testamento nihil aliud præscriptum est, nisi ut Episcopus sit vir unius uxoris, ut rectè notatum est ab Agobardo.

CAP. XIV.

IN SERVITIVM REVOCANT] Vetitum illud. Servum enim libertate donatum revocare in servitutem non licet; nisi titulo ingrati. Verùm nullo modo posse revocari eos qui Ecclesiæ delegati sunt, decrevit synodus Arausicana prima can. VII. *In Ecclesia manumissos, vel per testamentum Ecclesiæ commendatos, si quis in servitutem, vel obsequium, vel ad colonariam conditionem imprimere tentaverit, animadversione ecclesiastica coercetur.* qui canon postea repetitus est in Concilio Arelateni secundo. Manumissum porrò in Ecclesia; à domino non potuisse ad servitutem revocari; etiam titulo ingrati, docet nos canon XXXV. ejusdem Concilij Arelatenensis. Impium enim est, ut quod in Ecclesia Dei consideratione à vinculo servitutis absolvitur, irritum habeatur; ut loquitur canon VII. Concilij Aurelianensis. Vide etiam Concilium Matisconense secundum.

CAP.

ECCLESIAE CVM POSSESS. VENVN-
DANTVR] Origo mali istius petenda est ex concessio-
ne rerum ecclesiasticarum ; quæ viris secularibus facta
fuerat. Nam illi Ecclesias sibi datas cum possessionibus
retinebant , & ad heredes suos transferebant ; ut patet ex
lib. I. Capitularium ca. cx. & libro v. cap. xlii. Rece-
pto autem semel hoc jure, dubium non fuit quin, sicut in-
ter heredes dividi poterant, distrahi quoque & vendi pos-
sent , si res ita ferret. Quod hodie quoque in Gallia ob-
tinet quoad decimas quas vocant infeodatas. Eas enim
possessores transmittunt ad heredes suos , aut aliis ven-
dunt , prout animus tulerit.

PRO SEPULTVRIS] Ex hoc fonte ut plurimum
prodierunt possessiones, latifundia, & agri, ex quibus
ditata & amplificata est Ecclesia. Existimabant enim fi-
deles melius sibi futurum post hanc vitam, si virorum
ecclesiasticorum precibus adjuvarentur. Atque ut id
apud eos obtinerent, curabant in primis corpora sua se-
peliri ad Ecclesias, quæ transire solebant viri ecclesia-
stici, ut defunctorum memoria quotidie in eorum men-
tibus renovaretur. Interim res suas delegabant Ecclesiæ;
ut vel ex hac temporali retributione facilius homines
excitarentur ad implorandam Dei misericordiam pro
illis qui dederant, quique jam defuncti erant. Vide li-
brum vi. Capitularium cap. cclxxxv. ccxciii.
cccxxii. & librum vii. cap. cxcix.

CAP. XVIII.

LEGES SÆCVLI] id est, leges civiles. Extat au-
tem hæc lex in libris Pandectarum, l. 9. D. ad. l. Iuliam
pecul. ubi hæc verba Pauli I. C. referuntur ex libro sin-
gulari de judiciis publicis. *Sacrilegi capite puniuntur.*
Sunt autem sacrilegi, qui publica sacra compilaverunt.
At qui privata sacra, vel adiculas incustoditas tentave-
runt, amplius quàm fures, minus quàm sacrilegi meren-
tur. Quare quod sacrum, quòdve admissum in sacrilegij
crimen cadat, diligenter considerandum est. Labeo trige-
simo octavo posteriorum peculatum definit pecunia publica
aut sacra furtum, non ab eo factum cujus periculo fuit,
& ideo adituum in his qua ei tradita sunt peculatum non
admittere. Ad hunc locum respexisse videtur Augusti-
nus in Tractatu quinquagesimo in Ioannem. Ecce inter.

sanctos est Iudas, inquit, ecce fur est Iudas; & ne contemnas, fur sacrilegus, non qualiscunque fur; fur loculorum, sed dominicorum; loculorum, sed sacrorum. Si crimina discernuntur in foro qualiscunque furti & peculatus, (Peculatus enim dicitur furtum de re publica, & non sic judicatur furtum rei privata quo modo publica) quanto vehementius judicandus est sacrilegus fur, non undecunque tollere, sed de Ecclesia tollere. Laudatur hic locus in libro vi. Capitularium cap. cccii.

SACRILEGII NOMINE CENSETUR] Exstat enim ea de re lex in libro vi. Capitularium cap. cccxiii. *Sciendum est omnibus quod sacrilegium sit res Ecclesia quocunque modo injuste ab Ecclesiis quibus iure debentur auferri, & in aliud transferri. Vide libro cod. cap. cclxxxv. & cccv.*

CAP. XIX.

SACRI CANONES] Quippe veteri Ecclesiæ consuetudine, quæ & à Conciliis & à Romanis Pontificibus confirmata est, res Ecclesiarum quadrariam divisæ erant; ut heic quoque notat Agobardus. Harum portionum prima pertinebat ad Episcopum, altera ad Clericos, tertia ad alendos pauperes, quarta demum expendebatur ad reparationem Ecclesiarum. Et hæc quidem sunt notissima. Sed tamen si quis ea probari velit, habet quem consulat librum clarissimi viri Ioannis Lau-noij Theologi Parisiensis de cura Ecclesiæ pro miseris & pauperibus.

SED NEC DISPENSATORES] Libro vi. Capitular. cap. ccxciv. *Laicis quamvis religiosi nulla de ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur unquam attributa facultas.*

OECÓNOMOS DE PROPRIO CLERO) Sumptum istud ex canone xxvi. Concilij Chalcedonensis. qui canon postea confirmatus est ab Imperatoribus, usque per omnes ubique provincias receptus; ut Marca ostendit in libro octavo De Concordia capite xviii.

CAP. XX.

GALLICANOS CANONES] Iam antea adnotavimus ad librum adversus Legem Gundobadi, magnam antiquitus fuisse reverentiam Canonum Gallicanorum. neque nunc ea repeti est opus. Illud in præsen-

tiarum admonuisse sufficiat, ex hoc Agobardi loco constare non credidisse majores nostros necessariam fuisse præsentiam Legatorum Pontificis Romani in Conciliis regionalibus aut provincialibus, canonisque in eis decretos perinde valuisse, ac si illi interfuissent. Vnde confirmatur interpretatio quam verbis Benedicti Levitæ adhibet Marca in lib. sexto De Concordia cap. xxvi. Benedictus enim in Præfatione libri quinti Capitularium ex eo quoque valde se commendare putat hæc capitula, quod & in synodis à Bonifacio Moguntino Sedis Apostolicæ Legato celebratis condita fuerint, adeoque apostolica auctoritate firmata, & quod sequentia etiam capitula sint maxima ex parte roborata eadem auctoritate. Id enim intelligendum est de tribus postremis Capitularium libris, ut ipsemet Benedictus docet in libro vii. cap. cclxxvii. *Maximè trium ultimarum capitula istorum librorum apostolica sunt cuncta auctoritate roborata, quia his cudentis maximè Apostolica interfuit Legatio.*

CONSONANTER SANCTIS SCRIPTURIS] Itaque sic persuasum erat, nullius momenti esse regulas ecclesiasticas, etiam in synodis editas, nisi consonarent sanctis Scripturis. Quo fiebat, ut quoties Romani Pontifices ad synodos mitterent epistolas in causa fidei, Episcopi congregati examinarent an epistolæ illæ congruerent sacris Scripturis; ut fusè ostendit Marca in libro v. De Concordia.

EORVM SENSIBVS ANTEPONIT.] Agobardo consentit vetus auctor Collectionis Canonum, hætenus ineditus, quem apud me habeo: qui, postquam in Præfatione locutus est de divisione Collectionis suæ in tres libros, demum hæc addit: *In quibus si quisquam aliquid invenit de talibus Conciliis quæ aut despicienda aut non recipienda judicat, ignoscat paupertati sensus nostri. Nos tamen dignum deputamus, plurimorum sententiam, singulorum suspicionibus præferendam. & in quibuscunque rebus generalium Conciliorum auctoritatem non habemus, magis earum synodorum, quæ per singulas provincias factæ sunt, quàm proprium nostrum sensum sequendum. Denique ipsa sacra & generalia canonum decreta præcipiunt, ut bis in anno per singulas provincias Episcoporum celebretur Concilium, & plenariam synodum.*

dicunt esse ubi cum suis diocesaneis Metropolitanus fuerit Episcopus. Cum ergo ita specialia Concilia ex generalium auctoritate fiunt, constat nullum posse de eorum aliquid improbare statutis, nisi eum qui apertis indiciis potuerit convincere eos aliqua contra fidem aut mores bonos constituisse. Hactenus vetus ille Collector: quem si Agobardi coxtaneum fuisse dixero, fortassis non aberrabo. Nam nullos canones citat, quàm eos ipsos quos laudare potuit Agobardus, id est, Canones & Decreta Pontificum quæ tum extabant in Codice Canonum Ecclesiæ Gallicanæ. Quod autem Agobardus & Collector iste vetus, ut regionalibus & provincialibus Conciliis auctoritatem addant, aiunt eorum celebrationem esse imperatam à magnis & generalibus Conciliis, ut bis in anno habeantur, sumptum est ex canone v. Nicæno, xx. Antiocheno, & xix. Chalcedonensi. Addit vetus Collector aliam rationem, nempe synodum illam esse plenariam cui Metropolitanus Episcopus interfuerit cum suis diocesanis. Istud verò sumptum est ex canone xv. Antiocheno, in quo sic scriptum est: *Perfectum verò Concilium illud est, ubi interfuerit Metropolitanus antistes*, cujus etiam mentionem facit Ferrandus in Breviatione Canonum Tit. cxli. v. itémque Gratianus, Burchardus, Ivo, alij. Ut valde mirum sit id non animadversum à R. P. Ludovico Cellotio, qui in notis ad caput xxv. Concilij Duziacensis reprehendit Hincmarum sæpiuscule, ut ipse ait, proferentem hunc canonem Antiochenum, cum tamen conceptis verbis non extet in synodo Antiochena. Multa quidem de Metropolitanorum dignitate, iuribusque, sapientissimè variis canonibus decrevisse synodum illam Antiochenam, sed nusquam pronuntiare, perfectum illud esse Concilium, cui Metropolitanus interfuerit. Hactenus Cellotius. Vnde constat res quoque minutissimas interdum excidere etiam illis qui se sapientes putant. Nam legendi tantum erant canones Antiocheni. Sed quia tum Cellotius erat occupatissimus, satis habuit titulos canonum illius synodi relegere. Ea causa fuit errandi. Nam lemma canonis xv. hæc tantum habet apud Dionysium: *De vacantibus Episcopis*. Nihil de perfecto Concilio.

CAP. XXVIII.

VEL SI QVA FIDELIS] Hæc non extant apud

Paulum. Itaque existimo peccatum esse librarij : qui cum divinare non posset quidnam potius legendum esset, *Si quis fidelis*, vel *si qua fidelis*, utrumque posuit, lectori iudicium integrum relinquens. Id enim frequenter accidisse veteribus librariis admonuimus ad Salvianum & Lupum Ferrariensem.

CANIBVS ET CAVALLIS] Hinc patet laicos, qui res ecclesiasticas possidebant, iis usos esse ad luxum, non ad necessitatem. haud dubiè extra conscientiam Principum, alioqui non erant laturi.

CAP. XXIX.

SEDETIAM DE EPISCOPIS] Taxat Episcopos & sequentes Prælatos, qui rebus ecclesiasticis utuntur ad luxum, neque considerant quid de rebus Deo dicaris statutum sit à patribus. Neque solos Prælatos percellit, sed etiam Clericos in universum. Vnde intelligere debemus, quotquot in sortem Domini adscripti sumus, nobis quidem creditam à Domino & ab Ecclesia curam proventuum ecclesiasticorum, sed ut iis utamur quemadmodum lex jubet, non in vanis seculi pompis aut oblectamentis, sed in alendis egenis, reparandis Ecclesiis, libris quoque qui ad comparandam pietatem & eruditionem necessarij aut utiles sunt emendis, aliisque id genus. In primis tamen ea mens Ecclesiæ semper fuit, ut Clericus ante omnia tantum sumat de redditibus ecclesiasticis, quantum ei alendo opus est. Quod ideo dico, ne quis ad invidiam trahat ea quæ superius dicta sunt.

SIVE QUIBUSLIBET CLERICIS] Nam Clericorum nomine comprehenduntur quotquot in Clerum adscripti sunt, etiam Presbyteri, & Diaconi. Gregorius Magnus lib. xi. Indict. vi. epist. lvi. *Ne verò objiciatur, quia ecce de eodem Clerico loquitur, non de Presbytero; sciendum est quia in eadem constitutione xix. capitulo legitur in appellatione Clericorum & Presbyteros & Diaconos contineri.* Tum adfert verba Novellæ cxxiii. Imperatoris Iustiniani, in qua hæc leguntur cap. xix. *Presbyteros autem, & Diaconos, & Subdiaconos, Cantores, & Lectores, quos omnes Clericos appellamus.* Diù tamen post hæc tempora dubitatum est apud Ruscinones, Galliæ Narbonensis populos, an Clericorum nomine intelligerentur Episcopi, Abbates, & ceteri gradus ec-

102 S T E P H A N I B A L V Z I I
clesiastici. quam dubitationem edita constitutione sustu-
lit Guido Episcopus Helenensis in synodo sua diœcesana
habita anno M. CCC. XXXIX. die octava mensis
Aprilis.

H I C T A L I S] Ait Episcopum, tamen si doctus sit,
ac populum diligenter instruat, æternis pœnis addictum
iri, si pompis sæculi deditus sit, & sacris rebus abu-
tatur.

C A P. X X X.

I O C U L A R E S] Histrionum genus, tibiis præter-
ea fidibusque aut aliis instrumentis canentes. Hos se-
quens ætas Gallico tum recepto vocabulo vocavit *Ton-
gleurs*. Dicti autem jocularis à jocos & ludis quos po-
pulo faciebant.

A D L I B R V M

C O N T R A I V D I C I V M D E I.

Æ G R E ferens Agobardus iniquitatem legis Gundo-
badæ, quæ causis finem imponi præcipiebat singula-
ri certamine sive duello, quod stultè prorsus ac perpe-
ram vocabant *Iudicium Dei*, congerit in hoc libro sen-
tentias ex utroque testamento, ut ostendat legem illam
esse impiam, valdeque contrariam pietati ac simplicita-
ti Christianæ. Et omnino eruditus est hic liber, & Ago-
bardo dignus. Porro duos ex isto libro fecerat Masso-
nus; Sententiâsque distinxerat ab hoc libello contra fi-
dem tituli, contrâque testimonium Agobardi. Nos,
quod res postulabat, rursus conjunximus. Sed & illud
te monendum existimavi; Lector, Agobardi adnotatio-
nes quæ respondent Sententiis, in margine positas esse
in codice operum Agobardi. Quo factum est ut ama-
nuensis, quo Massonis utebatur, cum non intelligeret
ad quem quæque adnotatio locum esset referenda, om-
nia turbaverit. Nos sua quæque locis restituimus.

C A P. I.

M A G I S T R O S] id est, Magistratus. quæ etiam si-
gnificatione usurpatur infra in capite sexto hujus libri.

P R O B A R E T V R M V L I E R A D V L T E R A]
nimirum per iudicium aquæ frigidæ. quod tamen judi-

cium à Karolo Magno veritum est , ut patet ex Capitu-
 lari edito anno xvi. Meminit autem hujus legis Hinc-
 marus in opusculo de divortio Lotharij & Terbergæ ,
 itémque in epistola xxxix. ad Hildegarium Episco-
 pum Meldensem , in qua ex professo tractat de judicio
 aquæ frigidæ. Vide V. C. Franciscum Iuretum in Notis
 ad epistolam lxxiv. Ivonis Carnotensis , ubi multa
 videbis de examine aquæ frigidæ vel calidæ. Nos verò
 heic tibi exhibemus illustre exemplum hujus judicij, edi-
 tum , non in vili persona , (ut putabat Iuretus istiusmo-
 di judicia usurpari tantùm solita in vulgares plebeiasque
 personas) sed in femina principe , quæ procurari abortus
 calumniam purgavit rudi hoc quærendæ veritatis expe-
 rimento. Hujus rei memoriam debemus auctori libri de
 miraculis B. Mariæ Rupis-Amatoris apud Cadurcos ,
 cui se femina voverat in hoc vitæ famæque periculo.
 Extat hic liber Parisiis in Bibliotheca S. Germani de
 Pratis , quem mecum pro singulari humanitate sua com-
 municavit Domnus Lucas Dacherius ejusdem monaste-
 rij Bibliothecarius. Sic ergo loquitur hic auctor in li-
 bro i. cap. xxxvi. Post decessum Guastonis de Baer-
 ne , quæ ejus fuerat vxor , soror Regis Navarriæ , Leo-
 foas nomine , gravida remansit ; sed non multò post obi-
 tum viri , abortivum emisit. Nobiles , ignobiles , om-
 néque promiscui sexus vulgus planctum nimium super
 eum fecerunt , & quasi jam factam , futuram populi
 stragem , Ecclesiarum destructionem , totius denique re-
 gionis desolationem prænuntiabant. Et sicut exitus proba-
 vit acta , conjectura falsa , falsò mulierem Rex Pampilo-
 niæ Sancius & Regis Consilium in causam vocantes ,
 pueri ante tempus natale editi imponebant crimen. Qua-
 re diverso tormento affici , vel igne cremari , vel sub
 undis ligatam mergi decreverunt. Illa verò pro morte
 instanti , ab hoc immunis facinore , Virginem nostram
 Dominam Rupis-Amatoris , ut in auxilium suum inten-
 deret , exorabat. Nec petitioni ejus defuit. Enimvero in
 modum subitura judicium aquæ ligata , ab altissimo pon-
 te castri Salvaterra nomine projecta est in profundum
 torrentem. Ad spectaculum illud doloris , immo imma-
 nitatis , plusquam tria millia virorum ac mulierum ,
 naufragium non naufragantis præstolantium , convene-
 rant , alij insultando , alij compatiendo Dominum pro

ea precabantur. Illa verò super undas profundissimi tor-
 rentis miseratione Domini & ejusdem matris gloriosissi-
 mæ subventione, plusquam ter posset arcus jacere sine
 merfione delata confedit arenis, unde sui cum gaudio re-
 portaverunt liberatam ad propria. Igitur autem ad lau-
 dem & gloriam liberatricis suæ, pannum operosum con-
 ficiens, ipsum per Abbatem G. Rupis-Amatoris misit
 ad Ecclesiam.]

CONSTITVE CRUCES] Hæc etiam est una ex
 vulgaribus purgationibus quæ tum in usu erant. Vocatur
 autem *Iudicium crucis* in Carta divisionis imperij Fran-
 corum quam Karolus Magnus fecit. *Volumus ut ad de-*
clarationem rei dubia, iudicio crucis, Dei voluntas & re-
rum veritas inquiratur. Lib. 1. Capitularium ca. c v i i i.
Sancitum est ut nullus deinceps quamlibet examinationem
crucis facere presumat; ne Christi passio, qua est glorifica-
tio, cuiuslibet temeritate contemptui habeatur. Libro v.
 cap. c x x v. *De eo qui perjurium fecerit, ut nullam redem-*
ptionem solvat, sed manum perdat. Quod si accusator con-
tendere voluerit de ipso perjurio, stet ad crucem, Et si jura-
tor vicerit, legem suam accusator emendet.

CAP. II.

IVDICIVM DEI] Sic etiam vocatur apud Gre-
 gorium Turonensem lib. vii. cap. xiv. *Tu, ô Rex*
piissime, ponens hoc in Dei iudicio, ut ille discernat cum
nos in unius campi planitie viderit dimicare. Sed res adeo
 nota est, ut non egeat testimoniis. Adversus impiam il-
 lam ac parricidalem consuetudinem fortiter heic dispu-
 tat Agobardus.

ADINVENTIONIBVS HOMINVM] Purgatio-
 num illud genus adinventionem quoque superstitiosam
 vocat Stephanus V. Papa ad Lambertum Episcopum
 Moguntinum scribens: *Quod sanctorum patrum docu-*
mento sancitum non est, superstitiosa adinventionem non est
presumendum.

QVOD VTIQVE FORENSIVM EST] Non
 puto heic intelligi eos qui in foro litigant, sed eos qui fo-
 ris Ecclesiam sunt, id est, non Christianos. Nam fo-
 renses opponit religiosis, id est, Christianis. Et his non
 interdicit litis contestationem, modò fiat coram iudici-
 bus & magistratibus. Ac dicet paulò post iudicia inter
 homines esse necessaria.

HÆRETICVS GVNDOBADVS] Vide suprâ in libro adversus legem Gundobadi cap. XIII.

PONENDÆ SVNT SENTENTIÆ] Vel unicus hic locus ostendit Sententias quæ sequuntur, non esse dividendas ab hoc libro. quod tamen fecit Massonus, qui hunc titulum de suo adjecit. *Agobardi expositiones hinc & illinc è Scriptura, de pace, de sedandis cordis affectibus, & apprimè de tota Ethica Christiana, de Antichristo, de Inferis, de Persecutionibus.* Nam in codice veteri nihil legitur istiusmodi. nec opus erat. Nos tamen ut viam lectori complanaremus, hæc addidimus hæc verba, *Sequuntur Sententia.*

MANDATVM NOVVM DO VOBIS] Nulla sententia mihi videtur aptior aut opportunior ad commendandam mutuam inter Christianos concordiam & dilectionem, quàm suprema illa Christi Domini verba quæ heic describit Agobardus. Res autem tanti momenti visa est Christo, ut etiam velut supremæ voluntatis tabulis eam Apostolis ac Discipulis suis voluerit esse commendatam; idque non ob aliud toties repetierit atque inculcaverit, nisi ut ostenderet sibi maximè in votis esse ut Apostoli & Discipuli (in quibus omnes Ecclesiarum Præsules docebantur, ut in epistola quarta ait sanctus Leo) vivant concorditer, exemploque suo populum stimulent ad mutuam dilectionem. Prælagiebat enim divinus ille animus, quod non obscurè prædixit. apud Evangelistas, futurum ut quum ipse reliquisset terras, inimico hominis superfeminante zizania, controversiæ rixæque orirentur inter Christianos, & non solum in populo, sed etiam inter ministros. Quidni? quandoquidem & ipsi Apostoli, viri spiritu illo Christi pleni, & adhuc à Christo calidi, quique exemplo Domini nihil aliud spirabant ac prædicabant quàm pacem & concordiam, usque adeo retrorsum abierunt, ut invicem quasdam velut inimicitias miscerent? Neque verò dico aliquem de plebe Apostolorum, absit verbo invidia; sed duos illos Apostolorum principes, Petrum & Paulum, quorum hic se mirum in modum gloriatur esse imitatore Christum. Et hic tamen Christi imitator, hic ipse Paulus nos docet, se, cum venisset Petrus Antiochiam, atque id quidem post acceptum Spiritum san-

ctum, ei restitisse in faciem, quia reprehensibilis erat. Numquid etiam inter Paulum & Barnabam, Antiochiæ quoque, eò usque incanduit certamen, ut desineret in divortium? Et Corinthij, novellæ adhuc Christi plantæ; nonne redarguuntur à Paulo, quòd inter ipsos jam tum essent discidia, dissensiones, æmulatio, & contentiones? Exortæ deinde sunt hæreses, exorta schismata, quæ tunicam illam inconsutilem lacerarunt, pacem Ecclesiæ turbarunt, & concordiam fraternitatis penè interfecerunt. Et hæc quidem fervente Christianismo, quum adhuc Ecclesia innocens vagiebat in cunis, quum grex adhuc esset pusillus, quum gloriæ ducebatur pro nomine Christi contumeliam pati. At postea quàm fascias ablegavit Ecclesia, positâque puerili prætexta, jam facta robustior, adolescentiam ingressa est, excidit paulatim à cordibus Christianorum amor fraternitatis, inrepsitque pervicax nocendi fallendique invicem studium. Hinc ortæ lites, hinc jurgia, hinc bella, & cædes, & quicquid exitiabile esse potest concordia Christianorum. Ex eo fonte prodijt lex Gundobada, quæ lites certamine singulari præcepit finire, ubi aliæ probationes desunt; adversus quam acriter, ut res postulabat, invehitur Agobardus, tanquam Christianæ pietati ac simplicitati valde contrariam. Et tamen, quæ est rerum humanarum vicissitudo, recepta est postea hæc lex per omnes ubique provincias; adeo ut etiam causæ Ecclesiarum ac Monasteriorum, quæ obscuræ erant, duello singulari finirentur, datis ab utraque parte campionibus. sic enim vocabant bellatores. Tandem Dei providentia factum est ut pessima hæc lex aboleretur edictis Principum, & canonibus Conciliorum. Sed ut mala magis vincunt, retinetur hodie, non quidem ad finiendas lites, sed ad finienda jurgia & rixas. Ac licet severissima adversus immanem consuetudinem edicta prodierint, ac nuperrimè sapientissimus Regum Ludovicus XI V. ea renovaverit, durat tamen pertinax isthæc & insuperabilis rabies pugnandi, nemòque unus cedit legibus. Quòd si monitionibus & hortationibus revocari possent homines ab ea feritate, admonendi essent multum Christo cordi esse fraternam concordiam, ac sinceram minimèque fucatam dilectionem, illumque præcepisse suis sectatoribus ut quemadmodum ipse;

illos dilexerat, ita ipsi inuicem diligenter. Hanc enim esse veram notam discipulorum Domini, si dilectionem habeant adinvicem. Hoc fuit novum & ultimum mandatum Christi Domini.

MATARVM TENENS] Amanuensis quo Mafsonus utebatur, non intellexit quid esset matarus. Itaque vocem illam peregrinam vel potius corruptam putavit. quæ causa fuit ut pro *matarum tenens*, ediderit *manum tenens*. Matarus est tale genus, minus lancea, id opinor quod *missile* vocatur in vita Ludovici Pij. Nam hodieque Vascones, aut saltem Basculi Vasconum portio, hujusmodi tela gestant in itinere, ac alibi.

IVBET HOMINEM PATIENTEM] ad exemplum Christi videlicet, cujus imitatores esse debemus, si veri illius discipuli videri volumus. Dedit enim ille profectò grande patientiæ documentum, quum nihil ad maleficia & injurias reponeret, nec in quemquam manus intentari voluerit ob vindicanda opprobria. Ut intelligeremus omnes, quanto studio quantæque cura devorare debeamus injurias, ac malorum hominum perpeti contumelias, quum & ipse Dominus & Deus noster inimicos suos reliquerit inultos. Præclare admodum Cyprianus in epistola LXV. loquens de calumniis quas Christus pertulit à sacerdotibus Iudæorum, ait: *Quæ omnia ab eo ideo facta sunt humiliter atque patienter, ut nos humilitatis ac patientia haberemus exemplum*. Sic nos videlicet efformabat ad pacem, & ad tenendam in calumniis & contradictionibus patientiam; quæ bonum Christi est, ut idem Cyprianus ait in libro de bono patientiæ. Vnde & Tertullianus in libro de patientia Christum vocat dominum patientiæ & magistrum.

NECESSARIIS INDIGENT] Traditum id de Lactantio. Eusebius in Chronico: *Crispum Laetantius Latinis literis eruditus; vir omnium suo tempore eruditissimus, sed adeo in hac vita pauper, ut plerunque etiam necessariis indigneret*. Quia plerunque ij qui studiis litterarum dediti sunt, neque apti neque proclives sunt ad rem faciendam.

DE ECCLESIAE PRINCIPIBUS] id est, Episcopis. Sic enim vocantur Episcopi à veteribus, & ab ipsis Pontificibus Romanis; ut dictum est ad Lupum Ferrariensem.

AD LIBRUM

DE FIDEI VERITATE.

CAP. XVIII.

MORS SINE MORTE] Sumptum est istud ex sancto Gregorio in libro nono Moralium in Iob cap. XLVIII. Vide Notas nostras ad librum III. Salviani de gubernatione Dei.

AD EPISTOLAM

FLEBILEM.

IN codice regio nullus hoc loco titulus extat. Itaque eum retinuimus, qui à Massono inventus est. Quamquam animus erat istud quoque mutare. Sed quia titulus hic jam prævaluit, & flebilis epistolæ nomine citari consuevit hic libellus, visum est mutari non debere.

CAP. III.

ANNO PRÆSENTI] id est, anno DCCCXXXIII. Tunc enim Ludovicus filiorum rebellionem compescere meditatus, exercitum adversus eos collegit, infelici prorsus eventu; ut tradunt scriptores illorum temporum.

PATER VESTER ET AVVS] Karolus Magnus, & Pippinus.

CAP. IV.

PARTICIPEM NOMINIS VESTRI] Contigit istud anno DCCCXVII. ut Eginhardus tradit. Ludovicus Imperator, inquit, *generalem populi sui conventum Aquisgrani more solito habuit, in quo filium suum primogenitum Lotharium coronavit, & nominis atque imperij sui socium sibi constituit.* Sed fusius ista prolequitur auctor Chronici Moisiacensis, qui fidem etiam adstruit rebus quas heic enarrat Agobardus. *An. DCCCXVII. Ludovicus Imperator, inquit, apud Aquis Palatium celebravit Pascha. Et in ipsa astate iussit esse ibi conventum populi de omni regno vel imperio suo, apud Aquis sedem.*

regiam; id est, Episcopos, Abbates, sive Comites, & majores natu Francorum. Et manifestavit eis mysterium consilij sui, quod cogitaverat, ut constitueret unum de filiis suis Imperatorem. Habebat enim tres filios ex uxore Ermengarda Regina. Nomen uni Clotarius. nomen secundū Pipinus. & nomen tertij Ludovicus. Tunc omni populo placuit ut ipse, se vivente, constitueret unum ex filiis suis imperare, sicut Karolus pater ejus fecerat ipsum. Tunc tribus diebus jejunatum est ab omni populo, ac Letania factę. Post hoc jamdictus Imperator Clotarium, qui erat major natu, Imperatorem elegit, ac per coronam auream tradidit ei imperium, populis acclamantibus, & dicentibus, Vivat Imperator Clotarius. Facta est autem latitia magna in populo die illo. Et ipse Imperator benedixit Dominum, dicens: Benedictus es Dominus Deus noster, qui dedisti hodie ex semine meo consedentem in solio meo, videntibus oculis meis. Actum id 111. Kal. Augusti scribit auctor ineditus Annalium Anianensium.

DESIGNASTIS PARTES REGNI] Pippino videlicet Aquitaniam, Ludovico Bajoariam.

UT UNUM REGNUM ESSET, NON TRIA] Aliter tamen dein evenit. Nam triplex ex uno Francorum regnum factum est, post Ludovici mortem; uti dictum est ad epistolam C. Lupi Ferrariensis.

ROMAM MISISTIS] Ne quis existimet id factum fuisse statim post conventum Aquisgranensem, neque ideo missum Lotharium ut coronam imperij à Pontifice Romano acciperet, ac si tum necessaria novo Imperatori fuisset approbatio Summi Pontificis, adferam verba Eginhardi, viri in aula educati, & negotiorum publicorum gnari, majestatisque jurium callentissimi ac temperantissimi scriptoris. Postquam ergo dixit Lotharium à patre in Italiam missum fuisse an. dcccxxii. ut rem publicam illic administraret, hæc demum ait ad annum dcccxxiii. Lotharius verò cum secundum patris jussionem in Italia justitias faceret, & jam se ad revertendum de Italia properaret, rogante Paschale Papa Romam venit; & honorifice ab illo susceptus, in sancto Paschali die apud sanctum Petrum regni coronam & Imperatoris & Augusti nomen accepit. Inde Papiam regressus, mense Junio ad Imperatorem venit. Idiplum scribit etiam auctor vitę Ludovici Pij, itemque alij.

IVRARE OMNES IVSSISTIS] Ex isto præcipuè loco evincere conatur R. P. Theophilus Raynaudus Agobardum debere eximi à culpa, tametsi rebellionem Lotharij foverit adversus patrem. Nullo modo ferenda est, inquit, procacitas & petulantia recentiorum, qui metientes de suo ingenio ceteros, Agobardum tanquam factiosum & seditiosum traducunt, ipsque eum floribus conspergunt, ut, si illos audimus, maligna omnino ac pessima voluntate versatus sit in negotio proposito; contra quam apertè habetur ex ipsiusmet Agobardi epistola ad Ludovicum Imperatorem; ex qua manifestè liquet Agobardum, metu potius violandi numinis & temerandi juramenti auctore ipso Ludovico prestiti filio, quam malo erga Ludovicum affectu, aliquid molitum. Quasi verò non constet neminem se reum fateri, & quicumque rebellionem cœptant aut foveant, justis se de causis facere non profiteantur. Denique si deest prætextus boni publici, obtenditur infractio pactiorum, violatio jurisjurandi, aut aliquid simile. Quod si illa Theophili Raynaudi argumentatio valeret, facilè ostenderem extra culpam esse Episcopos omnes qui exauktionem Ludovici peregere. Quid enim in speciem sanctius, quid religiosius, quid episcopali gravitate dignius, quam Acta impiæ illius ac nefandæ exauktionis? Et tamen posteritas istos culpavit, neque quisquam hætenus infamem illam Principis optimi dejectionem excusare aggressus est, eorum nimirum qui post illos vixere. Nam vel unus Agobardus exemplo erit, non destitutas fuisse Lotharij partes viris eruditis, qui manu linguæque rebellionem foverent. Ego veneror Agobardum ex animo; sed hominem fuisse credo. & quæ perperam egit, ea neque probo, neque excusare conor.

AMBORVM IMPERATORVM NOMINA] Earum litterarum hoc initium erat: *Hludouvicus & Hlotharius divina ordinante providentia Imperatores Augusti.*

NOMEN OMISIVM EST] Accendit haud dubiè contumelia illa animum Lotharij. Cur enim se consortem imperij fecisset pater, si postea nomen suum in consortio paterni, quod per multos annos usurpatum fuerat, nollet admitti.

AD LIBRVM

DE COMPARATIONE VTRIVSQUE

Regiminis.

Liber iste in alijs editionibus, præter istam Agobardi ad Ludovicum Imperatorem epistolam, complectebatur etiam epistolam Gregorij I V. ad Episcopos regni Francorum, & librum apologeticum pro filiis ejusdem Ludovici. Verùm & res ipsa & vetusti codicis auctoritas suaferunt ut hæc tria distingueremus. Nam certum est epistolam ad Ludovicum scriptam terminari in his verbis, *Hujus rei nisus merita vestra adpropinquare faciat apostolicis meritis.* Tum sequi debuit, sed non in eodem libro, epistola seu veriùs fragmentum epistolæ Gregorij I V. ad Episcopos partis Ludovici: quæ vel ob hoc ipsum in eodem fasciculo alligari non debuit, quòd nulla illius mentio extet in epistola ad Ludovicum. Liber demum apologeticus proculdubio ab utraque epistola disjungi debuit. Nam nihil aliud est quàm liber in publicum emissus, ac per omnes ubique provincias, ut patet, vulgatus, ad probandum justas fuisse causas quibus moti Lotharius fratresque ejus arma adversùs patrem moverunt. id quod nos hodie Gallica lingua vocaremus *Vn Manifeste.* Et, quod jugulum petit, tres illæ lucubrationes disjunctæ ac divisæ sunt in codice regio; incipiuntque omnes à majuscula littera, ut solent initia librorum. Verùm quia posteriores Agobardi lucubrationes nullum titulum habent in veteri codice, amanuensis, ad cujus fidem prodiit editio Massonica, putavit hæc conjungi debere. Ceterùm, istius quoque libelli titulus nullus erat in veteri codice. Itaque retinuimus eum quem Massonus fecit, non aliam tamen ob causam, quàm quia jam obtinuit ut eo titulo laudetur ab eruditis.

CAP. I.

COMMOTIONES HVIVS TEMPORIS] id est, bella & dissensiones quæ in regno Francorum erant anno DCCCXXXIII. ob divisionem Ludovici filiorumque ejus, ceu antea diximus.

III. STEPHANI BALVZII
CAP. II.

[CVIVS REVERENTIAE DEBITORES] Ludovicum instruit Agobardus de reverentia quæ Sedi Apostolicæ debetur: Verùm necessaria fortassis non erat hæc Agobardi opera. Nemo enim, arbitror, in tota Gallia hæctenus fuit, eorum nimirum qui communionem Sedi Apostolicæ juncti fuerunt, qui non existimaverint magnam Sedi Apostolicæ deberi reverentiam. Certè, ævo Agobardi, Episcopi ex synodo Parisiensi scribentes anno DCCCXXIV. ad Ludovicum & Lotharium Imperatores, ita loquuntur: *Nos his qui in sacra sede beati Petri Apostoli resident, dignam honoris reverentiam jure tribuendam non dubitamus.*

PELAGIVS PAPA] hujus nominis primus. Epistola autem illa data est ad Episcopos Tusciæ, extatque in tomis Conciliorum.

CVM FAMVLO TVO PAPA NOSTRO] Vetus est in Ecclesia consuetudo, ut Episcopi catholici, præcipuè verò Romanus, inter mysteria nominentur, ut inde constet fidelibus Pontifices esse junctos communionem cum Sede Apostolica. Istud obsequium ab Episcopis illis prætermissum conquerebatur Pelagius, & meritò conquerebatur. Boni enim Episcopi est impatienter ferre, si quis in Ecclesia Dei schisma ac divisionem facere tentet. Manifestum autem schismatis argumentum est, cum quis se communioni subtrahit Apostolicæ Sedis; à qua in omnes venerandæ communionis jura dimanant, ut loquuntur Patres Concilij Aquileensis in epistola ad Gratianum Imperatorem scripta.

FVNDAM. ECCLESIAE IN APOSTOL. SEDIB.] Quoniam in Notis ad Lupum Ferrariensem polliciti sumus plura nos ad Agobardum dicturos de dignitate & auctoritate sedium apostolicarum, res postulare videtur ut fidem nostram liberemus; præsertim cum res hæc tanti momenti sit, ut vix ulla dignior esse videatur quæ piorum ac eruditorum lectorum oculos mentisque occupet. Ecclesias igitur apostolicas, illas dico, secundum Augustinum, quæ apostolicas sedes habere & epistolas accipere meruerunt; id est, quæ & ab Apostolis fundatæ sunt, & scriptæ extant ad illas epistolæ Apostolorum. Plures illæ numero fuere, ut Corinthiensis in Achaia, Thessalonicensis & Philippenfis in Macedonia,

nia, Ephesina in Asia, Romana in Italia. Has enim Apostolicas Ecclesias enumerat Tertullianus in libro de præscriptione hæreticorum. Præter illas verò, Alexandrinam quoque & Antiochenam inter apostolicas recenset Gelasius in Decreto de libris canonicis. Neque dubium est quin & ipsæ fuerint apostolicæ. in quem numerum etiam veniunt Hierosolymitana & Ancyranæ, ac etiam Colossensis in Phrygia majori. Ac tantæ tanti momenti visâ est veteribus dignitas illarum Ecclesiarum, ut nihil grave in Ecclesia decerni posse putarent extrâ conscientiam Episcoporum sedibus illis præsentium, præsertim verò Romani, Alexandrini, & Antiocheni, eumque hæreticum ac schismaticum judicarent qui Ecclesiis illis communione junctus non esset. Hinc factum ut quum Orientis Concilia inconsulto Episcopo Romano damnassent Athanasium Episcopum Alexandrinum & Marcellum Ancyranum, Iulius objugatoriam ad eos epistolam miserit, conquerens de hoc agendi modo, judiciumque irritum esse contendens. Episcopos enim illos non esse vulgarium Ecclesiarum Episcopos, sed earum Ecclesiarum quas ipsi Apostoli suamet opera ad fidem instruxerant. Itaque Athanasij & Marcelli causam judicari non potuisse inconsulto se ac Romana synodo; sed necessarium ante omnia fuisse scribi de ea re ad Occidentales, ut communi dein omnium consensu componi possent magnæ Ecclesiæ. Hunc enim esse verum ac genuinum sensum epistolæ Iulij ad Orientales ostendit Marca. Prærogativam illam Ecclesiarum apostolicarum agnoscit etiam Augustinus in epistola c. lxxii. ubi agens de Cæciliano Carthaginienſi Episcopo ejusque collegis; adversus quos; tamenetsi absentes, synodus Donatistarum protulerat sententiam damnationis, ait judicium hoc esse irritum, Episcoposque illos posse causam suam reservare judicio aliorum collegarum, præsertim verò eorum qui præsidebant Ecclesiis apostolicis; adeoque tutum esse Cæcilianum ab insidiis inimicorum suorum; quandoquidem communione junctus erat Ecclesiæ Romanæ; & aliis Ecclesiis, unde Evangelij fides fluxerat, id est, apostolicis. Hæc rursum Marca. Nam lubenter ejus auctoritate utimur, neminem honore suo fraudantes, multò minùs illum, cui me tantum debere semper & ubique profiteor, quan-

tum debere homini potest ab homine istarum rerum studio. Sed & Pelagius quoque 1. Papa Romanus in epistola ad Valerianum Patricium, cum ageret adversus Aquileiensem & Mediolanensem Episcopos, in causis Ecclesiæ generalibus sedi suæ nihil speciale reservat, nisi quatenus una est ex sedibus apostolicis; adeo ut si quod dubium oriatur adversus constituta synodorum universalium, recurrendum esse dicat ad sedes apostolicas pro recipienda ratione. *Sed quotiens, inquit, aliqua de universali synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo quod non intelligunt rationem, aut sponte hi qui salutem animæ suæ desiderant ad apostolicas sedes pro recipienda ratione conveniant &c.* Tum paulò post addit, eum citra controversiam esse schismaticum, qui ab apostolicis sedibus est divisus: *Quisquis ergo ab apostolicis divisus est sedibus, in schismate eum esse non dubium est, & contra universalem Ecclesiam altare conatur erigere.* Ex his ergo constat magnam fuisse olim dignitatem & auctoritatem Ecclesiarum apostolicarum. Nec immeritò; cum, ut post Augustinum Pelagius Papa docet, fundamentum Ecclesiæ sit in apostolicis sedibus. Eam porrò ob auctoritatem Eutyches in synodo Constantinopolitana damnatus à Flaviano an. c d x l v i i i. provocavit quidem ad synodum Romanam, sed non solam. Nam appellavit etiam synodos Alexandrinam, Hierosolymitanam, & Thessalonicensem; ut egregiè probatum est in libro v i i. De Concordia Sacerdotij & Imperij cap. v i. Sed tamen Romana Ecclesiæ semper prælata est reliquis Ecclesiis apostolicis, quòd eam Petrus & Paulus sanguine suo consecraverint, & apud Romam Christi martyrio fuerint consecrati. Eadem ob hoc ipsum dicta est per antonomasiam Sedes Apostolica, etiam à veteribus. Præcipuè verò patres Occidentalis Ecclesiæ, quum Sedem Apostolicam simpliciter dicunt, Romanam semper intelligunt, quòd ea sola apostolica esset in Occidente. Neque tamen propterea assentior Illustrissimo Cardinali Baronio, qui Turonensem ac Burdegalensem Ecclesias, quæ apud Gregorium Turonensem libro quarto cap. x x v i. (ubi de Concilio Santonensi agitur, quod anno d l x v i. habitum est) vocantur Sedes apostolicæ, ob hoc dictas putat apostolicas, non quòd ab Apostolis fuerint institutæ,

sed quòd eisdem ab Apostolica sede Petri concessa per Pallium apostolica inesset auctoritas. Respexit videlicet Baroni-
 us ad mores posteriorum seculorum. Nam postea
 persuasum fuit Pallij honorem decretum fuisse Metro-
 politanis, *propter apostolicam vicem*, id est, ut ex con-
 cessione Pallij intelligerent Metropolitani vicarios se
 esse Sedis Apostolicæ, ut ex Rhabano Marca observa-
 vit. Sed istud valere non potuit tempore istius synodi
 Santonenfis, quo nondum quisquam Episcoporum Gal-
 licanorum, si Arelatensem excipias, Pallium ab Epif-
 copo Romano acceperat. Conturbasset profectò Baro-
 nius, si probare coactus fuisset missum illud ante hæc
 tempora fuisse ad Archiepiscopos Turonensem ac Bur-
 degalensem. Sed ideo dictæ sunt apostolicæ, quòd per
 illas tempestates Ecclesiæ omnes episcopales dicerentur
 apostolicæ, juxta observationem Tertulliani, quòd fi-
 dem suam ab apostolica illa prima sede accepissent
 quam Apostoli fundaverant. Vnde cùm vides Rurici-
 um Lemovicensem Episcopum à Fausto Reienti dici apo-
 stolica sede dignissimum, intelligere non debes Roma-
 nam, sed Lemovicensem, cui dignissimè præsidebat
 Ruricius, ideo sede illa dignissimus. Vide porrò Notas
 nostras ad Vincentium Lirinensem.

CAP. III.

PER VICARIOS SVOS] id est, per Romanos
 Pontifices, qui frequenter vocantur Vicarij Apostolicæ
 Sedis. Gelasius Papa in epistola ad Anastasium Augu-
 stum: *Et qualiscunque Apostolica sedis vicarius, quod-
 cunque plena fidei catholica deesse comperero, pro meo mo-
 dulo suggestionibus opportunis supplere contendo.* Itē Sym-
 machus in Apologetico ad eundem Anastasium: *Vbi te,
 rerum humanarum princeps, qualiscunque Sedis Aposto-
 lica Vicarius contestari voce non desino &c.* Episcopi in
 synodo Romana congregati anno DCC. in causa Leo-
 nis Papæ: *Nos Sedem Apostolicam, quæ est caput omnium
 Dei Ecclesiarum, judicare non audemus. Nam ab ipsa
 nos omnes & Vicario suo judicamur.* Et alibi pluries. Sic
 vocantur etiam Vicarij B. Petri, & Vicarij Apostolo-
 rum Petri & Pauli; ut alibi pluribus dictum est à no-
 bis. Quin & Cyprianus in epistola LXVI. Stephanum
 Papam vocat vicarium & successorem Cornelij Lucij-
 que Pontificum Romanorum.

GREGORIUS PAPA] hujus nominis quartus, qui tunc in Galliam cum Lothario venerat, in ejus partes transgressus contra patrem, uti dicemus infra.

PUGNATUS ET REPULSUS RECEDET] Evenisse id quod ominabatur hoc loco Agobardus patet ex Hincmaro, qui sic loquitur in epistola xli. ad Hadrianum II. scripta: *Et quomodo Gregorius subreptus cum Lothario patre suo repugnante in Franciam venit, & pax postea in Francia ut antea non fuit, & ipse Papa cum tali honore sicut decuerat, & sui antecessores fecerunt, Romanam non redijt.*

IN APOSTOLICA SEDE ROBORATUM] Non quòd approbatio Romani Pontificis esset necessaria; sed quia Paschalis Papa id valde cupijt; ut suprà diximus in Notis ad epistolam flebilem.

CAP. V.

APOSTOLICI] id est, Romani Pontificis, qui tum erat Gregorius quartus. Nam per eas tempestates hæc appellatio soli Romano Pontifici competebat. Olim tamen singuli Episcopi dicebantur Apostolici; ob eam videlicet causam, quòd successores Apostolorum cum essent, sedes suas apostolicis præditi virtutibus regebant; ut verbis Iuliani Pomerij utamur in capite xlv. libri primi de vita contemplativa. tum etiam quia cum omnes sedes vocarentur apostolicæ, consequens erat ut præsidentes dicerentur apostolici. Deinde verò paulatim titulus ille ademptus simplicibus Episcopis, peculiaris factus est Metropolitanorum. Tandem & his quoque demptus est, totaque hujus nominis dignitas in Episcopum Romanum transfusa. Itaque jam ab aliquot seculis solus ille vocatur Apostolicus.

AD EPISTOLAM

GREGORII IV.

E Pistola ista, seu veriùs fragmentum epistolæ, magni momenti est; & quo primùm tempore in publicum prodijt, exercuit industriam doctorum virorum. Massonus sanè, qui primus illam edidit, scriptam pu-

reavit ab Agobardo, quem Primatem Aquitaniam vocat, adversus Episcopos partis Ludovici. Goldastus iisdem vestigijs insistens, hunc ei titulum fecit: *Rescriptum ad epistolam synodalem Episcoporum Francorum ex Germania & Gallia congregatorum pro causa Ludovici Pij Imperatoris*. Tandem divini ingenij vir, Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis, deprehendit epistolam illam esse, non Agobardi, sed Gregorij I V. Romani Pontificis. quod probavit tot argumentis, ut valde lusciosus sit oportet qui lucem veritatis heic non videat. Ea de causa nos titulum illi epistolæ sic fecimus: *Epistola Gregorij I V. Papa ad Episcopos regni Francorum*. Eam porro, cum multis in locis esset corrupta, diligenter ac fideliter emendavimus ad fidem codicis manuscripti.

F R A T R E M] ex veteri more, cujus retinentissimus est Cyprianus. nec aliter Concilia Africæ, aut ipse Augustinus. Sed vetustiora erant exempla, quam ut hisce temporibus potuerint esse valida. Baronius porro ad annum c d x i x. loquens de libris Augustini adversus Iulianum agnoscit morem illum qui antiquitus obtinebat, ut singuli Episcopi Romanum appellarent fratrem, nihil detrahere de dignitate ac majestate ejus. Et omnino mihi placet Erasmi observatio, qui in Commentario ad epistolam Cypriani ad Antonianum suspicatur fratris cognomen heic non arguere dignitatis æqualitatem, sed societatem communionis.

LÆ T A R I V O S D I C I T I S] Ita omnino codex vetus. Sed quoniam vox *latari* sic scripta est [*la&ari*] existimavit amanuensis omissam fuisse aliquam litteram, & pro *latari* legendum esse *lamentari*, quemadmodum habet editio Massoni. Necessariam porro esse hanc emendationem patet ex ijs quæ infra ait Gregorius: *Deinde, postquam dixistis vos latatos esse de adventu nostro &c.* Rursum paulò post editio Massoni habebat, *Principi scilicet subjectis futurum*. nullo sensu. Rectius itaque codex regius, in quo scriptum disertè est *profuturum*.

O C C U R S V M V. N. N. N E G A N D V M] Moris quippe tum erat, ut quoties Romanus Pontifex ad Comitatum veniebat, Episcopi Francorum ei obviam procederent, honoris causa. Verum quia Gregorius non veniebat ut hospes, sed ut hostis, adeoque absque consen-

fu Ludovici , prohibiti sunt à Principe , ne obsequio illo officioque defungerentur erga Pontificem. Vnde & postea Romam reversus est inglorius , & non cum tali honore sicut antecessores sui fecerant ; ut admonuit Hincmarus.

EXCOMMUNICATIONEM] Ea tum fama erat, venire Gregorium , ut tam Ludovicum quàm Episcopos ei faventes excommunicaret , nisi prompta obedientia implerent mandata ejus. Sed invenit Gregorius Episcopos haud ignavos , sui que gradus memores. Itaque palam edixerunt , irritam fore eam excommunicationem , & in auctorem recasuram. Insignis est ea de re locus , à viris doctis saepe laudatus , in vita Ludovici Pij , in qua sic scriptum est : *Quum verò rumor usquequaque diffusus sereret de ceteris quod verum erat , de Papa verò Romano , quòd ideo adesset , ut tam Imperatorem quàm Episcopos excommunicationis vinculis irretire vellet , si qui inobedientes essent suæ filiorumque Imperatoris voluntati ; parum quid subripuit Episcopis Imperatoris præsumptio audacia , asserentibus nullo modo se velle ejus voluntati succumbere ; sed si excommunicaturus adveniret , excommunicatus abiret , quum aliter se habeat antiquorum canonum auctoritas.* Rectè profectò. Nam excommunicatio illa caritura erat omni ratione , immo contra rationem facta fuisset.

MINORATIONEM] In editione Massoni legitur *Domini rationem* , nullo , ut arbitror , sensu. Codex regius habet *diminurationem* . ex quo veram lectionem nos confecimus . quam tamén si quis non probat , pro *minorationem* reponere potest *diminutionem* . Alterutrum enim legi necesse est.

MANENTE APOST. SED. HONORE] Iam tum ergo distinguebant inter sedem & sedentem , id est , inter Cathedram Romanam , & Pontificem huic sedi præsentem . Neque nova est hæc distinctio . Illius enim manifesta claraque indicia extant apud Leonem Magnum in epistola LIII. *Aliud enim sunt sedes , aliud præsidentes.* Item in epistola LXII. *Etsi enim diversa nonnunquam sunt merita Præfulum , tamen jura permanent sedium.* Ita sentiebant Episcopi in synodo Parisiensi congregati anno DCCCXXXV. Scribentes enim ad Ludovicum & Lotharium Imperatores , loquentesque

de Romano Pontifice, quem fama erat favere eorum opinioni qui adorandas putabant imagines, aiunt: *Credimus sanè, quia quanquam aliqua ex parte superstitionem sibi consuetudinem fortè vindicare velint, nullatenus tamen ab eadem sede aliter quàm auctoritas & veritas se habet, mandare in aliquam partem præsumet. Verebitur siquidem potestatem vestram, AVCTORITATEM SEDIS, & testimonia veritatis.* Auxilius, qui sub Formoso Papa floruit, libro 11. de ejus ordinationibus cap. xviii. *Aliud sunt Pontificales sedes, aliud præsidentes.* Discrimen illud agnovit etiam Baronius in causa Marcellini Papæ; dum ait lapsum ejus, quantumlibet evenisse putetur, nullum præjudicium asserre catholice veritati; adfertque locum Tertulliani, ex libro de præscriptione hæreticorum, ubi sic scriptum est: *Ex personis probamus fidem, an ex fide personas?* Quæ Baronij scriptio absurda vanaque esset, nisi constaret jura sedium permanere, tametsi interdum diversa sint merita præsidentium, id est, nisi sedes distingueretur à sedente in ea. Hinc Ferrerius Francorum Regis in Tridentina synodo Legatus, conquerens de Pio IV. Papa, dignitatem tamen & auctoritatem Romanæ sedis disjungit à Pio. Hæc sunt ejus verba: *Sedem Apostolicam, Summum Pontificem, sanctam Romanam Ecclesiam, pro cujus dignitate augenda majores nostri sanguinem fuderunt, & adhuc hodie in Galliâ acriter pugnatur, veneramur, reveremur, suspicimus, & maximis ad cælum laudibus efferrimus. Pij autem quarti imperium detrectamus, quæcunque sint ejus judicia & sententias reicimus, respuimus, & contemnimus.*

[SINE CRIMINE DVNTAXAT] Ita omnino vetus codex. Pro quo Massonus sic edidit: *exhonoratur sine crimine, dum taxatur, cathedra ejus &c.* Sed præterquam quòd audacia illa Massoni in re tanti momenti tolerari non potest, manifestum est sensum etiam ipsum auctoris repugnare huic emendationi. Ludit enim auctor epistolæ in vocibus *honoratur & honorata.* Ait enim *Nullo enim modo fieri potest, ut si is qui locum B. Petri tenet, exhonoratur, cathedra ejus honorata permaneat.* Sed addit hanc clausulam, quæ est magni momenti, *sine crimine duntaxat.* ac si diceret; *præsertim quando sine crimine est is qui exhonoratur.* Nam etiam si malus esset Ponti-

120 STEPHANI BALVZII
fex, honoranda tamen semper est Cathedra, & pro-
pter Cathedram sedens in illa. quod probat exemplo
Caïphæ.

IVRISVRANDI CAUSA FIDEI] Conten-
debant ergo Episcopi Francorum, Gregorium Papam in
initiiis Pontificatus sui fecisse Ludovico sponfionem fi-
dei, interposito etiam iurejurando. Neque verò id ne-
gat Pontifex, neque fatetur verum esse. Sed nos osten-
suri mox sumus valde probabile esse id factum à Grego-
rio. Hunc porrò locum malè de Agobardo interpretat-
ur vir alioqui eruditissimus, Franciscus Florens, ad
Titulum VI. *De electione & electi poteſtate.*

PERIVRI ESTIS] Quid? Iuramentum fidelitatis,
quod Episcopi tum præstabant Principi, hoc etiam ca-
put complectebatur, ut intelligerent Episcopi se iure-
jurando obstrictos esse ne quid adversus Christi fidem
fieri paterentur à Principe? Ioannes Saresberienſis in
epistola CLXX. *Numquid enim fideles opinaris, qui
peccandi vias Domino Regi expediunt, & in eo studioſi
sunt, ut prosperetur in his quæ adversus Domini iustitiam
presumuntur? Vter tibi videtur fidelior, an qui ad nutum
erronei ministrat culpas, an qui perniciosas abigit volupta-
tes? Sentiât unusquisque quod voluerit. Ego nunquam Do-
mino Regi (sic omnino legendum; non autem, Domi-
num &) amicum reputabo fidelem, qui sic illius obtempe-
rat voluptati, ut salutis & vitæ dispendium afferat.* Et vi-
dendæ omnino Iureti observationes ad epist. xxxv.
Ivonis Carnotensis.

RERVM OPPORTVNITATEM] In veteri
codice, itémque in editione Massioni, scriptum est, *jux-
ta Regum opportunitatem.* Verùm hunc locum esse depravatum vel sensus evincit. Præterea paulò pòst, cùm ista
retractantur, ait Gregorius: *Ista enim commutatio, quam
vos dicitis juxta rerum opportunitatem factam &c.* Itaque
visum est emendari debere.

IN VESTRIS PARROCHIIS] id est, diœ-
cesibus; uti pluribus diximus in Notis ad Lupum Ferra-
riensem. Porrò, quis non heic miretur libertatem Epif-
coporum Gallicanorum Romano Pontifici minitantium
impedituros se ne quid agat in suis diœcesibus, si se ab
eorum communione subtrahat? Sed & illud valde no-
ratu dignum est, quòd etiam dicere palam & aperte au-

si sunt, & quidem Romano Pontifici scribentes, non toleraturos se, si Papa Gregorius aliquem Principi subiectum aut fidelem velit excommunicare. Qui locus uti-
 lissimè potest ad defendendam Galliam à sententia Interdicti, si eam ferri contingeret.

IN LEGATIONE PACIS] Sic enim aiebat Gregorius, seu vera seu falsa promeret, venisse se in Galliam, ut concordiam Ludovicum inter & filios revocaret. Verùm istud persuaderi non potuit Episcopis partis Ludovici, qui omnino putabant Gregorium in partes filiorum transisse contra patrem. quod & sequens quoque ætas verum putavit.

ECCL. GALLIC. ET GERMANICAM] Vtramque Ecclesiam conjungit ob eam causam, quòd cum regnum Francorum ex utraq; gente constaret, quoties synodus congregabatur, ad eam Episcopi ex utraque gente conveniebant. Quod contigerat in synodo e qua missa est epistola Episcoporum partis Ludovici ad Papam Gregorium, cujus ista responsoria est.

PERICVLVM GRADVS] id est, depositionem ac dejectionem è Romana cathedra. Rectè verò miratur Gregorius hanc Episcoporum Gallicanorum confidentiam, Romano Pontifici minitantium depositionem.

PROPTER HOMICIDIVM] Respicit ad canonem xxv. apostolicum; in quo, ut quidem citatur à Gregorio Turquensi, sic legitur: *Episcopus in homicidio, adulterio, & perjurio deprehensus, à sacerdotio divellatur.* Sed apud Dionysium Exiguum aliòsque veteres collectores nihil de homicidio. Vnde Marca coactus est suspicari corruptum fuisse hunc canonem ad premendum Prætextatum Episcopum Rotomagensem, qui se designati homicidij reum esse, spe veniæ professus est in synodo Parisiensi. Et fieri potest ut hæc quoque clausula, quòd aequissima sequentibus temporibus visa fuerit, recepta dein vulgò sit in novis editionibus canonum apostolicorum, addito etiam nomine sacrilegij. Nam hanc quoque clausulam habuisse videtur Gregorius in suo codice. Itaque graviter errant Correctores Romani, qui clausulam de homicidio primùm adjectam putant ab Episcopis in synodo Triburiensi congregatis anno dcccxcv. eamque fuisse causam cur Gratianus, qui post ea tempora vixit, eam quoque clausulam addiderit.

huic canoni apostolico, dist. 81. cap. *Presbyter*.

PERIVRI PEIERATVM] Iure apud omnes ubique gentes recepto, Episcopi qui fidem Principi iurejurando obligatam violant, deponendi sunt. Nam Episcopus in perjurio deprehensus, deponi jubetur in canone xxv. apostolico. Prudentissime enim iustissimeque viderunt prisca illi legum Christianarum conditores, in Episcopos, qui suum transgressi sunt iuramentum, tanto gravius esse vindicandum, quanto majori preminent dignitate, & eorum exemplo facilius alij possunt ad similia provocari; ut verbis utamur Urbani III. ad Archiepiscopum Pisanum scribentis in libro tertio Decretalium. Quod si Episcopis nunquam licet pejorare; multo minus licet fidem Principibus iurejurando obstrictam violare, quos colere nos iussit Deus & honore prosequi. Itaque nunquam dubium fuit, quin Episcopus violatæ in Principem fidei reus, à gradu suo deiciendus esset. Eo porro iure tenebatur etiam Episcopus Romanus, quandiu Papa tantum Urbicus fuit, hoc est, antè quàm dominium Romanæ urbis in eum transfunderetur. Vnde & ordinationes Episcoporum Romanorum, non secus ac aliorum, fieri antiquitus non poterant absque consensu eorum qui varijs temporibus apud Romam imperitarunt. Multum enim interest Principum, ut in civitatibus imperio eorum subjectis tales instituantur Episcopi, qui populos verbo & exemplo doceant iura maiestatis non esse violanda. Hinc ex iure quoque ubique recepto sequebatur ut novus Pontifex Romanus sponsonem fidei faceret Principi. id quod ab ipsis factitatum esse veteres loquuntur historiae. Ad Francorum Reges quod attinet; extat illustre hujus rei testimonium in epistola LXXXIv. Alcuini, quæ est Karoli Magni ad Leonem III. Papam Romanum. Is, postquam factus est Pontifex, ordinationis suæ Karolum monuit per literas, in quibus etiam continebatur iuramentum fidelitatis. Hæc sunt verba Karoli: *Perlellis excellentia vestra litteris, & audita decretali cartula, valde, ut fateor, gavisus sumus, seu in electionis unanimitate, seu in humilitatis nostræ obedientia, & in promissionis ad nos fidelitate. Sed ante Leonem, Constantinus quoque Papa, qui post Paulum I. Romæ sedit, hæc scripsit ad Pippinum Regem: Nos quidem, ita testis*

nobis Deus noster, cui occulta cordis manifesta sunt, ut plus etiam quàm præfati nostri prædecessores Pontifices, in vestra à Deo protecti regni vestri Francorum caritate & dilectione, atque sincera fidelitate, cum omni nostro populo firma constantia erimus permansuri. Hinc factum ut Paschalis I. timens ne si vera ostenderentur quæ de ipso ad Imperatorem Ludovicum Pium perlata erant, scilicet eo auctore Theodorum Romanæ Ecclesiæ Primicerium & Leonem Nomentlatorem fuisse occisos ob fidelitatem Lotharij, quem Ludovicus nuper fecerat imperij consortem; timens, inquam, ne si vera hæc ostenderentur, ipse de gradu suo deiceretur, placandum statim censuit Principem; ad eumque Legatos mittens, expurgaturum asseveravit suspiciones de se injectas. id quod paulò post præstitit Romæ coram Legatis Ludovici, ab interfectorum nece, inquit auctor vitæ Ludovici Pij, se cum plurimis Episcoporum purgans, id est, adhibito, ut Theganus tradit, x x x i v. Episcoporum juramento, qui testarentur Paschalem cædis illius reum non esse. Quam historiam narrat etiam auctor Annaliũ Bertinianorum. Mortuo tandem Paschali successit Eugenius I I. qui juramentum fidelitatis Ludovico & Lothario Augustis præstitit more majorum, atque insuper Clerum populũque Romanum eò inter alia jurejurando teneri voluit, haud dubiè ex pactis: *Et quidd non consentiam ut aliter in hac sede Romana fiat electio Pontificis, nisi canonicè & justè, secundũ vires & intellectum meum: & ille qui electus fuerit, me consentiente consecratus Pontifex non fiat, priusquàm tale sacramentum faciat in prasentia Misi Domini Imperatoris & populi, cum juramento, quale Dominus Eugenius Papa sponte pro conservatione omnium factum habet per scriptum*; ut docet continuator Pauli Diaconi, editus à Marquardo Frehero. Existimandum tamen non est, tum primũ inventum esse hoc jusjurandum. Antea enim fieri solitum patet ex Eginhardo ad an. dcccxvii. ubi sic legitur: Cui (id est, Stephano Papæ) Paschalis successor electus, post completam solenniter ordinationem suam, & munera & excusatoriam Imperatori misit epistolam; in qua sibi non solum nolenti, sed etiam plurimũ renitenti, Pontificatus honorem velut impositum asseribat. Excusavit videlicet præcipationem ordinationis, quòd

ca peracta esset inexpectato Missosive Legato Imperatoris. Verum quia Eugenius eadem præcipatione fuerat ordinatus, occurrere huic audaciæ volens Imperator, exemplumque statuere in futurum, *Lotharium filium imperij socium*, verba sunt Eginhardi, *Romam mittere decrevit, ut vice sua functus ea qua verum necessitas flagitare videbatur, cum novo Pontifice atque Romano populo statueret ac firmaret.* Itaque tum revocatum iusjurandum de non ordinando Pontifice Romano extra conscientiam Principis, præstitumque ab Eugenio Papa juramentum fidelitatis. Valde autem probabile est sequentes tum Pontifices, qui vivo Ludovico vixere, non omisisse hanc partem sui obsequij, adeoque verum esse quod Gregorio I V. objiciebant Episcopi Gallicani, eum in initiis sui Pontificatus fecisse Ludovico sponsonem fidei, interposito etiam jurejurando; tamen ille factum illud neque fateatur, neque neget. nam in ambiguo relinquit. Sed cur agimus conjecturis in re manifesta? Ecce quomodo loquuntur Annales Bertiniani de electione & ordinatione ejusdem Gregorij: *Eugenius Papa mense Augusto decessit. In cujus locum Valentinus Diaconus à Romanis electus, & ordinatus, vix unum mensem in Pontificatu complevit. Quo defuncto, Gregorius Presbyter Tituli sancti Marcelli electus; sed non prius ordinatus est, quam Legatus Imperatoris Romam venit, & electionem populi qualis esset examinavit.* Et manifestum est, ni fallor, non consensisse Legatum ordinationi Gregorij, donec is scripto juramentum fecisset de fide erga Principem, juxta exemplum Eugenij. Itaque cum defensionem suam titubare ex eo capite intelligeret Gregorius, ac tamen gradum suum retinere vellet, ad alias artes confugit, nimirum ad incompetentiam judicum. Nam, quod in primis observandum est, non ait degradari se non posse ob violatam fidem Principi obligatam; sed Episcopos illos, qui perjuri sunt, esse judices incompetentes. Episcopos enim partis Ludovici perjuros esse contendebat Gregorius. Itaque si nihil navi fuisset in illis Episcopis, non negasset Gregorius quin ad illos pertinuisset cognitio criminis quod ei objectabatur. Adeo autem verum est jus illud Principum fuisse constantissimum, ut etiam centum triginta post annis Ioannes X I I. ob violatæ fidei Ottoni Imperatori præstite

crimen depositus fuerit in synodo Romana; ut docet Continuator Luitprandi lib. v. r. cap. x. At postea quàm Imperatorum auctoritas euiluit, in noménque illi Germanorum transiere; tum verò Romani Pontifices movere cœperunt lacertos, & à capite suo summo verunt potestatem Principum. quod non contigerat imperantibus Francis. Paulatim dein intravit in Ecclesiam regnum; & qui per multum ævi fuerant subiecti Principibus, eis postea illuserunt, calcantes etiam pedibus colla dominorum. Rerum humanarum curipum! Sed antè quàm discedam ab hoc loco, res postulare videtur, ut quoniam diximus ordinationes Romanorum Pontificum fieri olim non potuisse extra præsentiam Legatorum Imperatoris, hanc quoque observationem probemus aliquot exemplis posteriorum temporum. Illustre hujus rei testimonium extat in Annalibus Bertinianis ad annum DCCCXLIV. *Gregorius Romana Ecclesia Pontifex decessit. Cui Sergius succedens in eadem sede substituitur. Quo in Sede Apostolica ordinato, Lotharius filium suum Hludouvicum Romam cum Drogone Mediomatricorum Episcopo dirigit, acturos ne deinceps decedente Apostolico quisquam illic præter sui iussione, Missorumque suorum præsentiam, ordinetur antistes. Qui Romam venientes, honorificè suscepti sunt. Peractoque negotio, Hludouvicum Pontifex Romanus unctione in Regem consecratum cingulo decoravit.* Gravis tamen semper durâque Romanis visa est hæc lex; ideòque eam variis temporibus infringere tentarunt. Itaque non multò post hæc tempora, quum mortuo Nicolao I. Romana Sedes vacaret, ei Hadrianus II. substitutus est invocatis inconsultisque Missis Imperatoris: qui tum erat Ludovicus hujus nominis secundus, Pij nepos. *Quod audientes Missi Ludovici Imperatoris, molestè tulerunt, indignati scilicet quòd dum præsentibus essent, non fuerunt invitati, nec optata a se futuri Prasulis electioni interesse meruerunt. Qui accepta ratione, quòd non causa contemptus Augusti, sed futuri temporis prospectu omissum hoc fuerit, (ne videlicet Legatos Principum in electione Romanorum Prasulum expectandi mos per hujusmodi fomitem inolesceret) omnem indignationem medullitus sedaverunt, & ad salutandum electum etiam ipsi humiliter accesserunt. Apud Gratianum Dist. 63. ca. Cum Hadrianus. & apud Ivonem parte v. cap.*

xv. Sed, ut hoc quoque obiter moneam, sublesta ac valde dubia fidei apud me est ista narratio. Nam quomodo fieri potuit ut Legati omnem indignationem medullitus sedayerint, quod dicerent Romani ita factum esse ne presentia Missorum Imperatoris verteretur in necessitatem, cum hic esset querelæ eorum fundus? An existimamus viros in aula educatos, & longo Cæsarium sacramento imbutos, adeo jurium majestatis incuriosos ac desertores fuisse, ut ea tam facile sinerent convelli & obliterari? Probabilius est excusasse Romanos præcipationem ordinationis, quod raptus potius fuerit Hadrianus quam electus, neque modum potuisse poni ardori Cleri ac populi. Addiderunt haud dubiè, scire se jus quod Imperator haberet in electione, neque contemnere. & provisuros ne deinceps talia attentarentur. tolerarent modò Missi electionem Hadriani, ad eumque salutandum venirent. His verbis, obsequij & reverentiæ in Augustum plenis, crediderim delinitos Missos, ad Hadrianum salutandum accessisse. Tum Ludovicum Imperatorem, ne schisma in Ecclesia Dei faceret, hanc electionem approbasse, ac laudasse. Hæc est mea conjectura. Verum quia Romani frequenter post ista tempora silentio transmiserunt Missos Imperatorum in electione Pontificum, placuit eam audaciam reprimere in Concilio Ravennatensi habito anno DCCCCXV. quod à Baronio editum est, in quo Ioannes IX. Pontifex Romanus hoc decretum promulgavit: *Quia sancta Romana Ecclesia, cui præsidemus, plurimas patitur violentias, Pontifice obeunte: qua ob hoc inferuntur, quia absque Imperatoris notitia, & suorum Legatorum presentia, Pontificis sit consecratio, nec canonico ritu & consuetudine ab Imperatore directi intersunt Nuntij, qui violentiam & scandala in ejus consecratione non permittant fieri; Volumus ut id deinceps abdicetur; & constitutus Pontifex, convenientibus Episcopis & universo Clero eligatur, expetente Senatu & populo qui ordinandus est, sic in conspectu omnium celeberrimè electus ab omnibus, presentibus Legatis Imperialibus consecratur.*

AD LIBRVM APOLOGETICVM.

H V I c libro nullus est titulus in veteri codice. Itaque istum facere placuit. Est enim revera Apologeticus pro Lothario fratribusque ejus adversus Ludovicum Pium,

CAP. II.

IUVENEM CONIUGEM] Iuditham, postremam Ludovici Pij conjugem, Karoli Calvi matrem, quam Ludovicus duxit anno DCCCXIX.

SECUNDVM APOSTOLVM] Extat hæc Pauli admonitio ad maritos in capite septimo epistolæ primæ ad Corinthios. Adeo autem magnæ auctoritatis est hic locus, ut dein statutum fuerit in synodo Liptinensi, dirimendum esse matrimonium, si vir ejus sit frigiditatis, ut uxori debitum reddere non possit; ut observatum est ad epistolam LXXXI. Lupi Ferrariensis.

MVLIER RESOLVI IN LASCIVIAM] Ea fuit bellorum civilium occasio. Iudith Augustâ plurimum auctoritatis habebat apud Ludovicum, ut conjux. Movit istud bilem Lothario, dum gratiam illam novercæ ferret impatienter. Conquisitis ergo causis querelarum, objectum est mulieri crimen adulterij. Fortè Bernardus Comes maxima apud eam gratia flagrabat. Hinc vulgatum, hunc esse qui thorum Augusti commaculaverit. Et quia obrectatio & livor pronis auribus accipiuntur, ut Tacitus observavit; sparsa primum apud nonnullos opinio hæc, magna illico fama surrexit. Ventum est ad arma. Capta mulier, & in monasterio conclusa. Bernardus sibi fuga consuluit. Theganus in capite XXXVI. de gestis Ludovici Pij: *Et voluerunt Dominum Imperatorem de regno expellere. quod prohibuit dilectusquivocus filius ejus. Supradicti impij objicientes ei multa contraria, dixerunt Iudith Reginam violatam esse à quodam Duce Bernardo, qui erat de stirpere regali, & Domini Imperatoris ex sacro baptismo filius. Mentientes omnia, suscipientes Reginam Iudith, eamque vi velantes, & in monasterium mittentes.*

ALIIS COMPREHENSIS] Conrado nimirum & Rudolfo, Reginæ fratribus; ut idem Theganus

tradit. Item Heriberto Bernardi fratre, & Odone com-
sobrino illius; ut est in vita Ludovici Pij.

ALIIS EFFUGATIS] præcipuè verò Bernar-
do Duce; qui fuga sibi consulens, in Marcam Hispani-
cã, cùs ipsi custodia commissã erat, se contulit. An-
nales Fuldenses ad annum DCCCXXX. *Commotio con-
tra Imperatorem à primoribus Francorum in Compendio
exorta propter Bernardum, quem in Palatio esse nolue-
runt. Quo inde depulso, atque fugato, in gratiam cum eo
redierunt.* Auctor vitæ Ludovici Pij: *Affuit etiam Ber-
nardus, qui modo prædicto; fugiendo se salvans; diù in fi-
nibus Hispania exulaverat.* Fines Hispaniæ dicit; id est;
Marcam Hispanicam, quæ nunc Catalonia dicitur; ob
hoc dicta confinium Hispaniæ, quòd tùm temporis ea
Hispaniarum portio pertineret ad regnum Francorum;
ut alibi dictum est à nobis. Sed de Bernardo, quoniam
occasio incidit, res pòscere videtur ut nonnulla dicamus;
ne qui tot motuum ac bellorum occasio fuit, diutius la-
teat in obscuro. Virum magnæ nobilitatis fuisse hinc
constat, quòd eum Theganus tradit ex stirpe regali or-
tum esse, & Ludovici Pij Imperatoris ex sacro baptis-
mate filium. Filium fuisse constat Gulielmi Comitis,
qui monasterium Gellonenſe fundavit in prima Narbo-
nensi, quod nunc ex ipsius nomine vocatur monasterium
sancti Gulielmi de Desertis. Anno DCCCXX. Ber-
Comite Barcinonenſi dejecto ob crimen majestatis, Ber-
nardus ei Comitatus præfectus est ab Imperatore Ludo-
vico Pio. Anno XI. imperij Ludovici, (id est, anno
DCCCXIV. ut manifestè colligitur ex Eginhardo)
Kalendis Iulij, uxorem in Aquisgranensi Palatio duxit
Duodenam, nobilissimam feminam; exque ea bienniò
pòst suscepit filium Vvillelmum, natum III. Kalend.
Decembris. Interim furentibus Ludovici filiis adversus
Juditham Reginam, filiùmque ejus Karolum, civiliã-
que bella meditantibus; Ludovicus, ut *subsidiũ ali-
quod in aula haberet* (Transcribo heic, & quidem lu-
bens, verba magni viri Petri de Marca Archiepiscopi
Parisiensis ex libro tertio Marcæ Hispanicæ) *consilio-
rum suorum participem & regni administrum,* Bernardum
quendam Ducem Septimanicæ, inquit Nithardus, in sup-
plementum sibi assumens, Camerarium constituit, eique
Carolus commendavit, secundùmque à se in Imperiò
præ-

præfecit. At verò quidam ex aulicis perfidi, tres fratres ed
sceleris adegerunt, ut coacta valida rebellium manu, de
pellendo à regno patre cogitarent. Odio quasitus color, Bern-
hardi Comitis cum Iuditha familiaritas; quam in per-
versum interpretabantur; cum tamen ex maneris palatini
necessitate sequeretur, tum quia Bernardus datus erat re-
ctor Carolo. Hactenus Marca. Pulsus ergo Bernardus,
Barcinonem se contulit anno DCCCXXX. Sed anno
sequenti revocatus est à Ludovico, & pristino honori
redditus. Anno DCCCXLII. nova prole auctus est
XI. Kal. Aprilis. quo die Duodena alterum Bernardo
filium peperit apud Vcetiam civitatem in prima Narbo-
nensi. Quum autem bellum exarsisset inter filios Ludo-
vici, Bernardus in partes transgredi noluit. Hinc mota
Karoli ira. Tandem quum Tolosam venisset Karolus
anno DCCCXLIV. Bernardum ad se accersit, nihil-
que ab eo mali suspicantem occidit; ut tradit auctor
Annalium Fuldensium. Sed plenius hanc eandem exequi-
tur Odo Aribertus, cujus hoc nobis fragmentum ex
veteri codice pro singulari sua humanitate suppeditavit
vit clarissimus Gulielmus Masnavius Senator Tolosa-
nus. Pace itaque cum sanguine eucharistico separatim per
Regem & Comitem firmata & obsignata, Bernardus Com-
es Tolosanus ex Barcinonensi Tolosam venit, & Regem
Carolū in cœnobio sancti Saturinni juxta Tolosam ado-
ravit. Cumque Rex manu laeva, tanquam sublevandi gra-
tia, Comitem apprehendisset; altera pugione in latus ejus
adactō eum crudeliter interemit, non sine crimine fidei &
religionis violata, nec sine suspitione patrati parricidij.
Filius quippe Bernardi vulgò credebatur, & os ejus mirè
ferebat, Natura adulterium maternum prodente. Post tam
nefandam necem, Rex de solio sanguine maculato disce-
dens, & pede cadaver percutiens, sic exclamavit: Va tibi,
qui thalamum patris mei & domini tui sædasti. Vide Ca-
tellum in Historia Comitum Tolosanorum cap. VIII.

AVCTRICE MALORVM] Iuditha Augusta.

INDVTO HABITV SANCTIMONIALI]

Actum istud anno DCCCXXX. ut patet ex vita Lu-
dovici Pij. Sed tamen adnotandum est, eam, tamenetsi
velum sibi super caput posuerit, (seu volens id fecit, ut
tradit auctor vitæ Ludovici; sive per vim, ut Thiega-
nus scribit) attonsam non fuisse. Inclusa autem fuit in

monasterio sanctæ Radegundis Pictaviensis. Illic femina tot tantâque pietatis argumenta præbuit sanctimonia- libus, ut illæ publicè profiterentur velle se Augustæ exemplum sequi. Ita enim docet auctor Annalium Me- tentium : *Qua in Pictavensem urbem compulsæ est ire ibique in monasterio sanctæ Crucis est reclusa : ubi & ipsa Domino nostro Iesu Christo studiosissimè famulari die no- ctæque totis visibus studuit ; atque inibi Domino famulan- tibus ita placuit, ut omnes profiterentur se eam velle imi- tari.*

ALIQUANTVLÆ HONESTATI] Hic fuit belli civilis prætextus. Dehonestari Palatium adulterio Augustæ cum Bernardo ; quod adeo publicum esset, ut ne silentio quidem aut dissimulatione regi posset. Pur- gandum Palatium à sordibus facinorum. & Ludovicum reddendum menti ac dignitati suæ. ac si dementatus fuisset uxoris veneficio. Porro, Lotharium non debere fer- re tantum dedecus paterno nomini illatum. Auctor vitæ Ludovici : *Oportere ergo dicebant bonum filium indignè ferre dedecus paternum, ablatisque è medio, restituere pa- trem & menti & dignitati ; & hoc agentem non solum fa- mia virtutis prosequeretur, sed etiam amplificatio regni ter- restris, hoc nomine prætexentes culpam. His ergo incita- mentis allectus juvenis &c.*

REVOCATA EST IN PALATIUM] anno DCCCXXXI. ut tradit auctor vitæ Ludovici, & au- ctor Annalium S. Bertini. Æquissimum sanè erat ut Iu- ditha, qua injustè ac sine lege & iudicio ei ablata fuerat, ut tradit auctor eorundem Annalium, Ludovico restitue- retur. Itaque misit qui eam ex Aquitania reducerent. *Quam tamen conjugis honore non est dignatus, inquit au- ctor vitæ ejus, donec se legali præscripto modo ab objectis purgaret.* Congregata ergo synodo apud Noviomagum ad Vahalim fluvium, jussione Imperatoris, & apostoli- ca auctoritate, mense Octobri, cum nullus adversus eam accusator existeret, illaque se jurejurando purgasset se- cundum legem Francorum, judicatum est ab Episcopis eam reddi marito debere, velut legitimam conjugem. Auctor Annalium S. Bertini ad annum DCCCXXXI. *Ad quod Placitum Domina Imperatrix, sicut jussum fue- rat, veniens, & in conspectu Domini Imperatoris ac filio- rum ejus assistens, de cunctis se objicientibus purificare vel-*

de aiebat. Percunctatusque est populus, si quislibet in eam aliquod crimen objicere vellet. Cumque nullus inventus esset qui quodlibet illi malum inferret, purificavit se secundum judicium Francorum de omnibus quibus accusata fuerat. Auctor Annalium Metensium: Postea tenuit Imperator Placitum suum mense Octobrio in villa Niumaga. In eodem ergo Placito, per auctoritatem apostolicam, & per consensum Episcoporum, consideratum & canonicè definitum est ut Imperator suam reciperet conjugem. Infrà: Peracto quoque Placito in Niumaga, Imperator inde reversus, ad Aquasgrani Palatium ad hyemandum pervenit; ubi & suam conjugem prædictam Iudith Imperatricem recepit, atque eam pristino honori restituit. Theganus capite xxxvii. Inde venit Dominus Imperator Aquis ad sedem suam; & supradicta conjux venit ibi obviam ei: quam honorificè suscepit, jubente Gregorio Romano Pontifice cum aliorum Episcoporum justo judicio. Hunc Thegani locum laudat Illustrissimus Archiepiscopus Parisiensis in libro tertio Marce Hispanicæ, ut ostendat Iuditham marito redditam fuisse judicio ecclesiastico, non autem ex decreto Conventus publici. Hæc sunt ejus verba: Enimvero quia velo impõsito detrusa fuerat in monasterium, pœnitentia publica causa; post crimen per sacramenta dilutum, necesse erat ut pœnitentia indictio injusta rescinderetur. Id autem fieri non poterat auctoritate regia, ex decreto Conventus publici, sed judicio & potestate ecclesiastica. Quod factum quoque Theganus observavit; cum ait Reginam Aquis ab Imperatore honorificè susceptam, jubente Gregorio Romano Pontifice, cum aliorum Episcoporum justo judicio. Tum, ne quis ex eo facto præjudicatum putaret in omnibus causis ecclesiasticis Principum necessariam esse interventionem auctoritatis Romani Pontificis, hæc prudenter eruditèque pro more suo subdit idem Archiepiscopus. Romani Pontificis auctoritas adjuncta est judicio Episcoporum Franciæ, solo Augustorum intuitu, quorum dignitas causam istam majorem efficiebat. De majoribus autem causis Sedem Apostolicam consulendam docuit olim Innocentius Primus. Ex eadem personarum dignitate profectum, ut de divortio Lotharij Regis & Theutberge actum fuerit coram Nicolao I. Adeo ut quæ hodie sunt in causis Regum ecclesiasticis ad Summum Pontificem relationes, non careant suis exemplis: quæ crebriores factæ,

postquam Pontificum rescriptis à jurisdictione ordinaria Principes exempti sunt. quibus tamen privilegiis, si res ita ferat, quin ad tempus renuntiare possint, & ratio juris & exempla dubitare non sinunt. Olim quoque perpetuum non erat ut in causis omnibus ecclesiasticis Principum expectaretur auctoritas Summi Pontificis; ut patet ex pœnitentia publica per vim indicta ab aliquot Episcopis Ludovico Pio Imperatori; quæ ab Episcopis aliis soluta est, non consulto Romano Pontifice; restitutis Principi armis & corona & vestibus regiis, quibus ob pœnitentiam privatus fuerat. quæ restitutio confirmata est à synodo plenaria an. DCCCXXXV. ut docet auctor vitæ Ludovici, Nithardus, & Annales Bertiniani. Hactenus Marca. In eadem porrò Noviomagenensi synodo, cujus auctoritate Iudith marito reddita est, Iesse Ambianensis Episcopus, ut Theganus tradit, iusto iudicio Episcoporum depositus est. Quam Iesse depositionem ab Ebbone Remensi Archiepiscopo peractam fuisse docet Flodoardus lib. II. Hist. Rom. cap. xx. idque pro infidelitate Imperatoris.

C A P. III.

REGI FRATRI] id est, Ludovico Regi Germaniæ, qui Lotharij frater erat.

PVERO] Karolo cognomento Calvo; qui tum erat admodum puer, ut patet ex vitæ Ludovici Pij annum DCCCXXXIII. Ipsum verò Lotharius ad suum cum Carolo admodum puero deduxit. Natus autem erat anno DCCCXXXIII. mense Iunio, ut tradit idem auctor vitæ Ludovici.

C A P. IV.

VT VIDERE NOLIT QVIB. MALIS] Hæc tum in vulgus jactata. Auctor vitæ Ludovici: Porro patrem adeo quibusdam præstigiis elusum, ut hæc non modo non vindicare, sed nec advertere posset.

DISPERTIANT SIBI REENVUM] Sic Capito Cossutianus, vir animo ad flagitia præcipiti, dum Neronem excitaret ad mortem Thrasæ, hæc inter alia ait apud Tacitum in libro XVI. Annalium: Vt imperium evertant, libertatem præferunt. Si perverterint, libertatem ipsam aggredientur. Proprium sanè humani ingenij est, vitia scētari sub nomine virtutum, consiliaque mala tegere sub specie boni. Et qui bella civilia movent, bonum semper publicum prætexunt. Gallustius i

Catilina : *Namque , uti paucis verum absolvam , per illa tempora quicumque rempublicam agitavere , honestis nominibus , alij , sicuti jura populi defenderent , pars , quò senatus auctoritas maxuma foret , bonum publicum simulant , pro sua quisque potentia certabat .*

CAP. V.

DOMINA PALATII SENIORIS] id est , Palatij Ludovici Pij , qui paulò antè dictus est Imperator senior ; Lotharius verò , Imperator junior . Nam postquam Lotharium Ludovicus imperij consortem fecit , Irmingardique Augustæ sociavit , divisa est familia regnatricis ; Ludovicusque citra Alpes remanens , Lotharium regere Italiam jussit . Hinc duplex domus , sive Palatium . Palatium senius , domus Ludovici . aliud , Lotharij domus . Iudith ergo , quæ Ludovici conjux erat , domina fuit Palatij senioris .

PLERISQUE CONLUVENTIBVS] Damnat Episcopos qui cum Iuditha ludebant pueriliter , itémque eos qui puerilia illa oblectamenta spectabant , ac fortassis laudabant . Istud ipsum etiam in Presbyteris hæc ipsa ætate damnavit Romana synodus sub Eugenio I. celebrata , quæ sic sancivit cap. xi. *Sacerdos enim sedule divina debet perscrutari & ammonere eloquia , ut inveniat beatus de quo Psalmista ait : Et in lege ejus meditabitur die ac nocte . Quamobrem ludos aliquos coram se fieri non delectetur . Transgressor quippe inventus , ammonitione Episcopi ulterius agere desinat . Sin autem ; canonicè judicetur .*

SVAVIS ET BLANDA] Hinc patet Iudith feminam fuisse insignis comitatis & urbanitatis ; non verò ferocem , ac superbam , ut feminis contingere solet quæ in summam fortunam evehuatur . Sed videtur hæc Agobardus commemorare augendam ad invidiam , ac si hinc colligi posset Iudith esse adulteram ac meretricem . Nam & apud Senecam lib. i. Controv. ii. Iunius Gallio de puella quadam , quæ in prostibulo fuerat , sic ait : *Si quis dubitat an meretrix esset , audiat quàm blanda sit .* Hinc illud Juvenalis : *Vox blanda & nequam digitos habet .*

PROPTER SOLAM PULCRITVDINEM] Formosa ergo erat Iudith . Theganus capite xxvi. de ea loquens : *Erat enim pulchra valde .* Annales Metenses

ad annum DCCCXXIX. Imperator Ludovicus habebat quandam Reginam pulchram nimis nomine Judith, & sapientia floribus optimè instructam, sociatam sibi in conjugio. Ex quo interim loco patet eam à marito cultam non fuisse propter solam pulcritudinem, ut ait Agobardus, sed etiam ob præclaras virtutes quibus ornata erat. Sed aculeata illa scriptio condonanda est studio partium. Sane magnam ac peculiarem feminarum gloriam esse pulcritudinem apud omnes ubique gentes in confesso est. Itaque nemo hactenus fuit qui formam corporis accusaverit in mulieribus. Præclare Tertullianus in libro secundo de cultu feminarum: *Nam etsi accusandus decor non est, inquit, ut felicitas corporis, ut divina plastica accessio, ut anima aliqua vestis bona; timendus est tamen propter injuriam & violentiam sectatorum, quam etiam pater fidei Abraham in uxoris sue specie pertimuit.* Venditanda ergo non est forma, ut paulò antè docuit idem Tertullianus his verbis: *Primò quòd non de integra conscientia venit studium placendi per decorem, quem naturaliter invitatore libidinis scimus.* Ac nescio quo facto semper factum est, ut ex eo quòd femina quæpiam formosa visa est, in suspicionem venerit vulgati corporis. Vnde interrogatus à quodam Bias, deberetne vxorem ducere, an vitam ducere cœlibem, respondit. Aut pulcram duces, aut deformem. Si pulcram, habebis communem. Sin turpem, habebis pœnam. Apud Aulum Gellium lib. v. cap. xi. Noctium Atticarum. Quamquam istud ipsum de Bione deque Antisthene narrat in eorum vita Diogenes Laërtius, & de Socrate Valerius Maximus lib. vii. cap. ii.

CAP. VII.

DICAT OMNIS POPVLVS] Sic omnino legendum est, non autem *Apostolus*, ut editum est à Masfiono. Similem errorem nos ante hoc biennium emendavimus apud Salvianum in libro tertio de gubernatione Dei.

CAP. VIII.

BONÆ CONIVGIS] Irmingardis, quæ anno DCCCXVIII. mortua est v. Non. Octobris.

GVBERNACVLA REGNORVM POSSIDENTES] Lotharium videlicet Italia, Ludovicum Bajoariæ, Pippinum Aquitanix.

IN RETRVSIONEM EXILII] in Aquitaniam videlicet eam deportantes, & in monasterio Pictaviensi includentes, uti jam diximus.

CAP. IX.

RECTITVDO IVDICII POSCEBAT] Æquissima esset expostulatio Agobardi, si iudicata adultera fuisset Iudith, atque ob hoc ipsum publicæ pœnitentiæ addicta in monasterio. Verum jam antea vidimus istud per vim factum fuisse, ac sine lege & iudicio.

QVOD ESSE NVLLATENVS POTERAT] Extat sanè in libro quinto Capitularium lex, qua cavetur ne mulier, quæ sponte, aut invita, velum sanctum in caput acceperit, illud unquam dimittat. Hæc sunt verba capituli CXIII. ejusdem libri: *Qualicunque modo mulier, permittente canonicè viro suo, aut eo defuncto, velum sanctum in caput acceperit, aut sponte, aut invita, in eo permaneat omnino, nec dimittat.* Sed istud, opinor, intelligendum est de vidua quæ se sponte velavit, non autem de muliere per vim velata. Nam quod ait lex, eam resilire non posse quæ etiam invita velata est, planè necessarium est ut intelligamus de ea quæ adulterij perpetrati convicta est, atque ob hoc ipsum in monasterio concludi iussa, volente marito. Nam nulla lex finit uxores castas abduci à maritis, nisi ex consensu partium, ut vacent orationi, juxta consilium Apostoli. Sed tamen si daremus legem non esse ambiguum, nihil officeret causæ Imperatoris. Nam neque Iudith canonicè velum susceperat, neque consentiente marito, sed per vim & metum. Itaque dubium non erat, quin eam maritus repetere posset, si vellet. Aliud obtinebat de viduis. Nam illis deponere velamen sanctum non licebat, præsertim apud Langobardos. cujus rei clara extant documenta. Et quandoquidem occasio tulit, adferam exemplum istorum ferme temporum, de femina quadam Langobarda, quæ imperante Ludovico II. Pij nepote mulctata est amissione bonorum suorum, ob eam videlicet causam, quod post susceptum velamen religionis, nubere præsumperat. Res ita habet. Iusto Guastaldio, natione Francus, inter Langobardos habitabat, ibique uxorem duxerat nomine Gundi. Licebat sanè ei vivere lege patria, si in initio habitationis suæ inter Langobardos,

professus fuisset apud iudices, velle se vivere secundum legem Francorum. Sed maluit eligere legem Langobardorum, fortassis vi victus amoris, quod Gundi nolle aliàs ei nubere. Nam lex Langobardorum valde favorabilis erat uxoribus. Hæc ergo cum virum extulisset, desideriumque extincti non posset pati, sanctionialem habitum induit in monasterio sanctæ Mariæ, velumque sibi super caput imposuit, cum consensu Grimaldi Pinnensis Episcopi, juxta legem Lotharij Imperatoris, quæ extat in libro 11. Legis Langobardor. Tit. v. 1. cap. 1 v. Interim Sisenandus, homo Francus, cepit ambire nuptias istius mulieris, uxoremque postea duxit. Hujus rei fama cum ad iudices imperiales pervenisset, intentata lis est adversus Sisenandum uxoremque ejus à Maione Advocato Ludovici Imperatoris, qui feminam illam adulterij accusavit, juxta legem Langobardorum, quod post susceptum sacrum velamen, rursus viro se conjunxerat. ideoque personam substantiamque ejus parti Palatij pertinere debere asseribat, *secundum legem*. Ea autem extat in libro secundo Legis Langobardorum Tit. v. 1. cap. 1. & lib. 11. Tit. xxxv. 1. cap. 1. At Sisenandus negavit eam induisse vestem religionis. Verum cum postea Maio probasset eam fuisse velatam, iudices imperiales pronuntiarunt & Gundi ipsam & bona ejus fisco addicta; indicta etiam multa solidorum sexcentorum Sisenando, & solidorum centum quinquaginta Amelfredo filio Iustonis & Gundi, qui huic matrimonio consenserat. quæ multa Amelfredo indicta est juxta legem Luitprandi, quæ extat in libro secundo Legis Langobardorum Tit. xxxv. 1. cap. 1. Datum est autem judicium istud adversus Gundi in monasterio sanctæ Trinitatis Casauriensis anno xxxiv. Ludovici II. Imperatoris, mense Decembri. Dein Ludovicus bona quæ fuerant Gundi, monasterio Casauriensi dedit 111. Kal. Maias, anno xxv. imperii sui, id est, anno dccc lxxv. Verum quia bona quæ Iusto dederat uxori suæ, non bene discreta erant à bonis liberorum, re iterum coram iudicibus ventilata est in Teate anno dccc lxxvii. mense Augusto; & curtis de Monactiano adjudicata est monasterio, peractaque præterea est bonorum Iustonis divisio inter filios eius & monasterium. Hanc historiam, quæ plurimas res cor-

ginet notatu dignas, placuit paucis enarrare; quam eruiamus è veteribus actis illius ævi, quæ extant in Chartulario ejusdem monasterii, quæque post notas edita reperies, Lector, beneficio Antonii Vionis Hero-vallij, viri clarissimi, horumque studiorum bono nati.

CAP. XII.

DOMNVS DVDVM IMPERATOR] Vel hic locus ostendit librum hunc apologeticum fuisse scriptum haud ita multò post exauktionem Ludovici Pij, id est, anno DCCCXXXIII. Nam anno sequenti Imperator restitutus est in conventu Episcoporum habito Kalendis Martiis in monasterio sancti Dionisij.

AD CARTVLAM

PORRECTAM LOTHARIO.

TItulum hunc nos fecimus huic libello, pro eo quod editio Massoni sic habebat. *Publica L. Imperatoris coram amplissimo Episcoporum conventu pœnitentia Agobardo præsede*, qui titulus non extat in veteri codice. Sane vel ex eo fallit hic titulus, quòd huic conventui præsuisse ait Agobardum. Nos itaque hunc librum Cartulam inscripsimus, propter auctoritatem Actorum exauktionis Ludovici; in quibus, post enarrata quæ in Compendiensi synodò acta sunt adversus optimum Principem, demum hæc leguntur: *His itaque gestis, placuit ut unusquisque Episcoporum, qualiter hæc res acta fuerit, in proprijs cartulis inderet, eamque sua scriptione roboraret, & roboratam memorato Principi Lothario ob memoriam hujus facti offerret. Ad extremum, omnibus nobis qui interfuimus visum est, omnium cartularum, immo tanti negotij summam in unum breviter stricimque congerere &c.* Vnde patet unumquemque Episcopum Cartulam suam porrexisse Lothario ante solutam synodum. quod nos quoque factum monuimus ab Agobardo in titulo libelli istius.

COMPENDIVM] in diœcesi Sueffionensi situm, ad Isaram fluvium.

MENSE QVARTO] id est, mense Octobri, quo peracta est nefanda illa optimi Principis exauktionis.

PER IGNAVIAM DOMNI HLVDOVVICI.] Hæc perfidorum querela, Regnum Francorum, quod sub Karolo Magno immensum fuerat amplificatum, regnante Ludovico ruere. Sic enim habent Acta exauktionis ejus: *Et quomodo in processu temporis, per ejus improvidentiam vel negligentiam in tantam venerit ignominiam & vilitatem, ut non solum amicis in mæstitiam, sed etiam inimicis venerit in derisionem.*

PER LEGATOS ET MISSOS.] Ita enim inquit Episcopi in eisdem Actis: *Nos tamen memores præceptorum Dei, ministerijque nostri, atque beneficiorum ejus, dignum duximus ut per licentiam memorati Principis Lotharij legationem ad illum ex auctoritate sacri conventus mitteremus, qua eum de suis reatibus admoneat.*

LIBELLVS EDITVS EST.] Acta exauktionis: *Super quibus cartulam, summam reatum suorum, unde illum specialiter redarguerent, continentem, ei dederunt, quam ille in manibus gestabat.* Extat eadem cartula, sive libellus, ut vocat Agobardus, in eisdem Actis, ubi in octo capitula divisus est.

PERVENIT IN ECCLESIAM.] Acta exauktionis: *Veniens igitur idem Dominus Lodeuvicus in Basilicam sanctæ Dei genitricis Maria, ubi sanctorum corpora requiescunt, Medardi videlicet Confessoris Christi atque Pontificis, necnon Sebastiani præstantissimi martyris, &c.* Verum, ne quis in hoc erret, istud peractum non est apud Compendium, tametsi illic habita fuerit prædatoria illa synodus; sed in civitate Sueffionensi, in monasterio sancti Medardi, ubi Ludovicus in custodia detinebatur jussu Lotharij.

SEPVLCHRA SANCTORVM.] Medardi videlicet & Sebastiani.

PER MANVM EPISC. IMPOS.] Acta exauktionis: *Deinde cingulum militia deposuit, & super altare collocavit; & habitu seculi se exuens, habitum poenitentis per impositionem manuum Episcoporum suscepit.* Peractum id facinus ab Ebbone Archiepiscopo Remensi, ut patet ex Narratione Clericorum Remensium de depositione ac restitutione Ebbonis: *Lotharius veniens per Imperialia Palatia, adduxit secum patrem suum usque Sueffionis ad monasterium S. Medardi. Ibique, hortantibus & jubentibus ceteris Episcopis seu Primoribus regni,*

cautus est Ebbo, quia in diocesi ejus erat, illi imponere publicam pœnitentiam. Vnde nimiam & perpetuam ejus incurrit offensam. Vide etiam Theganum cap. XLIV.

AD EPISTOLAM

AD EBBONEM.

PROPRIO INSERERE MANVALI] id est, libro qui semper est in manibus. Vnde sic loquitur ipse Agobardus in fine istius epistolæ: *maximè quia & vos tale fieri jussistis opus, quod paulisper manu gestetur, non quod in armario vel in scrinio reservetur. Quamobrem Duodena, Bernardi Ducis uxor, quum monita scriberet ad filium suum Vvillelmum, librum illum monitorum inscripsit Manuale, hoc modo: Liber Manualis Duodena, quem ipsa misit ad filium suum Vvillelmum.* Viderat unum libri istius exemplar vir clarissimus Gulielmus Catellus Senator Tolosanus. Aliud verò nos diù habuimus in potestate, vivente Illustrissimo viro Petro de Marca Archiepiscopo Parisiensi, qui illud postea dono dedit clarissimo viro Domno Lucæ Dacherio monacho Benedictino Congregationis sancti Mauri.

INCHOANTI OBTVLIT SE] Vel ex eo loco constat multa heic deesse, & inchoationem hoc potius libri esse, quàm librum. Quo factum est ut in fine hæc addi voluerimus, tametsi in manuscripto codice non extent, *Multa desunt.*

AD LIBRVM

DE DIVINA PSALMODIA.

NVPER STVLTVS ET IMPROBVS] Aut valde fallor, aut intelligit Amalarium Diaconum. Quo factum est, ut quum postea Amalarius libros quatuor edidisset de divinis officiis, eum talione memorderit Agobardus, libros illos ad vivum excu-

tiens. Hunc porrò affectum adversùs Amalarium Floro Lugdunensique Ecclesiæ inspiravit hic noster Episcopus. Nam eo defuncto, Florus acriter invecus est in Amalarium in epistola nomine Ecclesiæ Lugdunensis scripta in causâ prædestinationis. Hæc sunt verba Flori, sanè multum aculeata : *Multum moleste & dolenter accipimus ut ecclesiastici & prudentes viri Amalarium de fidei ratione consulerent; qui & verbis & libris suis, mendacijs & erroribus & phantasticis atque hæreticis disputationibus plenis, omnes penè apud Franciam Ecclesias & nonnullas etiam aliarum regionum, quantum in se fuit, infecit, atque corripit; ut non tam ipse de fide interrogari quàm omnia scripta ejus saltem post mortem debuerint igne consumi.* Amalarius ergo nonnulla reprehendit in cantu Ecclesiæ Lugdunensis, intemperantiâ haud dubiè linguæ stilique, seu quia magnis interdum ingeniis produdo est aliorum facta dictaque carpere. Pupugit ista audacia Agobardum, neque dissimulavit. Itaque ea fuit scribendi libri istius causâ & occasio.

[PII ET ORTHODOXI PATRIS] Leidradi Archiepiscopi Lugdunensis; qui cantum in Ecclesia Lugdunensi disposuerat, ut patet ex epistola ab eo scripta ad Karolum Magnum.

[NEC CONTEMNERE AL. DIV. MOREM] Præclarè admodum. Nam unaquæque Ecclesia peculiare suas consuetudines habere potest, quæ tamen fidei contrariæ non sint; uti pluribus diximus ad epistolam ad Nibridium Narbonensem. Vide Gratianum Dist. xii.

[PLEBEIOS PSALMOS] Sumptum est istud ex canone ultimo Concilij Laodicensi, in quo sic scriptura est : *Quòd non oporteat plebeios psalmos in Ecclesia cantare, nec libros, præter canonem, legi; sed sola sacra volumina novi testamenti, vel veteris.* Prohibet ergo canon, ne psalmi plebeij, id est, à privatis imperitiisque hominibus compositi, in Ecclesia recitentur. Invaluerat enim hæc consuetudo, (quemadmodum ad hunc canonem Laodicenum observavit Iustellus, & Henricus Valesius ad librum vii. cap. xxiv. Historiæ Ecclesiasticæ Eusebij) ut multi psalmos & hymnos in honorem Christi componerent, eosque in Ecclesia cantari facerent. quod ex variis Eusebij locis probant. Hujusmodi ergo psalmos in Ecclesia deinceps cani vetuit

synodus Laodicensis, indignum majestate Dei credens, si aliis quàm sacrorum librorum verbis Deum laudaret populus Christianus.

NIHIL POETICE COMPOSITVM] Censet Agobardus, levia carmina, & faciles versus, cujusmodi sunt quæ motera hodie dicimus, non esse canenda in Ecclesia. Neque Agobardo solùm displicuit usus ille. Displicuit enim etiam magno viro Gulielmo Durandi Episcopo Mimatenfi; cujus hæc sunt verba ex libro secundo de modo generalis Concilij celebrandi cap. xix. *Videretur valde honestum esse quòd cantus indevoti & inordinati motetorum & similium non fierent in Ecclesia, cum reprobetur xcii. Di. Cantores.* Verùm durat adhuc in Ecclesia mos ille, quem tolli abolerique debere senserunt magni illi viri. Quid enim vulgatius, quàm ut levia carmina, & modulationi apta, cantentur in Ecclesia? Neque id tantùm aliquoties, ut casus videri possit; sed vertente anno quolibet, in die natali Domini nostri Iesu Christi. Vnde & carmina illa recepto jamdiu vocabulo nominantur *Noëls*, id est, *Natalia carmina*.

AD LIBRVM

DE CORRECTIONE ANTIPHONARII.

CAP. I.

CANTORIBVS ECCLESIAE LVGDVN.] His commendatio accessit ex cura Leidradi: qui, ut ipse ad Karolum Magnum scribit, tanta cura procuravit sacra ministeria in Lugdunensi Ecclesia, ut etiam haberet scholas cantorum, ita eruditorum, ut alios etiam erudire possent.

CAP. III.

AVT BLASPHEMA] Fuere qui Agobardum nimis in hoc argumento scrupulositatis arguerent, damnantem nimis facilè nonnullas Antiphonas, nonnullaque Responsorialia, quæ licèt ex sacris libris desumpta non sint, pia tamen potiùs sunt quàm impia. Et audio easdem antiphonas, quas heic damnat Agobardus, he-

dic quoque extare in Breviario Lugdunenſi. Certè extant in Breviario Eccleſiæ Pariſienſis. Vnde conſtat, reſ ſemel receptas in Eccleſia, non facilè mutari, cauſoque in his rebus debere eſſe Pontifices, ne miniſterium eorum vituperetur. Quidni? quandoquidem & Agobardi cura irrita fuit. Sic Urbanus VI. hymnos correxit. Et tamen ſemper hymni antiqui canuntur in Eccleſia, neque hætenus inventus eſt quiſquam qui notas apponeret hymnis ab Urbano correctis.

CAP. VII.

INTROIVIT PER AVREM VIRGINIS] Mutata ſunt verba iſtius Reſponſorij in poſterioribus editionibus Breviarij Pariſienſis, ubi ſic hodie legitur: *Descendit de cœlis miſſus ab arce Patris, introivit per virginem matrem in regionem noſtram, indutus ſtolam purpuream, & exivit per clauſam portam, lux & decus univerſa fabrica mundi.*

CAP. XI.

IN CONCILIO AFRICANO] Extat hic canon in Concilio Africano cap. LXX. & in Codice Canonum Eccleſiæ Africanæ Tit. CIII. Sed utrobique diverſus eſt paulò ab editione Agobardi. Sic enim illic legitur. *Placuit etiam hoc, ut preces, quæ probatę fuerint in Concilio, ſive præſationes, ſive commendationes, ſeu manus impoſitiones, ab omnibus celebrentur, nec alię omnino contra fidem præferantur, ſed quęcunque à prudentioribus fuerint collectę, dicantur.*

SIMPLICITATE] In manuſcripto legitur *inplacitate*. pro quo Maſſonus edidit *imbecillitate*. Nos verò repoſuimus *ſimplicitate*, ut reſ poſtulare videbatur.

CAP. XV.

GREGORII NOMEN TITVLVS] Extat enim inter opera ſancti Gregorij Papæ Antiphonarius ſive Gradualis liber ordinatus per circulum anni. Verùm hunc librum non eſſe Gregorij contendit Agobardus. Niſi ſi revera Gregorij erat, ſed corruptus tractu temporis.

CAP. XIX.

LIBRVM MYSTERIORVM] id eſt, Librum Sacramentorum. de quo libro ſuprà diximus ad caput XXX. libri de imaginibus.

HVMANIS FIGMENTIS] Ad ea fortassis ipſa, quæ heic culpât Agobardus, reſpiciebat Alcuinus,

quum hæc ad fratres Lugdunenses scriberet in epistola
LIX. *In ecclesiasticis officijs inauditas priscis temporibus
traditiones nolite diligere.*

AD LIBRVM

ADVERSVS AMALARIVM.

MOnuimus jam ad librum de divina psalmodia, li-
bro isto Agobardum talione remordere Amala-
rium. Neque sententiam muto. Porro nunc primùm
editus est hic liber ex veteri codice MS. viri clarissimi
Petri Marnæij Senatoris Gratianopolitani, ceu dictum
est in Præfatione. Neque est in eo aliquid valde notatu
dignum.

AMALARII ABBATIS] Ita disertè codex ve-
tus. Quod confirmatur auctoritate perantiqui codicis
Bibliothecæ Thuangæ, in quo continentur ejusdem Ama-
larij libri de divinis officiis. In codice itaque illo sic le-
gitur: *Thomus Amallarij Abbatis de divinis officijs. Item:
Continentia secuturę cause Amalharij Abbatis scriptio-
nis de officiis divinis incipit.* Itaque querendum est, cujus
monasterij Abbas fuerit. Alibi vocatur Chorepiscopus.
Extat enim in bibliotheca monasterij Epternacensis in
Ducatu Luxemburgico vetus codex MS. his sexcentis
annis non scriptus, ex quo ista descripsit R. P. Alexan-
der Vvilthemius è Soc. Iesu, Lutetiámque misit ad
R. P. Philippum Labbeum, qui mecum lubenter pro
amicitia nostra communicavit. *Incipit liber officialis
Amelarij Corepiscopi, id est, de ecclesiastico ordine cete-
risque officijs, quatuor libri, ad Hludovicum Imperato-
rem.* Porro, præter edita Amalarij opera, extant Lu-
tetia in duobus pervetustis codicibus Bibliothecę sancti
Germani à Pratis quinque illius epistolæ, quæ brevî
prodibunt in lucem in Tomo VII. Spicilegij Domni
Luçæ Dacherij. Prima est ad Hieremiam Archiepisco-
pum Senonensem, de nomine Iesu, quomodo scribi de-
beat. Item responsio Hieremiæ Archiepiscopi. Secun-
da, ad Ionam Episcopum Aurelianensem, de eadem
causa. Item responsio Ionæ. Tertia ad Ramgarium
Episcopum Noviomensem, quomodo intelligenda sint
illa verba ex Evangelio: *Hic est calix sanguinis mei no-*

vi & eterni testamenti &c. Quarta, ad Hettonem monachum, (illum, opinor, qui Fuldensis Abbas fuit post Rhabanum) de nomine *Seraphim*, quando sit neutrius generis, quando masculini. Quinta demum ad Guntardum, Vtrum sperare liceat illico post consumptum sacrificium: Et priores quidem, itémque responsiones Hieremiæ & Ionæ, extant etiam in codice monasterij Epternacensis, & inde penes virum clarissimum Philip-pum Labbeum.

AD CARMINA.

EPITAPHIVM KAROLI] Huic carmini nos titulum fecimus, secuti auctoritatem Chronici Novalicienfis, in quo reperitur insertum. cujus etiam ope correximus errata quæ irrepserant in editione Massoni.

DE TRANSLATIONE] Historia hujus translationis extat in Martyrologio Adonis Viennensis, unde edita est inter Elogia. Sed posteriores xxi v. versus, qui in superioribus editionibus desiderabantur, supplevimus ex editione Pamelij; qui illos edidit inter Prolegomena operum sancti Cypriani.

AD LEIDRADVM.

Noricum patria fuisse Leidradum, ac multis virtutibus insignem, docuit nos Theodulphus Episcopus Aurelianensis. Legationem enim unà jussu Karoli Magni obierunt in Gallia Narbonensi. Antea verò Karolus Lugdunensem episcopatum commiserat Leidrado. Sed nondum ordinatus erat. Electi autem Leidradi meminit Alcuinus in epistola lxxix. ad fratres Lugdunenses. Et omnino oportet illum fuisse ordinatum anno saltem dccc lxx. Nam eo anno Felix Episcopus Vrgellensis illum vocat Episcopum in epistola ad Clerum populúmque Vrgellensem scripta, quæ extat apud Alcuinum. Miserat antè Karolus Legatos ad Regem Persarum Aaronem, Isaac scilicet Iudaum, Lantfridúmque, & Sigimundum; ac ceteris in ea legatione mor-tuis,

tuis, solus Isaac in Galliam reversus est an. DCCCII. & apud Aquisgranum pervenit xiii. Kal. Augusti, ut Eginhardus tradit in Annalibus. Hic ergo Isaac magna munera ad Karolum deferens, quæ mittebantur à Rege Persarum, transivit per Africam, ubi regnabat Amiratus Abraham; compertoque ossa beati Cypriani neglecta jacere, ut inter inimicos fidei Christianæ, Amiratum oravit, sineret ea deferri ad Karolum; magnæ estimaturum. Concessit ille lubens; cumque Cypriani reliquiis, etiam membra beati Sperati, & caput sancti Pantaleonis, capere voluit. Depositæ reliquiæ apud Arelatem, demum curâ Leidradi delatæ sunt Lugdunum, & in Basilica sancti Ioannis reconditæ. Ita enim docent Agobardus & Ado; nisi quod Ado paululum turbat in narranda historia, Regem Persarum existimans in Africa etiam regnasse. Iterum Missus Dominicus fuit primis Ludovici Pij temporibus, ad inquirendam iustitiam Ecclesiæ Matisconensis; ut patet ex Præcepto ejusdem Ludovici, quod extat apud Severtium. Cum autem adversa valetudine afflictus esset, Coëpiscopum sive Coadjutorem adscivit Agobardum. Demum anno DCCCXIII. secedens in monasterium Sueffionense, successorem suum voluit esse Agobardum. quæ de re pluribus diximus in vita ipsius Agobardi. An autem Leidradus fuerit Bibliothecarius Karoli Magni ante adeptum episcopatum, ut quibusdam placuit, non adeo exploratum habetur.

EPIST. I.

DESTINARE VOLVISTIS] Quia nimirum per eas tempestates Episcoporum substitutiones fiebant auctoritate Principum, ut pluribus dictum est ad epistolam LXXXI. Lupi Fërrariensis.

LIBRIS CONSCRIBENDIS] id est, opinor, libris ad officia divina peragenda necessariis. cujusmodi sunt Evangelium, Psalterium, & Missale, quæ à perfectæ ætatis hominibus scribi cum omni diligentia jubet Karolus M. lib. I. Capitular. cap. i. xxii. Neque enim puto hec agi de conscribendis libris necessariis aut utilibus ad studia literarum: tamen si ars illa etiam inter præcipuas eruditorum numerata fuerit antiquitus. Nam Valdo Abbas sancti Galli, qui sub Karolo Magno floruit, laudatur à Ratperto, quod scriptor esset eximius.

Item Artepertus monachus Novaliciensis hac ipsa ætate vivens laudatur, quod præter scientiam literarum, qua valde imbutus erat, etiam in recta conscriptione scriptor fuerit velocissimus. Contrà Sulpitius Severus narrat in capite VII. de vita B. Martini, minorem ætatem, id est, imperitos juvenes, huic arti deputatam. *Ars ibi, inquit, exceptis scriptoribus, nulla. cuitamen operi minor ætas deputabatur.* Verùm, ut ad id redeamus unde digressi sumus, Leidradus heic tantum agit de rectè ordinanda Ecclesia, cantuque ecclesiastico. Itaque intelligi debet hic locus de libris ecclesiasticis.

SITVM IN MEDIO] Hæc, & quæ deinceps sequuntur, usque ad *suos codices*, quæ certis terminis conclusa voluimus, non sunt Leidradi, sed alicujus recentioris, qui hæc glossæmatis vice addidit. & fortassis ex ora libri irreperunt in textum.

BENEDICTVM ABBATEM] Anianensem in diœcesi Magalonensi, virum celeberrimum, & quatum Principes valde utebantur ad restauranda monasteria. Assentior enim lubens erudito viro Hugoni Menardo, qui de Benedicto illo heic agi putat. Vide Præceptum Ludovici Pij pro monasterio sanctæ Columbæ in diœcesi Senonensi, quod editum est post Notas ad Lupum Ferrariensem.

CVI ETIAM ABBATI] Et hæc quoque corrupta sunt ab amanuensibus, dum verba omnia quadrare voluerunt ad narrationem illam quam diximus non esse Leidradi.

MAXIMINVS] qui Maximus vocatur à Gregorio Turonensi in capite XXI. de gloria Confessorum, & in epistola Eucherij Lugdunensis ad Philonem Presbyterum, quam nuper deprehendi in veteri codice MS. clarissimi viri Petri Marnæsij Senatoris Gratianopolitani. Et omnino digna est quæ heic tibi, Lector, exhibetur in Appendice Actorum veterum. Porro Maximus ille (hoc enim verum est nomen) discipulus fuit sancti Martini Turonensis, ut patet ex laudato Gregorij loco.

EPIST. II.

INFIDELIEM FLERE MORTVVM] Deplo-randa illorum calamitas; medullitusque lugenda, qui alienam à veri Dei cultu vitam agentes, demum mo-

riuntur infideles. Sed tamen eorum amici non deplo-
rant miserandam eorum sortem ; facilèque se consolantur , cum vident generalèm esse moriendi legem, neque vitari posse. Et tamen interim non intelligunt esse resur-
recturos, quod majoris solatij loco esse posset. Nobis itaque , qui spem resurrectionis habemus ; longè alia tenenda via est. Flere quidem licet in funeribus amicorum , sed cum moderatione ; planèque sequenda nobis est sententia hominis non Christiani, Senecæ, qui sic loquitur in epistola L X I I I. *Nobis autem ignosci potest pro-*
lapsis ad lacrymas, si non nimia decurrerunt, si ipsi illas repressimus. Nec sicci sint oculi amisso amico, nec fluant. Lacrymandum est, non plorandum. Vide Notas nostras ad librum y I. Salviani de gubernatione Dei.

NON DVBITAT ESSE RESVRRECVTVRYM]
Hæc est enim fiducia Christianorum , ut resurrectionem vocat Tertullianus. Hanc autem tollebant Gentiles : quorum etiam plerique , & hi quidem qui plus vulgo sapere credebantur , etiam animæ immortalitatem negabant, existimantes nihil superesse post mortem, ne ipsam quidem , ut ait Tertullianus in libro de resurrectione carnis. Hujuscemodi incredulos , mortuos appellat Ruricius Episcopus Lemovicensis. Eadem autem fuit sententia Tertulliani : qui in eodem libro de resurrectione carnis ait seculum esse habitaculum mortuorum , id est, Deum ignorantium. Seculum enim per illas tempestates appellabant Christiani quicquid cum ipsis non sentiebat in veritate fidei , exceptis Iudæis , ut satis notum est vel ex ipso Tertulliano. In libro de carne Christi idem Tertullianus mortuum vocat Marcionem ; qui ita fidem resurrectionis inquietare studebat , ut eam spem negaret etiam ad carnem pertinere. ideòque humanam in Christo carnem fuisse negabat. Videbat enim quòd si humanam constaret fuisse , præjudicatum erat eam resurgere omni modo , quæ in Christo resurrexit.

AD AMVLONEM.

A Mulò primùm Diaconus Agobardi fuit. Dein eo Amoriẽte , Episcopus Lugdunensis ordinatus est an. DCCCXLI. xviii. Kal. Februarii. An. DCCCXLIV. consultus à Theodboldo Lingonensi Episcopo super incertis sanctorum reliquiis , supérque prodigiis quæ illarum occasione dicebantur evenire , gravem ad ipsum epistolam scripsit adversùs temeritatem quorundam monachorum, quos viles ac nequam homunculos vocat, reliquias illas venditantium. Anno dein DCCCXLV. præsuit synodo Lugdunensi. Et anno DCCCLII. (ut putat clarissimus Præses Mauguinus) epistolam ad Gothescalcum scripsit. Quo anno obierit , ignotum est.

EPIST. I.

THEODBOLDO] qui apud Lupum Ferrariensem in epistola LXXXI. vocatur Teotbaldus , & alibi Teutboldus. factus Episcopus anno DCCCXLIV. ut patet ex Chronico S. Benigni Divionensis. Interfuit Concilio Vermeriensi anno DCCCLIII.

CHOREPISCOPVM VESTRVM] Ingelrannum , qui vices Episcopi in castro Divionensi gessit in initiis Pontificatus Theodboldi. Chronicon S. Benigni ad annum DCCCXLIV. *Per idem tempus defuncto Herleberto Coëpiscopo, qui vices pastoris in hoc loco tenuerat, successit ad regimen animarum Ingelrannus, idem in ecclesiasticis gerens officium.* Itaque heic pro Coëpiscopo , legendum est Chorepiscopo.

TANTVM MODO IN FEMINIS] Nescio quo fato feminae in superstitionem proniores sunt. Et ex multis prodigiis quæ fieri dicuntur ad memoriàs sanctorum , maiorem partem occupant vota feminarum. Denique & Hieronymus ætate sua notavit muliercularum superstitionem.

QVI SE MONACHOS DICERENT] Graviter istorum pseudomonachorum impudentiam reprehendit Augustinus in capite xxviii. libri de opere monachorum. *Tam multos hypocritas , inquit, usquequaque dispersit circumueñtes provincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alij*

membra martyrum, si tamen martyrum, venditant. Alij fimbrias & phylacteria sua magnificent. Alij parentes vel consanguineos suos in illa vel in illa regione se audisse vivere, & ad eos pergere mentiuntur. Et omnes petunt, omnes exigunt aut sumptus lucrosa egestatis, aut simulata pretium sanctitatis.

ISTIVSMODI RELIQUIAS] id est, eas reliquias quæ incertæ sunt, quas à populo coli vetuit Concilium Africanum cap. l. Caput autem istud sic in epitomen redactum est in libro primo Capitularium cap. xlii. *Vt falsa nomina martyrum & incertæ sanctorum memoria non venerentur.*

SEDELOCVS] villa Episcopi Augustodunensis, vulgò *Saulieu*, quatuor horarum itinere ab Augustoduno. de qua pluribus diximus ad epistolam lxxx. Lupi Ferrariensis.

PII PATRIS ET ANTECESSORIS] Agobardi.

VCETEA] vulgò *Vzeç*, in prima Narbonensi.

FIRMINI EPISCOPI] Vceticensis. de quo vide Notas ad epistolam Agobardi ad Bartholomæum Episcopum Narbonensem.

EPIST. II.

GOTHESCALO] monacho Orbacensi, viro sanè docto, sed qui suâ doctrinâ Ecclesiam per eas tempestates turbavit. Vide Notas ad epistolam xxx. Lupi Ferrariensis.

FRATREM NOMINO] Sic sanctus Augustinus, sed qui nondum Episcopus esset, in epistola ad Macrobium Episcopum partis Donatistarum, ei reddit rationem, cur eum, qui erat extra Ecclesiam Catholicam, in titulo tamen epistolæ fratrem vocet. *Fratrem verò ut vocem, inquit, non te latet præceptum nobis esse divinitus, ut etiam eis qui negant se fratres nostros esse dicamus, fratres nostri estis.* Idem in Collatione tertia Carthaginensi cap. ccxlii. *Quotidie etiam quibusdam non nobiscum in una Ecclesia, nec in iisdem sacramentis constitutis dicimus Frater.*

EPISCOPALIS CONCILII] Carisiacensis nimirum: in quo Gothescalcus, cum post damnationem suam, in synodo Moguntina peractam in contumacia duraret, presbyteri gradu dejectus, ac virgis cæsus, de-

150 STEPHANI BALVZII
num in Altovillarenfi monasterio retrudi iussus est, ut
docet Hincmarus. Habita autem fuit Carisiacensis illa
synodus anno DCCCXLIX. ut patet ex Annalibus
Bertinianis.

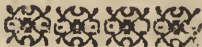
METROPOLITANO TVO] Hincmaro, Ar-
chiepiscopo Remensi. Hujus autem epistolæ Amulonis
ad Hincmarum responsio extabat adhuc ævo Flodoar-
di. Nam valde probabile est epistolam Hincmari ad
Amulonem, de Gothescalco, responsoriam fuisse. Il-
lus ergo meminit Flodoardus lib. III. Hist. Rem.
cap. XXI. recensens epistolas Hincmari. *De Gothescal-
ci vita uel conversatione, prædicatione, deprehensione, at-
que condemnatione. rei veritatem exponens.*

RHABANICOS] à Rhabano nimirum Mogunti-
nensi Archiepiscopo, viro eruditissimo, qui primus
Gothescalcum damnavit, & ad Hincmarum misit. Hinc
illæ lacrymæ.

CONCILIVM VENERABILE] Arausicanum
videlicet secundum, quod anno DXXXIX. habitum est,
non temporibus Papæ Leonis, aut Agapiti. sed sub Fe-
lice IV. Huic autem synodo præfuit Casarius Episco-
pus Arclatensis.

AD OPUSCULA.

Q Vanquam non satis constabat hæc opuscula esse
Amulonis, tamen ea disjungere nolumus ab
Amulone. Revera autem primum hoc opusculum est,
non Amulonis, sed Flori Lugdunensis; ut rectè obser-
vatum est à clarissimo Præfide Mauguino. An verò se-
cundum sit tantum pars epistolæ ad Gothescalcum, ut
existimat idem vir clarissimus; aliis discutiendum re-
linquo. Certè, ut Sirmondus monuit, primum opus-
culum in veteri codice antecedit epistolam Amulonis
ad Gothescalcum, alterum verò subsequitur absque ti-
tulo. quod adjuvat conjecturam clarissimi Præfidis.

AD SENTENTIAS

BEATI AVGVSTINI.

NEquè de hoc libro satis constat, an sit Amulonis. Sed quia id quoque suspicatus est Sirmondus, hunc cum reliquis Amulonis lucubrationibus, edi. debere censuimus.

AD LIBRVM FLORI

DE ELECTIONIBVS EPISCOPORVM.

NOtissimum est hujus viri nomen. Subdiaconus autè primùm Lugdunensis fuit, dein Diaconus. in quo gradu substitit. de quo non est quòd multa dicamus, cum vitam librorumque ejus catalogum habeas inter Elogia. Nugatur autem pro more suo Trithemius, dum hunc nostrum Florum scribit fuisse monachum in monasterio sancti Trudonis Leodiensis. Istum porrò librum de electionibus Episcoporum scripsit Florus circa annum dcccxx. regnante Ludovico Pio, ut Marca existimat.

C A P. IV.

CONSULTV PRINCIPIS] Apparet ex hoc loco, Florum fuisse valde gnarum jurium ecclesiasticorum, ac jurium majestatis. Nam integrum electionum jus Clero populòque tribuit, Principibus autem assensum, *ad cumulum fraternitatis, inquit, propter pacem & concordiam mundana potestatis.* Sed tamen interventionem illam auctoritatis principalis introductam esse quinto demum seculo, postquam Imperij Romani corpus in varias partes diversaquè regna distractum est. Attamen exempla in contrarium, tametsi rara, extant in libro viii. De Concordia Sacerdotij & Imperij. ca. ix.

C A P. V.

VITÆ EIVS LIBER] Editus est nuper ex codice M. S. S. Augendi Iurensis, cura R. P. Petri Francisci Chiffletij. In eo autem hæc ipsa habentur quæ heic narrat Florus.

D. d. iiij.

ABSQUE INTERROGATIONE PRINCIPIS
 Hic locus videtur prima fronte jugulare caput *Hadrianus*. quod extat apud Gratianum Dist. LXIII. Nam si etiam Flori Lugdunensis ævo consecratio Romani Pontificis fiebat absque interrogatione Principis, affirmari posse videtur tributum Karolo Magno non fuisse jus & potestatem eligendi Pontificem & ordinandi Apostolicam Sedem. Verum adhibenda necessariò est interpretatio verbis Flori. Nam constat ordinari olim non potuisse Romanos Pontifices, donec eorum electio approbata ac confirmata fuisset à Principe; ut etiam auctoritate Gregorij Magni ostendit Marca in capite mox laudato. Extant autem in Diurno Pontificum formulæ litterarum quas Clerus Romanus ad Principem & ad Exarchum scribebat de obitu Pontificis, & ut licentiam peteret alium eligendi. Denique constantissimum est, ævo Flori Romanos Pontifices non potuisse ordinari extra præsentiam Missorum Imperatoris; uti pluribus supra dictum est ad epistolam Gregorij I V. Papæ. Itaque adhibenda necessariò est, ut dixi, interpretatio verbis Flori. Nam Florus, vir doctus & eruditus, non potest esse contrarius manifestæ veritati, neque censendus est negare voluisse rem tum omnibus notam. Ego sic censeo, liberam quidem Clero populòque Romano fuisse electionem Pontificis, sed ordinationem peragi non potuisse absque assensu Principis. Istud autem sic fiebat. Mortuo Pontifice, Clerus & populus Romanus alium eligeabant absque interrogatione Principis, id est, inconsulto Principe. Neque enim interrogabatur Princeps, quem veller eligi. Celebrata demum electione, mittebantur qui Principem monerent. Is verò Legatos Romam mittebat, qui electionem examinarent. Et postquam ex inquisitione Missorum constabat electionem rite ac canonicè celebratam fuisse, adeoque Principem non impedire quin electus consecraretur, tum verò peragebatur ordinatio. Hoc est, ut puto, jus quod Karolo Magno collatum est in synodo Romana sub Hadriano anno DCC LXXIV. in qua Pontifex Hadrianus, universique Episcopi, ceterique qui in synodo aderant, *traderunt Carolo jus & potestatem eligendi Pontificem & ordinandi Apostolicam Sedem*. Sanè existimandum non

est, sensisse veteres merum electionis jus Karolo tributum fuisse, sed tantum jus examinandi electionem, eamque cassandi, si canonicè facta non fuisset; tum verò ordinandi Sedem Apostolicam, id est, ordinationem Romani Pontificis concedendi, postquam constabat electionem rite ac canonicè fuisse celebratam. Scio synodum illam Romanam repudiari à viris eruditissimis, ut spuriam ac supposititiam. Sed profectò multa sunt quæ auctoritatem adstruunt narrationi quæ de ea re circumfertur, ut alibi dicitur. Nunc satis sit monuisse, obscurum istud Flori scribendi genus nonnullis etiam cordatis viris imposuisse.

ADMONITIO AD LECTOREM.

Quoniam in Notis ad Agobardum diximus synodum in civitate Vrgellensi habitam fuisse anno dcccxcix. in causa Felicis Episcopi illius sedis, res postulare videtur ut doceamus hanc synodum fuisse habitam, cum non extet in tomis Conciliorum, nec quicquam hætenus eam agnoverit. Debes illam, Lector, eruditissimo viro Petro de Marca Archiepiscopo Parisiensi, cujus verba describemus ex libro tertio Marcæ Hispanicæ.

SYNODVS VRGELLENSIS

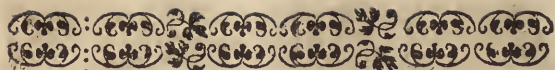
HABITA ANNO DCCCXCIX.

Ex libro III. *Marca Hispanica* MS.

Praterea synodum quoque Orgelli ea de re haberi à Leidrado Episcopo Lugdunensi, Nefridio Narbonensi, Benedicto Abbate, & Episcopis atque Abbatibus provincie Gothicæ, Carolus iussit, ut contumaciam Felicis blandis colloctionibus mollirent. Quam synodum actam fuisse Orgelli ut comprobem, necesse est ut duo Alcuini testimonia adinvicem componantur. Is liberos à se adversus Elipantum elucubratos Episcopis quos dixi transmittit, ut eos in itinere perlegant, & iis utantur ad fidei prædicationem, qua defungi eos oportebat.

ex mandato gloriosi Principis Caroli, ut ille testatur. Porro synodum illam Orgelli coactam res ipsa docet: quoniam, juxta canones Africanos, Concilia provinciarum iis in locis haberi debent, ubi morbus remedium exposcit; & prædicatio fidei, juxta synodi Francofurtiensis definitionem, peragenda erat ubi ab hæresi premebatur. Sed præter argumenta, habemus quoque disertum testimonium unde Concilij cœtum à Laidrado Lugdunensi & Nefridio Narbonensi Orgelli habitum constare possit. Quippe Felix in formula suæ confessionis ait impletum quod sibi Laidradus Orgelli promiserat. Res autem sic se habet. Felix conventus ab Orgelitana synodo, spondit se ad Regis aulam venturum, & fidem catholicam amplexurum, si amica colloquutione, omni vi remota, veterum Patrum testimoniis ostenderetur assertiones ejus esse à veritate alienas. Quod futurum ut poscebat Laidradus pollicitus est. Quare *Felix anno Caroli gloriosi Principis trigesimo secundo* (ut verba Alcuini usurpem lib. i. contra Elipantum, quod tempus incidit in annum DCCXCIX.) *advocatus voluntariè veniens ad Aquis Palatium &c.*] Hactenus Marca de synodo Vrgellensi. Nam quæ dein illic sequuntur, pertinent ad synodum Aquisgranensem.

APPENDIX

ACTORVM VETERVM, QVORVM IN NOTIS FACTA MENTIO EST.

I.

Epistola sancti Eucherij Lugdunensis
Episcopi ad Philonem Presby-
terum suum.

*Ex veteri codice M S. clarissimi viri Petri
Marnæsij Senatoris Gratianopolitani.*

OMINO sancto ac venerabili fratri & compresbytero nostro Philoni Eucherius Episcopus salutem in Domino dicit. Quæso caritatem & dilectionem tuam, quam habes perfectam in Domino, ut digneris te fatigare usque ad monasterium Insulæ Barbaræ; & videas & exhorteris fratrem nostrum Maximum Abbatem, qui præest ipsi monasterio, quia pervenit ad nos quoddam vellet ex eo discedere, & fratres suos deserere, eod quoddam multum propter metum gentium oblationes suas subtraxerint, quas pro Dei intuitu dare consueverant. Sed si nos vivimus, & sani revertimur, tantum illi vel monachis suis in Dei nomine disponimus ministrare, ut nihil egeret videantur. Hoc tamen specialius peto ab ipso fratre nostro, ut domum pensilem, quam iussimus fieri,

nobis præparet, & membranas. Quia, si Deus annuit, Quadragesimam in Insula cum ipso tenere disponimus, ut opus cœptum ibidem pariter residentes expediamus. Interim trecentos modios annonæ, & ducentos modios vini, ducentas libras casei, & centum libras olei, ordina ipsi dari; ut cum per nostram oblatiunculam ipse una cum congregatione sua reficitur, nobis reditus cum sospitate ipsis orantibus à Domino tribuatur.

I I.

Aviti Episcopi Viennensis epistola ad
Gundobadum Regem Bur-
gundionum.

Ex eodem codice M S.

*Epistola Aviti Episcopi ad Domnum
Regem facta.*

AVITVS Episcopus Domino Regi. Quæstio quam pietas vestra disserendam proposuit, tota prorsus ad interiorem figuram spiritali consideratione referenda est. Neque enim illud centuplicato fœnore promittitur reformandum, quod unusquisque animo miserendi alimonix pauperum pia professione contulerit. Quia & in hac ipsa eleemosynaria largitate, in qua operantis sensus potius quàm census aspicitur, non est doni quantitas pensanda, sed studij. Quo factum est per evangelicam lectionem, ut infinitis auri argentique donariis paupertina numi duplicis præferatur oblatio. Quæ si utique viduæ donatrici ad mensuram centupli redderetur, sine dubio cunctis minùs reciperet, quæ minùs omnibus intulisset. Vnde & sanctus Petrus cum dixisset, *Ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te*, qui certè, sicut lectio docet, nihil aliud quàm retia reliquerat, quibus tenuem victum piscandi artificio transigebat, responsum illi est: *Omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet,*

vitam æternam possidebit. Namque cùm in Scripturis centenarius numerus omni perfectione sacratus sit, discernite quòd reddantur in centuplum, non quæ tribuuntur Christi nomine, sed quæ pro Christi nomine relinquuntur. Quia licèt magna salutaris prosit merces elemosynæ, incomparabiliter tamen majus est omnia dimittere, quàm plurima dispensare. Quocirca desinat gloria vestra de solo istud martyrio prædicari, cujus coronæ nullum penitus meritum humani operis exæquatur. Iste est centesimus fructus; qui in futuro quidem vitam æternam expectat, sed in præsentì quoque seculo illatas martyribus contumelias mirificato honore compensat. Vnde & alio Evangelij loco dominicus sermo testatur quòd ad centenariam frugem cadens in terram bonam nutritæ sementis germen exierit. Parentes ergo, uxorem, vel filios, sive fratres, pro Christi tantùm consecrat nomine relinquendos, id est, cùm pro adferenda nominis confessione, non tantùm hujusmodi necessitudinum, sed animarum quoque nobis corporumque facienda jactura sit. De qua divisione idem Dominus alio loco: *Veni, inquit, separare filios adversus parentes, nulum adversus socrum.* id est, ut quorumlibet affectuum personæ, tendentibus nobis ad Christum, si comitari noluerint, deserantur. Excepto autem hoc sensu, propinquitates istas non semper nobis ut præjudicatas debere dimitti, & exemplis & ratione colligitur. Nec enim & illi propinqui dimittendi sunt, qui ad cælestes coronas contempnunt seculi calcata morte festinant. Neque suadere fidelibus possumus ut conjugia vel parentes abiciant, cùm Dominus clamet quòd non liceat homini dimittere uxorem. *Et quod Deus, inquit, conjunxit, homo non separet.* Et Apostolus protestatur quòd qui suis & maxime propinquis non providet, fidem negget, sitque deterior infideli. Dominum Petrus, Petrum conjux propria sequebatur. Cessante carnali usu, manebat spiritale solatium. Et comitante se Andrea germano, nec fratrem nec uxorem dimiserat, in quorum contubernio Christi vestigiis adhærebat. Quapropter personas hujusmodi non obesse nobis, sed impedire, timendum est. Nam cùm omnino hominum generi, ordini, dignitati obtinendum cæleste regnum divinus sermo proponat; est temerarius prædicator, necessitati Prin-

cupum, quæ regnum divinis nutibus administrat, si omnia quæ suprà diximus relinquenda suaserit, cum tamen etiam personis hujus culminis contemptus mundi suggeri & cœlorum regnum debeat repromitti, Apostolo, sicut recolitis, protestante locupletibus ut divites sint in operibus bonis, & thesaurizent sibi fundamentum bonum, ut apprehendant veram vitam. Quibus secundum hanc sententiam agrorum sive reddituum & prodesse usus poterit, si non nocuerit appetitus. Est tamen & aliud sanctitatis genus, in quo si tempus persecutionis assistat, martyrium quoddam plena confessio queat imitari. Si quis enim antiquam parentum consuetudinem sive sectam melius credendo commutet, nec teneatur privilegio consuetudinis, cum Veritas provocat ad dilectionem salutis; utiliter hic parentes, fratres, sororesque dimittit; velut Abraham dives, qui cunctis cœlestibus donis fruens, filiis, famulis, auro, argento, patrimonio, matrimonio rectè usus, patriæ se tamen & cognationi suæ voto mutandæ religionis excussit; & imminente jam senio, signum Circumcisionis, quo Christianitas figurabatur, accipiens, proventus jam per ætatem conversione pueros fieri posse præmonuit. De quibus & propheticus sermo: *Puer*, inquit, *centum annorum morietur*. id est, centuplum accipiet quod puer factus est: quem præfata sacrati numeri pluralitate præstantem, sicut ætate matura vivendi novitas fecit puerum, sic custodita renovatio immortalis faciet longævitate profectum.

III.

Iudicium latum adversus Gundi sanctimoniale anno DCCCLXXIV.

*Ex Chartulario monasterij Casauriensis ;
cujus mihi copiam fecit vir clarissimus
Antonius Vion Herovallius.*

Causa Gundi, quæ post votum religionis Sisenando nupsit illicitè.

DVM Domnus Ludouvicus gloriosus Imperator de partibus Beneventi reverteretur, & venisset ad monasterium sanctæ Trinitatis, quod est constructum in insula quæ vocatur Casa aurea, quod ipse Augustus à fundamentis ædificare disposuit in finibus Pinnenfis, & ibi per ejusdem Augusti jussionem intus eodem monasterio in judicio residerem ego Heribaldus Comes in vice Comitum Palatii ad singulorum hominum justitias faciendas vel deliberandas, residentibus mecum Rainaldo & Erifredo & Capiprando Bassis Domni Imperatoris, Adelberto, Iohanne, Maiolfo Iudicibus, Allone, Sindolfo, Sindeperto, Liuteri, & reliquis multis. Ibique nostri veniens præsentia Maio de Piscaria Advocatus Domni Imperatoris, necnon & Sisenandus ex genere Francorum, altercationem inter se habentes. Dicebat ipse Maius Advocatus. Iste Sisenandus habet uxorem Gundi, quæ fuit veste & velamine sanctæ Dei genitricis Mariæ induta; & postea, ut dixi, iste Sisenandus eam sibi in conjugio sociavit, & adhuc eam illicitè habet. Vnde secundum legem persona ejus simul & substantia parti Palatii pertinere debet. Vnde quæro à parte Domni Imperatoris habere justitiam. Respondit ipse Sisenandus. Verè ipsam Gundi uxorem habeo, quod mihi ad legitimum matrimonium tradidit Amelfredus filius ejus cum mundualdo suo. Et illud quod dicis, quod veste religionis induta post mortem Iustonis, qui fuit anterior vir ejus, non est veritas. Cum taliter agerentur,

diximus ipsi Maioni Advocato si taliter per testes aut inquisitionem probare posset quòd veste & velamine induta fuisset, & postea ipsum Sisenandum in virum sibi sociasset. Qui dixit quòd taliter per inquisitionem clarescere posset. Et taliter ipse Maio per inquisitionem & per idoneos homines guadiam dedit ad probandum. Et ipse Sisenandus dedit guadiam ipsam Gundi uxorem suam ad placitum adducendam unà simul cum Amelfredo filio & mundualdo suo, quem dicebat ei ad uxorem eam tradidisse, posito inter eos constituto. In statuta verò die venerunt ipse Maio Advocatus, simul & ipse Sisenandus, cum ipsa Gundi uxore sua, & Amelfredo filio ejus, nostri coram suprà præsèntia: ubi in judicio residebam intus eodem monasterio, residente nobiscum Grimaldo venerabili Episcopo, Geraldo, & Aloardo, Henrico, & reliquis multis. Et cœpit dicere ipse Sisenandus. Iste Maius Advocatus hic in judicio vestri præsèntia mallavit me ut ego haberem uxorem Gundi, & fuisset veste & velamine induta, & postea ego in uxorem mihi sociassem. Et ego negavi quòd verum non fuisset quòd aliquando velata fuisset. Et dixi quòd mihi eam ad uxorem tradidisset Amelfredus filius & mundualdus ejus. Iudicatum mihi fuit eam cum prædicto filio suo ad placitum adducendam. Et taliter guadiam dedi. Et ipse Maio dedit mihi guadiam per idoneos homines circummanentes ad inquisitionem probare qualiter postquam velata fuisset, ego uxorem sociassem. Replicans ipse Maio. Vèrè omnia. Taliter inter nos actum & guadiatum fuit. Et hodie exinde iter nos statutum placitum habemus. Et ecce omnes ipsi qui hoc sciunt, ad præsens sunt. Et statim eos denominavit. Hi sunt, Grimaldus Episcopus, Erifredus, Ainardus, Sindolfus, Ofteramus, Maiolfus, Aloini, Garifuso, Sindepertus, Galderamo, Sinderado, Godo, Vvinipertus, Petronaci, Iustinus, Gisolfus, & Rimo. In primis Grimaldus Episcopus dixit. Scio quia ista Gundi post mortem Iustonis viri sui ante meam venit præsèntiam, & sua bona & spontaneâ voluntate vestem & velamen sanctæ Dei genitricis Mariæ super se induit, & eam velatam vidi. Erifredus & Rainardus adjurati in fide & sacramento quod Domino Imperatori promissum habebant, similiter dixerunt quòd vestem & velamen eam indutam vidissent. Isti

& alij

& alij omnes supradicti similiter dixerunt quòd eam velatam vidissent. Et qualiter dixerunt, ad sancta Dei Evangelia iuraverunt quòd veritatem dicerent. Hac inquisitione facta, tunc nos qui suprà auditores interrogavimus ipsum Sisenandum & prædictam Gundi quid contra inquisitionem ipsam dicere vellent, aut si veritatem testificaverunt aut non, vel si ipsi omnia dixissent. Qui dixerunt quòd adversùs ipsam inquisitionem nihil dicere vellent, eò quòd non possent, & veraciter testificaverunt, & idonei sunt. Et ipse Amelfredus professus fuit quòd ei eam ad legitimum ipsam Gundi uxorem suam tradidisset matrimonium. Cum hæc omnia taliter factum & adimpletum fuisse, paruit nobis omnibus qui suprà auditoribus esse rectum. Et judicavimus ut juxta legem, & secundum dictam inquisitionem, ipsam Gundi & omnes redditus & substantiam suam pertinere parti Palatij. Et ipse Sisenandus daret guadium de solidis sexcentis. Et prædictus Amelfredus mundualdus, qui in hac illicita conjunctione consentiens fuit, & eam tradidit, daret guadium de solidis centum quinquaginta. Quod factum est, & definitum est. Et hanc notitiam pro securitate Domni Imperatoris scripsi ego Garifuso Notarius in anno Domni Ludovici Imperatoris xxxv. mense Decembri, per Indictionem vrr. † Signum manus Heribaldi Vicecomitis Palatij, qui ibi fui. † Ego Eri-fredus ibi fui. † Ego Aloini ibi fui. † Ego Sindolfus ibi fui. † Ego Maiolfus ibi fui. † Ego Liuteri ibi fui. † Ego Maiepertus ibi fui. † Ego Adelpertus ibi fui.

I V.

Ex Præcepto Ludovici II. Imperatoris,
per quod monasterio Casauriensi
donat nonnullas res.

*Ex eodem Chartulario, unde etiam editum
est Tom. v. Spicilegij pag. 379.*

NECNON etiam & res quæ fuerunt Gundi uxoris
Iustoni, id est, Curte de Monatiano, & cuncta
Ec

portione ejus quam à viro suo Iustone in dote acceperat. Quæ Gundi post velamine religionis in adulterio copulata, in placitum ante judices sacri Palatij legaliter devicta est.

V.

Iudicium aliud in eadem causa, latum
anno DCCCLXXVII.

Ex eodem Chartulario.

*Placitum de rebus Gundi & Iustonis in villa
Fiola, Colle, Superone, Badulato,
Perulo, & Fleccine.*

IN Christi omnipotentis nomine. Notitia Iudicati. Dum resideremus nos Ildeprandus Auditor Vvidonis Comitis, & Ello Castaldio, Zangolfus Gastaldio de Firmo, per missum & demandatum Vvidonis Comitis in placito intra civitatem Theatinam, ad singulorum hominum causas ad audiendum, vel ad deliberandum. Residentes ibidem nobiscum de Francia Anseri & Guarano Castaldiis, Erifredus, Astroaldo, & Vvido, Albertus, Ainfredus, Ildebrandus, Aderisus; Domi Scabinus de Furcone, Adelpertus Castaldio, Maio, Vvarimpoto, Maiolfus, Vvalpertus, Rodepaldus, item alius Maio, Anno Scabinus de Teate, Opteramo & Ildeperto & Sindolfus & Vetroaldo Scabini de Pinne, Ersemari, & Cherisi, Corbinus, Asfredus, Siolfus, Rodelandus, Arderadus, item alius Corbinus, Aldoini, Madelpertus & Benedictus Notarij de Pinne, Gifelpertus & Leo Notarij de Teate, Protogari, Prando, Teodenandus, Rodeprandus, Teuspaldo, Arepaldus, Benedictus, Arnoaldus, vel alij plures homines astantes. Ibique veniens Romanus vir venerabilis Abbas de monasterio sanctæ Trinitatis, quod situm in insula Piscariæ, loco qui dicitur Casauris, unà cum Garifuso Notario Advocato de prædicto monasterio. Et querellari sunt super Amelfrido & Vvaguino & Petro

filiis quondam Iustonis Franci. Et dicebant quòd Iusto genitor istorum germanorum confirmavit per scriptum dotalitiæ Gundi conjugii suæ genitrici vestræ ipsam curtem de Monatiano, cum omnibus quæ ad se pertinent, & tertiam partem de omni re alia sua. Et ipsa genitrix vestra fuit velata, & commisit adulterium, per quod legibus res sua ad partem Domini Regis decadura fuit. Et Iudicatum exinde habemus, per quod est confirmatum quomodo Advocatus Domini Regis ipsas res convicit de ipsa Gundi genitrice vestra & de vobis. Et Iudicatum exinde confirmatum habemus. Et ipse Domnus Imperator ipsum Iudicatum & ipsas res in ipso monasterio dedit per suum Præceptum. Et ecce ipsum Iudicatum & ipsum Præceptum hic præ manibus tenemus in vestri præsentia. Sic nos supradicti iudices fecimus legere ipsum Iudicatum & ipsum Præceptum. Et inter cetera continebatur in ipsum Præceptum qualiter Domnus Ludovicus Imperator piissimus inter cetera confirmaverat per ipsum Præceptum pro animâ sua ad proprietatem in ipso monasterio omnes ipsas res quæ fuerunt Gundi, sicut ipse Romanus Abbas cum suo Advocato dixerat, & manu sua propria in ipso Præcepto confirmaverat. Et in ipso Iudicato continebatur qualiter in præsentia Eribaldi Vicecomitis Palatii ipsius Augusti, & de aliis iudicibus & bonis hominibus, convicerat Maio Advocatus Domni Imperatoris, Gundi genitrice de ipsis supradictis germanis, quæ fuit velata, & pro adulterio quod commiserat, omnes res ipsius Gundi cum ipsa curte de Monatiano, quam ipse Iusto ipsi Gundi in dotalicia dederat, cum omnibus quæ sunt ad se pertinentes, & tertiam partem de omni alia re Iustonis, qui fuit vir ejus. Et quomodo ipsa Gundi cum filiis suis & cum Ildegario Advocato ipsius supradicti Petri, professi fuerant quomodo Gundi adulterium commisisset, & per iudicium iudicum omnes res ipsius Gundi Maio Advocatus Domni Imperatoris convicerat. Et erat ipsum Iudicatum scriptum per Notarium publicum, & ab ipso Eribaldo & à iudicibus erat roboratum juxta legem. Modò volumus scire si isti germani volunt nobis aliquid contendere de ipsa curte de Monatiano, cum omnibus quæ ad se pertinent, vel de omni alia tertia parte de re quæ fuit Iustonis, qualiter ipse Iusto ad ipsam conjugem suam dedit.

Et volumus ipsas res cum ipsis dividere, & habere exinde ipsam aliam tertiam partem de ipsa alia re Iustonis, qualiter ipsi Gundi pertinuit. At ubi respondebant ipsi supradicti germani, & dixerunt. Veritas est quia Iusto genitor noster habuit in conjugio Gundi genitricem nostram. Et donavit ei ipsam curtem de Monactiano in dotalicia cum omnibus quæ ad se pertinent. Et dedit ei tertiam partem de omni alia re sua quantam habebat vel inantea habiturus fuisset. Et veritas est quia ipsa genitrix nostra fuit velata, & postea commisit adulterium. Et veritas est quia Maio Advocatus Domni Imperatoris stetit nobiscum, & cum ipsa genitrice nostra, & cum ipso Ildegario zio nostro, qui erat Advocatus istius Petri. quomodo ipsa genitrix nostra adulterium commisisse, & ipsa & nos & Aldegarius zius noster manifestavimus quomodo ipsa genitrix nostra adulterium fecisse, & legibus omnes res ejus ad partem Domni Imperatoris decedere debuissent. Et omnia sic est veritas sicut in ipso Iudicato continetur. Sed nos ipsam curtem de Monactiano cum omnibus quæ ad se pertinent, & tertiam partem de omni alia re genitoris nostri, vobis nunquam contendimus: quia legibus per ipsum Præceptum & per ipsum Iudicatum in ipso sancto monasterio permanere debet. Exceptamus ipsam curtem & res nostras in Aprutio, quas nos Fulrado per cartulam confirmavimus, & ipse Folradus vobis in ipso monasterio per cartulam confirmavit. Et excepto ego Amelfredus omnem ipsam rem quæ fuit Machelmi soceris mei. unde ego dare non debeo. excepta ipsa re quæ fuit Machelmi soceris mei in Perolo, & in Badolato; quam ego in ipso monasterio per cartulam confirmavi; & in ipso monasterio permanere debet. Audientes nos supradicti iudices ipsos supradictos Amelfredum, & Vvaningum, & Petrum omnia taliter dicere, & talem professionem facientes, paruit nobis rectè, & judicavimus sequentes eorum professionem, & sequentes ipsum Iudicatum, & secundum ipsum Præceptum, per quod Dominus Imperator ipsas res in ipso monasterio confirmaverat, ut ipsam curtem de Monactiano, cum omnibus quæ ad se pertinent, & ipsam tertiam partem de omni quæ fuit supradicti Iustonis, qualiter ipsi Gundi pertinuit, haberet pars supradicti monasterij ad ejus proprietatem in securitate

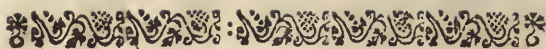
à parte ipsorum supradictorum germanorum. Et renun-
ciavimus ipsis supradictis germanis ut sibi exinde quies-
cerent. Post hæc iterum ipse supradictus Romanus Ab-
bas cum supradicto Garifuso Advocato suo dixerunt,
quia volumus ipsas res dividere cum istis germanis
Amelfredo, & Vvaningo, & Petro. Sed & ipsi supra-
dicti germani dixerunt. Et nos ipsas res volumus divi-
dere vobiscum. Et ipse Abbas cum ipso Advocato suo
dixerunt. Si nobis datis ipsam tertiam partem de supra-
dicta re quæ fuit genitoris vestri, ipsas res de villis de
Fiola, & Colle, & Superone, Badulato, Perulo, &
Fleccine, & curte de Leriano, & Ambrilie, & Ra-
giano, & de ipsa re quæ fuit de Machelmo socero istius
Amelfredi modiorum centum in loco qui dicitur Fiola,
& ubi dicitur Sanctula, cum casis, terris, vineis,
campis, silvis, & cum ipsis modiis centum, quomodo
superius scriptum est, nos ipsa recipimus pro ipsa tertia
parte. In eo modo, ut mensuremus ipsas res; & si nobis
plus exinde evenire debet, nobis adimpleatis in supra-
dictis villis, dum usque ipsam tertiam partem adimplea-
tis. Et si plus fuerit de ipsa re quam nos dicimus, nos vo-
bis reservamus de ipsa re, dum vos ipsas duas portiones
habeatis. Sed & ipsi germani dixerunt. Et nos vobis vo-
lumus dare in portionem pro ipsa tertia parte ipsas su-
pradictas res, in eo modo sicut vos dixistis, ut per men-
suratum adæquemus. Et à præsentia in præsentia de supra-
dictis iudicibus & bonis hominibus tradiderunt ipsi su-
pradicti germani in portionem ad proprietatem ipsius
monasterij ipsi Romano Abbati & Garifuso Advocato
ejus supradictas res in supradicta loca pro ipsa tertia
parte de re supradicti Iusti quæ ipsi Gundi exinde perti-
nuerat. In eo modo, ut per mensuram ipsa adæquarent,
qualiter superius scriptum est. Et ipse Romanus Abbas
cum ipso Advocato suo tradiderunt ipsas alias res pro
ipsis duabus portionibus de ipsa supradicta re quæ ipsis
germanis exinde pertinuit de casis, terris, vineis, po-
mis, omnia ut ipsa adæquarent qualiter superius dixe-
runt. Et quadiaverunt inter se ut ambularent super ipsa
re, & adæquarent ipsam per mensuram, sicut superius
scriptum est. A parte Garifusi exivit Adepertus Nota-
rius, filius Madelperti. Et à parte ipsorum germanorum
exivit supradictus Notarius Adelpertus, & Guarnato

Castaldio. Finito hoc, iterum querellatus est ipse Garifusus Advocatus ipsius monasterij super ipsis supradictis germanis, & dixit. Quia fuerunt homines qui fecerunt cartulas quondam Sisenando Franco de re sua in Casule & Superone, & per singula casalia. Et nos ipsas res de ipsis hominibus quærimus ad proprietatem ipsius monasterij. Modò volumus scire, si isti germani nobis exinde contendunt. Sed & ipsi supradicti germani dixerunt. Cerrè verum est quòd omnes res quæ fuerunt Sisenandi, quas ipsi homines ei per cartulam confirmaverunt, & quæ vos modò ad partem de ipso monasterio ad proprietatem quæritis, pertinere debet. ipsa nunquam contendimus. in ipsis casalibus de Fiola, & ubi dicitur Sanctula. quia non habemus ullam pertinentiam, per quam vobis contendere debeamus, nec rationem. Tunc nos supradicti iudices paruit nobis rectè, & iudicavimus ut ipse Romanus Abbas cum successoribus ejus haberet ipsas res de ipsis cartulatis Sisenandi, quod ille exinde tenet ad proprietatem de ipso monasterio in securitate de parte ipsorum germanorum. Et qualiter actum fuit, & hanc Notitiam Iudicati, quomodo fuit, de mandato de supradictis iudicibus & bonis hominibus scripsi ego Adelfredus Notarius. Actum in Teate in anno imperij Domni Karoli secundo, & secundo anno Comitatus Vvidonis Comitis, de mense Augusto, per Indictionem x. feliciter. † Ego Ildeprando ibi fui. † Ego Erisfrid ibi fui. † Ego Vvalpertus ibi fui. † Signum manus Ellonis Castaldij Missi, qui ibi fui.

Errata sic corrigito in primo Tomo.

PA c. 73. lineâ 15. cum 131. 21. sed 173. 16. Spiritus 190. 34. fumus 234. 17. nos 235. 2. sive angelicæ 237. 22. locis 262. 33. interposita 272. 11. pervasionibus 274. 23. sit *Ibid.* 25. ex 293. 3. prudentibus.

I N D E X.

A

Abbates, si rerum summam teneant, prælati Episcopis. 73
 Abbo Floriacensis non inclaruit prodigijs, sed sanctitate vitæ. 60
 Absolvere Legatos. 35
 Acephali Clerici. 63
 Acephali hæretici, id est, Eutychediani, infensi decretis Concilij Chalcedonensis. 14
 Adalardus Abbas Corbeienfis. 32. & seq. 93
 Adulterium nec permitti nec prohiberi potest. 79
 Adulterium commississe dicitur vidua, quæ nupsit post susceptum religionis velamen. 136
 Aedituus peculatum non admittit in his quæ ei tradita sunt. 97
 Agathensis synodus. 28
 Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis. 3. 110. & alibi passim.
 Amalarius Diaconus, Abbas, & Chorepiscopus. 34. 140. 143.
 Amulo. Archiepiscopus Lugdunensis. 148
 Anthropomorphitarum hæresis. 92
 Apostolici canones interdum mutati & emendati. 121
 Apostolici dicti olim om-

nes Episcopi. 116

Apostolicarum sedium magna olim auctoritas. 112
 Apostolicæ Sedi magna debetur ab omnibus reverentia. *Ibid.*
 Aquæ calidæ & frigidæ iudicium. 48. 102
 Arausicanum Concilium sub Casario. 150
 Armanni hæretici corpus publica auctoritate comburitur, qui diu cultus fuerat ut sanctus. 60
 Arrianorum perfidia nondum prorsus extincta erat ævo Agobardi. 47.
 Attepertus monachus Novalicienfis. 146
 Audiani, schismatici potius, quam hæretici. 92
 Avitus Episcopus Vienne-
 nensis. 15. Ejus dialogi & altercationes cum Rege Gundobado. 52. Epistola ejus ad Gundobadum. 156 B

Bartholomæus Archiepiscopus Narbonensis. 75.

Benedictus Abbas Anianensis. 146. 153.
 Beneficium, id est, feudum. 64
 Bera Comes Barcinonensis, dejectus ob crimen majestatis. 128.
 Berarius Archiepiscopus Narbonensis. 75.

I N D E X.

- Bernardus Archiepiscopus
Viennensis. 22
- Bernardus Comes accusatus adulterij cum Iudith Augusta. 127. & *seqq.*
- Berthmundus Comes Lugdunensis. 79
- Blasphemare, id est, vituperare. 49
- Bodo Diaconus Palatinus, ad Iudaismum conversus. C 19
- C**anones debent servari inlibati. 94
- Canonum vetus collectio MS. laudatur. 99
- Capitularia sanctionū. 17
- Carisiacense Concilium adversus Gothescalcum. 150
- Catalani se in fidem ac clientelā conferunt Ludovici XIIII. Francorum Regis. 26
- Catalonia dicta olim Marca Hispanica. 128
- Causidici, qui causas referunt ad Principem. 79
- Centuplum accipiet*, quomodo intelligendum in Evangelio. 156
- Childeberti Regis Edictū adversus Iudæos. 28
- Christus, Caput & sponsus Ecclesiæ. 80. Non reliquit Ecclesiā. 66. Christus & Ecclesia, una persona. 14. Pastor Pastorum, & Episcopus Episcoporum. 85
- Christiani debent diligere invicem. 105. Eis vetitū habitare cum Iudæis. 43
- Clementis Romani lucubrationes. 31
- Clericorum nomine comprehenduntur quotquot in Clerū adscripti sunt. 101. Vxorem ducere non possunt, nisi virginem. 26. Convivijs Iudæorum interesse prohibentur. 42
- Clerici acephali. 63
- Coadjutores Episcopis infirmis dari olim non poterant, nisi in synodo. 3
- Compendiensis synodus de rebus sacris illicitè usis. 95.
- Concilium plenarium est, ubi interfuerit Metropolitanus antistes. 100
- Concilia bis in anno habenda. *Ibid.* Eorum auctoritas unde petenda. 94
- Concilia regionalia, sive nationalia, cujus auctoritatis in Ecclesia. 51
- Constantinus Imp. vocatus Episcopus communis. 87
- Consuetudines uniuscujusque Ecclesiæ retinendæ, modò fidei contrariæ non sint 44. 140.
- Convivia Episcoporum cuiusmodi esse debeant. 83
- Corduba, Sarracenorum in Hispania sedes. 22
- Criminosi ad sacerdotium provehi non debent. 67
- Crucis iudicium. 104
- S. Cypriani Episcopi Carthaginensis reliquiæ deferuntur in Galliam. 145

INDEX.

D

Decimæ infeodatæ. 97
Decor corporis in femina, naturaliter est in-
vitor libidinis. 134

Diaconos in sacerdotio
constituit antiquitas. 87

Divitiæ in Episcopo quan-
do culpandæ 81

Dominus anachoreta Le-
movicensis. 37

Donariis illustrare memo-
rias martyrum, dum
pauperes negliguntur,
malum. 76

Duellorum rabies & im-
manitas vetita edictis
Principum, & canoni-
bus Conciliorum. 106

Duodena, Bernardi Co-
mitis uxor. 128. & seq.
139

E

Eaos Episcopus Cabil-
lonensis. 23

Ebbo Archiepiscopus Re-
mensis publicam pœni-
tentiam imposuit Ludo-
vico Pio. 138. Deposuit
Iesse Episcopum Am-
bianensem in synodo
Noviomagenfi. 132

Eberardus, Magister Pin-
cernarum Karoli Ma-
gni. 16

Ecclesia & Christus, una
persona. 14. Ecclesia au-
tem unius viri Christi
sponsa est. 45. Portæ in-
feri non prævalebunt
adversus eam. 46

Ecclesia qualibet peculia-
res consuetudines suas
retinere potest, modò si-

dei contrariæ non sint.

44. 140

Ecclesiæ nutrices, id est,
parrochiales. 65

Ecclesiæ cum possessioni-
bus venundatæ. 97

Ecclesiarum ritus antiqui
non faciliè mutatur. 142

Ecclesiarum res quadrifa-
riam divisæ. 98. Earum
usus debet esse rectus. 101.

Injustè possidentur à lai-
cis. 94

Ecclesiastica statuta fir-
māda sunt per acta apo-
stolica. 29. Nullius mo-
menti sunt, nisi concor-
dēt sanctis scripturis. 99

Edgarus Angliæ Rex voca-
tus Pastor Pastorum. 86

Eginhardus, magnæ au-
toritatis scriptor. 109

Elefantus Episcopus Vce-
ticensis. 76

Epaonensis synodus. 27

Episcopus Episcoporum. 86

Episcopi sunt vicarij Chri-
sti. 56. Membra corporis
Christi. 80. Ecclesiæ
Principes. 107. Sedent
in throno in Ecclesia. 87.

Tenentur circumire an-
nuatim suas diœceses. 41

Non debent esse dediti
oblectamentis seculi. 81.

neque spectatores ludo-
rum puerilium. 133. & à

comestationib⁹ & ebrie-
tate abstinere debent. 83.

Divitijs bene uti debent.
81. Eorū jussa an semper

observanda. 61. Non de-
bent esse accusatores. 80

INDEX.

- Episcoporum substitutiones fiebant olim auctoritate Principum. 145.
Fiebant tamen à Clero & populo. 151
Episcopi qui fidem Principi iurejurando obligatam violant, deponendi sunt. 122
Eucherius Episcopus Lugdunensis. 155
Eugenius I I. Papa iuramentum fidelitatis scripto præstitit Ludovico & Lothario Augustis. 123. & seq.
Eurardus, Missus Dominicus. 16. 46. Magister Iudæorum. 39. 74
Excommunicatio sine causa, irrita est, & in auctorem recidit. 118
F
FAMES quæ sub Claudio contigit, quo imperij ejus anno evenit. 31
Faova Episcopus Cabillonensis. 23
Felix Episcopus Vrgellensis, vir moris antiqui. 8.
Depositus ab honore episcopatus. 7. Mortuus apud Lugdunū. 5. 10. & seq. Vrgellensis synodus adversus eum. 153
Feminæ, an homines sint, disputatum in synodo Matisconensi. 30. In superstitionem proniores. 148.
S. Ferreolus Episcopus Vceticensis. 43
Festis diebus antiqui Christiani vacabant prorsus orationi. 20
Fidentius Episcopus & Martyr. 15
S. Firminus Episcopus Vceticensis. 76. 149
Florus Diaconus Lugdunensis. 76. 151
Forenses, id est, non Christiani. 104
forma corporis accusari non debet in mulieribus. 34
Francorū regnum immensum amplificatum sub Karolo Magno. 138. Cōplectebatur Galliam & Germaniam. 121. Divisum est post mortem Ludovici Pij. 109
Fratres vocantur inter se Episcopi. 117. Fratres vero vocandi inter se omnes Christiani. 149
Fredegisus Abbas S. Martini. 5. 70
Fredericus, Missus Dominicus. 16
Fulda, monasterium S. Bonifacij. 24
Fulradus Abbas S. Dionysij. G 23
GALLICANORUM canonū, magna antiquitus reverentia. 50. 98
Gallicanæ Ecclesiæ regimen divisum inter Reges & Episcopos. 21
Gelasius Papa scripsit librum sacramentorum. 91
Gellonenſe monasteriū in prima Narbonensi. 128
Gerardus Comes. 63
Gerricus, Capis prælatus. 16

I N D E X.

Gorhescalcus monachus
 Orbacensis. 149
 Gothi qui Romam ceperunt, partim pagani erant, partim hæretici. 48
Gregorius I V. Pontifex Romanus sponfionem fidei fecit Ludovico Pio in initijs sui Pontificatus. 120. 124. Transgressus dein in partes Lotharij contra Ludovicum. 116. 121
Grimaldus Dux Beneventanorum. 69
Grimaldus Episcopus Pinensis. 136. 160
 Guasto de Baërne. 103
Guido Episcopus Hele-
 nensis. 102
Guilielmus Comes, funda-
 tor monasterij Gello-
 nensis. 128
Gundi sanctimonialis, in
 adulterij prolapsa. 136.
 159. 162
Gundobada lex recepta
 per omnes ubique pro-
 vincias. 106
Gundobadus Rex Burgun-
 dionum. 47. 52
Gundobadus, id est, Bur-
 gundio. 47. 49
Gunebodigni. 47

H

HAdriani I I. ordina-
 tionis historia ex-
 cutitur. 126
Helisacharus Abbas Cen-
 tulensis. 34
Hero insula. 33
Hierusalem subiecta Sar-
 racenis. 48

Hilarius Episcopus Picta-
 -vienfis, tamen exul,
 diocesim suam per Pre-
 sbyteros suos regebat.
 42. Ejus vita à Fortu-
 nato scripta. 24
Hildebaldus Archiepisco-
 pus Coloniensis. 73
Hildigifus Lugdunensis. 76
Hilduinus Abbas, sacri
 Palatj antistes. 73
Hillel, vir magni nominis
 apud Iudæos. 30
Hincmarus Remensis Ar-
 chiepiscopus. 150
Homicidij sacrilegiique
 voces additæ veteribus
 editionibus canonum apo-
 stolicorum. 121
Homo interior creatus ad
 imaginem & similitu-
 dinem Dei. 74
Hospitalitas magno olim
 in usu apud Ecclesiam.
 77. I

Iesse Episcopus Ambia-
 nensis, depositus ab Eb-
 bone in synodo Novio-
 magensi. 132
Imaginum adoratio dam-
 nata. 88
Imperatori novo necessa-
 ria olim non erat appro-
 batio Summi Pontificis.
 109. 116

Indiculus. 117
Ingelrannus Chorepisco-
 pus Theoboldi Episco-
 pi Lingonensis. 148
Innotescere, id est, infi-
 nuare. 16
Ioannes XII. Pontifex Ro-
 manus depositus in syno-

I N D E X.

do Romana ob fidem
violatam Ottoni Impe-
ratori præstitam. 124
Ioculares, histrionum ge-
nus. 102
Irmingardis, Ludovici Pij
uxor. 134
Italici maximè omnium
sunt contemptores Ca-
nonum, & vilipensores
Clericorum. 51
Iudæorum conversionem
publicè quotannis à Deo
postulat Ecclesia. 74.
Eorum divitiæ. 19
Iudæorum mancipia bap-
tizari possunt invitis do-
minis. 74
Iudas Iscariotes, fur sacri-
legus. 98. Habuit ean-
dem potestatem quam
ceteri Apostoli. 60
Iudicium aquæ calidæ &
ferri igniti. 48
Iudicium crucis. 104
Iudith, postrema Ludovi-
ci Pij uxor, femina fuit
insignis comitatis & ur-
banitatis. 133. Vi velata,
& in monasterio con-
clusa. 127. 129. 135
Iuramentum fidelitatis ab
Episcopis præstari solitū
Principi, quid comple-
teretur olim. 120

K

Karolus Calvus occidit
Bernardum Comitem.
129. Sepultus est in mo-
nasterio Nantua dēsi. 18
Karolus Magnus, vocatus
Episcopus Episcoporum.
86. Præ omnibus Chri-

stianis Regibus potentis-
simus in bello fuit. 37.
Saxones aliàsque gentes
subdidit Christo. 36. Ex
eo excusat dissensionem
Ecclesię Gallicanæ à Ro-
mana in officiorum ce-
lebratione, quod consue-
tudo Ecclesię Gallicanę
contra fidem non esset.
44. Episcopatum Lug-
dunensem commisit Lei-
drado. 144

L

Lacrymandum est, non
plorandum, in fune-
ribus amicorum. 147
Lactantius etiam necessa-
riis plerūq; indiguit. 107.
Laici ecclesiasticorum re-
rum dispensatores esse
non possunt. 98.
Langobardorum rex valde
favorabilis erat uxori-
bus. 136
Legatorum Romani Pon-
tificis præsentia necessa-
ria non erat olim in
Concilijs regionalibus
aut provincialibus. 99
Leïdradus Archiepiscopus
Lugdunensis. 4. 140.
144. 153.
Leo III. Pontifex Roma-
nus iuramentum fide-
litatis scripto præstitit
Karolo Magno. 122.
Leofoas, soror Regis Na-
varræ, uxor Gistonis de
Baërne. 103.
Liber Sacramentorum. 90
Librorum periti scripto-
res, magno olim in præ-

INDEX.

tio erant. 145
 Litterarum studiis dediti,
 neq; apti neq; proclives
 ad rem faciendam. 107
 Lotharius fit confors Im-
 perij. 108
 Ludovicus Pius pœniten-
 tiæ publicæ addictus au-
 ctoritate synodi Com-
 pendiensis. 138
 Lugdunum erat olim in re-
 gno Burgundico. 47
 Lugdunensis synodus sub
 Agobardo. 22
 Lupus Episcopus Lugdu-
 nensis. M 29
M Agistri, id est, ma-
 gistratus. 102
 Maio Advocatus Ludovi-
 ci II. Imperatoris. 136
 Mancipia Christiana ne
 deserviant Iudæis. 18
 Mancipia Iudæorum ba-
 ptizari possunt invitis
 dominis. 35. 74
 Manuale. 139
 Marca prudenter imperat
 ut Ludovici Regis no-
 men disertè proferatur
 inter mysteria. 26
 Marca Hispanica, quæ
 nunc Catalonia. 128
 Martyres rectà in cælum
 feruntur, tamen bapti-
 zati non sint. 72
 Matarus, teli genus. 107
 Matfredus Comes Aurelia-
 nensis. 78
 Matrices Ecclesiæ. 65
 Matrimonium dirimēdum
 est, si vir uxori debitum
 reddere non possit. 127
 Maximus Abbas Insulæ

Barbaræ. 146. 155
 Mercata in sabbatis olim
 fieri solita. 20
 Miracula non sunt semper
 signa certissima sanctæ
 vitæ. 56. & seqq. Desie-
 rant ævo Augustini. 59
 Missi Dominici. 16
 Missi de Palatio. 74
 Mogūtina synodus, cui Lu-
 dovicus Pius interfuit. 4
 Monachorū professio plu-
 rimum auctoritatis ha-
 bet apud plebem. 26
 Monachorum quorundam
 impudentia notatur. 148
 Moteta cani non debent in
 Ecclesia. 141
 Mulier adulterij convi-
 cta, velanda. 135

N

Antuadense monaste-
 rium. 18
 Natalia carmina, vulgò
 Noël's. 141
 Natalis Episcopus Saloni-
 tanus reprehenditur à
 sancto Gregorio, quòd
 omissa episcopali cura,
 solis se convivij occu-
 paret. 83
 Nibridius Archiepiscopus
 Narbonensis. 40. 153
 Noviomagensis synodus
 ad Vahalim fluvium. 130

O

Oblationes quæ fiunt in
 Ecclesia, sunt res pau-
 perum. 77
 Oleo ad sepulcra marty-
 rum ardente utebantur
 olim Christiani ad cu-
 randas corporis infir-

I N D E X.

- mitates. *Ibid.* Provincia, vulgò *Provence*.
 Orgelletana sedes. 6 93.
 P Psalms plebeij canendi
 Agenses. 64 non sunt in Ecclesia. 149
 Pallium Metropolitanis datum propter apostolicam vicem. 115
 Parentes, id est, consanguinei, vel affines. 79
 Paschalis I. Pontifex Romanus se purgat apud Ludovicum Pium de nece Theodori Primicerij & Leonis Nomenclatoris. 123
 Patientia, bonum Christi est. 107
 Patriarchæ Iudæorum. 20
 Patriarchæ veteris testamenti fuerunt Christiani. 72
 Peculatus est pecuniæ publicæ aut sacræ furtum. 97
 S. Philiberti monasteriũ. 33
 Plenarium Concilium est, cui Metropolitanus interfuert antistes. 100
 Prædicatores damnantur qui prædicant quæstus causâ vel ambitionis. 84
Et seq.
 Presbyteri cardinales. 65
 Presbyteri ne fiant exactores fiscalium rerum. 64
 Non debent esse spectatores ludorum. 133
 Principis nomen recitandũ est inter mysteria. 25
 Proculi Episcopi CP. epistola ad Armenios approbata à Concilio orientali. 14
 Q Vintianus Episcopus. 28
 R
 Ab Achibas. 30
 Religionem non esse cogendam, quomodo intelligendum. 38
 Reliquias sanctorum incertas venerari, prohibitum. 149
 Resurrectio, fiducia Christianorum. 147
 Rhabanus Archiepiscopus Moguntinus. 150. Ejus liber adversum Iudæos, delibatus ex libro Agobardi de Iudaicis superstitionibus. 28
 Roma capta à Gotthis. 48
 Romanâ Ecclesiâ semper prælata est reliquis Ecclesiis Apostolicis 114.
 Ab ea in omnes venerandæ communionis iura dimanant. 112
 Romani neoterici. 50
 ROMANVS PONTIFEX, sponsus Ecclesiæ dictus in Concilio Lugdunensi. 45.
 Episcopus Episcoporum quomodo dici possit. 85.
 Solus dicitur Apostolicus ab aliquot seculis. 116.
 Vocatur frater à reliquis Episcopis. 117.
 Vicarius Apostoli-

I N D E X.

- tæ sedis. 115. Ejus nomen
 recitandū est inter my-
 steria. 112. Deponendus,
 si fidem Principi obliga-
 tã violet. 122. 124. Ejus
 approbatio necessaria o-
 lim non erat novo Im-
 peratori. 109. 116. Ejus
 auctoritas necessaria nō
 est in omnibus causis ec-
 clesiasticis Principū. 131
 Romanorum Pontificum
 epistolæ in causa fidei
 examinantur ab Episco-
 pis congregatis. 99
 Romanorum Pontificum
 electiones fiebant à Cle-
 ro & populo. 152
 Romanorum Pontificum
 ordinationes fieri olim
 non poterant extra præ-
 sentiam Missorum Im-
 peratoris. 125. 152.
 Romano Pontifici obviam
 procedebant Episcopi,
 quoties veniebat ad Co-
 mitatum. 117
 S
 Accata vina: 64
 Sacerdos esse non potest
 qui indoctus est. 67
 Sacerdotes malè dōcentes,
 aut malè jubentes, non
 sunt audiendi. 61. Et ta-
 men sacerdotes mali, ve-
 rè sunt sacerdotes. 84.
 Et sacerdotis impij sa-
 crificio conficiuntur sa-
 cramenta. 66
 Sacerdotes majoris ordi-
 nis. 65
 Sacerdotes domesticos ha-
 bebant olim apud se viri
 principes. 63
 Sacerdotium unicum in
 Ecclesia. 56
 Sacramentorum liber. 90
 Sacrilegi sunt, qui publica
 sacra compilaverunt. 97
 Sacrilegium est, res Eccle-
 siæ auferre. 98
 Salvaterra, oppidum Be-
 nearnorum. 103
 Sancti non sunt adorandi.
 91
 Sarraceni; portio Iudæo-
 rum. 19. Vnde sic dicti.
 32. Capiunt Hierusa-
 lem. 48
 Schismaticus est, quisquis
 Sedi Romanæ commu-
 nione junctus non est.
 112. & quisquis à sedi-
 bus apostolicis divisus
 est. 114
 Sedelocus, villa Episcopi
 Augustodunensis. 149
 Senior, id est, dominus. 19
 Sentētia plurimorum præ-
 ferenda est suspicioni-
 bus singulorum. 99
 Septimaniæ nomine com-
 prehendebatur olim etiā
 diœcesis Vrgellensis. 92
 Sepulturarū occasione di-
 tata est Ecclesia. 97
 Servum libertate donatum
 revocare in servitutum
 non licet. 96
 Servorum calliditas nota-
 tur. 35
 Sigismundus Rex Burgun-
 dionum. 52. & seqq.
 Signius mons in Hispania
 Tarraconensi. 53. & seqq.
 Stramiacum, haud procul

I N D E X.

Lugduno. 5. 23 Sulpitius Severus Presbyter Primuliacensis. 90 Sylvestri Papæ Gesta, apocrypha. 90 Synagogas novas cōstruere non licet Iudæis. 20 Synodus Compendiensis de rebus sacris illicitè usis. 95. Lugdunensis adversum Iudæos. 22. Lugdunensis sub Amulone. 148. Moguntina, in qua Agobardi ordinatio cōfirmata fuit. 4. Noviomagenensis, pro reconciliatione Iudith Augustæ. 130. Vrgellensis in causa Felicis Episcopi illius sedis. 12. 40. 153 T Tempestarij. 5. 68 Templum dedicare olim non licebat in honore sanctorum. 89 Theoboldus Episcopus Lingonensis. 148 Theodotio interpres sanctæ scripturæ. 71 Thronus Episcopi. 87 Tractoria stipendialis. 17	V Valentinianorum famum incensum. 25 Vcetia civitas in primâ Narbonensi. 149 Venatio interdicta Episcopis ac reliquis è Clero. 82. Vicecomites unde dicti. 17. Eorū institutio pendebat olim à Comitibus. 80 Vicelegatus Avenionensis. 17 Vidua quæ velum religionis suscepit, dimittere illud non potest. 135 Vigilantius patria Aquitanus. 89 Vigilius Episcopus Thapsensis. 13 Vina saccata. 64 Vrbani VII. hymni non canuntur in Ecclesia. 142 Vrgellensis synodus in causa Felicis. 12. 40. 153 Vvala, Adalhardi frater, Abbas Corbeiensis. 34. 73 Vvaldo Abbas S. Galli. 145

FINIS INDICIS.

93-B14636 v.2

